

**ACADEMIA DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI
INSTITUTUL DE CERCETĂRI JURIDICE ȘI POLITICE**

Cu titlul de manuscris:
**C.Z.U. 343.82 (498) (043.3)
M 59**

MEREI LUMINIȚA ELENI

**REGIMUL JURIDIC AL SISTEMULUI PENITENCIAR ÎN
ROMÂNIA ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-
LEA, ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XX-LEA**

**SPECIALITATEA: 551.01 – TEORIA GENERALĂ A DREPTULUI
Teză de doctor în drept**

Conducător științific:

SMOCHINĂ Andrei,

doctor habilitat în drept,
profesor universitar

Autor:

MEREI Luminița Eleni

CHIȘINĂU, 2015

©MEREI LUMINIȚA ELENI, 2015

CUPRINS

ADNOTARE (în limba română, engleză și rusă)	5
INTRODUCERE	8
1. REGIMUL JURIDIC AL SISTEMULUI PENITENCIAR ROMÂNESC ÎN CONTEXTUL SOCIETĂȚII EPOCII MODERNE, REFLECTAT ÎN CERCETĂRILE ȘTIINȚIFICE ÎN DOMENIU	17
1.1. Analiza actelor normative în domeniul regimului juridic al sistemului penitenciar în epoca modernă.....	18
1.2. Analiza studiilor doctrinare în domeniul regimului juridic al sistemului penitenciar în epoca modernă.....	24
1.3. Concluzii la capitolul 1.....	32
2. ÎNCEPUTURILE REFORMEI PENITENCIARE ȘI ORGANIZAREA ÎNCHISORILOR ÎN PRINCIPATELE ROMÂNE (1831-1865)	34
2.1. Necesitatea reformării sistemului penitenciar.....	34
2.2. Închisorile și grosurile din Țara Românească și Moldova.....	44
2.3. Organizarea uniformă a închisorilor prin Regulamentul pentru organizarea serviciului stabilimentelor penitenciare și de binefacere din România (1862).....	49
2.4. Forme de detenție și clasificarea închisorilor prevăzute de Codul Penal Român din 1865.....	52
2.5. Concluzii la capitolul 2.....	56
3. ORGANIZAREA SISTEMULUI PENITENCIAR ÎNTRE ANII 1874-1929	59
3.1. Legea din 1874 și noua organizare a închisorilor.....	59
3.2. Aspecte privind sistemul penitenciar din provinciile românești aflate sub ocupație străină înainte de 1918.....	83
3.3. Structura sistemului penitenciar după Legea pentru organizarea penitenciarelor și institutelor de prevenție din 30 iulie 1929.....	86
3.4. Concluzii la capitolul 3.....	94
4. REGLEMENTĂRI JURIDICE ÎN ORGANIZAREA ȘI ACTIVITATEA ÎNCHISORILOR ÎN VIZIUNEA NOILOR OBIECTIVE DE UMANIZARE A SISTEMULUI PENITENCIAR	95
4.1. Populația închisorilor și condițiile sale de viață.....	95
4.2. Instrucția școlară, educația morală și religioasă a deținuților.....	105
4.3. Munca în închisori.....	116
4.4. Statutul juridic al personalului penitenciarelor.....	130
4.5. Elemente de analiză comparată între sistemele penitenciare din Republica Moldova și România în epoca contemporană.....	139
4.6. Concluzii la capitolul 4.....	145

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	148
BIBLIOGRAFIE.....	154
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII.....	165
CV AL AUTORULUI.....	166

ADNOTARE

Merei Luminița Eleni. „Regimul juridic al sistemului penitenciar în România în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, începutul secolului al XX-lea”. Teză pentru obținerea gradului științific de doctor în drept. Specialitatea 551.01 – Teoria generală a dreptului.

Structura tezei: introducere, patru capitole, concluzii, bibliografia din 162 titluri. Rezultatele tezei de doctorat au fost expuse în 9 articole publicate în culegeri și reviste de specialitate din România, SUA și Republica Moldova

Cuvinte-cheie: delincvență, sistem celular, reinsertie, expiație, comutare, recidivă, instanță, reclusiune, corecție, prevenție, detenție, încarcerare, criminalitate

Domeniul de studiu al tezei de doctor se referă la regimul juridic, din perspectivă istorică, a sistemului de detenție în România în perioada cea mai prolifică a construcției și modernizării statului român, perioadă în care se face un extraordinar salt în absolut toate domeniile vieții politico-socio-economice. O perioadă istorică în care nevoia de modernizare a statului român a coincis în mod fericit cu o perioadă de profunde schimbări de mentalități și realități juridice pe plan european și mondial în domeniul răspunderii penale, executării pedepselor privative de libertate și a condițiilor de viață în detenție.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul tezei de doctorat este ca, pe baza studierii izvoarelor, actelor normative și lucrărilor editate consacrate temei alese, să argumenteze obiectivul urmărit cu consecvență de slujitorii legii timp de un secol și mai bine: umanizarea sistemului penitenciar, a condițiilor de detenție din închisori, în vederea resocializării celor osândiți la pedeapsa privativă de libertate. În baza scopului propunem realizarea următoarelor obiective: evidențierea necesității reformării sistemului penitenciar, cunoașterea opiniilor penaliștilor europeni și români referitoare la rolul închisorilor și la carențele sistemului penitenciar din perioada modernă; înfățișarea organizării sistemului penitenciar din Principatele Române și România modernă în perioada 1831-1929; sublinierea rolului modernizator al legilor și regulamentelor în materie din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, cu vădită tendință de umanizare a sistemului penitenciar; examinarea dispozițiilor privind ameliorarea vieții deținuților; descrierea organizării muncii în închisori, a educației morale, școlare și religioase, în vederea pregătirii reinsertiei sociale a populației din penitenciare și case de corecție; concluzii care să proiecteze experiența și învățămintele acestei perioade de înnoire a legislației penale la contemporaneitate, pentru a contribui la ameliorarea acesteia

Noutatea și originalitatea tezei. Autorea prezentei teze și-a propus să aducă la lumină părțile pozitive ale legilor și regulamentelor din perioada studiată, punând accentul pe umanizarea sistemului penitenciar. Din acest punct de vedere, ideea de reformă morală a sistemului penitenciar românesc n-a făcut până în prezent, decât în rare cazuri, obiectul explicit al unor studii în monografice aprofundate

Teza de doctorat a parcurs aproape exhaustiv studiile de referință publicate până în prezent, începând cu ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, cât și codurile și legile uzuale ale acestei perioade. Unele izvoare folosite (materiale de arhivă privind munca în închisori sau condițiile de viață) au fost aduse pentru prima oară în circuitul informației științifice, ceea ce oferă un plus de originalitate lucrării. Lucrarea de față vine în completarea studiilor anterioare, cu o prezentare a sistemelor penitenciare din provinciile românești aflate sub ocupație străină înainte de 1918 și tocmai pentru a evidenția continua reformă a sistemului penitenciar, cu o analiză statistică comparată dintre sistemele penitenciare din Republica Moldova și România, în epoca contemporană

Problema științifică importantă soluționată a prezentei lucrări constă în demonstrarea și fundamentarea științifică a existenței la nivel de avangardă, în contextul epocii, a gândirii juridice din spațiul românesc în ceea ce privește detenția ca sancțiune penală, ceea ce servește la confirmarea faptului că începând cu a doua jumătate a secolului XIX și până la începutul secolului XX spațiul românesc nu s-a modernizat doar minimal, existând preocupări profunde, originale de gândire și acțiune juridică, permițând astfel evidențierea gândirii juridice românești drept una racordată și conformă cu valorile lumii democratice și civilizate, permițându-se de asemenea valorizarea gândirii juridice românești într-o zonă prea puțin cercetată de către specialiștii dreptului.

Semnificația teoretică. În baza concluziilor din studiul datelor dintr-o perioadă semnificativă de timp, raportate la realitățile și obiectivele de astăzi ale reformei sistemului penitenciar, teza argumentează: necesitatea măsurilor sociale de prevenire a infraționalității; prevenirea fenomenului de recidivă; cultivarea unor convingeri și reguli de conduită etică, pentru remedierea deficitului comportamental al deținuților.

Valoarea aplicativă a lucrării. Observațiile generațiilor de juriști privind sursele infraționalității, curba ascendentă a fenomenului, raportat la cauzele sale însumate și analizate în lucrare, au certe perspective de aplicabilitate în măsuri reformatoare pentru sistemul penitenciar

Implementarea rezultatelor științifice. Majoritatea ideilor, concluziilor și propunerile cuprinse în teză și-au găsit oglindirea în publicațiile autoarei și ar putea fi utilizate în perspectiva utilizării lor în ceea ce rămâne statornic pentru ideea de detenție: ameliorarea condiției umane a celui ce-și ispășește pedeapsa, pentru a fi redat societății în ideea respectării normelor legale

ANNOTATION

Merei Luminița Eleni. „The Juridical Regime of the Penitentiary System in Romania in the 2nd Half of the 19th Century, early twentieth Century”. Thesis for Obtaining the Scientific Degree of Doctor in Law Speciality 551.01 – The General Theory of Law.

Structure of the thesis: introduction, four chapters, conclusions, bibliography with 162 titles. The results of the doctoral thesis were presented in 9 articles published in collections and specialty magazines in Romania, the USA, and the Republic of Moldova

Keywords: delinquency, cell system, reinsertion, expiation, commutation, relapse, instance, reclusion, correction, prevention, detention, incarceration, criminality

The field of study of the doctoral thesis refers to the legal regime, from a historical perspective, of the detention system in Romania during the most prolific period of construction and modernization of the Romanian state, a period in which an extraordinary leap was taken in absolutely all fields of the political, social and economic activity. A historical period in which the need for modernization of the Romanian state happily coincided with a period of deep changes of mentalities and legal realities in Europe and worldwide in the field of criminal liability, of the execution of punishments with deprivation of freedom, and conditions of life in prison.

Purpose and objectives of the thesis. The purpose of the doctoral thesis is that, based on the studies of sources, legal acts and works published on the chosen theme, to argue the objective consequently pursued by the servants of the law for more than a century: humanization of the penitentiary system, of the detention conditions in prisons, with a view to reinsert in society the persons condemned to punishments with deprivation of freedom. Considering our purpose, we propose the achievement of the following objectives: to highlight the need to reform the penitentiary system, to know the opinions of the European and Romanian penalists on the role of prisons and on the deficiencies of the penitentiary system in the modern period; to present the organization of the penitentiary system in the Romanian Principalities and in the modern Romania for the period 1831-1929; to underline the modernizing role of the laws and regulations in this matter in the last decades in the 19th century and in the beginning of the 20th century, with an obvious tendency to humanize the penitentiary system; to examine the dispositions concerning the improvement of the convicts' life; to describe the work organization in prisons, the moral, school, and religious education, with a view to prepare the reinsertion in society of the population of penitentiaries and correctional institutes; conclusions that reflect the experience and the knowledge acquired from that epoch of renewal of the criminal legislation and into the contemporary reality, in order to contribute to the improvement thereof.

The novelty and the originality of the thesis. The author of this thesis proposed herself to highlight the positive parts of the laws and regulations in the period studied, focusing on the humanization of the penitentiary system. From this point of view, the idea of moral reform of the Romanian penitentiary system has, until the present day, made but a few times the explicit object of some in-depth monographic studies.

The doctoral thesis went through almost exhaustively the reference studies published until the present, starting from the last decades of the 19th century, and the codes and the usual laws of this period. Some of the sources used (archive materials concerning the work in prisons or the life conditions) are brought into the scientific information for the first time, which brings the work an extra amount of originality. This work complements the previous studies, with a presentation of the penitentiary systems in the Romanian provinces that were under foreign occupation before 1918 and especially to highlight the continuous reform of the penitentiary system, with a statistical compared analysis of the penitentiary systems in the Republic of Moldova and Romania, in the contemporary age.

The important scientific issue solved by this work consists of demonstrating and giving a scientific base to the existence as an avant-garde, in the context of the epoch envisaged, of the legal thought in the Romanian space concerning the detention as penal sanction, which serves to confirm the fact that, starting from the second half of the 19th century until the beginning of the 20th century, the Romanian space did not modernize only at a minimal level, as there were deep original concerns in the legal thought and action, thus allowing for highlighting the Romanian legal thought as one that is connected and conform with the values of the democratic and civilized world, allowing us to evaluate the Romanian legal thought in an area that has been too little researched by the law specialists.

Theoretical significance. Based on the conclusions of the study of data collected in a significant time span, compared to today's realities and objectives of the reform of the penitentiary system, the thesis argues on: the necessity of social measures to be taken to prevent criminality; the prevention of the relapse phenomenon; cultivation of some convictions and rules of ethical conduct, in order to remedy the behavioral deficit of the convicts.

Applicative value of the work. The observations of the generations of legal professionals concerning the sources of criminality, the ascending curve of the phenomenon, in relation to its causes, summed up and analyzed in this work, have certain perspectives of applicability in measures towards a penitentiary system reform.

Implementation of the scientific results. Most of the ideas, conclusions, and proposals included in the thesis are reflected in the materials published by the author, which could be useful from the perspective of the use in what remains perennial for the idea of detention: the improvement of the human condition of a prisoner serving his punishment, in order for him to be restituted to society in the observance on the legal norms.

АННОТАЦИЯ

Мерей Луминица Елени. «Правовой режим тюремной системы Румынии во второй половине XIX – начале XX века». Работа на соискание ученой степени кандидата юридических наук.

Специальность 551.01 – Общая теория права.

Структура диссертации: введение, четыре главы, выводы, библиография из 162 наименований. Результаты докторской диссертации были изложены в 9 статьях, опубликованных в сборниках и специализированных журналах Румынии, США и Республики Молдова.

Ключевые слова: преступность, система камер, реинтеграция, искупление, коммутация, рецидив, инстанция, лишение свободы, исправление, предотвращение, заключение, заключение в тюрьму, криминальность.

Область исследования докторской диссертации охватывает правовое регулирование тюремной системы Румынии, рассматриваемое с исторической перспективы в наиболее плодотворный период строительства и модернизации румынского государства, когда произошёл необычайный скачок в абсолютно всех сферах политико-социо-экономической жизни.

Цель и задачи работы состоит в том, чтобы на основании изучения источников, нормативных актов и изданных работ, посвящённых избранной теме, аргументировать стремление, которое служители закона неустанно воплощали в жизнь на протяжении более чем века: гуманизация пенитенциарной системы, условий содержания в тюрьмах, в целях ресоциализации тех, кто был осуждён к лишению свободы. На основе этой цели предлагается реализация следующих задач: обоснование необходимости реформы пенитенциарной системы, выявление мнений европейских и румынских пеналистов относительно роли тюрем и недостатков современной пенитенциарной системы; появление организации пенитенциарной системы в Румынских княжествах и современной Румынии в период 1831-1929 гг.; подчёркивание модернизирующей роли законов и постановлений в данной области, принятых в последние десятилетия XIX в. – начале XX в., с явно выраженной тенденцией к гуманизации пенитенциарной системы; изучение положений относительно улучшений жизни заключённых; описание организации труда в тюрьмах, морального, школьного и религиозного воспитания с целью подготовки социальной реинтеграции обитателей тюрем и коррекционных учреждений.

Научная новизна и оригинальность работы. Автор работы намеревалась вынести на передний план положительные стороны законов и постановлений изучаемого периода, уделяя особое внимание гуманизации пенитенциарной системы. С этой точки зрения, идея моральной реформы румынской пенитенциарной системы до сегодняшнего дня, не считая редких исключений, не была предметом всестороннего углублённого монографического исследования.

В диссертации охвачены почти всеобъемлющим образом исследования по теме, опубликованные до настоящего времени, начиная с последних десятилетий XIX в., а также кодексы и законы, обычные для этого периода. Некоторые использованные источники (архивные материалы о труде в тюрьмах и условиях жизни) выведены в научный информационный оборот впервые, что представляет собой положительный момент в контексте новизны работы. Настоящая диссертация предназначена для дополнения предшествующих исследований, презентации пенитенциарных систем румынских провинций, находившихся под иностранной оккупацией до 1918 г., а также для усиления важности продолжительной реформы пенитенциарной системы, с применением сравнительного анализа статистической информации по пенитенциарным системам Республики Молдовы и Румынии на современном этапе.

Решенная научная проблема заключается в демонстрации и научном обосновании существования авангардной в контексте эпохи юридической мысли в румынском пространстве по отношению к лишению свободы как уголовной санкции, что ведёт к подтверждению того факта, что начиная со второй половины XIX в. и до начала XX в. румынское пространство модернизировалось не на минимальном уровне, а существовали исследования глубинного характера, оригинальные идеи и правовые действия, что позволило румынской правовой науке войти в соответствие и гармонизироваться с ценностями демократического и цивилизованного мира.

Теоретическое значение. На основании выводов, полученных в ходе изучения данных, охвативших значительный период времени, и их соотношения с реалиями и целями сегодняшнего дня в контексте реформы тюремной системы, в работе приводятся доводы о: необходимости социальных норм предупреждения преступности; предотвращения явления рецидива; возвращению убеждений и правил этического поведения для исправления поведенческих отклонений заключённых.

Прикладное значение работы. Замечания поколений юристов об источниках преступности, возрастающая кривая явления в соотношении с его причинами, обобщёнными и проанализированными в работе, дают чёткие перспективы применения в реформаторских мерах в тюремной системе.

Реализация научных результатов. Большинство идей, выводов и предложений, охваченных работой, нашли отражение в публикациях автора и могут использоваться с точки зрения их использования для того, что остаётся главным для идеи лишения свободы: улучшение человеческих качеств того, кто отбывает наказание, для возвращения его обществу ввиду соблюдения правовых норм.

INTRODUCERE

Actualitatea temei și importanța problemei abordate. În aparență, așa cum este formulată, tema sugerează o lucrare de istorie a dreptului cu pronunțat caracter teoretic. Nimic însă nu se poate construi în practică fără o temelie. Gândirea și experiența dobândită de generațiile trecute în domeniul sistemului penitenciar reprezintă astăzi neprețuite premise pentru o reformă reală și eficientă în materie.

Importanța temei constă în valorificarea experienței dobândite de legiuitori într-o perioadă semnificativă de timp de trei sferturi de veac ale epocii moderne românești și care s-a concretizat în elaborarea unor acte normative de natură să combată fenomenul infracțional și să țină pasul cu dinamica vieții sociale și normele internaționale de respectare ale drepturilor omului.

Ideea de reformă morală a sistemului penitenciar românesc n-a făcut până în prezent, decât în rare cazuri, obiectul explicit al unor studii în monografice aprofundate. Desigur că, până să-și propună obiectivul prin ambiția de a rezolva problema, teza de față poate fi socotită, alături de alte lucrări ale autoarei consacrate acestei teme, o modestă contribuție în acest sens.

Întrebarea pe care penaliștii și-o puneau cu mai bine de un veac în urmă este și astăzi de actualitate. Anume, dacă comportamentul deviant și deficitul de socializare manifestate în libertate ar putea fi remediate cu mai mult succes în mediul penitenciar, evident mai ostil personalității umane. Și apoi, încă un paradox tulburător: ameliorarea condițiilor de viață în penitenciare a avut, spre surprinderea multora, și consecințe neașteptate: noile localuri de închisori au devenit „*mai confortabile decât locuințele multor oameni cinstiți dar nevoiași, a căror viață e mult mai amară, mai plină de trudă și lipsuri decât a osândiților, care au totul de-a gata*”, cum constata un autor. De aici, efectul perfid al tentației reînțoarcerii multora în penitenciarul ospitalier, în comparație cu împovărătoarea viață în libertate.

În sfârșit, derutant este și faptul că umanizarea sistemului penitenciar a fost însoțită de creșterea constantă a infracționalității. Ce este, deci, de făcut? Concluzia cvasiunanimă este: prevalența măsurilor de prevenție în dauna celor expiatorii.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul tezei este să însumeze punctele de vedere convergente pentru o perioadă semnificativă de timp, pentru a oferi specialiștilor angajați în reforma sistemului penitenciar experiența trecutului și argumentelor travaliului întreprins de ei.

Pentru atingerea acestui scop au fost stabilite următoarele obiective:

1. Evidențierea necesității reformării sistemului penitenciar

2. Cunoașterea opiniilor penaliștilor europeni și români referitoare la rolul închisorilor și la carențele sistemului penitenciar din perioada modernă
3. Înfățișarea organizării sistemului penitenciar din Principatele Române și România modernă în perioada 1831-1929
4. Sublinierea rolului modernizator al legilor și regulamentelor în materie din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, cu vădită tendință de umanizare a sistemului penitenciar;
5. Examinarea dispozițiilor privind ameliorarea vieții deținuților și înscrierea – pentru întâia dată – a unor drepturi ale celor închiși
6. Descrierea organizării muncii în închisori, a educației morale, școlare și religioase, în vederea pregătirii reinsertiei sociale a populației din penitenciare și case de corecție
7. Concluzii care să proiecteze experiența și învățămintele acestei perioade de înnoire a legislației penale la contemporaneitate, pentru a contribui la ameliorarea acesteia.

Noutatea științifică a rezultatelor obținute. Autoarea tezei de doctorat a parcurs aproape exhaustiv studiile de referință publicate până în prezent, începând cu ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, cât și codurile și legile uzuale ale acestei perioade. Unele izvoare folosite (materiale de arhivă privind munca în închisori sau condițiile de viață) au fost aduse pentru prima oară în circuitul informației științifice. De asemenea, în literatura cunoscută pe această temă nu există un titlu care să aibă ca obiect umanizarea regimului penitenciar.

Problema științifică importantă soluționată a prezentei lucrări constă în demonstrarea și fundamentarea științifică a existenței la nivel de avangardă, în contextul epocii, a gândirii juridice din spațiul românesc în ceea ce privește detenția ca sancțiune penală, ceea ce servește la confirmarea faptului că începând cu a doua jumătate a secolului XIX și până la începutul secolului XX spațiul românesc nu s-a modernizat doar minimal, existând preocupări profunde, originale de gândire și acțiune juridică, permițând astfel evidențierea gândirii juridice românești drept una racordată și conformă cu valorile lumii democratice și civilizate, permițându-se de asemenea valorizarea gândirii juridice românești într-o zonă prea puțin cercetată de către specialiștii dreptului.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării.

Preocupări pentru modernizarea și umanizarea sistemului penitenciar după modelul țărilor europene avansate s-au manifestat de timpuriu și ca urmare a lărgirii societății românești spre lumea apuseană din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. În toată această perioadă de timp cercurile guvernante au acționat, prin actele normative intrate în vigoare, pentru ca

sistemului penitenciar să nu se limiteze la funcția represivă, ci să devină un mijloc de recuperare, reeducare și reintegrare în societate a celor care au încălcat normele de conviețuire socială și au suferit rigorile legii.

Acesta nu este un obiectiv trecător, ci o sarcină permanentă a societății, pentru că nici infraționalitatea, ca fenomen social, nu a scăzut în intensitate. De aici rezultă și actualitatea temei, precum și importanța subiectului abordat în lucrarea de față.

Așadar, având ca obiect regimul juridic al sistemului penitenciar din perioada cuprinsă în titlu, teza de doctor și-a propus focalizarea atenției asupra unei misiuni, anume aceea de reeducare și resocializare a deținutului, de unde și importanța studierii fenomenului infrațional, urmat de propunerea unor soluții de îndreptare. Avem nădejdea că lucrarea de față este o modestă contribuție la atingerea acestui scop, mai ales că, în ultimii ani, numărul publicațiilor pe această temă a fost extrem de scăzut. Practic, semnalăm o singură lucrare semnificativă : Ioan Bâla, *Evoluția sistemului de executare a pedepselor privative de libertate în dreptul românesc*, Universul Juridic, București, 2011.

Observațiile generațiilor de juriști privind sursele infraționalității, curba ascendentă a fenomenului, raportat la cauzele sale (condiții sociale, starea materială a populației, gradul de instrucție, structura psihică a individului, rigorile legilor civile și penale etc) – însumate și analizate în lucrare, au certe perspective de aplicabilitate în măsuri reformatoare pentru sistemul penitenciar.

Aprobarea și aplicarea rezultatelor cercetării. Teza a fost examinată atât în ședința Secției de Drept Național, cât și în ședința Seminarului Științific de Profil a Institutului de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei. Majoritatea ideilor, concluziilor și propunerile cuprinse în teză și-au găsit oglindirea în publicațiile autoarei și ar putea fi utilizate în perspectiva utilizării lor în ceea ce rămâne statornic pentru ideea de detenție: ameliorarea condiției umane a celui ce-și ispășește pedeapsa, pentru a fi redat societății în ideea respectării normelor legale.

În ordinea apariției lor, aceste publicații sunt:

1. Bitoleanu Ioan, Merei Luminița-Eleni. Preocupări legislative privind umanizarea muncii în închisori la începutul României moderne. În: *Legea și viața*, nr. 2, Chișinău, 2010. p. 39-44
2. Merei Luminița-Eleni. Opinii referitoare la rolul închisorilor și la carențele sistemului penitenciar din perioada de început a României moderne. În: *Legea și viața*, nr. 12, Chișinău, 2011. p. 26-28

3. Merei Luminița-Eleni. The affirmation of the renewing current of prison reform in the nineteenth century romanian thinking. In Proceeding of the 7th World Congress on the Advancement of Scholarly Research in Science, Economics, Law, and Culture – The 1st IISHSS INTERNATIONAL CONFERENCE ON LAW AND SOCIAL ORDER CONSTANTZA vol. I, 2011. pp.137-146
4. Merei Luminița-Eleni. Considerații cu privire la reforma regimului penitenciar la începuturile României moderne. La: Conferința internațională anuală a doctoranzilor și a tinerilor cercetători *Edificarea statului de drept și punerea în valoare a patrimoniului cultural și istoric al Moldovei în contextul integrării europene*, vol. II, Secția Drept Național, Ediția a V-a, Chișinău, 2011. p. 149-155
5. Merei Luminița-Eleni. Organizarea sistemului penitenciar românesc în anii 1862-1874. La cea de-a XVIII-a sesiune de comunicări științifice a cadrelor didactice – Facultatea de Drept și Administrație Publică Constanța, Universitatea Spiru Haret – *Cultura socio-juridică- un factor de echilibru și stabilitate în perioadele de criză*, Constanța, 2011. p. 145-147
6. Smochină Andrei, Merei Luminița-Eleni. Primele reforme penitenciare la începutul României moderne. În: Revista Studii Juridice Universitare, ULIM, anul V/nr.3-4, Chișinău, 2012. p.49-59
7. Merei Luminița-Eleni. The organization of prisons in the Romanian Principalities. In Proceeding of the 2 nd International Conference on Law and Social Order, Constantza March 2-3 vol.2, 2012, pp.31-37
8. Merei Luminița-Eleni. The work in prison at the beginning of modern Romania. In Proceeding of the 2 nd International Conference on Law and Social Order, Constantza March 2-3 vol.2, 2012, pp.44-51
9. Merei Luminița-Eleni. Infrațiuni și pedepse în legislația românească (sfârșitul secolului XVIII-secolul XIX). La: Conferința științifică internațională anuală a tinerilor cercetători, Perspective de dezvoltare a științei în viziunea tinerilor cercetători, vol. II Drept Național și Științe Politice, Ediția a VIII-a, 3 iunie 2014, Chișinău. p. 190-200

Chiar în etapa documentării am prezentat comunicări și am publicat articole în reviste de specialitate din România, SUA și Republica Moldova.

Concluziile rezultate din cercetare sunt:

1. Reținerea opiniilor ca valoare universală și de durată privind umanizarea climatului penitenciar, ca îndreptar pentru opera de legiferare în materie penală.

2. Valorificarea experienței dobândite de autorități în organizarea sistemului penitenciar în perioada deschiderii societății românești spre modernitate.

3. Sublinierea ideii de deschidere spre europenism a sistemului de guvernare și legiferare românesc – suport istoric al apartenenței actuale a României la Uniunea Europeană.

4. Inventarierea patrimoniului de valori umane rezultat din dispozițiile legilor și regulamentelor perioadei studiate, cu privire la condițiile de viață, organizarea muncii, educația morală, școlară și religioasă practicate în închisorile din acest segment de timp.

Sumarul compartimentelor tezei. Teza însumează 153 pagini text de bază, fiind structurată pe: o introducere, 4 compartimente, concluzii și bibliografie.

În ordinea lor, capitolele sunt formulate astfel:

1. Regimul juridic al sistemului penitenciar românesc, în contextul societății epocii moderne, reflectat în cercetările științifice în domeniu

2. Începuturile reformei penitenciare și organizarea închisorilor în Principatele Române (1831-1865)

3. Organizarea sistemului penitenciar între anii 1874-1929

4. Reglementări juridice în organizarea și activitatea închisorilor în viziunea noilor obiective de umanizare a sistemului penitenciar

Introducerea reprezintă fundamentarea și justificarea temei alese pentru cercetare. În acest sens, ea cuprinde compartimente ca: actualitatea și importanța temei investigate, gradul de cercetare a temei, scopul și obiectivele propuse spre realizare, noutatea științifică a rezultatelor obținute, importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării, baza metodologică, modalitatea de aprobarea a rezultatelor și concluziilor cercetării.

1. Regimul juridic al sistemului penitenciar românesc în contextul societății epocii moderne, reflectat în cercetările științifice în domeniu

În acest capitol se realizează o analiză a procesului de umanizare a sistemului penitenciar românesc în perioada tratată prin prisma actului normativ în materie, și o sinteză a doctrinei de specialitate, în care este investigat gradul de cercetare a temei. Tot aici se regăsesc concluziile la care a ajuns autoarea în urma investigațiilor din prezentul capitol.

2. Începuturile reformei penitenciare și organizarea închisorilor în Principatele Române (1831-1865)

Perioada din ajunul organizării pe baze moderne a statului român – prima jumătate a secolului al XIX-lea – a adus în prim-planul preocupărilor juriștilor români, școliți în Apus în spiritul curentului umanist al vremii, problema umanizării vieții în temnițe și închisori, după ce

inclusiv unii domni luminați ai Principatelor Muntenia și Moldova și-au exprimat compasiunea pentru soarta nefericitelor făpturi care le populau.

Starea în care se găseau închisorile noastre, precum și tratamentul la care erau supuși arestații nu puteau să lase mult timp nepăsătoare forțele renovatoare, mai cu seamă când, pretutindeni în statele civilizate, problema reformei penitenciarelor preocupa atât de mult cercurile guvernante.

Ca și în Țara Românească, începutul organizării temnițelor din Moldova datează din vremea Regulamentelor Organice.

Prima organizare a întregului sistem de închisori s-a realizat în 1862, având la bază Regulamentul aprobat prin decret domnesc. Atunci s-a produs unificarea sistemelor penitenciare din cele două Principate, unificate sub numele oficial de România. Documentul avea în vedere atât organizarea stabilimentelor penitenciare, cât și înființarea celor de binefacere.

În general și în concluzie, trebuie spus că, în cei 12 ani cât Regulamentul invocat a rămas în vigoare nu s-au înregistrat rezultate notabile. Este însă remarcabil că tratamentul aplicat deținuților a cunoscut îmbunătățiri semnificative prin relaxarea legislației penale rezultată din dispozițiile Codului penal din 1865. Pentru carențele care au persistat, de vină a fost și mentalitatea unei părți a societății, care privea pe condamnați ca vrăjmași neîmpăcați și irecuperabili ai comunității.

Într-o remarcabilă operă de sistematizare a materiei, inspirându-se și din alte modele europene, Codul Penal intrat în vigoare în 1865 clasifică infracțiunile în crime, delikte și contravenții, reglementând și formele de detenție corespunzătoare, deși o concordanță fără cusur n-a fost niciodată posibilă. Dinamica vieții economice și social-politice a pus neconținut organele de jurisdicție în fața unor noi spețe, de unde și necesitatea numeroaselor modificări ulterioare aduse primului Cod Penal al României moderne.

3. Organizarea sistemului penitenciar în anii 1874-1929

Conform Codului Penal atunci în vigoare, închisorile erau clasificate astfel: preventive (cu două secțiuni: pentru bărbați și pentru femei), corecționali, de reclusiune, corecționale pentru nevârșnici, de reclusiune pentru femei. Stabilimentele de binefacere adăposteau bărbați și femei infirmi și cerșetori, cerșetori valizi și orfani nevârșnici. Arestații și condamnații trăiau ziua și noaptea, în comun.

Drepturi necunoscute până acum puneau în evidență schimbarea în bine a regimului din închisori. După cum s-a constatat însă, multe din dispozițiile legii cu privire la aplicarea noului sistem penitenciar au rămas, din cele mai variate cauze – dar mai ales a lipsei resurselor financiare – literă moartă. La sfârșitul secolului al XIX-lea, singura închisoare în care se aplica

sistemul penitenciar prevăzut de lege, cu toate rigorile lui, era noua închisoare celulară de la Doftana.

Legea pentru organizarea penitenciarelor și institutelor de prevenție din 30 iulie 1929 a fost cea importantă lege organică în materie penală intrată în vigoare după 55 de ani de la Legea din 1874. Necesitatea aplicării ei rezultă din faptul că, în această jumătate de secol omenirea a străbătut un drum încărcat de mari progrese în toate domeniile: social, politic, economic, tehnologic, cultural. Pe acest fond fertil societatea românească a înregistrat adevărate momente istorice în existența sa: după Unirea Principatelor Moldova și Țara Românească din 1859 și formarea statului național român modern, a urmat obținerea independenței de stat, în 1878, și apoi Marea Unire din 1918 care a reunit laolaltă toate provinciile istorice românești.

Toate aceste împrejurări au impus și punerea de acord a legislației, organizată unitar cu noile realități. Dintr-o astfel de necesitate a rezultat și elaborarea și intrarea în vigoare a Legii din 1929, care a pregătit terenul și pentru apariția noului Cod Penal din 1937.

4. Reglementări juridice în organizarea și activitatea închisorilor în viziunea noilor obiective de umanizare a sistemului penitenciar

Autorii vremii au considerat că, în majoritatea cazurilor, în România criminalitatea, corespundea omorului din culpă și nu premeditat ceea ce, credeau ei, era o notă bună pentru țara noastră. Și în ceea ce privește celelalte delictive de diferite categorii ele erau, în cea mai mare parte, nu rezultatul unei porniri care să aibă drept cauză firea rea a delincvenților. Lipsa de cultură și de educație, alcoolismul, sărăcia erau cauzele sociale care contribuiau la creșterea numărului de crime și delictive și, prin acestea, a populației închisorilor din vechiul Regat.

Numeroși specialiști din țările democratice s-au angajat în animata dezbatere cu privire la rolul mijloacelor educative în remodelarea celor care trec pragul închisorilor spre a-i pregăti pentru momentul reînțoarcerii în societate.

Replicând scepticilor care se îndoiau că mediul penitenciar ar fi putut oferi în materie de educație mai mult decât viața în libertate, mulți autori au susținut cu argumente necesitatea unor acțiuni concertate pentru a face din închisoare o școală de îndreptare, convinși că majoritatea celor închiși erau ființe recuperabile pentru societate. Toți aceștia au stăruit însă asupra cerinței ca educatorul (învățătorul, psihologul, duhovnicul) să fie înzestrat cu vocația rolului pe care era chemat să-l joace în raporturile cu ființele traumatizate și derutate de severe încercări ale vieții.

În același timp, mulți experți în știința penologică au ajuns la concluzia că dacă școala nu a fost o instituție atractivă în libertate, este greu de crezut că ea va deveni mai atractivă în detenție. Această convingere a scepticilor nu este însă și un motiv temeinic pentru a nega

necesitatea efortului de a sădi în conștiința celor rătăciți – ființe totuși adaptabile – beneficiile însușirii prin educație a normelor morale ale societății.

Din acest punct de vedere, este remarcabil faptul că actele normative românești din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea au fost inspirate de concepția umanistă și optimistă că viața în detenție putea oferi tuturor celor închiși - de la minori la vârstnici, bărbaților cât și femeilor – șansa îndreptării prin știință de carte, muncă și credință.

Purtate de curentul înnoitor ce-și făcuse loc în justiția națională, autoritățile Vechiului Regat au dat curs în unele închisori programelor educative preconizate de mințile înaintate ale vremii.

În general vorbind, pentru întreaga populație din mediul penitenciar, regulamentele acestor ani au vădit o constantă preocupare pentru educația morală a acesteia.

Una din inovațiile legiuitorului, inspirată în mod evident din principiile și practicile dreptului penal european, a fost viziunea nouă asupra locului și rolului muncii în închisori, de umanizare a acesteia. Astfel, lucrul productiv a fost conceput nu ca o corvoadă apăsătoare și perceput de deținut ca o pedeapsă, ci ca mijloc de îndreptare și remodelare a osânditului ca persoană productivă, pe drumul către traiul în libertate ce avea să urmeze.

Administrația centrală a penitenciarelor era pusă sub directa autoritate a Ministerului de Interne. Un director general asigura conducerea centrală, ajutat de un personal subordonat: subdirectori, șefi de birou, grefieri-contabili, arhivari, cu pregătire profesională superioară. Serviciul sanitar era asigurat de un medic. Cel religios era încredințat unui preot-duhovnic. În posturile de gardieni nu puteau fi admiși decât militari vechi, care prezentau certificate de serviciu și recomandări cu privire la purtarea lor.

Toate aceste dispoziții au contribuit la reglementarea riguroasă a funcționării serviciilor, a îndatoririlor personalului – de la director la gardian -, a relațiilor personalului cu populația de deținuți, punând-o la adăpost de abuzurile la care ar fi putut fi supusă.

Rezultatele modeste ale Regulamentului din 1862 au menținut ca o problemă de stat la ordinea zilei o temeinică și profundă reorganizare a sistemului penitenciar. Astfel, Legea asupra regimului închisorilor din 1874 și cele trei Regulamente aferente (pentru penitenciarele centrale, pentru aresturile preventive și al Casei de Corecție pentru minori) cuprindeau dispoziții extrem de importante pe linia condițiilor de viață și de muncă în închisori, în funcție de statutul celor internați: arestați preventiv și acuzați care-și așteptau judecata sau osândiți definitiv la pedepse privative de libertate; pentru femei și nevârstnici, recidiviști, închisori ospiciu etc.

Concluzia rămânea însă aceeași: că, deși statutul și tratamentul deținuților cunoscuseră progrese remarcabile, în sensul alinierii la justiția statelor avansate, rămâneau încă multe lucruri de făcut în direcția recuperării sociale și reeducării condamnaților.

Față de perioada Legii din 1874, când regimul penitenciar era bazat pe sistemul mixt, Legea din 1929 a aplicat sistemul progresiv de executare a pedepselor, în care deținutul parcurgea un drum de la condiții mai grele de detenție și, pe măsura ce se „reeducă”, până la regimul semideschis și liberare condiționată.

1.REGIMUL JURIDIC AL SISTEMULUI PENITENCIAR ROMÂNESC ÎN CONTEXTUL SOCIETĂȚII EPOCII MODERNE, REFLECTAT ÎN CERCETĂRILE ȘTIINȚIFICE ÎN DOMENIU

În accepțiunea istoricilor români, prin denumirea de România Modernă se înțelege statul rezultat în 1859 prin Unirea organică a Principatelor Muntenia și Moldova (aceasta din urmă știrbită teritorial prin anexarea de către Rusia țaristă în 1812, a teritoriului dintre Nistru și Prut).

În mod firesc, întreaga viață politică și instituțională, incluzând structura legislativă cu actele normative de rigoare (pravile, regulamente, legi) anterioare momentului Unirii, până la începutul secolului al XX-lea, reprezintă cadrul istoric care a inspirat lucrarea noastră de doctorat intitulată **Regimul juridic al sistemului penitenciar în România în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, începutul secolului al XX-lea.**

Acest proces, care acoperă mai bine de o jumătate de veac, are la temelie premise vizibile încă din timpul domniilor unor principii fanarioți iluminiști, dar și a domnilor pământeni care le-au urmat, până la Revoluția din 1848. Noul curs în ansamblul său, cât și acte normative care i-au stat la temelie, au fost cercetate de un mare număr de autori. Acest interes s-a dovedit firesc, având în vedere faptul că este exact perioada când, în contextul modernizării accelerate a societății europene și viața politică din Vechea Românie a rezonat în același ritm.

Scopul tezei de doctorat este ca, pe baza studierii izvoarelor, actelor normative și lucrărilor editate consacrate temei alese, să argumenteze obiectivul urmărit cu consecvență de slujitorii legii timp de un secol și mai bine: umanizarea sistemului penitenciar, a condițiilor de detenție din închisori, în vederea resocializării celor osândiți la pedeapsa privativă de libertate.

Pentru atingerea acestui scop au fost stabilite următoarele obiective: cunoașterea opiniilor penaliștilor europeni și români referitoare la rolul închisorilor și la carențele sistemului penitenciar din perioada modernă; înfățișarea organizării sistemului penitenciar din Principatele Române și România modernă în perioada 1831-1929; sublinierea rolului modernizator al legilor și regulamentelor în materie din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, cu vădită tendință de umanizare a sistemului penitenciar; examinarea dispozițiilor privind ameliorarea vieții deținuților; descrierea organizării muncii în închisori, a educației morale, școlare și religioase, în vederea pregătirii reinsertiei sociale a populației din penitenciare și case de corecție; concluzii care să proiecteze experiența și învățămintele acestei perioade de înnoire a legislației penale la contemporaneitate, pentru a contribui la ameliorarea acesteia.

1.1 Analiza actelor normative în domeniul regimului juridic al sistemului penitenciar în epoca modernă

În vederea unei documentări temeinice, am studiat numeroase documente aflate în fondurile arhivistice, cât și actele normative însumate în colecții de regulamente, legi și decrete, dintre care cea mai de seamă, monumentală lucrare alcătuită de Constantin Hamangiu – *Codul General al României*, cuprinzând toate legile organice și legile uzuale din perioada ce ne interesează. În ordine cronologică acestea sunt:

1. Regulamentele Organice ale Țării Românești și Moldovei (1831-1832)
2. Regulamentul pentru organizarea serviciului stabilimentelor penitenciare și de binefacere (1862)
3. Lege asupra presei (1862)
4. Codul Penal Român (1864)
5. Codul de procedură penală (1864)
6. Legea pentru constrângere corporală (1864)
7. Regulament pentru închisorile de datorii (1865)
8. Legea asupra regimului închisorilor (1874)
9. Regulamentul general pentru penitenciarele centrale (1874)
10. Regulamentul pentru închisorile preventive (1874)
11. Regulamentul general al Casei centrale de corecție pentru minori (1874)
12. Legea electorală (1884)
13. Regulament asupra penitenciarului militar Târgșor (1895)
14. Legea pentru organizarea penitenciarelor și institutelor de prevenție din 30 iulie 1929

Cercetarea acestor autentice izvoare ne-a permis abordarea comparativă și evolutivă a legislației penale, mergând de la începuturile actului de legiferare din statele medievale românești și până în epoca studiată de noi.

De altfel, concluzia fermă este că nici n-ar fi fost posibilă tratarea temeinică și științifică a temei abordate fără studierea cu prioritate a acestor veritabile izvoare de drept și, lucru primordial, nici măcar argumentarea ideii care străbate ca un fir roșu întreaga lucrare: umanizarea progresivă a sistemului penitenciar românesc în epoca modernă.

Cercetarea atentă a acestor acte normative a permis reconstituirea unui tablou cuprinzător al sistemului penitenciar românesc, clasificarea închisorilor (case de arest, case de opreală, case de corecție, arestele condamnaților preventiv și definitiv), regimul intern, drepturile și îndatoririle deținuților, condițiile de viață, sancțiuni, pedepse și recompense, personalul închisorilor și îndatoririle sale, asistența medicală, instrucția școlară și educația morală.

În sfârșit, dar nu în ultimul rând, consistența demersului științific a fost dată și de studierea documentelor arhivistice, identificate în Arhivele Naționale ale României fondurile Vornicia Temnițelor și Direcția Generală a Închisorilor – realitate reflectată și în aparatul critic al lucrării, cum bine se poate constata.

Vechimea actelor normative cu caracter penal merge către secolul al XVII-lea. Cum pedepsele corporale și cele privative de libertate s-au dovedit nepractice și neaducătoare de venituri, domnii inclinați către pragmatism au legiferat măsura alternativă, și anume, convertirea acestor pedepse în echivalente pecuniare. Astfel, colecțiile de legi *Cartea românească de învățătură* (1646) și *Îndreptarea legii* (1652) dădeau posibilitatea ca făptașul unei crime nepremeditate, săvârșită în urma unui conflict spontan, să plătească o importantă sumă de bani dacă acesta era „*om de treabă, folositor țării și dispunea de avere*”.

La 1646 vede lumina tiparului prima pravilă oficială a Moldovei - *Cartea Românească de învățătură de la pravilele împărătești și de la alte giudeațe*, legiuire inițiată și aprobată de Vasile Lupu: „Cu zisa și cu toată cheltuiala lui Vasile voivodul și domnul Țării Moldovei” [28, p.11].

Îndreptarea legii tipărită la Târgoviște din porunca lui Matei Basarab a fost o operă de mari proporții, cuprinzând traduceri din Sintagma lui Matei Vlastares, Nomocanonul lui Manuil Malaxos, Comentariul lui Alexis Ariston și Răspunsurile lui Anastase al Antiohiei, precum și largi extrase din *Cartea românească de învățătură* a lui Vasile Lupu [134, p. 90].

Ioniță Sandu Sturza (1822-1828) a fost primul domn pământean al Moldovei după epoca fanarioților. În scurta sa domnie acesta a avut răgazul să pună în vigoare noul cod penal, care, oficial, se numea Codul criminal al Prințipatului Moldaviei. Criminaliceasca condică a fost precedată de o procedură penală, tipărită în 1820 sub Mihail Șuțu. La 31 august 1825 se tipărește din nou procedura din 1820 și o condică sub următorul titlu: “*Partea întâi și a doua a condicii criminalicești ce s’au alcătuit în scurt pentru feliurime a faptelor criminalicești. Dată în tipariu și în zilele prea luminatului domn Ioan Sandul Sturza Voevod.....*”[13, p.321]. Această condică s-a aplicat până la introducerea Codului Penal din 1864. Condica cuprindea două părți: Partea I cu XII titluri dintre care amintim titlul III – Pentru praviliceasca pâră sau învinovățire (art. 61-77), titlul IV – Pentru prinderea și cercetarea celui vinovat (art. 78-95) și Partea aIIa cu XIX titluri dintre care amintim titlul III – Pentru faptele criminalicești deosăbit, titlul XIX – Pentru paragrafii a faptelor criminalicești și a pedepselor etc

Ideea de reformă morală în sistemul penitenciar apare formulată încă de la începuturile secolului XIX în documentele de arhivă. Redăm, în acest sens următoarea apreciere înscrisă într-o Directivă a Direcției Generale a Închisorilor din 1907, descoperită în arhivele instituției: „*Fiindcă scopul pedepsei și al sistemelor penitenciare este astăzi reforma morală a*

delincvenților și redarea lor societății folositori și cinstiți, regimul moral și instructiv ce urmează a li se aplica în timpul detențiunii lor în închisori, constituie primul mijloc pentru realizarea lor” [2, p.16].

Valoarea acestor gânduri rezultă și din alte realități, oglundite în aceleași pagini de arhivă: pericolul contagiunii derivat din starea de promiscuitate din închisori, unde preveniții și condamnații trăiau de-avalma. Acest pericol era alimentat și de „lipsa desăvârșită a oricărui mijloc de înălțare morală sau de combaterea viciului și a corupției ce răii exercită asupra celor buni– un mijloc educativ și moralizator se impunea pentru salvarea sufletelor care încă nu sunt inundate de veninul crimei și a imoralității” [2 p.16].

Dintre izvoarele care, începând cu deceniul 7 al secolului al XIX-lea, ne-au furnizat date prețioase privind aspecte variate ale regimului de detenție din închisori, se numără și documentele aflate în Arhiva Ministerului de Interne, fond Vornicia Temnițelor, pe care le-am studiat temeinic, spre beneficiul unei lucrări cât mai documentate.

Cum era și firesc, lucrarea a valorificat dispozițiile a numeroase acte normative, enumerate în continuare în ordine cronologică a intrării lor în vigoare.

Regulamentele Organice din Principatele Muntenia și Moldova își au locul lor distinct în zorii reformării și modernizării structurilor politico-administrative, instituționale și juridice a celor două țări. Ele au modificat și legislația penală, prevăzând însemnate dispoziții pentru închisori. De aceea, studierea lor a făcut un obiect distinct al cercetărilor noastre. Călăuzite de aceste prevederi, Adunările Obștești din cele două Principate au întocmit și pus în aplicare un *Regulament al temnițelor* pentru ca mai apoi, până la intrarea în vigoare a Codul Penal din 1865 în Moldova să se aplice *Codul Penal* din 1826, iar în Muntenia *Condica Criminalicească* adoptată de Divanul Obștesc în timpul domniei lui Barbu Știrbei (1850-1853).

Printre actele normative din prima jumătate a secolului al XIX-lea s-a numărat și *Regulamentul temnițelor* din 1831, anexă la Regulamentul Organic al Munteniei, care prevedea repartizarea unor compartimente speciale în clădirile închisorilor „*pentru obraze deosebite în pricini politicești*”[122 p.501].

Reputația de cea mai blândă reglemantare a pedepselor, de care s-a bucurat Codul Penal Român din 1865, se justifică și prin dispozițiile referitoare la condițiile de detenție create nevârstnicilor în Casele de educație corecțională pentru minori. Conform art. 62, minorii care ar fi comis crime sau delict „fără pricepere” (premeditate), urmau să fie încredințați părinților spre o mai severă supraveghere, dar sub control judiciar, sau internați într-o mănăstire „*ce într-adins se va determina pentru corecțiunea unor asemenea copii*”[34, p. 812-813]. Dacă minorul nu provenea dintr-o familie organizată, el era pus la dispoziția prefectului de către autoritățile

judiciare, datorita de căpătâi a acestuia fiind aceea de a se preocupa de creșterea și moralizarea lui.

Codul Penal Român intrat în vigoare în 1865, cu modificările ulterioare operate între anii 1874-1895, clasifica infracțiunile în crime, delictе și contravenții, implicând în ansamblu următoarele forme de detenție: munca silnică, reclusiunea, închisoarea corecțională și închisoarea polițienească. Într-o remarcabilă operă de sistematizare a materiei, inspirându-se și din alte modele europene, legiuitorul a prevăzut cu meticulozitate și pedepsele corespunzătoare acestor infracțiuni, deși o concordanță fără cusur n-a fost niciodată posibilă.

Înainte încă de a intra în conținutul și esența sa, se cuvine a spune că, inspirându-se din știința penologică modernă, dar puternic ancorată în realitățile românești, Codul Penal din 1865 a rămas în literatura de specialitate ca fiind cel mai blând din toate țările europene. Nevoia de a-i studia conținutul înainte de orice alt demers științific devine, astfel, o obligație a oricărui cercetător.

Codul Penal din 1865 încrimina, încă înainte de intrarea în vigoare a Constituției din 1866, care garanta drepturile fundamentale ale cetățenilor – delictеle politice de încălcare a acestor drepturi [34, p. 817]. Este și motivul esențial pentru care acest important act normativ a intrat în atenția cercetării noastre. Din aceeași rațiune, și în strânsă conexiune cu aceasta, am studiat și dispozițiile Legii electorale din 1884, oprindu-ne în mod firesc la pedepsele privative la libertate prevăzute pentru încălcarea acestor dispoziții [84, p.42].

Îndată după făurirea României moderne, clasa politică de la conducerea sa a înzestrat noul stat cu o necesară lege fundamentală – Constituția din 1866. „*Românii se bucură de libertatea conștiinței, de libertatea presei, de libertatea întrunirilor*”, stipula textul constituțional încă din primele articole [41, p.3]. Aceste libertăți câștigate de statele moderne din Europa și America în urma unor revoluții succesive merită, de aceea, subliniate în mod deosebit.

În perioada următoare au intrat în vigoare numeroase legi și regulamente adoptate de Corpurile Legiuitoare:

Regulamentul general pentru penitenciarele centrale, din 20 mai 1874, în C. Hamangiu, II, Legi uzuale.

Regulamentul general al Casei Centrale de Corecție pentru minori din 1874, în C. Hamangiu, II, Legi uzuale.

Legea asupra regimului închisorilor din 9 februarie 1874 referindu-se la aleasa misiune a preotului duhovnicesc, sublinia că obiectivul acesteia era „*sădirea de fapte bune, de îndreptare a sufletelor pierdute în întunericul neștiinței și al răului*” [67, p.793]. Subordonată aceluiași scop a fost și autorizarea lecturii cărților de către deținuți [67, p.213].

Regulamentul general al Casei Centrale de Corecție pentru minori din 1874 cuprindea dispoziții specifice vârstei. Anume, când unul dintre minori ar fi comis „oarecari neorânduieii” fie din nesârguință, fie din rea voință – primul pas înainte de aplicarea unor pedepse mai aspre urma a fi „îndreptarea prin sfaturi” [67, p.253]. Din *Regulamentul general al Casei Centrale de Corecție pentru minori* din 14 mai 1874 se pot desprinde condițiile de viață din aceste stabilimente existente la data intrării în vigoare a acestui act normativ. Studiind documentul, se reține cu ușurință blândețea regimului de detenție pentru această categorie de infractori, și mai cu seamă, stimularea interesului de a munci, rolul educativ al muncii, însușirea temeinică a unei meserii aducătoare de siguranță în viața de dincolo de zidurile închisorii.

Referindu-se la scopul educației, *Regulamentul* releva că acesta consta în „a le forma spiritul, de-a sădi principii de onoare și de probitate într-înșii, de a-i întoarce de la moravuri rele și de a-i deprinde în obiceiuri bune” [67, p.279].

Documentele de arhivă stau mărturie faptului că, mai ales în Casele de corecție pentru minori, instrucția școlară a îmbrăcat un veșmânt atrăgător și stimulativ-competițional. Un raport de la sfârșitul secolului al XIX-lea consemna că „învățătorul pedagog își face pe deplin datoria, și învățătura de carte se predă după toate regulile și conform programelor”, încât „toți școlarii știau a scrie, ceti și socoti” [67, p.279].

Regulamentul general pentru penitenciarele centrale din 20 mai 1874 cuprindea dispoziții amănunțite referitoare la disciplina în închisori.

Regulamentul penitenciarului militar Târgșor [8 p.20] stabilea îndatoririle institutorului angajat de penitenciar pentru instrucția școlară a deținuților internați.

Regulamentul general pentru arestele preventive precum și *Regulamentul general pentru penitenciarele centrale* rezervau un capitol special serviciului religios în închisori, stabilind îndatoririle preotului desemnat de protoierie: slujba săptămânală, predicile și conferințele morale periodice. Un document de arhivă (o directivă a Direcției Generale a închisorilor adresată conducerii arestului județean Vaslui) evidențiază efectul moralizator al conferințelor educative, dacă acestea ar fi ținute „de câte un preot cult și talentat, care va ști să unească pildele mobilizatoare ale Sfintei noastre biserici cu conștiința socială la care fiecare este chemat” [2, p.16].

Legile și regulamentele intrate în vigoare în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea înscriau dispoziții vădit preocupate de respectare a demnității celor trecători vremelnici prin temnițe și ocne, și care umiliți în condiția lor umană, s-ar fi întors în societate traumatizați pe viață.

Iată, spre exemplu, cum suna o astfel de prevedere din *Regulamentul general pentru penitenciarele centrale* din 1874: „*Tot tratamentul sau toată îmbrăcămintea ce tinde la un caracter batjocoritor precum: rasul, îmbrăcămintea în două culori, ținerea în fiare ziua precum și noaptea – este cu totul oprit*”. În acest sens veneau și dispozițiile amănunțite cu privire la condițiile de viață: hrana, măsurile igienice și de cazare.

Atrage atenția și dispoziția ca directorului închisorii să-i fie interzis a porni pe jos, sau chiar cu trăsura arestați bolnavi, femei gravide sau cu copil la sân, fără consultarea medicului și certificatul scris al acestuia că arestatul nu va avea de suferit în urma tratamentului. Aceste dispoziții dovedeau, spre deosebire de cele anterioare, alinierea legislației românești în materie la normele juridice europene.

În anul 1874, atât de benefic în planul legislației penale din Vechiul Regat, a intrat în vigoare și *Regulamentul pentru închisorile preventive*.

Prin *Regulamentul pentru organizarea serviciului stabilimentelor penitenciare și de binefacere* din 1862 ambele Principate Unite au căpătat o organizare uniformă a temnițelor, pentru ca Legea din 1874 să înlocuiască dispozițiile anterioare, rămânând în vigoare până în 1929.

Legea pentru organizarea penitenciarelor și institutelor de prevenție din 30 martie 1929 [68, p.742-776] a fost cel mai important act normativ în materie după Legea din 1874. În Dispozițiuni preliminare în care începe textul legii se preciza că toate pedepsele și măsurile de prevenție privative de libertate prevăzute în Codul Penal sau legile speciale aflate în vigoare se vor executa numai în penitenciarele și institutelor de prevenție, în afara de situația în care altă lege specială ar prevedea derogări de la această dispoziție. Toate aceste instituții erau puse sub conducerea și supravegherea Direcției Generale a Penitenciarelor și Institutelor de prevenție.

Legea a intrat în vigoare începând cu data de 1 ianuarie 1930 și era sistematizată astfel:

- Titlul I - Despre penitenciare și institute de prevenție
- Titlul II – Despre organizațiune și administrațiune
- Titlul III – Despre personal
- Titlul IV – Despre exploatarea muncii în penitenciare și institutelor de prevenție

La rândul lor, titlurile erau divizate în capitole, secțiuni și paragrafe (regimul penitenciarelor și institutelor de prevenție, instructive și educaționale, despre munca în penitenciare, despre separațiune și individualizare, igienă și sănătate, despre organele de conducere, administrația centrală).

Un instrument oficial indispensabil cercetării este Monitorul Oficial, Dezbaterile Adunării Deputaților (D.A.D.) și Senatului (D.S.) din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea și începutul secolului XX. La fel de prețioasă este și studierea Monitorului Oficial.

Conținutul tuturor actelor normative (legi, decrete, regulamente) adoptate de Corpurile Legiuitoare, promulgate și publicate în Monitorul Oficial pot fi cercetate studiind monumentală lucrare a lui Constantin Hamangiu – *Codul general al României. Codurile (1856-1907) și Legile uzuale (1856-1900)*, Editura Alcalay, București. Aceste acte normative sunt reunite și în *Colecțiunea generală a legilor României*, București, 1906.

Legea asupra regimului închisorilor din 1874 avea în vedere la rândul-i, și terenul vieții politice, exceptând de la pedepsele cuvenite prevăzute de Codul de procedură penală persoanele condamnate „*pentru delikte recunoscute politice și pentru delikte de presă*” [67, p.225-256].

Periodicele studiate sunt: Buletin Oficial al Moldovei, 1856-1859; Buletin Oficial al Principatului Țării Românești, 1847; Buletin, foaia publicațiilor oficiale a Principatului Moldovii; Statistica stabilementelor penitenciare 1863 și 1864; Statistica din România – Statistica penitenciară pe anul 1874; Buletinul penitenciarelor, 1980-1989; Curierul judiciar, 1846-1897, 1902; „Dreptul”, 1892-1897; Revista penitenciară și de drept penal și Revista de Știință penitenciară

1.2 Analiza studiilor doctrinare în domeniul regimului juridic al sistemului penitenciar în epoca modernă

Istoria sistemului penitenciar, de la primele forme medievale de organizare (grosuri, pușcării), la temnițele și închisorile din epoca modernă, a făcut obiectul a numeroase studii, care au văzut lumina tiparului încă din secolul al XIX-lea. Citate deseori în aparatul critic al lucrării de față, le prezentăm în esența lor pentru o mai bună evaluare a importanței lor.

Ștefan Arsenescu, înalt funcționar din Direcția Generală a Închisorilor, afirma cu convingerea rezultată din experiență, că detențiunea fără lucru „*este un adevărat supliciu*” [10 p.13]. În dezbaterile acestei teme, opinia predominantă a fost aceea că, dacă toți trebuiau să muncească, „*nu era just nici moral să se supună la aceeași muncă delinquentul politic, victima unei idei, asemenea criminalului care a comis o faptă infamantă*” [10, p.14].

Mai important decât acest criteriu echitabil, autorului i se părea însă mai important raționamentul practic al muncii în detenție: acela că, la ieșirea din închisoare, liberatul „*să aibe resurse de a trăi cinstit, până va găsi un plasament în societate*”. Numai astfel, era concluzia autorului, munca putea fi în egală măsură, „*utilă, moralizatoare, productivă și remuneratorie*”.

Reflectând asupra rosturilor închisorilor, un autor avizat, Bruno Ștefan, [135, p.200] scria: „*Se pare ca nicio societate n-a rezistat tentației de a priva de libertate o parte din membrii săi*”. Concluzia nu s-a putut sustrage de la a caracteriza nici societatea românească. De aceea, istoria certifică existența pușcăriilor, născute parcă odată cu apariția omului, ca locuri de expiație, pentru că „*teama de pedeapsă a stat la temelie societăților*”.

Cu lucrarea intitulată „Judecata la români până în secolul al XVIII-lea” apărută la Chișinău în 1926, Ștefan Grigore Berechet își aduce o valoroasă contribuție la îmbogățirea istoriei dreptului românesc către sfârșitul Evului Mediu.

În revista „Legea și viața”, ce apare la Chișinău, Ioan Bitoleanu și Merei Luminița Eleni publică studiul „Preocupări legislative privind umanizarea muncii în închisori la începutul României moderne”, ce se înscrie în tema ce face obiectul tezei de doctorat de față.

O documentată istorie a sistemului penitenciar românesc a realizat Victor Bârsan, prin lucrarea sa intitulată „Închisorile noastre”, editată la București în 1998. În acest volum se regăsesc și multe aspecte de interes pentru profilul tezei noastre de doctorat.

Psihologia judiciară este știința modernă care descifrează mecanismul fenomenului infracțional și ajută pe slujitorii sistemului penitenciar să trateze în mod individual pe deținuți, și să contribuie la vindecarea predispozițiilor de săvârșire a infracțiunilor, sub imboldul factorilor psihologici. Este tocmai tema care a inspirat lucrarea intitulată „Probleme de psihologie judiciară”, semnată de T. Bogdan și apărută la București în 1973.

Un titlu asemănător, pe aceeași temă, a fost elaborat de Marin Gheorghe: „Psihologie penitenciară (București, 2009), ce vine în completarea opiniilor anterioare, de asemenea, și studiul „Psihologie judiciară”, semnat de N. Mitrofan, Voicu Zdrenghia și Tudorel Butoi.

Condamnații la detențiune în ocele de sare, una din cele mai aspre pedepse din veacurile trecute, viața acestor deținuți a făcut obiectul studiului gândit de C. Broșteanu, și intitulat „Salinele noastre”, publicat la începutul secolului trecut, în 1902.

O originală contribuție la cunoașterea climatului carceral și-a adus-o Ștefan Bruno. El a elaborat un temeinic și documentat studiu: „Mediul penitenciar românesc. Cultură și civilizație carcerală”, apărut la Iași, cu siguranță util tuturor cercetătorilor în domeniu.

După Regulamentele Organice, I.M. Bujoreanu [38, p.76] se oprește la momentul primei organizări a întregului sistem penitenciar (1862), când s-au unificat ambele servicii ale închisorilor.

Una din primele mărturii provenită de la un ilustru autor, cărturarul umanist Dimitrie Cantemir, domn al Moldovei (1710-1711), se referă la cruzimea pedepselor rezultate din faptul că „obiceiul pământului” (dreptul nescris cutumiar) permitea ca „*de multe ori judecătorii cei*

strâmbi le călca și le schimonosea”. Spânzurătoarea, arderea de vii, tăierea capului, tragerea în teapă erau metode curențe de a face dreptate [25, p.184].

Deosebit de prolific, Ioan Chiș se înscrie în bibliografia folosită de noi cu trei valoroase lucrări, axate pe istoria penitenciarelor românești începând din secolul al XVIII-lea și pe atât de necesara reformă a acestui sistem, atât de actuală și în zilele noastre.

În dezbaterile internaționale, scria Emanoil Gr. Constantinescu într-un documentat studiu [40, p.23], s-a considerat că menținerea ordinii și disciplinei într-o închisoare nu era deajuns pentru „moralizarea” deținuților. În acest sens lucrarea s-a referit la concluziile unor congrese europene, unde s-a dezbătut problema aplicării unor programe socio-educative în cooperare cu parteneri educaționali din societatea civilă [40, p.56]. Autorul citat a folosit în studiul său și datele și opiniile unui scriitor străin, Gunther Kaiser [159, p.78].

Gr. I. Dianu s-a arătat preocupat de comportamentul deținuților „*refractari la orice regulă de ordine și disciplină a închisorii*”. Pentru aceștia, recomanda el, gardienii aveau datoria de a-i supraveghea mai deaproape, pentru a le impune autoritate „*cu cel mai mare tact și cea mai mare liniște, și fără să aibă dreptul de a-i lovi*”.

Așadar, legislația penală, care se relaxase atât de mult, făcuse să dispară cea mai mare parte a pedepselor barbare din trecut dar nu îndeajuns și pentru „*îngrijirea sufletelor și cultivarea inimii*” [45, p.73]. De aceea, avertiza autorul, „*puteți să faceți clădiri mărețe, palate penitenciare, ele nu vor servi la nimic dacă nu se va lucra la reeducarea acestora*”. Și venea îndată îndemnul: „*Să punem în prima linie ajutorul religiei, care înalță sufletul și consolează pe nenorocit*” [46, p.87].

De un deosebit interes se bucură informațiile lui Gr. I. Dianu referitoare la regimul de detenție a celor condamnați „*pentru fapte politicești*” – în general boieri nesupuși (haini) – „*trimiși în surghiun pentru a lor pocăință*”, deobicei în mănăstiri anume orânduite [46, p.52].

Pentru începuturile organizării pe baze moderne ale sistemului penitenciar, Gr. I. Dianu se oprește asupra noilor dispoziții ale Adunării Obștești a principatului Muntenia din 1831 privind ierarhia funcțiilor și misiunii slujitorilor de „*îngrijirea strejuirii și buneii orânduieli a temnițelor și ocnelor*” [46, p.48].

Cu toate progresele înregistrate, concluziona autorul, multe neajunsuri persistau încă, și multe rămăseseră de făcut. De exemplu, deși „*Orânduielile îndeplinătoare ale Regulamentului temnițelor*” dispuseseră construirea de localuri pentru închisorile principale și cele de județe, după un plan întocmit de inginerul statului Blarenberg, și se stabiliseră chiar și termenele, această dispoziție nu s-a executat. Mai târziu chiar, unele din locurile temnițelor existente, ajungând să cadă în ruină, au fost părăsite, iar arestații au fost mutați provizoriu în mănăstiri. [46, p.52].

Din scrierile acestui prolific autor reținem volumul intitulat *Criminalitatea și cauzele ei în România. Închisorile. Represiunea crimelor și penalitățile. Sisteme penitenciare. Moralizarea condamnaților*, București, 1907.

Inspirându-se din îndelungata sa experiență ca înalt funcționar al sistemului penitenciar, Gr. I. Dianu s-a arătat convins de necesitatea reformării acestuia. Starea în care se aflau închisorile noastre – constata el – regimul sub care trăiau arestații și tratamentul la care erau supuși, nu puteau să lase mult timp nepăsători pe legiuitori, mai cu seamă când pretutindeni în țările civilizate „cestiunea reformei penitenciare” a sensibilizat oameni de stat, sociologi și filantropi, deschizând un câmp larg de dezbateri din cele mai vii și mai aprinse. Este adevărat, constata înaltul funcționar, împrejurările de ordin social și politic care au absorbit întreaga clasă conducătoare de la alte preocupări „ne-au găsit cu totul nepregătiți pentru o asemenea reformă” [46, p.47]. Dar , chiar și în aceste împrejurări oamenii politici n-au rămas nepăsători în fața unui astfel de imperativ.

Pentru perioada finală a Evului mediu românesc, Grigore I. Dianu, fost director al Direcției Generale a Penitenciarelor, autor al unui studiu de specialitate [46, p.116], aducea în atenție informații de vădit interes: răscumpărarea pecuniară a crimei de omucidere (pedepsită îndeseobi cu condamnarea la moarte), sub presanta nevoie a domniei de a-și plăti la rându-i, către Înalta Poartă dobândirea sau reînnoirea șederii la tron; pedepsele corporale crude aplicate de unii domni boierilor acuzați de hainie (trădare). Tot din această sursă aflăm că o încurajatoare licărire de umanism s-a întrezărit în pravila lui Matei Basarab *Îndreptarea legii* (1652), care recomanda judecătorului să fie „miloserd” (milostiv), și să nu creadă acuzațiile nimănui fără „cercetare prealabilă”.

Mișcarea populației în închisorile centrale la sfârșitul secolului al XIX-lea după infracțiuni, sex, vârstă, categorie penală, mediu social de proveniență, stare civilă, grad de instruire școlară, natura infracțiunilor săvârșite, distribuția geografică a crimelor și delictelor, sunt informații prețioase furnizate de Gr. I. Dianu.

Examinarea tuturor acestor informații permite formularea concluziei că, în majoritatea cazurilor, în România, criminalitatea corespundea omorului din culpă și nu premeditat, ceea ce vedea el „era o notă bună pentru țara noastră”. Prețioasa sa lucrare cuprinde detalii ilustrative și aspecte care, altfel, ar fi rămas necunoscute privind viața internă din închisorile de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Cu mult har, autorul redă culoarea vremii, nivelul de viață (iluminatul cu lumânări de seu, hârdăul pentru nevoi personale în timpul nopții etc).

Alături de minori, relatează printre altele Eugenia Economu, în atenția specială a legiuitorului s-au aflat și femeile aflate în detenție pentru că, releva autoarea – și nu este deloc

întâmplător că „în mișcarea de refacere morală a deținuților [autoritățile] au înțeles mai bine decât oricare că femeia care a intrat în temniță pentru ispășirea unei greșeli trebuie redată societății cu totul alta, o bună mamă, bună patrioată, vrednică gospodină” [52, p.6].

Așa cum am relevat, preocupările pentru reformarea sistemului penitenciar românesc sunt destul de vechi. Stă mărturie acestei afirmații studiul publicat în revista „Dreptul”, apărută în 1892, și intitulat „Despre reforma sistemului penitenciar”, semnat de Luca Elefterescu. Studiul reprezintă o serioasă sursă de documentare.

Un autor prolific este Ioan C. Filitti, cu patru studii cercetate de noi, în domeniul istoriei penitenciarelor românești începând din anul 1828, și istoria justiției penale din Principatele Române – Moldova și Țara Românească, lucrări documentate care ne-au fost de mare ajutor.

În rândurile militanților pentru folosirea mijloacelor educative în remodelarea conștiinței acelor care, în urma unui blocaj educațional, au ajuns să comită infracțiuni sancționate cu privarea de libertate, s-a înscris și Gheorghe Florian, autorul unei valoroase lucrări despre fenomenologia penitenciară. El elogia rolul îndrumătorului de suflete (învățătorul, psihologul, duhovnicul) – „adevărați modelatori de conștiințe”, a căror voce era, la unison, „un îndemn la meditații asupra vieții pe care au dus-o dar, mai ales, asupra celei de după liberare, pentru a medita la sursele răului și modului în care te poți distanța de el” [59, p.24].

Deosebit de interesantă prin paginile pline de date inedite și capacitatea de reconstituire a atmosferei din închisorile de pe lângă mănăstirile fortificate din România, este lucrarea semnată de Octav Gorescu: „Văcăreștii Mănăstire. Văcăreștii penitencia Văcăreștii Mănăstire. Precedat de un scurt istoric asupra regimului penitenciar în România, București: Tipografia penitenciarului Văcărești, 1930.

În atmosfera de solitudine a celulei – reflecta Gr. Grammaticescu [65, p.21] cunoscut jurist al vremii sale – pentru osânditul rămas cu sine însuși și cu gândurile sale, „cuvântul religiei și predica morală, reamintirea datoriilor către Dumnezeu, vor revărsa lumina în mintea încarceratului și blândețe în inima lui”, împingându-l la căință și la voința de se îndrepta”. De aici convingerea că „învățătorii și preoții sunt cei chemați să lumineze pe cei căzuți în greșală prin apostolatul și sacerdoțiul (chemarea – n.a.) lor”.

În scrierile sale consacrate științei juridice, cunoscutul lingvist și istoric Bogdan Petriceicu Hașdeu face referiri pertinente la varietatea pedepselor din dreptul medieval românesc și la evoluția acestuia de la principiul „moarte pentru moarte” la „plata sângelui”, adică răscumpărarea bănească a vieții făptașului, prin plata unei „globe domnești”.

Erudite ca întreaga sa operă, cele două studii cercetate de noi (*Mărturii istorice privitoare la viața și domnia lui Știrbei Vodă* (Ca urmare la „Corespondența lui Știrbei-Vodă, I), Institutul

de Arte Grafice, București: Editura Minerva, 1905 și *Studii și documente cu privire la istoria românilor, XI, Cercetări și regește documente*, București: Atelierele grafice Socec & Comp. (1906) semnate de marele savant Nicolae Iorga, ne-au introdus în atmosfera veacurilor trecute și a guvernării domnilor pământeni. Mărturiile și documentele istorice prezentate ajută pe orice cercetător să se integreze în atmosfera acelor vremuri, pentru a le înțelege mentalitățile din care izvorăsc și practicile sociale, inclusiv cele din justiție.

Apreciată ca tematică și, deci, complementară studiilor la care ne-am referit mai sus, este lucrarea intitulată „Legi vechi românești și izvoarele lor (Pravila Moldovei din timpul lui Vasile Lupu)”, București, 1912, realizată de S.G. Longinescu.

Cronicarul Nicolae Muste reda în scrierile sale imaginea înfiorătoare a închisorilor din vechime, cruzimea pedepselor corporale, bățiile cumplite pentru smulgerea mărturisirilor, măsurile unor domnitori milostivi ca Mihai Racoviță (1703-1705), care a dispus dărâmarea unor astfel de locuri de supliciu. Acest autor relatează că luptele pentru tron, deosebit de intense la sfârșitul secolului al XVII-lea și în secolul al XVIII-lea au accentuat starea de nesiguranță, ceea ce pune în primejdie ordinea internă. De aceea, relatează cronicarul, timorați și bănuitori, domnii împărțeau pedepsele cele mai cumplite cu lege dar și fără nicio judecată, temnițele și beciurile Curților domnești gemând de tâlhari, dar și de arestați politici (boieri haini). Pe de altă parte, lăcomia de bani a unor domnitori a generat biruri apăsătoare, iar cei ce n-aveau de unde da, erau întemnițați. „Și nu era nici o închisoare să nu fie plină de bărbați, de muieri carele la acele închisori nășteau și prunci care creșteau mărișori copii: și fără de închisoare aceștia altă casă nu știau” [42 p.13, 73].

Vestitul călător arab Paul de Alep, referindu-se la domnia lui Vasile Lupu (1634-1635) relatează că, în ciuda aplicării pe scară largă a pedepsei cu moartea, „cu toată asuprimea beifului, răul nu se îndreptă” [29, p.86].

Constantin Moroiu, cel ce se intitula „profesor obștesc de legi” la colegiul Sf. Sava, relatează cu har viața dusă de deținuți în locașul care era temnița din București, cu întrebarea finală retorică: „Acum, dintr-o astfel de sistemă, ce poate nădăjdui cineva?” [101, p.XVIII-XIX].

Lucrarea citată făcea propuneri îndrăznețe, depășind gradul de gândire al contemporanilor săi referitor la umanizarea vieții în detenție. De la aceste constatări nu mai era decât un pas până la capitolul intitulat „Idea de reformă pentru pușcărie”. Plecând de la constatarea că „pușcăria în halul în care se află acum strică pe vinovații noștri și sufletește și trupește”, autorul formulează o concluzie regăsită în mai toate operele marilor penaliști europeni și americani: „Dacă vrei să întâmpinați, iar nu să pedepsiți vinovații, sau să aveți o pedeapsă mai puțin,

îndreptați systema temniței, faceți ca pușcăria să fie loc de siguranță și casă de îndreptare iar nu de osândă”.

Într-o documentată lucrare consacrată delincvenței juvenile, ca formă a comportamentului deviant, Vasile Preda [108, p.10] susține că aceasta a fost alimentată de faptul că necesitățile biologice, afective, intelectuale, educative și sociale ale nevărstnicului nu au fost satisfăcute la timp și în mod corespunzător. Dacă această apreciere se aplică timpurilor noastre – consideră pe bună dreptate autorul – este de imaginat că, la nivelul maselor, despre aceste atribute se poate vorbi cu greu la societatea de acum 200 de ani. Atunci ca și acum disfuncțiile cerebrale, deficiențele intelectuale, tulburările de afectivitate, stările de frustrație sunt componente ale personalității dizarmonice și a delincvenților minori, și nu pot fi rezolvate numai prin recurgerea la sancțiuni penale și, în primul rând, la mijloacele de reeducare [108, p.90].

Prin toate concluziile sale, autorul oferă spre studiu o temă de caz extrem de interesantă și de mare importanță pentru starea de sănătate a societății.

Un prolific autor, citat pe întreg parcursul lucrării noastre, este Emilian Stănișor. Enumerând numai scrierile sale, rezultă valoarea informativă și documentară a paginilor scrise de dânsul: „Universul carceral”; „Monografia sistemului penitenciar românesc”; „Reforma sistemului penitenciar românesc”.

„Este mai bine să nu creem legi pe cari nu le putem aplica, decât să aplicăm o dispozițiune contrară legilor în vigoare”, reflecta Ștefan Stătescu, procuror la Curtea de Apel București, concluzie desprinsă din îndelungata sa experiență de distribuitor al dreptății.[]

Informația că arestații din grosuri și pușcării erau puși la tot felul de munci publice pentru a nu sta în trândăvie și pentru a-și scoate hrana și celelalte cheltuieli de întreținere, ne este dată de penalistul Ovid Stănciulescu [130, p.73].

Preocupat, alături de alți autori, de organizarea muncii în închisori, autorul relevă că *„fie din cauza unor greșite îndrumări, fie din cauza cheltuielilor pe care statul nu le putea suporta, multe ateliere au fost desființate curând după crearea lor”* [130, p.87].

Același autor vorbește și despre locurile distincte de detenție pentru cinul preoțesc. La București, pe lângă temnița Capitalei (închisoarea din beciurile de la Curtea Veche domnească) și grosurile Spătăriei și Agiei, se afla la Mitropolie și o închisoare pentru preoți.

În contrast cu cazurile, puține la număr, este adevărat, când unii preoți își încălcau misiunea duhovnicească și chiar legile, Ovid Stănciulescu elogiază rolul jucat de slujitorii altarului în educația morală a tinerilor infractori din penitenciarele de corecție pentru minori [130, p.83].

Temeinicia cercetării sale și implicit, valoarea informațiilor lăsate nouă, rezultă din investigarea izvoarelor din perioada ce ne interesează. Referindu-se la prevederile Condiției Criminalicești din 1850, potrivit cărora persoanele aparținând clasei nobiliare, bărbați și femei, osândiți la pedepse privative de libertate, erau supuși și la pedeapsa accesorie de „degradare cetățenească” (civică) –autorul pune în circulație un concept juridic modern, ce-și făcea loc în practica timpului [130, p.48].

Alarmat, asemenea altor slujitori ai legii de recrudescența criminalității, juristul I. Tanoviceanu, cu o îndelungată activitate publicistică, a elaborat două valoroase studii: „Un pericol național, creșterea criminalității în România” și „Tratat de drept și procedură penală (în 3 volume), utile studenților ce se pregătesc pentru cariera de magistrat, dar și specialiștilor în drept.

În știința penitenciară care completează știința dreptului penal, s-au afirmat autori preocupați să studieze cele mai potrivite metode pentru reclasarea și reîntoarcerea în societate a delincentului care și-a ispășit pedeapsa. Printre aceștia I. Teodorescu, care a reținut că, printre mijloacele alese a stat și organizarea lucrului în închisoare, „*în așa fel încât condamnatul să iasă cu o educație profesională*” [10 p.6].

Având în vedere acest scop, Ovid Stănciulescu, procuror la Curtea de Apel, ocupându-se de reglementarea muncii în penitenciare, aprecia că „*lucrul în închisoare era oarecum bine organizat către sfârșitul secolului al XIX-lea* [130 p.86].

V.A. Urechia, autor de sinteze istorice valoroase sub aspect documentar, ne-a lăsat și lucrarea intitulată „Justiția sub Ioan Caragea”, apărută în 1898, o pagină distinctă din istoria dreptului românesc, acest domnitor – Ioan Caragea remarcându-se prin deschiderea către nou și spiritul său reformator în administrație și justiție.

În monumentală sa lucrare [143, p.67], istoricul V.A. Urechia relatează că și femeile de moravuri ușoare erau pedepsite cu închisoarea. Prin 1762 domnul Țării Românești, Constantin Mavrocordat, a poruncit să se strângă toate prostituatele, pentru „*a le închide la Sf. Gheorghe, turn al Mitropoliei, ținându-le multă vreme închise acolo, de mureau de foame și trăiau din milosteniile ce li se aruncau, căci rămăseseră ca vai de ele de goale*”.

Porunca „*să se pedepsească cu închisoarea temniței*” privea și pe hoții de cai, vite și alte bunuri, precum și pe măcelarii din București, pentru sabotaj (lipsirea populației de hrană). Acest fapt l-a determinat pe domn să ordone zapciilor „*să-i aducă în pază și s-i vâre la închisoare, până se va face carte domnească de a se trimite la ocnă*”.

Cercetând domeniul pedepselor din dreptul penal de la sfârșitul evului mediu, Gh. Ungureanu [142, p.41-74] se oprește la dispoziția domnului Nicolae Mavrocordat (1786-1790) de a nu se permite ținerea în aceeași închisoare a femeilor și bărbaților. Aflăm din aceeași sursă

că domnitorul Moldovei a poruncit ispravnicilor printr-o circulară ca furii din arestele preventive să nu fie ținuți mai mult de 3-4 zile, ori pentru a fi mai degrabă judecați, ori puși în libertate dacă acuzația de furt s-ar fi dovedit neîntemeiată.

În opera sa istorică, marele savant A.D. Xenopol s-a referit și la sistemul penitenciar din secolul al XIX-lea din Țările Române. El a reținut faptul că domnul Munteniei Gheorghe Bibescu „îmbunătățește măcar în parte starea mizerabilă a închisorilor”, în timp ce principele Moldovei Mihai Sturza „ia măsuri multiple pentru îmbunătățirea regimului închisorilor” [147, p.177]. Stăruind asupra subiectului, istoricul se oprește la concluziile severe și propunerile cuprinse într-un raport înaintat lui Grigore Al. Ghica, domn al Moldovei, care gândea la „o radicală reformă a grosurilor din țară, întrucât starea lor de față este mai mult decât grozavă”, nefiind cu putință a se adăposti omenește pe nenorociții închiși” [147, p.58,59].

Numeroase studii privind sistemul penitenciar românesc din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, începutul secolului XX, au pus accentul pe evidențierea tarelor actelor normative care reglementau sistemul penitenciar. Autorea prezentei teze și-a propus să aducă la lumină părțile pozitive ale legilor și regulamentelor din perioada studiată, punând accentul pe umanizarea sistemului penitenciar. Din acest punct de vedere, ideea de reformă morală a sistemului penitenciar românesc n-a făcut până în prezent, decât în rare cazuri, obiectul explicit al unor studii în monografice aprofundate. Desigur că, până să-și propună obiectivul prin ambiția de a rezolva problema, teza de față poate fi socotită, alături de alte lucrări ale autoarei consacrate acestei teme, o modestă contribuție în acest sens.

1.3. Concluzii la capitolul 1

Problema științifică soluționată în prezentul capitol a constat în crearea unei viziuni de ansamblu atât asupra cadrului legislativ, cât și al doctrinei cu privire la sistemul penitenciar din a doua jumătate a secolului XIX și începutul secolului XX, evidențiindu-se abordările preponderent istorice, lipsa sau insuficiența abordărilor juridico-istorice, ultim aspect pe care prezenta teză îi propune să-l amelioreze în vederea aplicării pe viitor spre analiza de tip juridic a domeniului și perioadei istorice în discuție.

Tema lucrării noastre de doctorat este rezultatul cercetării unor surse variate cu caracter uzual în domeniul științific, și anume: izvoare, acte normative, lucrări generale și lucrări speciale din România și Republica Moldova.

Au fost studiate vechi colecții de legi, din secolul al XVII-lea (cum ar fi Cartea românească de învățătură - 1646 și Îndreptarea Legii – 1652) și au fost puse în circuitul științific

izvoare inedite - documente din fondul arhivistic Vornicia Temnițelor și Direcția Generală a Penitenciarelor.

S-au cercetat, de asemenea, actele normative intrate în vigoare în perioada care face obiectul tezei – regulamente, legi organice și uzuale, coduri, decrete – de la Regulamentele Organice din anii 1831 și 1832, la Regulamentul pentru organizarea serviciului stabilimentelor penitenciare și de binefacere din 1862, la Constituția din 1866, Codul Penal și de Procedură Penală, la Legea asupra închisorilor din 1874 și Legea pentru organizarea penitenciarelor și institutelor de prevenție din 1929.

Una din sursele de mare importanță au fost periodicele vremii, de la Buletinul Oficial al Principatului Țării Românești, la Revista Penitenciară din anii 1920-1923.

Autoarea acestei lucrări se înscrie în bibliografia generală cu studii publicate în diferite reviste de specialitate. Aria de interes a acestor lucrări privește: reforma regimului penitenciar în secolul al XIX-lea; organizarea sistemului penitenciar românesc; umanizarea muncii în închisori; rolul închisorilor și carențele sistemului penitenciar în secolul al XIX-lea; istoricul justiției în Țările Române.

Domeniile cercetate de autorii lucrărilor studiate privesc istoria dreptului, gama pedepselor privative de libertate, psihologia judiciară, judecata la români, tendința de creștere a criminalității, organizarea sistemului penitenciar ș.a.

Rezultat al unei îndelungate cercetări a acestor izvoare, acte normative, periodice, lucrări de specialitate din sfera dreptului românesc, lucrarea de doctorat a încercat să articuleze o sinteză cât mai cuprinzătoare pe fondul acestei teme: **Regimul juridic al sistemului penitenciar în România în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, începutul secolului al XX-lea.**

2. ÎNCEPUTURILE REFORMEI PENITENCIARE ȘI ORGANIZAREA ÎNCHISORILOR ÎN PRINCIPATELE ROMÂNE (1831-1865)

2.1. Necesitatea reformării sistemului penitenciar

Este adevărat că, referindu-ne la istoria românilor până în secolul al XVII-lea nu dispunem de date certe despre întocmirea vreunei legiuiri penale, din care să rezulte cu claritate felul pedepselor din vechime, precum și gradăția lor potrivit gravității faptelor săvârșite, decât de puține documente, cronici și însemnări ale unor călători străini prin Muntenia și Moldova.

Ca mai pretutindeni însă, din aceste mărturii rezultă, că în evul mediu românesc luarea vieții a înlocuit multă vreme orice altă formă de pedeapsă grea, iar detenția – de obicei de scurtă durată – era premergătoare morții. Dacă nu erau uciși, vinovații erau aruncați în niște gropi sub pământ (de unde și denumirea de *gropnițe* sau *grosuri*), în beciurile Curții Domnești sau ale conacelor boierești, în temnițe și ocne. Pornind de la ideea pocăinței celui căzut în păcatul încălcării legilor țării, și mănăstirile – refugiu de reculegere – au devenit cu timpul unele din cele mai severe locuri de detenție, numărul lor, cu această destinație, înmulțindu-se neconținut în secolele XVI-XVII: Dobrovăț, Bisericanii, Mărginenii, Mislea, Pângărați, Văcărești ș.a. Multe din ele au dăinuit ca închisori de pe lângă mănăstirile cu același nume până la începutul secolului XX, unele chiar și după aceea.

Timp de mai bine de un secol și jumătate de la apariția primelor pravile, închisorile au îndeplinit, mai ales, funcția de executare a supliciilor, nu numai pe aceea de detenție. Fiecare închisoare dispunea de o cameră de tortură, pe unde treceau aproape toți acuzații pentru mărturisirea faptelor comise sau chiar nesăvârșite.

Destul de frecvent, chiar pentru fapte de mai mică gravitate, cum era furtul, instanțele pronunțau pedeapsa cu moartea. Tâlharii și ucigașii “*de firea cea mai rea*” erau supuși execuției prin procedee cum erau tragerea în țeapă, “*chinurile focului*”, spânzurătoarea sau decapitarea. De asemenea, pe lângă pedepsele privative de libertate – pe care le vom trata în chip deosebit – s-au păstrat și cele pecuniare (gloaba, deșegubina), deosebit de aspre prin cuantumul lor.

Juzii satelor de țărani liberi judecau după “*obiceiurile pământului*” pedepsele fiind lăsate la “*buna chibzuință*” a judecătorilor care apreciau faptele și gravitatea lor. “*Aceste obiceiuri nefiind scrise*” – aprecia domnitorul luminat Dimitrie Cantemir – *de multe ori le călca și le schimonosea judecătorii cei strămbi*” [25, p.184].

Pricinile cele mari, adică pricinile criminale, se judecau de însuși domnitorul asistat de Sfatul Domnesc și, mai târziu, de Divan.

În practica judiciară din Evul mediu românesc era înscrisă posibilitatea ca făptașul condamnat la moarte să-și răscumpere vina, plătind o despăgubire și o gloabă domnească. Aceasta se îngăduia, de obicei, pentru fapte cu un caracter mai puțin grav; în ceea ce privește omorul, se cerea “*moartea pentru moarte*”. Cu toate acestea domnitorul, stăpân absolut al țării, putea să hotărască, și în caz de omor, asupra răscumpărării vieții făptașului. Plata aceasta se numea “*plata sângelui*”. Când un boier săvârșea un omor, numai domnul hotăra soarta lui. De obicei, pe lângă prețul plătit familiei celui ucis “*pentru vărsare de sânge*”, ucigașul plătea și o gloabă domnească, potrivit cu averea lui [69, p.196]. În mod aparent paradoxal, în comparație cu pedepsele corporale sau pecuniare, cele privative de libertate s-au dovedit mai rare. Ocenele păreau a fi fost foarte puțin populate, și aceasta pentru motivul că cele mai multe pedepse se converteau în bani ori alte bunuri mobiliare: gloaba, deșegubina, osluhul.

Detenția era în general premergătoare executării pedepsei cu moartea, pentru că cine era aruncat în închisoare, cu greu scăpa cu viață. Arestații erau depuși în niște gropi adânci (gropnițe) și beciuri fără aer și lumină, fiind cu totul lipsiți de îngrijire și adesea chiar de condițiile de existență de toate zilele. Condamnații la ocnă nu mai vedeau în toată viața lor lumina zilei.

Beciurile de pe lângă Curțile domnești serveau ca închisori nu numai pentru făcătorii de rele, pentru tâlhari și ucigași, ci și pentru boierii care s-ar fi făcut vinovați de uneltiri împotriva domniei.

Trebuie spus că domnii, ca judecători supremi, erau singurii care țineau cumpăna dreptății, astfel că aplicarea pedepselor și soarta vinovaților depindeau întotdeauna de blândețea și îndurarea, sau, dimpotrivă, de asprimea și ferocitatea lor. În cazul de față, spre pildă, același cronicar ne spune că unul din succesorii domnului amintit, Mihai Racoviță (1703-1705), chiar în primul an al domniei sale, “*s-au apucat și au risipit Turnul și Visteria și au astupat temnița*” [69, p.31].

Tratamentul aplicat făptașilor de rând în aceste temnițe era deosebit de crud. Aici mila și îndurarea nu erau cunoscute; legați în fiare grele și bătuți, arestații încetau de a mai fi priviți ca oameni, fiind tratați cu o ferocitate și sălbăticie care băgau groaza printre cei care se gândeau numai că pot vreodată să mai cadă în vreo vină. Dispoziții ca: “*să se bată până la moarte*” erau rostite cu cea mai mare nepăsare și liniște sufletească, părând a fi vorba de cel mai blând mijloc de dojenire și îndreptare.

Soarta boierilor era, aparent, mai blândă. În frecvente cazuri erau condamnați la surghiun, sfârșindu-și viața undeva, într-o mănăstire. Pentru trădare (hiclenie) însă, nu exista îndurare. Legați în lanțuri, bătuți și încătușați, arestații încetau să mai fie priviți ca oameni și erau tratați cu

ferocitate și sălbăticie, care mortificau carnea și ucideau orice simț sau cugetare. Mila și îndurarea aproape că nu existau pentru ei. Umbra călăului se arăta pretutindeni, ca un spectru al morții, iar când se vorbea despre cei aruncați în închisori se vorbea ca despre niște oameni morți și cu totul pierduți pentru societate.

Când modul de administrare al justiției era lăsat la discreția domnilor trecători și a dregătorilor înalți dar fără pregătire juridică nu este de nicio mirare că regimul ce predomina în închisori era și el supus arbitrariului și că deseori, fără vreo vină dovedită, oricine putea fi întemnițat și, în fine, putea fi ținut astfel pe un timp nedeterminat.

O pagină distinctă în istoria dreptului penal din perioada feudalismului dezvoltat a fost scrisă în timpul remarcabilelor domnii ale lui Vasile Lupu și Matei Basarab. Din porunca celui dintâi a fost tipărită, în 1646, *Cartea Românească de învățătură*, prima legiure laică oficială din istoria dreptului scris românesc, cuprinzând importante dispoziții de drept penal. Cel de-al doilea a promulgat un act monument de drept – *Pravila cea Mare*, denumită și *Îndreptarea legii* (1652). Aceste legiuri au consacrat și în societatea românească principiile de drept pe baza dispozițiilor scrise dându-se, în același timp, o sancțiune legislației penale. De acum înainte, toate pedepsele pentru faptele săvârșite erau anume prevăzute, și ele se aplicau în termenii unui text de lege.

S-ar fi putut crede că, odată cu intrarea în vigoare a celor două Pravile, noi dispoziții să se introducă și pentru închisori. Mult timp însă, acestea au rămas în aceeași stare, ca și tratamentul fizic al arestaților.

O încurajatoare licărire de umanism se întrezărește chiar în pravila lui Matei Basarab, care recomanda judecătorului să fie “miloserd” (milostiv), și să nu creadă cuvintele nimănuși fără iscodire (cercetare) sau întrebare” [46, p.14]. Acesta nu a însemnat însă că pedepsele prevăzute erau mai puțin cutremurătoare decât în obiceiul pământului ba, uneori, dimpotrivă.

Asprimea legii însă, cât și cruzimea pedepselor nu erau același pentru toți, pluralitatea condiției juridice a persoanelor fizice influențând în mod hotărâtor distribuția dreptății. Clasa boierească era privilegiată înaintea legii, după boierime venind obștea locuitorilor țării, împărțită în oamenii de rând (țăranii liberi) și oamenii de jos (țăranii aserviți).

În legiurile date în timpul lui Vasile Lupu și Matei Basarab, exista o dispoziție potrivit căreia boierul, care săvârșea un omor, putea să-și scape viața, plătindu-și capul cu bani, dar cu condiția ca moartea să fi fost “degrab” și în cursul unei certe; judecătorul avea în acest caz dreptul să hotărască și să fixeze suma ce trebuia plătită, în cazul că făptașul va fi fost “*om de treabă și de folos țării*” și dispunea de avere. [28, p.813]

Abia în ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea, conform poruncilor domnești și lucrării Divanului a început o “mai bună orânduială” a închisorilor, dar măsurile priveau, mai

ales, paza arestațiilor și răspunderile celor însărcinați cu siguranța lor, și mai puțin tratamentul aplicat condamnaților. Regimul închisorilor n-a cunoscut modificări esențiale. Vinovații, odată prinși și arestați, erau supuși la tratamentul cel mai aspru, după voința ispravnicului, zapciului sau pârcălabului și a tuturor slujbașilor de care depindeau deținuții.

Menținerea măsurilor represive, ușor atenuate de gesturile caritabile a unor domnitori milostivi, s-a justificat prin neașteptata recrudescență a infraționalității de la începutul secolului al XIX-lea.

Cu secolul al XIX-lea, și cu deosebire din cel al doilea deceniu, actul de justiție a fost influențat, în cele două Principate, de principii de sporită echitate și umanism. Persecuțiile, răzbunările politice, execuțiile și detenția arbitrară, cruzimile începuseră să mai contenească iar pedepsele, deși n-au încetat să fie îndestul de aspre au fost, întrucâtva, mai cu măsură aplicate. Însuși tratamentul fizic al deținuților a început să fie ceva mai omenos, față de torturile și schingiuirile de mai înainte. Domnitorii se arătau cu mai multă îndurare față de cei vinovați, iar cei osândiți la moarte găseau mai multă milostivire, prin cruțarea vieții lor și închiderea la ocne. Mai mult decât atât, acestora, precum și celor închiși în temnițe sau pușcării, li se comutau și reduceau pedepsele; unii erau grațiați de restul pedepsei ce o aveau de executat. Comutările, reducerea pedepselor și grațierea condamnaților se făceau cu ocazia Paștelui, și cu o anumită solemnitate.

Menținerea ridicată a criminalității, ca urmare a vremurilor tulburi a făcut ca și sub domnia celui dintâi domn pământean al Moldovei, Ioniță Sandu Sturza, noul Cod penal să extindă din nou pedeapsa cu moartea la alte și alte cazuri: atentat la siguranța statului sau la viața domnitorului; tentative de evadare din închisoare dacă fusese ucis vreun paznic; otrăvirea; tâlhăria chiar neînsoțită de omor; tănuitorii și gazdele de tâlhari.

Trecând în revistă toate aceste cazuri, penalistul Gr. I. Dianu ajungea la o concluzie împărtășită de toți contemporanii săi din domeniu. S-a dovedit – se exprima el în esență – că pedeapsa cu moartea n-a influențat niciodată și nicăieri în bine moravurile societății, prin urmare criminalitatea trebuia combătută cu alte mijloace, și anume de ordin social și moral: “*ștreangul și ghilotina nu sunt armele cu care se moralizează un popor*”[45, p.15]. Așa cum rezultă din numeroase mărturii și izvoare, această convingere a călăuzit pașii multor domnitori, atâta vreme cât principiul separației puterilor n-a fost explicit formulat constituțional, iar ei aveau încă o mare autoritate în materie de legiferare. Aceasta este și explicația pentru care starea alarmantă a criminalității nu i-a descurajat să persevereze în promovarea pedepselor privative de libertate și aplicarea graduală a unor măsuri de ameliorare a regimului de detenție.

Sub domnia lui Mihai Șuțu (1801-1802) au fost luate noi decizii cu privire la închisori și la starea deținuților. El a solicitat departamentului “Criminalionului” ca, la sfârșitul fiecărei săptămâni să i se trimită situația exactă a celor închiși – cu numele, felul osândeii și dosarul judecății cu sentința. Dorind să se informeze despre starea închisorilor, același domnitor a cerut vel Caimacanului (din 1761 locțiitor al Domnului Craiovei) să-i trimită un “catalog” cuprinzând pe toți cei închiși în pușcăria din orașul Băniei, până la începutul domniei sale.

Spiritul european referitor la drepturile omului a iradiat în această perioadă și în Principatele Române, influențând justiția și practica judiciară. Același domnitor a dispus ca un arestat să poată fi eliberat pe garanție, cu condiția însă ca el să fie trimis la Spătărie, pentru a-l supune unei cercetări în sensul că nu va fi primejdios societății, pentru a fi apoi pus în libertate. Dispoziția aceasta se întemeia pe motivul că, pe de o parte, deținerea arestaților implica cheltuieli inutile, iar pe de alta, că se reda familiilor și societății oameni trebuitori de muncă, iar apoi cei ce garantau pentru eliberare răspundeau cu persoana lor de comportarea pe viitor a celui eliberat.

Pentru zorii științei penale și a istoriei penitenciare, o adevărată revelație avea să fie lectura unei surprinzătoare lucrări rămasă de la începutul secolului al XIX-lea, semnată de Dumitru Moroiu, „profesor obștesc de legi de la Sf. Sava”, prestigios colegiu din capitala Valahiei. Sunt pagini de un impresionant optimism și frumusețe literară, în care autorul a întrevăzut vremuri mai bune pentru semenii săi aflați în rătăcire, a căror îndreptare o credea posibilă prin transformarea localurilor de detenție în stabilimente „de reformare morală”.

În demersul său științific el a plecat de la înfățișarea vechii închisori din București și a inumanelor condiții de detenție pentru populația sa. Pentru început autorul a lămurit originea termenului de *pușcărie*, derivat de la locul de cazare a ostașilor domnești, numiți pușcași. Dumitru Moroiu descrie cu har acest locaș de pierzanie și viața nefericiților locatari.

Temnița arăta ca o zidire veche, total improprie destinației sale în viziunea noii generații de penaliști. „*Toți vinovații sânt îngrămădiți la un loc fără osăbire de vinovăție, încât un nenorocit ce a greșit întâia oară se vede pus tot la un loc cu ucigașu cel mai neomenit. Nu e nici o deosebire între vinovații cei nedovediți și cei dovediți. Nu e asemenea nici o deosebire între vinovații cei sănătoși și între cei bolnavi*”, epidemiile putându-se lesne răspândi. „*Vinovații n-au nici pat, nici laviță nici vre un lucru din cele trebuincioase. De așternut au pământul, și de învăliș tavanul temniții*”. Ca să nu fugă noaptea, erau puși cu picioarele în butuci. „*Pentru mâncare nu li se dă nici măcar pâine d-o para, încât sunt siliți sau a cere după ferestrele pușcării milă de la cei ce trec pe drum, sau a umbla pe ulițe și prin biserici spre cerșit*” [101, p.XV-XVI]. Într-un final, autorul formulează întrebarea retorică: „*Acum dintr-o astfel de sistemă ce poate nădăjdui cineva?*”

De la aceste constatări nu mai era decât un pas până la capitolul intitulat *Idee de reformă pentru pușcărie*. Plecând de la constatarea că „*pușcăria în halul în ce se află acum strică pe vinovații noștri și sufletește și trupește*”, autorul începutului de secol formulează o concluzie regăsită în mai toate operele marilor penaliști europeni și americani: „*Dacă voiți să întâmpinați, iar nu să pedepsiți vinovățiile, sau să aveți a pedepsi mai puțin, îndreptați systema temniții, faceți ca pușcăria să fie loc de siguranție și casă de îndreptare, iar nu de osândă*” [101, p.VIII-IX].

Cu totul remarcabil este faptul că Dumitru Moroiu nu s-a limitat la constatări și idei abstracte, preluate de la autorii europeni a căror cunoaștere o dovedește cu prisosință, ci a înaintat legiuitorilor propuneri profund adaptate realității din societatea Principatelor Române: detenția pe clase de vinovăție, sex și vârstă; educația morală și religioasă; igiena localurilor și a deținuților; asistența medicală; hrana celor închiși; introducerea muncii productive și retribuirea ei cu un procent legiuit; învățarea de meserii; scurtarea executării pedepsei pentru bună purtare; desființarea caznelor ori mărginirea lor; încadrarea temniței cu păzitori blânzi și înțelepți care să nu se poarte cu deținuții precum „*un despot cu robii săi*”; întărirea pazei încât să nu facă necesară barbara punere în fiare și butuci etc.

La începutul secolului al XIX-lea, în apusul Europei legislația civilă și penală cunoscuse însemnate progrese, în sensul distribuirii mai echitabile a dreptății, precum și a executării pedepselor cu respectarea condiției umane. O nouă generație de tineri instruiți în centrele universitare apusene, inclusiv în domeniul dreptului, precum și unii domni cu vederi luminate, au militat pentru aplicarea acestor principii și practici și în societatea românească.

Printre altele, starea în care se aflau închisorile, regimul sub care trăiau arestații precum și tratamentul la care erau supuși nu puteau să lase mult timp nepăsătoare forțele renovatoare, mai cu seamă când, pretutindeni, problema reformei penitenciarelor deschidea oamenilor de stat, sociologilor, oamenilor de legi, un câmp larg de dezbateri. Astfel, în puterea idealurilor moderne, Mihail Kogălniceanu a redactat *Dorințele partidei naționale în Moldova*, program de referință al revoluției române la 1848, impresionant document care acorda un spațiu important reformei justiției, articolul 32 referindu-se explicit la „*reforma penitenciarelor*” [79, p.65].

Negreșit că împrejurările de ordin social și moral găseau nepregătite cercurile conducătoare, până la Unirea din 1859, pentru o mare reformă a justiției; chiar și în asemenea împrejurări, înainte de domnia lui Alexandru Ioan Cuza, impulsurile de progres în organizarea de stat au influențat și regimurile închisorilor din Principatele Române.

Regulamentele Organice, intrate în vigoare în 1831 în Țara Românească și 1832 în Moldova, ocupându-se de organizarea diferitelor instituții ale statului, au prevăzut anumite

dispoziții și pentru închisori. În conformitate cu aceste dispoziții, Obșteasca Adunare din cele două țări a elaborat și un *Regulament al temnițelor*.

Legislația penală existentă s-a schimbat în mai multe din dispozițiile ei. Deși rămasă în vigoare, pedeapsa cu moartea nu s-a mai aplicat decât în rare cazuri. În Moldova și Țara Românească încă din 1832 nu mai fusese pronunțată nicio pedeapsă capitală. Vorbind de Pavel Kiseleff, președintele plenipotențiar al divanurilor Moldovei și Țării Românești în timpul administrației ruse (1829-1834), marele istoric A.D. Xenopol afirma că aceasta “*merse până acolo să înlătore de fapt chiar pedeapsa cu moartea, înlocuind-o cu munca silnică pe viață*” [148, p.79]. De asemenea, Regulamentul Organic “*strică și desputernicează pedepsele cu tăierea mâinilor*” (art. 298) [119, p.79]. Același Regulament mai desființează și “*cazna sau muncile*” pentru care în Legiurea Caragea exista următoarea dispoziție: “*Când cel pârât pentru vină se va dovedi vinovat, dar va tăgădui, atunci să se căznească ca să spuie adevărul*” [86, p.205].

Călăuzit de principii umaniste, Pavel Kiseleff a exercitat o hotărâtoare influență la înscrierea în Regulamentul Organic al Țării Românești a desființării pedepsei cu moartea și a torturii [103, p.90], tot astfel cum, constatând cât se pripise în decizia sa, a revenit degrabă asupra ei, deși, în toată perioada mandatului său, până în 1834, n-a recurs niciodată la aplicarea acestei pedepse.

La 30 martie 1833 președintele plenipotențiar al Divanurilor Moldovei și Țării Românești promulga un Regulament de organizare a temnițelor, a cărui esență consta în separarea deținuților în spații distincte, după fapta săvârșită și pedeapsa la care fuseseră condamnați. Astfel, temnița de la Telega, zidită în anii 1835-1836 era structurată pe două secțiuni. Cea dintâi, pentru cei condamnați la pedeapsa capitală, cu comutare la muncă silnică pe viață, iar cea de-a doua, pentru condamnații la muncă silnică pe timp mărginit – și aceasta pentru a evita, argumenta legiuitorul *pervertirea tovarășilor de ocnă osândiți pentru vini mai ușoare*. Este prima dispoziție vizând reformarea pe acest principiu a închisorilor din cele două Principate, cale pe care, se va vedea, aveau să persevereze toți domnii români și legiștii din instituțiile statului în limitele resurselor financiare cu care aceștia s-au confruntat.

Potrivit datelor deținute de Departamentul trebilor din lăuntru la începutul regimului regulamentar, din circa 2000 de arestați pentru diferite infracțiuni, aproape 10% erau condamnați la ocnă, mulți așteptându-și încă pronunțarea condamnării. Din mărturiile unor contemporani, rezultă că regimul detenției în ocnele de sare era foarte aspru, afirmația privind atât condițiile de viață cât și munca istovitoare. Unui prieten al românilor, francezul Edouard Thouvenel, care călătorea prin Țara Românească în timpul domniei lui Alexandru Dimitrie Ghica (1834-1842), i

se dădeau însă asigurări că acestei stări de lucru nenorocite avea să i se pună capăt în curând „*printr-o reformă a întregului așezământ penitenciar*” [158, p.180-181].

Și după plecarea lui Pavel Kiseleff, domnitorii care au urmat la tron s-au arătat preocupați de modificarea legislației penale, ca unul din imperativele timpurilor moderne. Numele lui Barbu Știrbei (1849-1853) a rămas legat de două importante acte normative: noua *Condică Criminală* și *Condica Penală Ostășească*, promulgate în 1850 și 1852, ambele inspirate din legile penale franceze, tendiță curentă în această epocă. Pedepsa cu moartea și bătaia erau menținute în ambele legiuri până la intrarea în vigoare a noului Cod Penal din 1864. Din punct de vedere procedural, *Condica Criminală* cuprindea însă numeroase dispozițiuni greoaie și criticabile. Crimele trebuiau judecate de Curtea Apelativă Criminalicească, în primă instanță, și de Înalta Curte ca ultimă cale de atac. În cazul unei sentințe capitale, cele două instanțe trebuiau să întrunească majoritatea, în caz contrar domnul fiind obligat să micșoreze osânda pronunțată [39, p.140]. În fapt, aceasta echivala cu desființarea pedepsei capitale.

Menținută *de iure*, abandonată *de facto*, pedeapsa capitală aflată în această stranie ipostază, a generat o problemă care a pus pe gânduri pe legiuitor: întemnițându-i pe criminali laolaltă cu cei osândiți pentru vini mai ușoare, se crea primejdia contaminării acestora de către recidiviști irecuperabili și totodată primejdioși prin capacitatea lor de nefastă influență. De aici nevoia tot mai evidentă de reorganizare a temnițelor pe compartimente diferențiate, în funcție de natura și durata pedepsei pronunțate.

Contradicției care a persistat câteva decenii i s-a pus capăt la mijlocul secolului al XIX-lea. Prin noul *Cod Penal Român*, adoptat de Adunarea Legiuitoare în ședința din 11 martie 1864, pedeapsa capitală a fost desființată, hotărâre care s-a bucurat de o unanimă apreciere în epocă [55, p.21]. Astfel rezolvată, problema a făcut loc altor preocupări pe agenda juriștilor români, ale căror eforturi s-au concentrat și asupra reformei penitenciare.

Domnia lui Gheorghe Bibescu în Țara Românească (1842-1848) a marcat un moment important în clarificarea ideii de reformă penitenciară [14, p.52]. Deși primii pași semnificativi au fost făcuți în timpul mandatului lui Pavel Kiseleff, s-a dovedit cu neputință ca într-un răstimp atât de scurt să fie eliminate toate relele de care suferea așezământul penitenciar al Țărilor Române. În primul rând, închisorile și chiar ocele erau foarte slab păzite. Evadările se țineau lanț, după cum înseși autoritățile recunoșteau. Pe lângă faptul că arestații fugeau lesne de sub escortă, cete întregi de deținuți izbuteau să evadeze din temnițe. Până și ocnașii de la Telega au îndrăznit să se răscoale în 1844, dând adevărate lupte cu corpul de pază, soldate cu morți și răniți de ambele părți. Informat despre această stare de lucruri, domnitorul atrăgea atenția Sfatului Administrativ asupra necesității unei grabnice reforme a sistemului penitenciar, dezvăluind cu

acest prilej și câteva din gândurile sale: organizarea sistemică a muncii în ocne și închisori – iluzorie până atunci în multe dintre ele; orânduirea de măsuri cu privire la plata convenită ocnașilor pentru tăierea bolovanilor de sare; compartimentarea locurilor de detenție astfel încât „*omorătorii cu precugetare*” să nu fie închiși – exemplifica domnul – laolaltă cu „*furii de a doua*” [mână]. Paguba esențială era aceea, considera Bibescu, că aflându-se „*împreunați toți la un loc și fără osebite cu cei cari, mâine, ieșind pentru a lor mai mică vină din acele închisori, vor fi dobândit acolo nu frica pedepsei, dar încurajarea a face și mai mari vini*” [14 p.53]. Starea deplorabilă în care se aflau temnițele Țării Românești era, deci, recunoscută fără înconjur în acest act oficial. Dar principele nu s-a mărginit la a exprima asemenea gânduri înnoitoare. În anul următor, el hotărăște zidirea în București, după un plan nou, a unei închisori, „*spre a nu se mai vedea, precum până acum, pe prepuși încă nejudecați și pe cei osândiți pentru vini mici amestecați la un loc cu cei dovediți de tâlhari și omorători*” [95 p.26].

Administrator iscusit, contemporanul său din Moldova, Mihail Sturza (1834-1849), a uzat de prerogativa sa de șef al statului pentru a comuta pedeapsa capitală în trimiterea la „groapa comună” [22, p.152].

Pe măsura înaintării spre momentul cardinal al întemeierii noii statalități românești, cărmuitorii celor două Principate – domnitori, înalți dregători și oameni ai legii – s-au dovedit tot mai preocupați de a înainta pe calea aleasă. O *anafora* din 11 iunie 1850 adresată de forurile juridice domnitorului Grigore Alexandru Ghica (acesta ceruse un raport despre starea grosurilor din Moldova) punea în evidență starea îngrozitoare a acestor stabilimente de detenție. Rezulta, astfel, că unele din cele 13 „grosuri” constau, de fapt, dintr-o singură odaie, cu o bortă în pământ, unde trăiau îngramădiți zeci de persoane, bărbați și femei de-a valma. Raportul vorbea explicit despre necesitatea imperioasă a reformei închisorilor, ca „*printr-o bună tratare a se asculta glasul omeniei, care cere ca pedeapsa să nu fie înaintea judecăței, și ca nici osânditul să nu fie espus unei grozave tratații care astăzi, din nenorocire, este soarta tuturor închișilor de prin grosuri*” [22, p.63-64]. Propunerile făcute priveau internarea separată pe sexe, amenajarea locurilor de plimbare însorite și plantate cu arbori (pentru „*sănătatea închișilor*”), construirea unor clădiri potrivite cu cerințele timpului pentru grosurile ținutale. Remarcabil este și faptul că ofișul domnesc dispunea măsuri de îndreptare, străbătute de un puternic simțământ umanitar.

Pornind de la aceste premise, *Regulamentul din 1855 pentru închisoarea din capitala Moldovei* cuprindea dispoziții speciale referitoare la igiena localului, degajând chiar o doză de lirism: afumarea acestuia „*câte zece ori pe zi cu rășină sau iarbă*”, ori prevederi vizând starea de sănătate a deținutului: medicamente, hrană potrivită, internarea bolnavilor în infirmerii sau spitale – primele de acest fel din istoria mediului penitenciar românesc. De menționat că acum a

fost formulată și prima dispoziție care interzicea insulta și pedeapsa corporală („*Ocările și bătaia asupra arestaților vor lipsi cu totul de către oricine, sub grea învinovățire*” [67, p.258] – chiar dacă bătaia, ca sancțiune, avea să fie menținută încă multă vreme de acum încolo)

O etapă distinctă avea să fie legată de venirea în Principate și de rodnicia lui activitate, a francezului Ferdinand Dodun de Perrières, considerat adevăratul întemeietor al închisorilor românești moderne. Adus în Moldova de domnitorul Grigore Alexandru Ghica, în 1855, la recomandarea lui Anastase Panu, și numit inspector general al temnițelor, el avea să dețină această funcție până în 1878, în timpul domniei lui Carol I, răstimp în care s-a afirmat ca autor al celor mai importante proiecte de legi și regulamente privitoare la închisori. Sub coordonarea lui Mihail Kogălniceanu, prim-ministru și ministru de interne, francezul a lucrat și la elaborarea Codului Penal Român având, totodată, și inițiativa modificării serviciilor penitenciare, a căror administrare a trecut în subordinea Departamentului dinăuntru, echivalent al Ministerului de Interne.

Contactele tot mai strânse cu valorile europene au înrăurit și domeniul legislativ. Pe acest plan își face loc o nouă viziune privind raportul dintre vină și pedeapsă, cu tendința vădită de restrângere a pedepselor corporale, ceea ce a făcut să crească importanța celor privative de libertate, deci și a sistemului carceral. Acest aspect este cel mai vizibil în felul cum este percepută pedeapsa cu moartea – ca o realitate barbară și anacronică.

De observat – și acest aspect va reieși în continuare – că, până în 1864, problema pedepsei capitale a oscilat între a fi abolită, dându-se curs curentului înnoitor ce-și făcea loc cu vigoare, și teama că o prea grăbită indulgență ar fi putut încuraja din nou creșterea criminalității în vremuri de puternice frământări sociale și politice. Atenția acordată în lucrările de criminologie din secolul al XIX-lea pedepsei cu moartea – disproporționată în raport cu numărul restrâns al cazurilor când acesta s-a aplicat totuși – este explicabilă prin starea emoțională provocată de anacronismul acestei barbare osânde, aflată în dezacord cu spiritual noilor vremuri ce se anunțau și pentru români.

Greutățile financiare, turbulențele politice și chiar lipsa de interes au făcut ca distanța dintre proiectele generoase și punerea lor în practică să fie parcursă anevoios și cu mare încetineală. Până în timpul lui Gh. Bibescu temnițele și ocnele au rămas aproape în aceeași stare deplorabilă ca și în trecut. Abia *Criminaliceasca Condică* a lui Barbu Știrbei din 1850 a înscris prevederi de îndulcire a condițiilor de detenție ale ocașilor și femeilor condamnate la ocnă [104, p.295-296]. Cât privește starea temnițelor din Moldova, o anafora a autorității publice din 1850 înaintată domnului Grigore Ghica propunea, din nou, „*întreaga prefacere a grosurilor*”, aflate într-o stare detestabilă [88, p.53]. Atâta vreme cât măsurile preconizate s-au mărginit la

cele două închisori etalon (Târgu Ocna și Iași), organizate pe principiul auburnian, sistemul în ansamblu a rămas tributar vechilor rânduiei.

Demersurile și căutările în materie s-au succedat neconținut și după Unirea Principatelor, deși au urmat un curs sinuos și nu lipsit de inconsecvențe. Astfel, dacă *Regulamentul pentru organizarea serviciului stabilimentelor penitenciare și de binefacere din România* din 1862 alcătuit de Ferdinand Dodun du Perrières și promulgat de Alexandru Ioan Cuza aducea clarificări benefice în clasificarea închisorilor (preventive, corecționale, de reclusiune), pe categorii de sexe, vârste, durata condamnării- capitolul „Mijloace de moralizare” prezenta în continuare însemnate lacune. Măsurile vizând educația și instrucția erau cu totul reduse: introducerea unei „foi de moralitate”; un buletin de statistică morală care centraliza pedepsele și recompensele; admiterea cărților religioase; interdicția pentru personalul penitenciarului de a brusca sau ocări pe arestați. Mai mult, mijloacele de corecție disciplinară pentru abateri rămâneau destul de aspre, inclusiv încătușarea (punerea de fiare la mâini și la picioare); se reintroducea bătaia - interzisă cu desăvârșire în Moldova - este adevărat, numai din dispoziția directorului temniței și numai în cazuri grave.

2.2. Închisorile și grosurile din Țara Românească și Moldova

a. Țara Românească

Conform deciziei Adunării Obștești (forul puterii legislative, creat de Regulamentul Organic, din 20 martie 1831), temnițele nu mai erau administrate de Marele Armaș, ci de Vornicul temnițelor, al cărui rang urma îndată după cel al Vornicului de poliție (În 1859 vechea denumire a fost înlocuită cu aceea de Administrator al temnițelor și închisorilor; din 1860 în aceea de Director general al închisorilor, până în 1862 când, la unirea efectivă a celor două Principate, s-a adoptat denumirea de Inspector general).

Pe lângă îndatorirea privitoare la „*strejuirea și buneii orânduiei a temnițelor și ocnelor*”, acesta mai era însărcinat și cu colectarea birurilor de la țiganii domnești. El avea în subordine un inspector al tuturor temnițelor, precum și un număr de cinovnici, echivalând cu directorii de mai târziu ai închisorilor.

Pe întreg teritoriului Principatelor existau șase temnițe: cea a Capitalei, apoi la Craiova, Giurgiu, Brăila, Ocna-Telega și Ocnele-Mari. Temnițele de la Brăila, Giurgiu, Telega și Ocnele-Mari se numeau „*închisori de pedeapsă*”. În cele două temnițe de la ocne erau întemnițați condamnații la muncă silnică pe viață dar și pe timp mărginit; la Giurgiu și Brăila, cei osândiți la reclusiune prin muncă publică; la celelalte temnițe – cei condamnați la corecție. Deosebit de aceste temnițe principale, mai existau alte 14 închisori de județe.

După „*Orânduielele îndeplinătoare ale Regulamentului temnițelor*” [46, p.49] din 1833 bugetul de stat trebuia să prevadă sumele necesare pentru hrana și îmbrăcămintea arestaților, pentru iluminat și încălzit, pentru cheltuielile spitalului și leafa funcționarilor celor șase temnițe. Banii colectați prin cutiile de milostenii se întrebuintau la îmbunătățirea hranei și băuturii condamnaților „*în zilele de sărbători însemnătoare (însemnate) și duminicile*”.

Pentru închisorile de județe, „*Magistratura*” (primăria și sfaturile orășenești) fiecărei reședințe de județ unde se afla zidită o închisoare, trebuia să acopere aceste cheltuieli din fondurile locale.

Fiecare temniță era administrată de un *cinovnic*, iar ocnele de un *inspector*.

Condamnații din temnițele Brăila, Giurgiu și București erau folosiți la diferite lucrări: construirea de șosele, canalizări, construcții etc., iar cei de la ocne pentru tăierea sării. Aceștia din urmă locuiau în ocnele părăsite.

Aceleași „*Orânduiele*” reglementau și planurile de construcție a noilor clădiri pentru temnițe. Cea de la Telega – de exemplu – trebuia să aibă două despărțituri: una pentru închisoarea acelor care, pentru vini mai mici, erau osândiți de lege la muncă silnică „*cu soroc*” (pe termen), iar cealaltă pentru cei condamnați sau pe viață, sau la moarte dar li se comuta pedeapsa la închisoare cu soroc, dacă nu erau „*omorători cu precugetare*” sau căzuți în alte vini capitale – categorie de infractori care erau închiși la ocna dezafectată de la Telega. Temnița de la Ocnele-Mari era orânduită numai pentru condamnații la muncă silnică pe timp mărginit.

La fiecare ocnă s-a mai creat și o cameră singuratică (celulă) pentru pedepsirea condamnaților nesupuși și răzvrățitori, și câte o zidire pentru spital și pentru locuința personalului administrativ. Până la zidirea în anul 1843 a primei clădiri pentru închisoare la muncă silnică, condamnații au dormit tot în ocnele părăsite, unde aveau paturi cu gratii, așternute cu paie. „*Năduhul*” (aerul viciat) din aceste ocne se curăța cu foc, iar „*celelalte necurățătorii*” se scoateau cu hărdaiile, cel puțin la două zile. La fiecare gură de ocnă părăsită se dădeau lemne pentru foc, precum și patru lumânări pe noapte.

Pedepsele administrate deținuților din toate temnițele și ocnele erau: împuținarea porției de hrană, postul cu apă și bătaia de la 25 până la 158 de toiage (*art.18 din Regulamentul temnițelor*).

Din *Regulamentul pentru pedepsele arestaților gâlcevitori*, condamnatul osândit la ocnă pe viață, care ar fi încercat să evadeze era pedepsit, pe lângă altele, cu 200 toiage, în patru rânduri. Tot astfel era pedepsit și cel care i-ar fi dat ajutor.

Din munca celor întemnițați, o parte li se rezerva și capitaliza, păstrându-se până la liberare; două părți se încasau de Vornicie, întrebuintându-se pentru hrana, băutura și

îmbrăcămintea lor, cât și pentru alte trebuințe; ca încurajare la muncă, cei care tăiau doi bolovani de sare pe zi primeau 20 de dramuri (3,18 – 1,23 grame de rachiu); cei care tăiau trei bolovani, primeau 50 dramuri.

Articolele 88-111 cuprindeau dispoziții și pentru închisorile din județe. Potrivit acestora, „*fiecare scaun de județ de pe lângă Ocârmuire*” (aflate sub îngrijirea poliției) trebuia să aibă câte o închisoare, cu două despărțituri, una pentru cei cu greșeli mai mici, și alta pentru cei cu vini mai mari.

Condamnații, osândiți la pedepse de până la un an, erau deținuți în temnițele din București și Craiova, precum și în închisorile de județe, iar cei condamnați „*pentru fapte politicești*” erau deținuți într-un spațiu deosebit de pe lângă tribunale sub supravegherea „*Poliț-Maestrului*”. Ca putere de absorbție, temnițele din București și Craiova puteau cuprinde câte 240 deținuți fiecare; cele din reședințele de județ, până la 30 de arestați; închisorile din Brăila, Giurgiu, Telega și Ocnele-Mari puteau cuprinde circa 250 de oameni fiecare [130, p.64].

Regulamentul amintit mai prevedea ca temnițele din București și Craiova, precum și cele de județe să fie organizate în patru compartimente, deosebite pentru bărbați și femei, în arest preventiv sau ispășind o condamnare. Fiecare local al acestor închisori trebuia să fie înzestrat cu camere mici, singuratiche, pentru arestații răvrățiți și recalcitranți, cu spitale, paraclise etc.

Deși menționatul Regulament prevăzuse construirea – după planurile inginerului statului, Blaremburg –fixându-se și termenul (1833-1836) a principalelor închisori amintite, din cauza lipsei de fonduri aceste obiective nu s-au realizat. Mai mult decât atât, chiar unele stabilimente existente au ajuns să cadă în ruină, condamnații fiind transferați în mănăstiri.

Persoanele trimise în „*surghiun pentru a lor pocăință*” – de obicei boieri cu atitudine potrivnică stăpânirii – și femeile, fie osândite pe timp mărginit, fie pe viață, își ispășeau pedeapsa în mănăstirile anume orânduite pentru acest scop, sub supravegherea Vorniciei temnițelor. Întreținerea lor intra, însă, în sarcina statului.

Sub domnia lui Barbu Știrbei (1849-1853) s-a înființat la mănăstirea Arnota (zidită de Matei Basarab în 1633-1636) o închisoare pentru boierii surghiuniți (nesupuși sau „*haini*” și tulburători ai liniștii domnești). Era cea dintâi închisoare din Principate în care s-a adoptat sistemul celular. În cele două niveluri etajul superior se compunea din opt camere destul de spațioase, dintre care șase pentru boieri de rang inferior, și două pentru boierii de întâiul rang. Etajul de jos era destinat ca închisoare pentru „*vinovații de rând*”. Pe lângă aceste spații existau celule de pedeapsă sau încarcerare, foarte mici și abia încăpătoare pentru un om. Paza se făcea de un detașament de soldați [58, p.55].

Grija bolnavilor din închisori revenea medicilor de plasă. Pentru moralizarea deținuților era prevăzut câte un „*duhovnic din cei mai învățați*” care era obligat, pe lângă serviciul religios, să țină predici. Ca un stimulent de îndreptare și de moralizare, Regulamentul dispunea ca, pentru deținuții cu bune purtări să se ceară, pe cale ierarhică, prin Vornicia temnițelor, ușurarea sau iertarea lor de osândă.

În ceea ce privește hrana, se prevedea ca acestora „*să li se dea pe toată ziua, din banii cei rânduși pentru îndeustularea lor, cel puțin câte o jumătate oca* (veche unitate de măsură egală cu un litru și un sfert) *pâine, o supă și câte o jumătate oca de brânză pe săptămână în dulce, iară în post legume*”. Arestații primeau nu numai pâine, ci și mămăligă.

Persoanele particulare puteau aduce, ca milostenie, mâncare, sau contribuiau cu bani la cutia milei. În zilele de pomenire a morților, oamenii miloși și evlavioși mergeau cu pomeni pe la temnițe și le împărțeau deținuților.

Cât privește ținuta celor internați, abia mai târziu s-a adoptat o uniformă, constând dintr-o zeghe de aba groasă, o pereche de ițari, tot din aba, din două cămăși și două perechi de izmene de pânză groasă, o pereche de opinci și o căciulă din blană de oaie.

b. Moldova

Ca și în Țara Românească, începutul organizării temnițelor din Moldova datează din vremea aplicării Regulamentului organic, prin hotărârile Adunării Obștești - anaforalele (proiectele de lege înaintate domnitorului de Sfatului Administrativ – adevărat guvern al țării –, cât și a „*ofiselor*” (decretelor) domnești.

Armașul era însărcinat cu administrarea închisorilor, cu paza și siguranța condamnaților. Deși a rămas formal, și după această dată, cu aceste atribuțiuni, multe dintre acestea au fost preluate de *Președintele Criminalului*. În timpul domniei lui Grigore Alexandru Ghica (1849-1856) funcția de armaș s-a schimbat în aceea de *Inspector general al închisorilor*.

În Moldova existau 13 temnițe (grosuri) de ținut. La Iași, capitala țării exista o temniță principală (la Criminal) și o alta la arestul poliției. Pentru osândiții la muncă silnică exista „*penitenciarul cel Mare*” de la Târgu Ocna (zidită în 1850 de domnitorul Grigore Ghica), toate întreținute de stat [148, p.42].

Ca și în Țara Românească, sumelor prevăzute în buget li se adăugau banii proveniți din donațiile particulare, înscrise într-o condică cu numele persoanelor donatoare.

Înainte de Regulamentele Organice administrarea închisorilor se făcea după dispoziții vechi, neguvernate de norme și reguli ținând de lege. Cei cu condamnări definitive executau lucrări publice, iar osândiții la muncă silnică la tăierea sării. După o încheiere a Sfatului Administrativ din 1843, fiecare deținut era îndatorat să taie cinci drobi de sare pe zi. Aceștia

trăiau în ocnă, fiind scoși afară numai cei bolnavi și slabi, pentru aerisire, dar nu mai mult de doi, când erau rânduiți să fie văzuți de medic.

Sarea se tăia noaptea, pentru ca ziua condamnatul să o transporte până la gura ocnei. Pentru ca, în niciun chip, aceștia să nu poată evada, ocna nu avea scări. În ceea ce privește pedepsele disciplinare aplicate arestaților, ele erau aceleași ca și în Muntenia. Cei liberați din ocne și penitenciere se obligau, în temeiul unei garanții scrise, ca pe viitor să nu mai săvârșescă fapte pedepsite de lege. Atât *Agia* cât și *Isprăvnicile* trimiteau în fiecare an *Departamentului din lăuntru* (Ministerul de Interne) o listă generală cu numele tuturor celor care au depus cheazășie, precum și locul pe care l-au ales ca domiciliu. Când însă satele nu voiau a-i reprimi în rândul lor, sau a da garanții pentru dânșii, în conformitate cu anaforua Sfatului Administrativ și rezoluția domnească din 14 ianuarie 1837 „*asemenea răi neprimiți de obștea lor*” trebuia „*să se dea peste hotar*” [40, p.153]. Dispoziția aceasta însă a fost în puține cazuri aplicată și n-a rămas multe vreme în vigoare.

Până în timpul domniei lui Grigore Alexandru Ghica (1849-1853) nicio măsură nu se luase pentru ameliorarea stării clădirilor localurilor de închisoare. În 1850 acest domnitor a cerut un raport despre situația grosurilor, la care Departamentul lucrărilor publice a prezentat un tablou sumbru. „*Pe la unele ținuturi o singură odaie și o bortă de pământ slujesc de închisoare la mai multe zeci de oameni, cea mai mică despărțitură între sexuri, între prepus și faptă, între gradul vinei lor nu este și pe lângă toate acestea, apoi chiar și încăperile de astăzi sunt în ruine*” [40, p.153]. Rezultă, de asemenea, că toate cele 13 grosuri din țară reclamau o grabnică reparare, fiind imposibilă adăpostirea numeroșilor deținuți în iarna care se apropia.

Documentul înfățișa un plan de construire și organizare a unor închisori în care spațiile destinate femeilor erau separate de cele ale bărbaților, ca și cele ale făptașilor de delikte mărunte față de autorii de crime și alte fapte grave. Planul prevedea, de asemenea, amenajarea unor locuri de plimbare, cu copaci, pentru „*neapărata sănătate a celor închiși*”.

Sumele reclamate de construirea acestor închisori și întreținerea lor fiind considerabile, se preconiza împărțirea sarcinii între stat și municipalități. În acest chip urma a se începe zidirea unor noi închisori la Suceava, Neamț, Putna, Tecuci, Vaslui, Fălciu și Iași.

Deși domnia a aprobat acest plan, penuria de fonduri n-a permis decât unele reparații și modificări la închisoarea din capitala țării, grosurile de județe rămânând instalate în case particulare închiriate, cu totul nepotrivite destinației lor.

Cum condamnații la muncă silnică de la Târgu Ocna trăiau tot în groapa ocnelor, prin ofis domnesc s-a hotărât clădirea unei închisori sigure pentru ei. Preocupat de soarta acelor condamnați „*în adâncul și întunerecul pământului, fără a se bucura vreodată de lumină și de aer*

curat... din care li se pricinuieste de multe ori grele boale și chiar pierderea vieții – se spune în ofisul domnesc – găsim de cuviință a se înființa, din veniturile departamentului lucrărilor publice, o închisoare solidă cu zid care va sluji ca adăpost vinovaților în vreme de noapte, iar ziua vor fi coborâți în groapa ocnei, spre a lucra după obicei” [40, p.148]. În urma acestei dispoziții s-a început de îndată clădirea unui penitenciar la Târgu Ocna, terminat în 1855, și care exista și la începutul secolului XX.

Deoarece nu numai în grosurile de ținute, dar chiar în temnița capitalei starea deținuților era deosebit de grea, printr-o anafora a Sfatului Administrativ și un ofis domnesc din 1855 s-au dat dispoziții pentru hrana, îmbrăcămintea, igiena arestaților, pentru încălzirea și iluminarea temnițelor. Potrivit decretului domnesc, fiecărui condamnat i se alocau 22 parale pe zi, din care 14 să-și cumpere două pâini, cu 5 parale și doi bani o litră (= 250 gr.) carne, cu o para și un ban cartofi sau varză și cu o para ceapă și sare; tărăța pentru borș urma să se obțină din zeciuiala ce obișnuiau a o da brutarii.

Ca îmbrăcămintea, deoarece mulți din arestați intrau goi în închisoare, iar alții își rupeau hainele pe timpul cât ședeau în ea, s-a hotărât ca în fiecare an să se confecționeze chiar în temniță îmbrăcămintea pentru o sută de arestați: 100 de sumane (zeghe) cu bernevicii (ițari) lor, 100 căciuli și 200 perechi opinci.

Pentru încălzitul și iluminatul temnițelor s-a prevăzut o anumită cantitate de lemne și lumânări de seu. Dispozițiile ofisului domnesc din 1855 au rămas în vigoare mai bine de 20 de ani, când s-a întocmit un Regulament al închisorilor – adoptat după Unirea din 1859 - pentru întreaga Românie.

2.3. Organizarea uniformă a închisorilor prin Regulamentul pentru organizarea serviciului stabilimentelor penitenciare și de binefacere din România (1862)

Prima organizare a întregului serviciu al închisorilor s-a făcut în anul 1862, după Regulamentul aprobat prin Decretul domnesc nr. 630 din 11 august [38, p.76] când s-au unificat ambele servicii ale închisorilor, desființându-se administrația, pe atunci existentă în Muntenia, introducându-se sistemul penitenciar aplicat în Moldova, cu câțiva ani mai înainte. Prin același act normativ s-a hotărât punerea sa treptată în aplicare, pe măsură ce se vor găsi localuri încăpătoare, în funcție de numărul arestaților din fiecare categorie. Regulamentul avea în vedere atât organizarea serviciului stabilimentelor, cât și înființarea celor de binefacere.

Regulamentul cuprindea șapte capitole :

Cap. I – Așezarea și menirea stabilimentelor de pedeapsă

Cap. II. – Despre încarcerarea și transportarea arestaților la penitenciare

Cap. III. – Administrația personalului

Cap. IV – Atribuțiunile impiegaților administrațiunilor închisorilor centrale

Cap. V – Tratamentul moral

Cap. VI – Tratamentul fizic

Cap. VII – Așezământul comptabilității caselor centrale de pedeapsă

Conform Regulamentului și codului penal în vigoare, închisorile erau clasificate astfel:

1. *Preventive*, pentru cei necondamnați definitiv
2. *Corecționale*, pentru cei condamnați de la 6 zile până la 2 ani
3. *De reclusiune*, pentru condamnații la muncă silnică în ocne pe viață sau pe timp mărginit
4. *De reclusiune*, pentru cei condamnați la munci silnice mai ușoare și pentru femei de toate categoriile
5. *Corecționale*, pentru nevârstnici de la 8 la 20 de ani
6. *De reclusiune*, pentru femei de toate categoriile

Printre alte urgente prefaceri se număra „*introducerea despărțirii pe secse și vini*” sub forma unui proiect unic de temniță compartimentată pe acest principiu. În acest gros compartimentul femeilor era proiectat despărțit de cel al bărbaților și a celor opriți numai pentru datorii și pentru mici încălcări polițienești sau vini defăimătoare, neavând nicio comunicare „*cu cei căzuți sub presupus de crime*” [38, p.59]. În rezoluția din ofisul domnesc pe marginea acestor propuneri se găseau soluții parțiale la această situație tragică: reparații și modificări la temnița din Iași, însărcinarea unui arhitect al Statului cu întocmirea proiectului și devizului unei noi închisori la Târgu Ocna, în apropiere de groapa minei pentru osândiții la munca silnică, și a cărei construcție s-a finalizat câțiva ani mai târziu, în 1855.

Închisorile preventive cuprindeau două „despărțituri” (secțiuni) – pentru bărbați și femei. La rândul său, secțiunea pentru bărbați cuprindea trei categorii: pentru preveniți, pentru osândiții până la 6 luni și pentru arestații trecători.

Stabilimentele de binefacere erau pentru bărbații infirmi cerșetori, pentru femeile infirme cerșetoare, pentru cerșetorii valizi și pentru orfanii nevârstnici.

Ca arhitectură, afară de despărțiturile pentru diferitele categorii de arestați, Regulamentul nu prevedea niciun sistem: clădirile rămăseseră tot în starea dinainte, în care arestații trăiau, ziua și noaptea în comun. Au fost elaborate câteva proiecte pentru construirea unor noi închisori la Ocnele Mari și Doftana, dar ele nu s-au pus în execuție.

Ca organizare, literatura de specialitate descrie temnița de la Telega. Aceasta prezenta două „despărțituri”: una pentru cei care, pentru vini mai mici, se osândeau la muncă silnică „cu

soroc”, iar cealaltă pentru condamnații la munca silnică pe viață sau la pedeapsa capitală cu comutarea acesteia la muncă silnică pe viață.

Închisorile existente în 1862 erau: temnița capitalei București, cele de la Giurgiu, Craiova, Ocnele Mari, Târgu Ocna, Schitul Ostrov, penitenciarul Iași și cel de la Ismail pentru vagabonzi. În fiecare județ exista, de asemenea, câte un arest preventiv. În anii următori s-au mai înființat temnițele: Mărgineni pentru reclusiune; Bucovăț, pentru corecție; Florești, pentru vagabonzi; Dobrovăț, pentru corecție; închisoarea din Focșani, de pe lângă Curtea de Apel; Pângărați și Bisericiani, construite în 1872 și 1873. Temnița din Capitală, aflată în Dealul Spirii – mai târziu închisoare militară, a fost mutată la Văcărești. Pentru infirmi și cerșetori s-au înființat ospiciile de la Ogorești și Lipova, strămutate în anul 1866 la Plătărești.

În conformitate cu noile dispoziții ale Adunării Obștești din 1831, închisorile nu mai erau administrate de Marele Armaș, ci de Vornicul temnițelor care, în ierarhia cinurilor, venea imediat după rangul Vornicului de poliție. Misiunea sa era aceea de „*îngrijirea strejuierei și buneii orânduiri a temnițelor și ocnelor*” [46, p.48]. În 1859 denumirea funcției sale s-a schimbat în aceea de Administrator al temnițelor și închisorilor. În 1862, când s-a produs unificarea ambelor servicii din Principatele Unite, s-a adoptat denumirea de Inspector general.

Fiecare stabiliment central avea un serviciu administrativ compus din: un inspector general, un inspector adjutant, un prim secretar și un al doilea secretar. Inspectorul general avea următoarele atribuții: supravegherea modul de funcționare al tuturor stabilimentelor de pedeapsă, controla gestiunea fiecărui penitenciar, concepea bugetul și îl prezenta Ministerului de Interne. Totodată, întocmea un raport, la sfârșitul fiecărui an, cu privire la întreaga activitate a închisorilor cu privire la: moralizarea arestaților, tratamentul fizic, starea sănătății deținuților, munca și productivitatea ei, activitatea impiegaților și starea clădirilor penitenciare. Inspectorul general era numit prin decret domnesc, la propunerea Ministerului de Interne.

Personalul închisorilor centrale era alcătuit din: un director, un contabil grefier, un intendent, un registrator, un medic, un preot și trei gardieni pentru 100 de arestați. Pentru penitenciarele pentru femei, funcția de gardieni era deținută tot de femei.

În ceea ce privește munca în închisori, art. 184 din Regulament introducea obligativitatea muncii în toate închisorile. Munca în închisori era organizată în felul următor: condamnații la muncă silnică erau întrebuințați la extragerea sării în ocne sau la alte munci grele; condamnații la reclusiune erau întrebuințați la munci industriale în fabrici; condamnații corecționali erau folosiți, de regulă, la munci agricole și industriale. Arestaților le revenea o parte din câștigul realizat fixându-se o anumită cotă, în raport cu gradul de pedeapsă al fiecăruia. Din banii ce li se

cuveneau, o parte îi reveneau pentru cheltuielile sale de întreținere, iar restul se puneau deoparte, formând pecuiliul de eliberare [40, p.121].

În ceea ce privește mijloacele de moralizare, Regulamentul din 1862 era destul de lacunar, doar două articole făcând referire la educația religioasă: art.193 și art. 225. Astfel, cărțile religioase sunt permise în penitenciare și fiecare arestat avea un buletin de statistică morală. Acest buletin era completat de instructor, iar în lipsa acestuia de către preot.

În urma raportului întocmit de F. Dodun des Perrierès – inspector general al închisorilor, pentru anii 1859-1864, au rezultat următoarele date privind numărul indivizilor „*cari au atras asupra lor urmăriri penale din partea justiției*” [128, p.4]: în anul 1859 se aflau în detenție 3645 de deținuți, în 1860 – 4379 deținuți, în 1861 – 4912 deținuți, în 1862 – 5133 deținuți, în 1863 – 5437 deținuți și în 1864 – 13.428 deținuți. Tot în acest raport se prezintă starea deplorabilă în care se aflau închisorile. Temnițele de la Telega și Ocnele Mari erau în „*förte próstá stare*” [128, p.3], având doar șase încăperi despărțite prin scânduri. Temnița de la Ocnele Mari „*nu se ține în picere, de cât au proptele aplicate din tóte părțile*” [128, p.3], în schimb, temnița de la Mărgineni este prezentată ca fiind într-o stare mai bună, recomandarea ei fiind drept casă specială de recluziune conform art. 18 al Codului Penal. Penitenciarul de la Târgu-Ocna este prezentat ca având încăperi puține, iar Bucovățul este recomandat pentru penitenciar corecțional, unde „*lucrările agricole și de meserii, vor descepta o populațiune trândavă la amórea de muncă*” [128, p.3]. De asemenea, casele de opreală erau într-o stare foarte proastă – „*nisce încăperi vechi slăbite de timp și umédelă, amenințându ruina din o di până la alta*” [128, p.4.] – cu excepția palatului Criminalului de la Iași.

Așadar, cu toate micile progresele înregistrate, cum mersul înainte implică neconținut noi pași spre viitor, mai ales după Unirea Principatelor, autoritățile de stat din noua Românie au purces cu o și mai mare energie la aplicarea proiectelor de reformă, inclusiv în domeniul penitenciar.

2.4. Forme de detenție și clasificarea închisorilor prevăzute de Codul Penal Român din 1865

Codul penal intrat în vigoare în 1865, cu modificările ulterioare operate între anii 1874-1895 clasifica infracțiunile în crime, delictе și contravenții, implicând în asambu următoarele forme de detenție: munca silnică, recluziunea, închisoarea corecțională și închisoarea polițienească [34, p.803]. În Cod nu erau prevăzute pedepse barbare sau inumane [1, p.169]. Spre deosebire de Codul Penal Francez, legislația penală românească din 1865 nu mai prevedea pedeapsa cu moartea. În Franța, abia în noiembrie 1870 se emitea un decret prin care se suprima

execuția la moarte prin ghilotinare. Într-o remarcabilă operă de sistematizare a materiei, inspirându-se și din alte modele europene, legiuitorul a prevăzut cu meticulozitate și pedepsele corespunzătoare acestor infracțiuni, deși o concordanță fără cusur n-a fost niciodată posibilă. Dinamica vieții economice și social-politice a pus neconținut organele de jurisdicție în fața unor noi spețe, de unde și necesitatea numeroaselor modificări ulterioare aduse primului Cod Penal a României moderne.

Cum era și firesc, primele titluri au vizat crimele și delictele împotriva Constituției, a instituțiilor și intereselor publice. Astfel, atentatul împotriva Corpurilor Legiuitoare, împiedicarea unui membru al Parlamentului de a-și exercita mandatul, a unui cetățean de a-și exercita drepturile civile, falsificarea votului, a listelor electorale se pedepseau cu închisoare de la 3 luni la muncă silnică pe timp mărginit. Atentatele în contra libertăților constituționale, actul arbitrar al unui funcționar public de natură să lezeze libertatea individuală a cetățenilor, erau sancționate cu detenția între 6 luni și 2 ani.

Cu maximum anilor de închisoare se pedepseau falsificarea de monedă, a sigiliului statului, timbrelor și biletelor de bancă autorizate de legi. Falsificarea de către orice funcționar public care, în exercițiul funcțiunii sale va fi comis o plâsmuire (prin semnături falsificate, alterarea de acte specifice, registre, convenții, înscrisuri de comerț sau bancare, prin inserțiuni ulterioare redactării inițiale, falsificarea de înscrisuri private în folos propriu sau a unei terțe persoane), falsificarea de pașapoarte și foi de drum erau pedepsite cu închisoarea de la 2 ani în sus.

Erau tratate cu mai multă blândețe falsificarea certificatelor medicale în scop de înșelăciune. Medicii, chirurgii care în exercițiul profesiei ar fi eliberat cu bună știință certificate „*contra adevărului asupra stării de sănătate a pacienților*” [34, p.824] spre a-i servi la societățile de asigurare, erau condamnați între o lună și una an. Și mai îngăduitoare se arăta Legea față de hotelierii, hangii și cârciumarii care ar fi înscris în registrele lor persoane găzduite „*sub nume mincinoase*” (în general persoane interesate să-și ascundă identitatea (n.a): arest între 15-30 de zile.

Capitolul II detalia ***Crimele și delictele comise de funcționarii publici în exercițiul funcțiunii lor*** [34, p.824]. Acesta prevedea ca deturnarea, sustragerea de bani publici sau privați de către perceptori sau contabili publici să se pedepsească cu maximum închisorii. Tot astfel judecătorii, administratorii, ofițerii publici care ar fi desființat, sustras, deturnat acte și titluri încredințate lor în virtutea funcției exercitate. Funcționarii publici, perceptorii de taxe, contribuții, venituri publice care vor fi pretins sume mai mari decât cele convenite primeau între 2

și 3 ani de închisoare. Pretinderea de daruri sau sume de bani de către un funcționar administrativ sau judecătoresc pentru a face sau a nu face un act ținând de funcția sa se pedepsea în același fel.

Abuzul de putere și autoritate contra particularilor și lucrului public făcea obiectul secțiunii V a aceluiași capitol. Potrivit acesteia orice funcționar administrativ sau judecătoresc care va abuza de puterea funcției spre a sili pe nedrept o persoană a face sau a suferi un act, o va supune maltratării prin ofense orale, îi va prelungi în mod ilegal ținerea în închisoare în afara cadrului stabilit de lege, se pedepsea cu închisoarea între o lună și 2 ani. Până la acest maximum era condamnat cel care ar fi întrebuințat sau ordonat în instrumentarea cauzelor corecționale sau criminale folosirea de cazne spre a sili pe bănuți să facă mărturisiri sau declarații. Destul de îngăduitor se arăta în schimb textul Codului Penal față de orice funcționar administrativ, magistrat, ofițer de poliție, agent al forței publice care se va introduce în a sa calitate în domiciliul unui cetățean împotriva voinței acestuia și fără formalitățile prevăzute de lege; între 15 zile și 3 luni [34, p.827]. În schimb, arestarea ilegală, fără ordinul unei autorități competente, sechestrarea de persoane și alte atentate la libertatea individuală se pedepseau cu 2 ani de închisoare. Orice funcționar public, de orice grad, care va ordona întrebuințarea forței publice împotriva aplicării unei legi sau perceperii unei contribuții legale, a exercitării unei ordonanțe sau mandat al justiției, urma să execute maximum de reclusiune [34, p.828].

Oarecum stranii apăreau dispozițiile privitoare la **Tulburări adresate ordinii publice de fețele bisericesti**. Dacă articolul ca orice preot care va oficia (celebra) o cununie înaintea întocmirii actelor de stare civilă (pedepsită cu 2 ani pentru recidivă) era de înțeles, ciudată apărea dispoziția potrivit căreia preotul care, în adunări publice sau în exercițiul funcției sale, ar fi rostit un discurs critic împotriva guvernului, Adunării Legiuitoare sau unei legi (decret domnesc), îndemnând la nesupunere, urma a fi condamnat la închisoare între 3 luni și 2 ani – ca și cum astfel de manifestări ale fețelor bisericesti ar fi fost frecvente.

Rezistența cu violență (rebeliunea) împotriva autorităților publice aflate în exercițiul legilor, a mandatelor și hotărârilor judecătorești era considerată, după împrejurări, crimă sau delict și pedepsită cu reclusiune până la 2 ani.

Ultrajul adus autorităților publice (funcționarilor administrativi sau judecătorești aflați în exercițiul funcțiunii) se sancționa cu închisoare între 2 luni și un an; până la 5 ani dacă gestul de ultraj era însoțit de lovirea funcționarului, soldată cu rănire; cu muncă silnică în caz de deces; cu muncă silnică pe viață în cazul unui omor cugetat). Erau pedepsite cu închisoare până la un an **calomniile și injuriile** proferate în public, prin viu grai sau înscrisuri împotriva autorităților, puterii publice sau clerului. Tot astfel se sancționa și **mărturia mincinoasă** în pricini criminale, corecționale, polițienești sau civile [34, p.846].

Ruperea sigiliilor puse de funcționarul administrativ sau judecătoresc pe spații, acte, registre, în scopul sustragerii de bunuri, înscrisuri se pedepsea cu până la 2 ani de închisoare. Până la un an de închisoare primeau și grefierii, portăreii, arhivarii, registratorii, alți depozitari „care nu au avut cuviincioasa îngrijire de actele date în păstrare, aflate în arhive, cancelarii și alte depozite publice” [34, p.855]. Capitolul IV – **Crime și delikte în contra particularilor** a cunoscut o firească extensie.

În textul său, omorul comis cu precugetare, părintuciderea (paricidul), pruncuciderea, omorul prin otrăvire, erau sever sancționate cu muncă silnică pe viață. În mod descrescător, în funcție de gravitate și urmări, erau pedepsite: slujirea sau producerea de efecte ireversibile (orbire, surzenie), pierderea facultăților mintale, a capacității de lucru pe toată viața, pierderea unei sarcini – 2-5 ani [34, p.839]; lepădarea pruncului născut în viață – 6 luni-2 ani.

Erau apoi enumerate fără o ordine anume următoarele delikte: **duelul** care nu s-ar fi soldat cu omor sau răniri de persoane – detenție până la 6 luni; cu moartea sau rănirea uneia din părți, de la 15 zile la 4 ani; **ultrajul contra pudoarei**, moralei publice sau religioase, a bunelor moravuri – închisoare de la 3 luni la 3 ani; **siluirea** (violul) însoțit de violență care s-ar fi soldat cu moartea victimei se pedepsea cu munca silnică pe viață; **adulterul** („preacurvia”) se sancționa cu închisoare de la o lună la 6 luni, dacă soțul inocent ar fi depus o cerere formală de constatare a faptei. **Bigamia** se pedepsea aspru cu maximum închisorii, implicând atât preotul și ofițerul stării civile care, cunoscând realitatea, ar fi oficiat actul noii căsătorii; **răpirea sau substituirea unui copil** în locul altuia, **lepădarea unui copil** în vârstă de până la 7 ani „într-un loc singuratic” se pedepsea, de asemenea, cu închisoare până la 2 ani.

Important se dovedește conținutul Cap. II – **Crime și delikte contra proprietăților** [34, p.848-859], puse acum ferm sub protecția legilor. Se pedepsea cu închisoare până la 2 ani furtul de animale, din produsele câmpului, din livezi, heleștee, și cu 3-5 ani furtul din locuințe săvârșit prin efracție, escaladare, forțarea încuietorilor caselor de bani, ruperea sigiliilor, jaful armat. **Tâlhariile** (deposedarea prin violență) însoțite de cazne, răniri, schilodiri, bătăi și alte rele tratamente se sancționau cu reclusiunea de la 6 ani în sus sau muncă silnică pe timp mărginit sau cu muncă silnică pe viață dacă aceste forme de tâlhărie ar fi pricinuit moartea victimei agresate. În mod adiacent purtarea de arme sau scule „spre săvârșirea de furțișaguri” se pedepsea cu închisoare între o lună și un an.

Complicitatea. La acest capitol Codul Penal preciza: „Complicele se va pedepsi întocmai ca și autorul principal, când cooperațiunea lui a fost astfel încât fără ea delictul nu s-ar fi comis” [34, p.811]. Dintre aceștia, tănuitorii de orice fel primeau pedepsa cu închisoare până la 2 ani.

Examinat în asamblul său, textul Codului Penal din 1865 oferea imaginea unui instrument temeinic, bine structurat și profesional elaborat, acoperind paleta variată de infracțiuni și oferind astfel magistraților posibilitatea de se pronunța în litera legii.

Până la 2 ani închisoare era pedepsit abuzul de încredere privind păgubirea celor în drept în legătură cu biletele de bancă, obligațiuni, chitanțe, mărfuri etc. Avocatul care, în schimbul unor foloase materiale dinspre partea adversă, va vătama cu viclenie cauza clientului său urma a primi până la 2 ani de închisoare. Cu închisoare până la un an erau pedepsiți tutorii, curatorii, executorii testamentari care, cu rea-credință, lucrau cu vătămarea intereselor persoanelor sau lucrurilor încredințate; la fel samsarii, agenții de schimb, comisarii care, cu rea-credință, lucrau la prejudicierea acelor ce le-au încredințat afacerile.

Înșelăciunea și escrocheria. Până la 2 ani de închisoare primeau persoanele care, prin viclenie și amăgire își însușeau bunuri străine de orice fel, înscrisuri aducătoare de venituri ilicite [34, p.853-854].

Tulburarea prin orice mijloace a liberei concurențe și fraudarea licitațiilor publice erau pasibile cu îngăduitoarea pedeapsă de la o lună la un an.

Secțiunea IX Cap. II – **Crime și delict ce pun în pericol viața a mai multor persoane.** Potrivit textului acestei secțiuni se pedepseau cu muncă silnică pe timp mărginit sau reclusiune de la 5 până la 7 ani toți cei care, cu rea-credință, puneau foc unor zidiri, fabrici sau orice alte clădiri, corăbii, „trăsuri de drum de fer”, locuințe sau transportului de persoane, pădurilor, bucatelor secerate, fânețelor cosite, fânului strâns în căpițe, clăilor ori șurelor. Pe aceleași termene erau condamnați toți ce care puneau în primejdie transportul pe calea ferată sau orice alt drum sau distrugeau instalațiile telegrafice [34, p.856-857].

Într-o țară prezentând discrepanțe de stare materială flagrante, exista o categorie urbană pauperă [34, p.837], fără domiciliu stabil, fără niciun mijloc de întreținere, care nu exercitau vreo profesie sau meșteșug. Potrivit dispozițiilor actului normativ, ei urmau a fi adunați într-o mănăstire sau alt loc special destinat, pentru a învăța o meserie. Ori, termenul internării (de la 6 luni până la un an) părea insuficient pentru deprinderea temeinică a unui meșteșug.

2.5. Concluzii la capitolul 2

„Se pare că nici o societate n-a rezistat tentației de a priva de libertate o parte din membrii săi” – este concluzia care nu s-a putu sustrage de la a caracteriza nici societatea românească. De aceea istoria certifică existența pușcărilor, născute parcă odată cu apariția omului ca locuri de expiație, pentru că „teama de pedeapsă a stat la temelie societății” – așa cum afirma un autor avizat [135, p.200].

Este adevărat că, referindu-se la istoria românilor, până în secolul al XVII-lea nu dispunem de date certe despre întocmirea legii penale, din care să rezulte cu claritate felul pedepselor din vechime, precum și gradația lor potrivit gravității faptelor săvârșite, decât de puține documente, cronici și însemnări ale unor călători străini prin Țara Râmânească și Moldova. Ca mai pretutindeni însă, din aceste mărturii rezultă că și în evul mediu românesc pedeapsa capitală a înlocuit multă vreme orice altă formă de pedeapsă grea, iar detenția – de obicei de scurtă durată – era premergătoare execuției.

Timp de mai bine de un secol și jumătate de la apariția primelor pravile, temnițele au îndeplinit mai ales funcția de executare a supliciilor, nu numai pe acela de detenție. Destul de frecvent, chiar pentru faptele de mai mică gravitate, cum era furtul, instanțele pronunțau pedeapsa cu moartea. De asemenea, pe lângă pedepsele privative de libertate, s-au păstrat și cele pecuniare, deosebit de apăsătoare prin cuantumul lor.

Abia din secolul al XVIII-lea „pedeapsa cu închisoarea temniței” e căpătat o pondere mai însemnată [143, p.106].

Cu secolul al XIX-lea, și în deseobi în cel de-al doilea deceniu, actul de justiție a fost influențat, în cele două Principate, de principii de sporită echitate și umanism. Pedepsele aspre, inclusiv detenția arbitrară, începuseră să mai contenească; celor închiși în temnițe sau pușcării li se comutau sau reduceau pedepsele, iar unii erau grațiați de restul pedepsei ce o aveau de executat.

Spiritul european referitor la drepturile omului a iradiat așadar în această perioadă și în Principatele Române, influențând vizibil justiția, practica judiciară și gândirea cu privire la raportul dintre vină și pedeapsă.

La începutul secolului al XIX-lea în apusul Europei legislația civilă și penală a cunoscut însemnate progrese în sensul distribuirii mai echitabile a dreptății, precum și a executării pedepselor cu respectarea condiției umane. O nouă generație de tineri instruiți în centrele universitare apusene, inclusiv în domeniul dreptului, au militat pentru aplicarea acestor principii și practici în societatea românească.

Negreșit că circumstanțele de ordin social și moral au găsit oarecum nepregătite cercurile conducătoare, până la Unirea din 1859, pentru o mare reformă a justiției. După acest moment însă, contactele tot mai strânse cu valorile europene au influențat și domeniul legislativ. Pe acest fond istoric își face loc și o nouă viziune privind raportul dintre vină și pedeapsă, cu tendință vădită de restrângere a pedepselor corporale, ceea ce a făcut să crească importanța celor privative de libertate, deci și a sistemului carceral.

Ca și în alte domenii ale reformării aparatului de stat, o schiță a remodelării sistemului penitenciar s-a conturat în anii punerii în lucrare a Regulamentelor Organice din 1831 în Țara Românească și 1832 în Moldova. În timpul domniilor care au urmat, izvoare ale epocii anunțau în perspectivă „o reformă a întregului așezământ penitenciar”[158, p.180-181]. Din păcate, greutățile financiare, turbulențele politice și chiar lipsa de interes au făcut ca distanța dintre proiectele generoase și punerea lor în practică să fie parcursă anevoios și cu mare încetineală. Demersurile și căutările în materie s-au succedat neconținut și după Unirea Principatelor, deși au urmat un curs sinuos și nu lipsit de inconsecvențe.

Un progres pe care îl aduce Legea din 1862 este înființarea de închisori speciale pentru femei și minori, precum și a stabilimentelor de binefacere și totodată împărțirea deținuților pe categorii.

Codul Penal din 1865 a rămas în literatura de specialitate ca fiind cel mai blând din toate țările europene. Eliminând pedeapsa capitală, dispozițiile sale se încadrau într-un larg sistem de sancțiuni cu detenția, de la 15 zile, la închisoare pe viață – și aceasta din urmă pronunțată în cazurile celor mai grave acțiuni criminale. Examinat în asamblul său, textul Codului Penal din 1865 oferea imaginea unui instrument temeinic, bine structurat și profesional elaborat, acoperind paleta variată de infracțiuni și oferind astfel magistraților posibilitatea de se pronunța în litera legii.

Așadar, problema științifică importantă soluționată în acest capitol se referă la rolul actelor normative din perioada studiată – de la Regulamentele Organice din 1831-1832, până la Legea din 1862 și Codul Penal Român din 1865 – în reformarea neconținută a sistemului penitenciar, în acord cu progresele societății românești în epoca modernă. Concluziile au stat la dispoziția legiuitorilor, ajutându-i să optimizeze neconținut legislația penală.

3. ORGANIZAREA SISTEMULUI PENITENCIAR ÎNTRE ANII 1874-1929

3.1. Legea din 1874 și noua organizare a închisorilor

Începuturile de organizare legală a temnițelor le găsim, în ambele Principate, în Regulamentele Organice și în diferite alte legiuiri – anaforale, ofisuri și instrucțiuni de mai târziu – care s-au preocupat de îmbunătățirea soartei arestaților, atât de neglijată în perioada anterioară.

Prima organizare a sistemului penitenciar românesc a avut loc în anul 1862, cu trei ani înainte de intrarea în vigoare a Codului Penal Român din 1865 (Cod ce va rămâne în vigoare 71 de ani, până în 1936), atunci unificându-se ambele servicii ale închisorilor, din Muntenia și Moldova, desființându-se administrația, pe atunci existentă în Muntenia.

Prin *Regulamentul pentru organizarea serviciului stabilimentelor penitenciare și de binefacere* din 11 august 1862, ambele Principate Unite au căpătat o organizare uniformă a temnițelor, pentru ca legea din 1874 să înlocuiască dispozițiile anterioare, rămânând în vigoare până în 1929 [136, p.469].

În perioada 1862-1873 nu s-au înregistrat modificări în Regulamentul pentru organizarea serviciului stabilimentelor penitenciare și de binefacere și nici în Codul Penal Român, care a suportat modificări în anii 1874, 1882, 1893, 1894 și 1895.

Rezultatele modeste ale Regulamentului din 1862 au menținut ca o problemă de stat la ordinea zilei o temeinică și profundă reorganizare a sistemului penitenciar. Astfel, în Mesajul de deschidere a Corpurilor Legiuitoare din toamna anului 1871, suveranul anunța supunerea dezbaterii în cele două Camere a unor proiecte pentru modificarea serviciului penitenciar, bazat pe sistemul celular mixt, înființarea de penitenciare pentru minori etc. [96, p.205].

Legea asupra regimului închisorilor s-a votat în sesiunea ordinară a Parlamentului din 1873 și a fost sancționată prin decretul domnesc nr. 169 din 26 ianuarie 1874 [81, p.250-274]. Ea era însoțită de alte trei documente: un *Regulament general pentru arestele preventive* (din 14 mai 1874) [81, p.258-274]; *Regulamentul general al Casei centrale de corecțiune pentru minori* (14 mai 1874); *Regulamentul general pentru penitenciarele centrale* (24 mai 1874) [81, p.274-303].

Potrivit art. 1 al Legii, închisorile se împărțeau în stabilimente de prevențiune și stabilimente de osândă. Închisorile preventive se împărțeau în două categorii: pentru delikte („case de arest”) și pentru crime („case de opreală”). Ele puteau coexista în același edificiu. La rândul lor închisorile de osândă se împărțeau în 4 diviziuni corespunzătoare pedepselor prevăzute de legea penală, și anume: de corecție, de reclusiune, muncă silnică și recidivă. Toți cei

condamnați la mai mult de 3 luni urmau a fi transferați din arestul preventiv în penitenciarele centrale.

Toate persoanele aflate sub un mandat de depunere sau de arest, urmau a fi transportate în casa de arest, iar cele împotriva cărora exista o hotărâre de punere sub acuzație – în casa de opreală.

Legile și regulamentele intrate în vigoare reglementau și statutul aresturilor județene. Ele trebuiau să cuprindă, în afara casei de arest și casei de popreală, și aresturile condamnaților corecțional (*casa de corecțiune*), arestul condamnaților trecători prin apel, al celor condamnați definitiv în tranzit spre închisorile centrale, al celor condamnați la închisoare polițienească. Deși cuprinși în aceeași închisoare, până la clădirea de localuri bazate pe sistemul celular, aceste categorii de aresturi trebuiau, totuși, să fie grupate în compartimente distincte [130, p.79]. Dintre condamnații definitiv nu puteau rămâne în închisorile județene decât cei osândiți pe un termen mai scurt de 3 luni, ceilalți trebuind să fie îndrumați spre penitenciarele centrale, potrivit termenului și naturii pedepsei.

Deținuții din casele de corecțiune erau supuși cu toții regimului celular mixt. Pentru femeile osândite legea prevedea înființarea de închisori deosebite pentru fiecare categorie (munca silnică, reclusiune, închisoare corecțională), cât și posibilitatea de a fi închise într-un singur stabiliment, însă separate pe același categorii de pedepse, și numai cât timp numărul lor era mic. Regimul aplicat era același ca și al bărbaților, cu deosebirea că femeile condamnate la munca silnică nu puteau fi supuse la tăierea sării [91, p.253].

Cât privește pe minorii între 8 și 20 de ani, art. 24 din Lege, în acord cu dispozițiile art. 64 Cod Penal prevedeau închiderea acestora în *case de educațiune corecțională*, noaptea fiind izolați în celule, întrunindu-se ziua, fără a fi obligați la regula tăcerii [64, p.24].

Pentru *recidiviști* legea prevedea, de asemenea, înființarea de stabilimente speciale, în care osândiții din această categorie să fie supuși regimului celular strict (filadelfian), trebuind să stea încarcerați ziua și noaptea – așadar un regim mai aspru decât al celorlalți deținuți.

„Toate închisorile vor fi împărțite în diviziuni pentru femei, bărbați, majori și minori, fără comunicație între dânșii, supuși regimului celular mixt (art 2). Este de observat că, deși Codul penal, art. 219 [34, p.837] vorbea de un stabiliment anume pentru cei declarați vagabonzi, aceștia, din lipsa unui asemenea stabiliment, erau internați în aresturile preventive și de corecție, ca orice alt arestat pentru delict comune.

Legea din 1874 cu modificările sale din 2 martie 1877 prevedea ca în fiecare reședință de județ să se înființeze – treptat și corespunzător fondurilor existente – închisori de prevenție.

Aici arestații preventiv și cei acuzați de infracțiuni care-și așteptau judecata urmau să fie închiși în „chilii singuratică” (celule), îndestul de spațioase și bine aerisite. În timpul zilei cei ce voiau să lucreze, se puteau întruni în ateliere sau săli comune. Erau învoiți să lucreze în celula lor toți cei care vor fi cerut acest lucru.

Pentru motive întemeiate și cazurile prevăzute de lege, la cererea judecătorului de instrucție, a procurorului sau președintelui instanței abilitate, arestații „*puteau fi ținuți la secret în chiliile lor*”(art.8) [36, p.88].

Regulamentele prevedeau că numai arestații din aceeași categorie puteau sta împreună în ateliere, la masă, în închisoarea zilnică, iar atunci când nu exista o curte sau un reflectoriu (sală de mese) comun pentru toate despărțiturile, atunci arestații intrau și ieșeau numai pe rând.

Pentru toate încălcările dispozițiilor regulamentare, amenințări, injurii, nesupunere, arestații erau supuși pedepselor disciplinare prevăzute de lege. Pentru incorigibili se raporta prefectului, iar acesta raporta Direcției generale a penitenciarelor, care aviza asupra măsurilor luate.

Legea din 1874, în acord cu dispozițiile art. 10 Cod Penal [97, p.805] prevedea ca cei condamnați la muncă zilnică urmau să-și ispășească pedeapsa, în stabilimente anume organizate. Legea din 1874 prevedea: „*Asemeni închisori se vor așeza pe lângă salinele în exploatare, mine, porturi sau alte stabilimente de lucrări publice*”. Aici osândiții erau închiși „*prin chilii îndestul de spațioase, sănătoase și bine aerisite*”iar în zilele de lucru se întruneau la locul de muncă și erau supuși la regula tăcerii. Aici obligația lor era de a tăia sarea, interzicându-se orice legătură cu lucrătorii liberi care s-ar fi aflat în exploatare. După un număr de ani petrecuți la extragerea sării, și oricum în ultima perioadă a detenției, condamnații puteau executa „*lucrări industriale*” - operațiuni mai ușoare – sau învăța meserii. Regulamentul închisorii urma să stabilească numărul arestaților, condițiile admiterii și natura acestor meserii.

Regulamentul general pentru penitenciarele centrale cuprindea dispoziții amănunțite referitoare la disciplina în închisori [114, p.273-303]. Astfel, la intrarea în penitenciar, condamnații erau percheziționați; banii și obiectele găsite erau depuse la grefă, hârtiile erau înmânate directorului; niciun instrument nu era lăsat asupra arestatului. Strictea aplicare a acestei dispoziții revenea directorului, orice încălcare a acesteia urmând să intre sub incidența justiției.

Îndată după adunarea lor, arestații erau îmbăiați, tunși, rași și îmbrăcați în uniforma închisorii. Lucrurile aflate asupra lor erau înscrise într-o condică specială, unde semnau atât arestatul cât și îndendentul care făcea inventarul. Osândiții nu puteau păstra asupra lor nicio sumă de bani, fie aduși de ei la intrare, fie câștigați în închisoare prin muncă, sau primiți de la

familie. Aceste sume erau vărsate într-un depozit la casa penitenciarului, în conformitate cu art. 14.

Toți condamnații erau obligați să muncească, pentru care își primeau partea lor legiuită. Masa de bani ce rămânea în păstrare pentru vremea liberării din penitenciar se păstra neatinsă spre a se asigura destinația sa. Pentru a împiedica o rea întrebuințare, acești bani erau încredințați în păstrare Casei de Depuneri și Consemnațiuni de unde, la împlinirea termenului de osândă, erau puși la dispoziția liberatului. În caz de deces, suma depusă precum și bunurile personale urmau să revină rudelor moștenitoare. Atunci când, după trecerea unui an de la comunicarea în Monitorul Oficial, nu rezulta existența unor astfel de rude, „*tot rămasul lui vine de drept statului*”. De asemenea, în caz de evadare, întregul capital rămas era transferat în casa statului, în urma unei autorizații a Direcției generale.

Regulamentul dispunea obligația tăcerii: condamnații erau opriți de a comunica între ei, nici măcar cu voce joasă sau prin semne: în ateliere nu se puteau adresa gardienilor, maiștrilor decât pe scurt și numai în probleme ce atingeau munca desfășurată. Această dispoziție era justificată de securitate, ordine și moralitate și era păzită cu strășnicie, arestații nesupuși precum și gardienii neglijenți fiind pedepsiți cu severitate.

Cât privește programul, Regulamentul prevedea ca de la 1 aprilie la 1 octombrie deținuții se trezeau la ora 5 dimineața și se culcau la orele 20, iar în restul anului la ora 7 și orele 18.

Mâncarea era servită de două ori pe zi, în comun și la un loc hotărât anume, care era cât se putea mai departe de dormitoare. Distribuirea de dimineață se făcea vara la ora 9 iar iarna la ora 10; cea de seară, vara la orele 16 iar iarna la orele 15. Pentru a preveni pregătirea evadărilor, deținuților le era cu desăvârșire interzisă ieșirea din sala de mese cu pâine sau orice fel de mâncare, sub pedeapsa de a pierde porția de la prânzul următor.

Sub niciun pretext deținuților nu le era îngăduit să se sustragă de la regimul închisorii, introducând în interior mâncare, băutură sau alte obiecte, în afară de cele permise prin regulament. Fumatul era interzis în dormitoare; deținuții nu puteau fuma decât în pauzele de lucru sau în timpul plimbărilor zilnice; era lăsat la chibzuința directorului de a decide dacă și atunci le era permis acest lucru, precum și locul unde o puteau face. El putea transforma această permisiune într-un mijloc de represiune sau încurajare, după purtarea și sânguința la lucru. Oricum, tutunul și luleaua nu rămâneau asupra arestatului, urmând să-i fie înmânate la orele stabilite.

Băuturile alcoolice erau oprite deținuților sănătoși, afară numai dacă medicul închisorii, din motive medicale, ar fi prescris consumul lor. De asemenea, conducerea închisorii putea hotărî consumul ocazional de băuturi: pentru întreaga colectivitate cu prilejul unor sărbători sau

pentru îndeplinirea unor norme de muncă, cu scopul de a stimula interesul deținutului, dar nu mai mult de „o sută dramuri de vin pe zi”.

Jocurile de noroc de tot felul erau interzise, iar încălcarea dispoziției putea atrage pedepse, chiar pentru cele mai nevinovate și liniștite.

Niciun arestat nu putea deține instrumente ascuțite fără o autorizație specială dată de prefect. Art. 38 prevedea, de asemenea: „*Cântecele, răcnetele sunt oprite*”; de asemenea „*vorba vuetoare, toată întrunirea sgomotoasă și toată cererea sau reclamațiunea colectivă. Tăcerea este îndatorită în timpul prânzului, lucrului și prin dormitoare*” [118, p.262].

Regulamentul stabilea în detaliu și programul intern al vieții în închisoare. Astfel, un clopot suna orele tuturor activităților. Dimineața după deșteptare, deținuții asistați de gardieni își făceau toaleta, curățau și afumau dormitoare.

După rugăciune, primul gardian citea lista de distribuire a lucrului iar deținuții intrau în dispozitivul hotărât, unde erau primiți de gardienii posturilor. Cu un sfert de oră înaintea mesei clopotul suna iar gardienii strângeau laolaltă pe toți arestații împrăștiați la muncă. După masă, cu excepția celor pedepsiți, deținuții dispuneau de o oră și jumătate de pauză pentru vizitele autorizate, plimbare și lectură, timp în care se putea fuma. Clopotul anunța din nou reluarea lucrului, afară de muncitorii de la câmp, care își căpătau acolo distribuția porțiilor, petrecându-și tot acolo și timpul de odihnă.

Seara, după pregătirea dormitoarelor și sunarea stingerii, niciun deținut nu putea să se afle în picioare decât pentru scurtul timp al satisfacerii necesităților firești; cei care încălcau acest consemn cu toată atenționarea gardianului erau denunțați a doua zi directorului pentru a fi pedepsiți.

Arestații de serviciu pentru curățenie, la scularea de dimineață și la culcarea de seară, la intrarea și plecarea de la masă, rosteau cu glas tare rugăciunile indicate de preot. În zilele de săbătoare, la o oră după deșteptare, preotul oficia slujba la capela închisorii, în prezența tuturor deținuților.

Toate mișcările condamnaților se făceau în ordine și în adâncă tăcere. Plimbarea, precum și deplasarea în grup către ateliere se executau în rând, câte doi. Înainte de culcare aceștia erau percheziționați de gardieni, ca și dormitoare, pentru a se încredința că n-au fost introduse obiecte interzise, după care urma apelul nominal. Dormitoarele erau permanent luminate în timpul nopții, iar arestatul care ar fi stins lumina era aspru pedepsit.

În fiecare dormitor, precum și în fiecare atelier directorul numea câte un condamnat sau mai mulți, numiți „odăiași”, aleși dintre cei cu bună purtare pentru a asigura ordinea, tăcerea,

curățenia și sânguința la lucru. Ei erau răspunzători și deopotrivă pedepsiți cei vinovați dacă, din neglijență sau cu știrea și tăinuirea lor, s-ar fi produs încălcări ale regulamentului.

Oricâte ameliorări s-ar fi adus sistemului penitenciar, închisoarea a rămas – și va rămâne probabil pentru multă vreme încă – un loc de pedeapsă. Reglementarea legală a ansamblului de pedepse s-a făcut în temeiul legilor și regulamentelor care s-au succedat neconținut în tot secolul al XIX-lea. Așa cum s-a relevat, poziții ezitante și formule de compromis au caracterizat până târziu problema pedepselor corporale, covârșitor dominante în vechiul drept carceral. Deși prin amintitul Regulament pentru închisori din capitala Moldovei „*ocările și bătaia asupra arestaților vor lipsi cu totul de către oricine, sub grea învinovățire*” iar cunoscutul profesor obștesc de legi de la Colegiul Sf. Sava din capitala Munteniei, Constantin Moroiu, în lucrarea sa rămasă în manuscris, *Disertație pentru îndreptarea puscării din București* [130, p.40], cerea înlăturarea fiarelor și a butucilor ca mijloc de pedeapsă, bătaia și ținerea în „fiare” (lanțuri) aveau să fie menținute multă vreme de acum încolo. În aceste condiții, releva lucrarea, mâncați de insecte, osândiții trăiau laolaltă cu șoarecii, care mișunau în voie pretudindeni.

Pentru orice abateri de la dispozițiile legii și regulamentelor, arestații erau supuși la pedepsele prevăzute de lege, rămânând la latitudinea directorului de a fixa durata pedepselor, în funcție de gravitatea cazului. După gravitatea culpei, aceste pedepse se puteau cumula. Toate aceste reguli disciplinare erau prescrise și afișate pe pereții închisorii, pentru fiecare compartiment și categorie de arestați.

Fiecare temniță (ocnă) era prevăzută cu „camere singuratice” (celule sau „gherle”) pentru pedepsirea arestaților „nesupuși și răzvrațiți”. Pedepsele ce se aplicau deținuților din toate temnițele erau: împruținarea porției de hrană, postul cu apă și bătaia de la 25 până la 158 de toiege, după diferite gradațiuni, potrivit gravității faptelor comise. Conform Regulamentului, „*pentru pedepsele arestaților gâlcevitori*” deținutul osândit la ocnă pe viață, care ar fi încercat „să spargă pușcăria” era pedepsit cu 200 de toiege, aplicate în 4 reprize [46, p.51], dată fiind asprimea acestei pedepse.

În fiecare penitenciar instrucțiunile prevedeau statornicirea unui „pretoriu de justiție disciplinară”, înaintea căruia urmau să compară deținuții învinuiți de contravenții asupra regulilor disciplinare [40, p.116]. Acest organism era alcătuit din director ca președinte, iar ca membrii inspectorul, preotul, medicul și institutorul; intendentul juca rolul acuzării iar grefierul-contabil își făcea datoria sa de grefier. Părțile interesate sau ultragiante erau chemate să asiste în tăcere la ședință. Gardienii însărcinați cu ordinea în sala de ședință purtau uniformă completă. Când directorul-general, subdirectorul sau alt funcționar superior asista la audiență, ocupa locul de onoare lângă președintele completului de judecată.

În toate zilele săptămânii, în afară de duminică și zilele de sărbători, directorul convoca pretoriul și deschidea ședința la ora fixată, chemând înaintea sa pe deținuții raportați de intendent pentru încălcarea dispozițiilor regulamentare. Aceștia erau aduși de primul gardian înaintea barei; după ce li se aducea la cunoștință plângerea făcută împotriva lor, acestora li se ascultau întâmpinările, erau ascultate și lămuririle intendentului care administra și dovezile existente. Președintele consulta apoi pe ceilalți membri și, ținând seama de opiniile lor, hotăra pedeapsa în conformitate cu dreptul pe care i-l da articolul 42 din lege, sau suspenda încheierea până la strângerea altor probe mai complete. Procesul-verbal încheiat consemna numele persoanelor care au asistat la dezbateri, acuzarea și apărarea, precum și hotărârea verbală a președintelui. Intendentul înscria în condică pedeapsa rânduită cu motivarea ei și se îngrijea de aducerea neîntârziată la îndeplinire.

În afară de pedepsele prevăzute în art. 181-188 Cod Penal [34, p.831-853] pentru rebeliuni, arestațiilor ce proferau amenințări, injurii, ori dovedeau nesupunere la regulamente, șeful stabilimentului putea aplica următoarele pedepse: reținerea de la muncă, postul cu apă și pâine până la 24 de ore; oprirea temporară a vizitelor; reținerea asupra produselor muncii; celula întunecoasă; fiare la mâini și la picioare. Aceste dispoziții erau aplicabile și penitenciarelor de femei, numai că paza era asigurată de gardieni din sexul lor, de preferință din viața monahală, deoarece ar fi putut pune în îndeplinirea îndatoririi lor „*devotamentul și obligația pietății*”, ca mijloc de influențare și îndreptare a celor ce-au greșit [114, p.279]. Erau exceptați cei condamnați pentru „delicte recunoscute politice” și pentru „delicte de presă”. Este de reținut, așadar, și în această direcție, preocuparea legiuitorului pentru echitate și evitarea abuzului, criterii care au călăuzit principiul gradării pedepselor în funcție de gravitatea faptei.

Dacă pedeapsa pronunțată era încarcerarea în celula întunecoasă, directorul se abținea de a hotărî durata ei în prezența deținutului, mărginându-se a-l înștiința că nu va primi iertarea decât după o deplină căință și supunere.

Este însă remarcabil faptul că Regulamentul avea în vedere și apărarea deținutului împotriva abuzurilor; o dispoziție specială dădea directorului dreptul de a pedepsi aspru – până la îndepărtarea din funcție -, a gardienilor sau impiegaților care din motive subiective (răutate sau ura împotriva arestatului) i-ar fi înșelat buna credință.

Gardienilor „*le era cu desăvârșire interzis orice relații amicale cu deținuții*”, cu precizarea „*îi vor trata cu blândețe când conduita lor nu va lăsa nimic de dorit*”, tot astfel cum „*vor fi aspri când o infracțiune se comite*” [113, p.1585]. Sub niciun pretext nu era admisă folosirea deținuților pentru munci personale. Deosebit de interesant apare formulat art. 17: întregului personal de pază îi era cu desăvârșire oprit, sub pedeapsa „*de a-și pierde gradul sau*

chiar putând fi dat afara cu judecată”, în cazul în care personalul de pază „*se vor găsi mâncând sau bând cu condamnății, și de a lua cu împrumut bani sau alte obiecte de la dânșii*” [113, p.1579] – ceea ce poate însemna că astfel de lucruri s-ar fi putut întâmpla anterior, de vreme ce erau enumerate cu atâta rigoare.

Acest act preciza, de asemenea, că întrucât dreptul de a pedepsi revenea exclusiv directorului, nimeni nu putea fi delegat spre a aplica pedepse cu de la sine putere. În aceste cazuri gardienii urmau a se mărgini, în împrejurări care ar fi putut compromite ordinea și securitatea stabilimentului, să rețină pe culpabil și să-l predea intendentului care, la rândul său, avea obligația de a-l înștiința pe directorul închisorii.

Se prevedea expres că, întrucât izolarea în celula întunecoasă era un mijloc extrem de pedeapsă, administrarea ei se va da doar când toate celelalte pedepse aplicate nu s-ar fi dovedit capabile a îndrepta pe culpabil. Asemenea pedeapsă, precum și punerea în fiare, bătaia, erau păstrate pentru fapte grave cum erau furtul, violența și rebeliunea. Oricum, directorul stabilimentului era dator să raporteze astfel de cazuri Direcție generale a penitenciarelor.

Un bun cunoscător al fenomenului, Gr. I. Dianu, fost director al închisorilor din România, scria: „*Sunt, însă, deținuți perversi și refractari la orice regulă a închisorii și la orice măsură luată pentru păzirea ordinii și disciplinei în închisoare, care are o ură distructivă în contra a tot ce privește autoritatea, și pe care nu-l intimidează nici chiar pedepsele cele mai aspre. Pe aceștia gardienii trebuie să-i supravegheze mai aproape, să observe toate mișcărilor, să-i impună autoritatea cu cel mai mare tact și cea mai mare liniște, și fără să aibă dreptul de a-l lovi*” [45, p.87].

Pentru minorii din casele de corecție „serviciul de priveghere” avea în vedere aceleași prescripții ca cele din Regulamentul general al penitenciarelor centrale, la care se adăugau dispoziții specifice vârstei. Anume, când unul dintre aceștia ar fi comis „*oarecari neorânduiri*”, fie din nesârguință, fie din rea voință – primul pas urma a fi „*îndreptarea lui prin sfaturi*”. Dacă acest mijloc s-ar fi arătat lipsit de eficiență, urma închiderea sa într-o cameră disciplinară anume destinată, pe o durată hotărâtă de directorul închisorii. Pentru abateri mai grave urmau și pedepse mai aspre: gherla, oprirea de la preumblare ori reținerea unei părți din hrana cuvenită [115, p.273].

Comportamentului deviant i se acorda tot atâta importanță ca și progreselor pe calea bunei purtări (siliința la învățătură, interesul pentru muncă). Directorul Casei de Corecție ținea o condică anume intitulată „Repertoriu”, în care fiecare minor avea deschisă propria sa partidă unde erau însemnate atât pașii făcuți pe calea reeducării morale, cât și „*dojenile și pedepsele ce vor fi suferit precum și greșelile ce le vor fi provocat*” [115, p.273].

Legislația penală, care se relaxase atât de mult și care, apoi, prin dispozițiile Codului penal din 1864, făcuse să dispară cea mai mare parte a pedepselor barbare din trecut, a început a se preocupa mai mult de soarta condamnaților, ca o chestiune nu numai socială ci și umanitară. Concepția legiuitorului a devenit aceea că închisoarea nu trebuie să mai fie un loc infamant, de tortură, ci un cadru de reeducare socială. Dar tocmai în această privință s-a făcut prea puțin pentru „*îngrijirea sufletelor și cultivarea inimei*”; ceea ce a contribuit foarte mult la menținerea acestei carențe, consideră literatura de specialitate, a fost lipsa unui personal bine pregătit pentru un serviciu ca acela al închisorilor. De vină era și mentalitatea societății, inclusiv a păturii culte, care privea pe condamnați ca vrăjmași neîmpăcați și irecuperabili ai comunității [45, p.73].

Fiecare deținut – bărbat sau femeie – era vizitat o dată pe săptămână de medic, instructor, duhovnic, membrii comisiilor de supraveghere și patronaj legal organizate, maiștrii și agenții lucrărilor industriale la care deținuții erau angajați. De asemenea, erau învoiți a vizita pe arestat la vorbitor (*parluar*) rudele acestuia; el putea să primească sau să expedieze bani, din sumele ce i se cuveneau pentru munca depusă, dar numai cu știrea și viza directorului.

Legea închisorilor din 1874 prevedea introducerea în localurile de detenție a sistemului celular mixt (auburnian) ca o măsură care, în intenția legiuitorului, trebuia să fie tranzitorie, și anume să dureze numai până când adoptarea sistemului celular pur (filadelfian) ar fi devenit posibilă. Un pas se făcuse deja prin dispozițiile invocatei legi care, în art. 29, prescria regimul filadelfian pentru recidiviști; aceștia trebuiau închiși într-un stabiliment special [81, p.254]. Scopul legiuitorului nu a fost însă atins, atât din cauza lipsei localurilor corespunzătoare pentru destinația lor, cât și din lipsa unui personal de supraveghere selecționat pentru ca regula tăcerii să fie respectată, așa încât regimul comun a continuat ca și în trecut [46, p.48-49].

Potrivit statisticii închisorilor, în perioada 1874-1878, în afara aresturilor județene, existau alte 15 penitenciare centrale și anume:

- *Bisericani* (județul Neamț), înființat chiar în 1874 pentru corecționali, reclusionari și muncă silnică, iar din 1878, în locul celor din urmă, pentru vagabonzi
- *Bucovăț* (Dolj) pentru corecționali și reclusionari, iar din 1878 numai pentru corecționali
- *Craiova* (Dolj) pentru preveniți, corecționali și muncă silnică, iar din 1878 numai pentru preveniți și corecționali [100, p.47]
- *Dobrovăț* (Vaslui) pentru corecționali, reclusionari și muncă silnică
- *Focșani*, pentru preveniți, corecționali și reclusionari, apoi și muncă silnică până în 1875
- *Iași*, pentru preveniți, corecționali, reclusionari și muncă silnică
- *Mărgineni* (Prahova), *Pângărați* (Neamț), *Plătărești* (Ilfov) pentru corecționali, reclusionari și muncă silnică (Plătărești fiind numai pentru femei)

- *Reni* (Ismail) pentru corecionali până în 1878 când, retrocedându-se Rusiei sudul Basarabiei, minorii și militarii dezertori au fost mutați la *Mislea* (Prahova) iar ceilalți condamnați au fost transferați pe la alte închisori centrale
- *Ocnele Mari* (Vâlcea) pentru condamnații la muncă silnică
- *Telega* (Prahova), pentru muncă silnică până în 1878
- *Târgu-Ocna* (Bacău) pentru corecionali, reclusiune și muncă silnică [100, p.158]
- *Văcărești* (Ilfov) pentru toate aceste trei categorii precum și pentru preveniți
- *Răchitoasa* (Tecuci) – ospiciu pentru infirmii săraci (necondamnați) și pentru vagabonzi

Din același tablou statistic aflăm că penitenciarele Craiova, Focșani, Iași și Văcărești erau penitenciare centrale preventive, așezate pe lângă cele patru Curți apelative din țară, și că „*arestele județene Ilfov și Iași servă (servesc – n.a) tot odată și de penitenciare centrale*” [129, p.11].

După războiul de independență din 1878 s-au mai înființat:

- în 1880 o închisoare la *mănăstirea Cozia* (desființată în 1893) pentru condamnații la muncă silnică ce nu mai puteau lucra din cauza bătrânețelor sau a infirmităților contractate în detenție
- în 1882 închisoarea pentru muncă silnică la *Slănic-Prahova*
- în anii următori: o închisoare la *Galați* pe lângă Curtea de Apel (strămutată acolo de la Focșani), rămasă mai apoi pentru corecionali; câte un arest de ocol pe lângă fiecare plasă și câte o închisoare centrală în orașele Tulcea și Constanța, rămase apoi ca aresturi preventive [46, p.120-121].

În afara acestora, *Monografia sistemului penitenciar românesc* [100, p.71.109.115] menționează, pentru această perioadă, și alte închisori care au luat ființă, și anume:

- Penitenciarul *Târgu-Jiu*. Până în 1888 deținerea în prevenție era efectuată în mai multe aresturi prin case închiriate, impunându-se, așadar, construirea unui local special destinat. În acest an s-a construit această închisoare pentru deținuții de drept comun.
- Penitenciarul *Gherla* figurează ca loc de detenție încă din anul 1785, când, sub împăratul Iosif al II-lea, a devenit închisoarea centrală a Transilvaniei. În 1913, cu puțin înainte de unirea provinciei cu România, a fost transformată în institut de prevenție pentru minori.
- Penitenciarul *Târgșor* a fost ridicat în 1857 cu destinația de mănăstire; după abandonarea de către călugări, a devenit scurtă vreme pulberărie a armatei pentru ca apoi (1882), ca urmare a unei rebeliuni militare, a fost transformat în închisoare militară, până în 1948.

Bun cunoscător al situației, Gr. I. Dianu, fost director general al penitenciarelor, a reținut că, deși niciuna din închisorile de mai sus nu corespundea cerințelor legii din 1874 în ceea ce

privește introducerea sistemului auburnian, nu poate fi trecut cu vederea, ca un semn încurajator, faptul că unele închisori s-au apropiat de exigențele vremii. Astfel, închisorile din Galați și Craiova, deși nu dispuneau de un număr suficient de celule, erau astfel împărțite încât preveniții erau separați de cei condamnați, în celule fiind ținuti osândiții cu pedepse mai mari, precum și cei periculoși pentru disciplina stabilimentului. Ele au fost apreciate de politicienii vremii „*ca penitenciare moderne avânt toate dotările necesare unei bune funcționări a activităților*” [100, p.68]. O singură închisoare putea fi socotită ca satisfăcând complet exigențele sistemului auburnian, și anume penitenciarul de la Doftana (Prahova), astfel cum a fost transformat el în anul 1896, când numărul total al celulelor a sporit la 347 [100, p.121]. Dar, parafrazând un vechi dicton, „cu o floarea nu se face primăvară”. În general vorbind, închisorile de la sfârșitul secolului al XIX-lea au înregistrat puține progrese sub aspectul dotărilor care să facă suportabilă viața populației aflate în custodia lor.

- **Închisorile pentru condamnații definitiv**

Acești condamnați urmau să-și ispășească pedeapsa în stabilimente anume organizate. Legea din 1874 prevedea: „*Asemeni închisori se vor așeza pe lângă salinele în exploatare, mine, porturi sau alte stabilimente de lucrări publice*” [67, p.252].

Aici osândiții erau închiși „*prin chilia îndestul de spațioase, sănătoase și bine aerisite*”. În zilele de lucru se întruneau la locul de muncă și erau supuși la regula tăcerii. Aici obligația lor era de a tăia sarea, interzicându-se orice legătură cu lucrătorii liberi care s-ar fi aflat în exploatare.

După un număr de ani petrecuți la extragerea sării, și oricum în ultima perioadă a detenției, condamnații executau „lucrări industriale” – operațiuni mai ușoare – sau învăța meserii. Regulamentul închisorii urma să stabilească numărul arestaților, condițiile admiterii și natura acestor meserii. Legea mai preciza că veniturile obținute reveneau de drept statului, cu toate acestea, o parte din sumă – care nu putea depăși trei zecimi – putea fi lăsată în folosul deținutului (pentru ameliorarea traiului său în închisoare). Condamnații nu puteau primi niciun bun din afară.

- **Închisorile pentru recidiviști**

Cu aceste închisori legiuitorul a făcut excepție, schimbând viața în comun ziua, din celelalte închisori, în viața de celulă ziua și noaptea, după sistemul filadelfian american [46, p.79].

Toate persoanele care, după ce au fost condamnate fie la muncă silnică, fie la reclusiune sau la închisoare primeau o nouă condamnare, urmau să fie internate în stabilimente anume înființate pentru închisori de recidivă.

Pentru munca lor aveau dreptul la două zecimi; pentru reclusiune la trei zecimi; pentru închisoare la patru zecimi. Fiecare condamnare anterioară atrăgea pentru arest reținerea a o zecime din produsul muncii ce i s-ar fi cuvenit. Regulamentul hotăra obiectele pe care fiecare condamnat le putea dobândi pentru ameliorarea stării sale materiale.

Fiecare arestat era vizitat o dată pe săptămână de medic și de institutor. Duhovnicii, membrii comisiilor de supraveghere și funcționarii închisorii aveau acces în celulele deținuților în orele stabilite de regulament. De asemenea, aveau dreptul de a-i vizita pe deținuți rudele lor, membrii societăților de caritate și de patronaj organizate legal și orice alte persoane care aveau învoirea administrației. Pe răspunderea sa și pentru motive temeinice de ordine și securitate, șeful stabilimentului putea suspenda vizitele, cu obligația de a încunoștiința de îndată administrația superioară. Cel puțin două ore pe zi erau hărăzite pentru școală, vizite autorizate și citirea cărților admise de administrație. Cel puțin o oră era destinată plimbării solitare în aer liber.

Arestații mai vârstnici de 70 de ani erau scutiți de regimul izolării de zi și de noapte. Ei puteau fi întruniți ziua pentru a lucra în locuri comune.

După cum s-a constatat însă, toate dispozițiile legii cu privire la aplicarea sistemului penitenciar au rămas literă moartă, astfel încât s-a perpetuat viața în comun, ziua și noaptea. La sfârșitul secolului al XIX-lea, singura închisoare în care se aplica sistemul penitenciar prevăzut de lege, cu toată rigoarea lui, era noua închisoare celulară de la Doftana.

Chiar împărțirea pe categorii a deținuților s-a făcut cu mare greutate în unele închisori, și aceasta din cauză că localurile erau cu totul improprii destinației lor.

- **Închisorile de femei**

Regimul de detenție pentru femei și-a găsit cu greu un statut propriu în prima jumătate a secolului al XIX-lea, așa cum se întâmpla în statele avansate ale Europei. A fost o vreme când, în dispreț față de condiția lor fizică chiar calitatea de mamă, femeile deținute au fost supuse unui tratament degradant și lipsit de omenie. Lucrarea magistratului Dianu a menționat informații contemporane acestui timp, potrivit cărora femei încarcerate nășteau și-și creșteau ani buni copii în închisoare, iar aceste sărmene ființe altă casă decât zidurile închisorii nu cunoșteau! Cu timpul însă, ocârmuirea a dispus ca, fie pe timp mărginit, fie pe viață, femeile să-și ispășească pedeapsa în mănăstiri anume orânduite pentru aceasta, sub privegherea Vorniciei temnițelor, întreținerea lor revenind statului [46, p.53].

Abia în 1874 legea a dispus ca pentru femeile osândite la muncă silnică, reclusiune în închisoare să se amenajeze locuri de detenție deosebite. Câtă vreme numărul lor era mai mic, ele puteau fi cuprinse într-un singur stabiliment, dar în despărțituri distincte, fără comunicare și cu

tratamente deosebite, conform fiecărei categorii penale. Paza interioară a închisorilor pentru femei era asigurată de personal de același sex.

Din sistemul penitenciar românesc al acestei perioade făcea parte și închisoarea pentru femei de la Plătărești, județul Dâmbovița. Mănăstirea Plătărești a fost zidită de Matei Basarab în 1646 și refăcută în 1856 de foști călugări greci. Închisoarea de femei osândite la toate categoriile de pedepse, a fost instaurată în anul 1863 la schitul Ostrov și era condusă de starețul mănăstirii. Închisoarea a fost transferată apoi la mănăstirea Comana, fiind condusă de un funcționar ce purta titlul de „îngrijitor”, iar în anul 1865 a fost strămutată la mănăstirea Plătărești [46, p.147-148]. În această închisoare s-au făcut mai multe încercări de a se da de lucru arestatelor, fără a ajunge însă la vreun rezultat notabil. În anul 1879 se convenise cu Societatea anonimă pentru fabricarea chibriturilor din România ca închisoarea să confecționeze cutiile necesare, contra unei plăți modice. S-a și lucrat un timp, cu un număr de 50-60 arestate, dar, ulterior, societatea nu le-a mai oferit de lucru. În 1875 s-a înființat aici și un mare atelier de pânzărie. În incinta stabilimentului se afla și vechea biserică a mănăstirii, careie i s-au făcut mai multe reparații, schimbându-i-se și stilul arhitectural. Închisoarea dispunea și de un teren agricol de trei pogoane, lucrate de asemenea de către deținuți.

- **Casele de educație corecțională. Închisorile pentru nevârstnici**

În toate timpurile delincvența juvenilă, ca formă a comportamentului deviant, în discordanță cu valorile și normele sociale, a fost alimentată de faptul că necesitățile biologice, afective, intelectuale, educative și sociale ale nevârstnicului nu au fost satisfăcute la timp și în mod corespunzător – constata un specialist în problemele infraționalității minorilor [108, p.10]. Dacă această apreciere se aplică timpurilor noastre, este de imaginat că, la nivelul maselor, despre aceste atribute se poate vorbi cu greu la societatea de acum 200 de ani. Atunci ca și acum disfuncțiile cerebrale, deficiențele intelectuale, tulburările de afectivitate, stările de frustrație, tulburările caracteriale sunt componente ale personalității dizarmonice și a delincvențelor minori, de care trebuie să se țină seama în procesul de reeducare. În cazul nevârstnicilor însă, chiar în situația recurgerii la sancțiuni penale, acestea se cer aplicate astfel încât să aibă efecte pedagogice educative, întrucât ele sunt date nu pentru a pedepsi în sine și pentru a le provoca o suferință, ci pentru a-i reeduca în vederea recuperării lor pentru societate [108, p.90].

Deși destul de vag conturată, această idee a călăuzit și pe legiuitorul timpurilor studiate, atunci când a conceput înființarea primelor locuri de detenție pentru minori.

S-a relevat deja că *Decretul domnesc nr. 620 din 11 august 1862* a promulgat prima lege de organizare a serviciului închisorilor din România, pusă în concordanță cu Codul penal atunci în vigoare. Acest act normativ a fost completat cu *Regulamentul pentru organizarea*

stabilimentelor penitenciare și de binefacere din România (1864). Printre aceste stabilimente prevăzute a fi înființate figurau și închisorile corecționale pentru nevârstnici între 8 și 20 de ani [64, p.18]. Câțiva ani mai târziu *Legea asupra regimului închisorilor* din 1874 dispunea ca toate închisorile să fie împărțite în diviziuni pentru femei, bărbați și minori. Legea dispunea că nevârstnicii condamnați în virtutea articolelor 62,63 și 65 Cod Penal urmau a fi închiși în „*case speciale*”, purtând numele de „*Case de educațiune corecțională*” [81, 812-813].

În aceste penitenciare erau aduși minori între 8-15 ani socotiți că au lucrat „*fără pricepere*” (premeditare) sau „*cu pricepere*”. De asemenea, cei între 15-20 de ani condamnați „*ca unii ce au lucrat cu pricepere*”, care în loc să fie încredințați părinților, au fost deferiți justiției spre a fi supuși educației corecționale pe timp determinat până la vârsta de 20 de ani. Aceasta, la cererea tatălui, în virtutea puterii sale părintești sau a mamei văduve nemăritată, și care au solicitat aceste măsuri în condițiile legii [130, p.83].

În noua clasificare a închisorilor de pedeapsă prevăzută în Regulamentul pentru organizarea serviciului stabilimentelor penitenciare și de binefacere din România din 1864 figura și o închisoare corecțională pentru nevârstnici care și-a schimbat succesiv locul de detenție: mănăstirea Cernica, Schitul Balamuci (Ilfov), Reni (Ismail). După anexarea Basarabiei la Rusia, această casă de corecție a fost strămutată la Mislea (Prahova). De reținut este și faptul că, până la înființarea unui penitenciar pentru minore, acestea urmau a fi internate în Penitenciarul Central pentru femei, unde paza și ordinea interioară erau asigurate numai de gardieni de același sex.

Aceste stabilimente purtau un semn deosebit, în direcția preocupării legiuitorului pentru umanizarea climatului penitenciar. Astfel, în clasicul sistem mixt, minorii erau supuși regimului celular de noapte, pentru a fi reuniți ziua la lucru, fără a fi supuși la regula tăcerii asemenea adulților, restricție greu de suportat, mai ales la vârsta copilăriei.

De asemenea, legiuitorul s-a îngrijit și de instrucția școlară și educația morală a populației din casele de corecție pentru minori. Un „instructor” numit dintre profesorii cu cel puțin doi ani de practică pedagogică trebuia să-i învețe pe copii să scrie, să citească și să socotească, dându-le totodată noțiuni elementare de geografie, istorie națională, catehism și istoria religiei, încât la liberare erau mai instruiți decât multe mii de copii dintr-o țară cu analfabetism cronic. Preotul Casei oficia slujba religioasă, asista pe bolnavi, având obligația „*să urmărească de aproape educațiunea tinerilor infractori*” [130, p.83]. Serviciul sanitar era exercitat de un medic, în condițiile prescrise de Regulamentul general pentru penitenciarele centrale.

Blândețea regimului de detenție rezulta și din dispozițiile referitoare la munca destinată minorilor: lucrări agricole, în ateliere de meserii înființate anume pe lângă fiecare casă de educație corecțională. Pentru stimularea interesului de a munci, cât și pentru ajutorarea materială

a minorului, jumătate din valoarea produsului revenea acestuia, care-și putea procura astfel o parte din cele trebuincioase.

Mai mult decât atât, legea îngăduia încredințarea nevârstnicilor cu bune purtări unor „*particulari*” care ofereau garanții de bună îndrumare. Pentru această categorie de nevârstnici legea deschidea posibilitatea ca, după un timp de ședere în stabiliment, „*să poată fi așezați la învățătură*” pe lângă cultivatori sau meseriași, păstrând totuși dreptul de control al administrației penitenciare. Așezarea pe lângă particulari era considerată o „*liberare provizorie*”. Aceasta nu se putea însă acorda minorilor între 15-20 de ani condamnați pentru crime [115, p.255].

La ieșirea din Casa de educație fiecare dintre minorii liberați primea un rând de haine, plata transportului până la reședința familiei, precum și „*o mică sumă de bani pentru înlesnirea așezării lor*” [115, p.254].

Un remarcabil semn pe linia preocupării pentru reeducarea minorului și pentru redrea lui societății era dispoziția privitoare la obligația autorităților judiciare de a furniza închisorii date asupra antecedentelor, mediului familial și caracterul celui condamnat, pentru a se putea lucra eficient la îndreptarea sa. Totodată, autoritățile aveau și obligația de a informa asupra moralității persoanelor în grija cărora erau lăsați minorii. Garanțiile de moralitate trebuiau luate chiar și atunci când infractorul minor era cerut de părinții săi [115, p.272].

În 1874 când a intrat în vigoare, *Regulamentul general al Casei centrale de corecție pentru minori* venea să întărească și să clarifice aceste dispoziții. Reieșea, astfel, că rațiunile umanitare prevalau în raport cu regimul mult mai aspru al detenției adulților. „*Întoarcerea copilului la familia lui, așezarea la particulari (pentru învățarea unei meserii) sau la învățătură constituie un act de liberare provizorie*”, hotărâtă cu consultarea instituției care l-a condamnat, preciza Regulamentul [67, p.272]. Totodată, pentru copiii unde se considera posibil și oportun așezarea lor la „case private”, conducerea închisorii avea datoria de a referi asupra antecedentelor, purtării copilului, cât și asupra familiei în sânul căreia urma el să fie așezat.

Contractul încheiat de stat cu patronul căruia îi era încredințat minorul stipula în mod expres obligațiile cu privire la îndatoririle asumate privind îmbrăcămintea, hrana, meseria ce trebuia învățată, precum și pe aceea de a-l trimite la școală în timpul și la orele anume convenite [67, p.213].

Cele două categorii de minori deținuți erau cu totul despărțite în interiorul închisorii și nu puteau comunica nici în ateliere, nici la muncile câmpului.

În genere, mai cu seamă pentru minorii de peste 15 ani, condamnați la mai puțin de trei ani închisoare, se respecta regula de a nu fi scoși la muncă deîndată după internare, ci de a-i ține cel puțin trei luni în odăile lor și ocupându-le timpul cu învățarea scrierii, cititului și deprinderea

meseriilor. După expirarea acestui termen, direcțiunea Casei de corecție putea, pentru bună purtare, să-i scoată la lucrul câmpului.

Preocuparea legiuitorului de a feri pe minorii care au săvârșit infracțiuni de excesele mijloacelor coercitive și de a-i îndruma pe calea reintegrării lor sociale răzbate cu claritate din dispozițiile capitolului IV din *Regulamentul general al Casei centrale de corecție pentru minori* [98, p.268]. Astfel, de câte ori un minor disculpat sau condamnat era pus la dispoziția prefectului de către autoritățile judiciare, datoria de căpătâi a acestuia era aceea de a se preocupa de „*creșterea și moralizarea lui*”. În acest sens înaltul funcționar trebuia să ceară autorității judiciare informații despre antecedentele copilului și asupra moravurilor sale, ce ar fi putut să contribuie la îndreptarea lui. Mai mult decât atât, aceste date erau înaintate Ministerului de interne, care decidea dacă minorul osândit urma să fie trimis la penitenciarul de corecție, sau era lăsat să-și îndeplinească educația la casa de corecție a județului.

Minorul încredințat administrației, fie pentru învățătură, fie pentru a fi încredințat particularilor pentru muncă, trebuia să execute înainte cel puțin trei luni de internare într-o casă de corecție sau educație corecțională.

Ori de câte ori copilul era cerut de familie pentru a-i asigura educația, administrația avea obligația de se informa temeinic asupra conduitei părinților; atunci când aceștia nu prezentau garanții de moralitate, sau se dovedea că fapta minorului era rezultatul instigării familiei, cererea respectivă putea fi respinsă prin hotărârea ministerului.

Întoarcerea minorului în familia lui, așezarea la particulari sau la învățătură constituia un act de eliberare provizorie; prin urmare, instanța care l-a condamnat trebuia întotdeauna consultată în legătură cu o asemenea măsură. Dacă instanța nu-și da consimțământul, Ministerul de justiție, la propunerea Ministerului de interne, urma să ia o hotărâre definitivă.

Toate contractele cu particularii care primeau în grijă minori în scopuri lucrative erau încheiate în numele statului, în temeiul autorizației Ministerului de interne. Acest act stipula obligațiile patronului cu privire la hrana și îmbrăcămintea minorului, meseria pe care trebuia să o învețe, orele la care urma să participe la învățătură.

Cât privește serviciul de pază, acesta se făcea în conformitate cu regulamentul general al penitenciarelor centrale, afară de următoarele cazuri. Când un minor comitea neorânduiești, din nesârguință sau din rea-voință, directorul căuta mai întâi îndreptarea lui prin sfaturi sau chiar pedepse blânde, iar dacă nu izbutea prin aceste mijloace, făptașul era închis într-o sală disciplinară anume hotărâtă pentru astfel de abateri. În afară de durata pedepsei, directorul stabilea și munca la care urma să fi supus minorul. Dacă minorul comitea o faptă mai gravă care cerea o pedeapsă mai aspră, „*precum gherla sau lipsirea de preumblare*” [67, p.269], se recurgea

la reținerea unei părți din hrana cuvenită. Această pedeapsă era administrată numai de un juriu disciplinar.

Directorul casei de corecție avea obligația de a cunoaște fiecare minor, urmărind felul cum înainta în învățatură, luând informațiile de la instructor, girantul agricol, preot și maiștrii atelierelor despre silința și purtarea fiecăruia. El ținea personal o condică cu partide nominale, în care erau înscrise datele ce interesau corectarea conduitei minorului: interesul pentru învățatură, dojenile și pedepsele primite, reacția acestuia, efectele etc.

La împlinirea termenului, căpătau la eliberare un rând de haine și cheltuiala drumului socotită câte 50 bani de poștă pînă la domiciliul lor. Aceia care dovedeau o bună purtare în timpul șederii lor în penitenciar, silință la lucru și învățatură și se întorceau în mijlocul familiei, mai aveau dreptul la un ajutor pînă la suma de 50 lei, pentru înlesnirea reintegrării lor sociale. Acești bani nu li se înmâna personal, ci prin prefectura respectivă puteau ajunge la părinții sau rudele lor, sub supravegherea autorității comunale.

Pentru minorii deținuți în virtutea dreptului de corecție părintească, directorul închisorii ținea un registru special, în care erau înscrise numele, data intrării și ieșirii lor din închisoare. Alimentele și toate cheltuielile necesare întreținerii acestor minori erau suportate de familie. Directorul stabilimentului nu putea primi pe minorii arestați decât pe temeiul unui ordin de arestare eliberat și semnat de președintele tribunalului de district.

Un deosebit interes prezintă articolele 60-63 *din Regulamentul general de corecțiune pentru minori*. Astfel, pentru încurajarea bunei purtări, urma ca pe parcursul anului să se împartă premii pentru toți copiii care dăduseră dovadă de comportare exemplară și sârguință la muncă. Premianții se selecționau pe baza condicii – repertoriu pentru muncă și grijă față de inventar și pe baza catalogului pentru învățatură. Distribuirea premiilor – ca moment stimulativ – se făcea într-un cadru deosebit, în fața tuturor funcționarilor superiori ai stabilimentului și a delegatului Direcțiunii generale a închisorilor. Se acorda un premiu la 6 de minori. Premiul I consta din 100 lei, cel de-al doilea 75 lei, premiul III – 50 lei iar premiul IV – 30 lei. Aceste sume erau încredințate, la eliberare minorului, părinților sau familiei lui, conform dispozițiilor prevăzute la art. 10 din Regulamentul citat.

Potrivit Codului Penal aceste închisori aplicau internaților sancțiunea privativă de libertate pentru săvârșirea diferitelor delictе. *„Nevârșnicii condamnați în virtutea art. 62,63 și 65 din Codul penal vor fi închiși, în virtutea art.64 în case speciale care vor purta numele de Case de educațiune corecțională”*, prevedea Regulamentul elaborat pentru aplicarea actului normativ citat.

Condițiile de detenție prevăzute de regulament erau mai blânde: întrunirea în săli sau ateliere comune fără a fi supuși regimului tăcerii. La cerere, ei puteau lucra și în celulă. Legea prevedea că osândiții puteau practica meseriile cunoscute, dar compatibile ordinii stabilimentului. Totodată, pe lângă fiecare casă de corecție se înființa câte o fermă agricolă, unde munceau deținuții cei mai tineri și cu purtări bune. Jumătate din valoarea muncii revenea condamnatului la corecție care-și procura, astfel, cele trebuincioase.

Conform art. 62 Cod Penal minorii între 8-15 ani care ar fi comis crime sau delictе „fără pricepere” (premeditate), urmau a fi încredințați, după împrejurări, părinților spre o mai severă supraveghere, sau internați într-o mănăstire „*ce într-adins se va determina pentru corecțiunea unor asemenea copii*” [34, p.812-813]. Când însă s-ar fi decis că făptașul a lucrat cu pricepere, sau ar fi atins vârsta de 15-20 de ani, pedeapsa, oscilând ca durată, în funcție de gravitatea faptei, urma să fie ispășită într-un stabiliment anume destinat acestei categorii, sau într-un compartiment separat al Casei de închisoare corecțională [34, p.812-813].

Nevârstnicii – dispunea legea – condamnați în virtutea art. 62-65 din Codul penal, urmau să fie închiși în case speciale, numite „*case de educațiune corecțională*”. Ei erau supuși sistemului celular de noapte, se întruneau ziua în locuri comune, fără a fi supuși la regula tăcerii.

Copiii condamnați erau folosiți de preferință la lucrări agricole, de aceea legea prevedea crearea de exploatații agricole pe lângă fiecare casă de educație corecțională. De asemenea, în interiorul închisorii se înființau ateliere de meserii agricole, cu care cei nevârstnici urmau să se deprindă.

La cererea unor persoane particulare, și prezentând toate garanțiile necesare, acestora li se puteau încredința oricare din minorii cu bune purtări care, însă, rămâneau sub supravegherea administrației închisorii.

După un oarecare timp de ședere în stabiliment, minorii cu bune purtări puteau fi dați la învățătură pe lângă educatori sau meseriași, care aveau obligația de a le asigura un mediu de moralitate. În caz contrar, administrația închisorii putea să-i retragă în casele de corecție.

La ieșirea din casa de educație fiecare nevârstnic eliberat căpăta un rând de haine, i se plătea cheltuiala până la destinație și, revenit în mijlocul familiei lui, căpăta și o mică sumă de bani pentru înlesnirea așezării sale.

Separat de închisorile pentru nevârstnici, un Regulament general prevedea că un penitenciar purtând numele de „Casa de educațiune corecțională” [115, p.268-274] se va înființa cu destinația specială de a primi pentru creștere și învățătură:

- a. Pe minorii mai mici de 15 ani care, în conformitate cu art. 63, au fost condamnați „*ca unii ce au lucrat cu pricepere*” [34 p.813].

- b. Pe minorii de la 15 la 20 de ani, care au fost condamnați la închisoare pentru crime și delikte în conformitate cu același articol al Codului penal.

Acest stabiliment primea și pe minorii discolpați în virtutea art. 62 din Codul penal pentru „*faptul de nepricepere*” (nepremeditare), dar pe care justiția, în loc de a-i încredința familiei, a decis să-i supună la o educație corecțională, pe un timp stabilit, până la vârsta de 20 de ani. Tot aici erau internați și minorii deținuți în virtutea dreptului de corecție părintească, conform art. 330, 331, 335 și 336 din Codul civil [32, p.151].

Cele două categorii de minori deținuți erau cu totul despărțite în interiorul închisorii și nu puteau comunica nici în ateliere nici la muncile câmpului. Minorii erau crescuți sub o disciplină riguroasă, fiind întrebuințați de preferință în ferma agricolă a închisorii sau în meseriile ținând de agricultură. Toți primeau o învățătură elementară de citire, scriere și calcul.

În genere, mai cu seamă pentru minorii de peste 15 ani, condamnați la mai mult de 3 ani, se respecta regula de a nu fi scoși la muncă deîndată după internare, ci de a-i ține cel puțin 3 luni la început în odăile lor ocupându-le timpul cu învățarea scrierii, cititului și deprinderea meseriilor. După expirarea acestui termen direcțiunea putea, pentru bună purtare, să-i scoată la lucrul câmpului. Unii dintre aceștia puteau fi încredințați unor particulari – agricultori și meseriași – spre învățătură, pe un anumit termen, în conformitate cu art. 25 și 26 din legea asupra regimului închisorilor, cu dreptul de supraveghere și de reintegrare în închisoare, în caz că purtarea lor o va motiva. Această dispoziție nu se aplica minorilor de la 15 la 20 de ani condamnați pentru crimă.

Regulamentul prevedea că, până la înființarea unui penitenciar special pentru minore, acestea urmau să fie internate la penitenciarul central de femei, unde ocupau o despărțitură deosebită și fără nicio comunicare cu celelalte. Paza și ordinea interioară erau asigurate numai de persoane de sex feminin.

Preocuparea legiuitorului de a feri minorii care au săvârșit infracțiuni de excese mijloacelor coercitive și de a-i îndruma pe calea reintegrării lor sociale răzbate cu claritate din dispozițiile capitolului IV din *Regulamentul general al Casei centrale de corecție pentru minori*.

Astfel, de câte ori un minor inculpat sau condamnat era pus la dispoziția prefectului de către autoritățile judiciare, datoria de căpătâi a acestuia era aceea de a fi preocupat de „*creșterea și moralizarea lui*” [98, p.268]. În acest sens înaltul funcționar trebuia să ceară autorității judiciare informații despre antecedentele copilului și asupra moravurilor sale, ce ar fi putut să contribuie la îndreptarea sa. Mai mult decât atât, aceste date erau înaintate Ministerului de interne, care decidea dacă minorul osândit urma să fie trimis la penitenciarul de corecție, sau era lăsat să-și îndeplinească educația la casa de corecție a județului.

Pentru minorii deținuți în virtutea dreptului de corecție părintească, directorul închisorii ținea un registru special, în care erau înscrise numele, data intrării și ieșirii lor din închisoare. Alimentele și toate cheltuielile necesare întreținerii acestor minori erau suportate de părinții lor. Directorul stabilimentului nu putea primi pe minorii arestați decât pe temeiul unui ordin de arestare eliberat și semnat de președintele tribunalului de district.

Probațiunea, ca alternativă la pedeapsa privării de libertate, este consacrată pentru prima dată în România în Legea asupra regimului închisorilor din 1874.

Prin prevederile sale, Legea asupra regimului închisorilor din 1874 a fost considerată la vremea respectivă una dintre cele mai progresiste legi de executare fiind comparată cu Legea belgiană din 1870 și Legea franceză din 1875, prezentând chiar unele avantaje față de acestea. De exemplu, instituția liberării condiționate, combinată cu suspendarea executării restului de pedeapsă, a fost adoptată în Belgia pentru prima dată abia în 1888. Tema liberării condiționate a fost principala temă a Congresului Internațional privind penitenciarele de la Petersburg în 1890, când această instituție funcționa deja în Țările Române [152, p.10].

• **Secțiunea alienaților criminali**

Problema alienaților criminali și a criminalilor deveniți alienați a preocupat dintotdeauna justiția și administrația penitenciarelor din diferite țări, inclusiv din România.

După modelul altor state, în care s-au înființat penitenciare speciale, ori unele compartimente anume pe lângă cele existente, în 1898 s-a creat o secțiune pentru alienați criminali la închisoarea Văcărești. Asemenea secțiuni se găseau în acest timp la închisorile din Gaillon (Franța), Moabit (Berlin), Tappan (Prusia Orientală), Waldheim (Saxonia), Bruchsal (Baden), Working (Anglia), Perth (Scoția) etc.

Crearea unor astfel de spații în România se arată de cea mai mare oportunitate, deoarece criminalii alienați erau internați în închisorile existente, constituind un pericol pentru ceilalți deținuți. Și când erau internați într-un ospiciu de alienați, aceștia evadau adesea, comițând noi crime, întrucât cu greu se puteau menține gărzi militare în aceste așezăminte.

Afară de aceste neajunsuri de care sufereau administrația, justiția și sănătatea, mai erau și altele tot atât de însemnate. Astfel, când se credea sau se bănuia că un criminal era alienat, el trebuia să fie consultat de o comisie de specialiști, puțin numeroși, și care nu rezidau decât în Capitală. În fiecare zi se prezentau în fața parchetului Ilfov comisii rogatorii, însoțite de alienați trimiși din alte județe, deoarece medicii de aici își declinau competența.

Aceste persoane, aduse în închisori și puse în contact cu ceilalți deținuți, pe lângă faptul că nu puteau fi supuși unei observații de specialitate, produceau în mod repetat incidentele cele mai grave. Dacă nu erau transportați într-un ospiciu, puteau evada cu ușurință, fiind necesare luni

pentru a fi prinși. Uneori, fiind simulanți pricepuți, nu erau capturați niciodată până la săvârșirea unei noi crime. De aceea, înființarea unei secții speciale pentru alienați criminali la Văcărești s-a dovedit o necesitate și un model.

Această secție avea ca regim un scop curativ și preventiv, prezentând, în același timp, caracterele unui ospiciu pentru bolnavi, ca toate azilele existente, dar și acelea ale unei case de pază. Ea se compunea din două compartimente: unul pentru bărbați și altul pentru femei.

Compartimentul bărbaților cuprindea: o sală comună, două camere de izolare, o cameră pentru infirmerie și un cabinet pentru medic. Compartimentul femeilor cuprindea o sală comună, o cameră de izolare și o cameră pentru infirmerie. Pentru ambele s-a amenajat o instalație de băi, care servea atât pentru trebuințele igienice cât și în scop terapeutic.

- **Statutul de detenție al arestaților politici**

Într-un stat atât de tânăr care aspira să se regăsească între hotarele sale etnice firești, unde tradițiile democratice începeau să prindă viață, iar competiția pentru accesul la guvernare se menținea în limitele constituționale, excesele politice din care rezultă și delictele politice n-au luat amploare, astfel încât infraționalitatea în materie n-a cunoscut dimensiuni alarmante.

De la mijlocul secolului al XIX-lea delictele politice, constând mai cu seamă din încălcarea obligațiilor față de stăpânire, au început să se contureze și să se sancționeze înainte de intrarea în vigoare a Constituției din 1866, care a reglementat drepturile și obligațiile politice ale cetățenilor.

În Țara Românească cei deținuți „*pentru fapte politicești*” erau internați într-un compartiment deosebit de pe lângă Tribunale, sub supravegherea „Poliț-Maestrului” [46, p.52]. Erau însă și persoane deosebite prin rang și stare materială, care beneficiau de condiții aparte. Erau cei trimiși în „*surghiun pentru a lor pocăință*”, formulă prin care trebuie înțeleși boierii nesupuși („haini”). Aceștia erau internați în mănăstiri anume orânduite. Un astfel de loc de detenție s-a înființat la mănăstirea Arnota (zidită de Matei Basarab în 1706) și destinată cu funcția amintită de către principele Barbu Știrbei în deceniul 6 al secolului studiat. Este de reținut că această închisoare a fost cea dintâi din Principatele Române în care s-a adoptat sistemul celular. Casele dimprejurul bisericii, amenajate special ca spații de detenție, prezentau condiții deosebite, în funcție de rangul deținut de cel căzut în dizgrație (boierii de întâiul rang, de a doua mână și „*vinovații de rând*”) [46, p.53].

Încă din 1831 *Regulamentul temnițelor*, anexă la Regulamentul Organic al Țării Românești, prevedea „*pentru obraze deosebite în pricini politicești*” repartizarea unor compartimente speciale în clădirile închisorilor din București, Craiova și pe lângă închisorile județene.

Peste întreaga Europă s-a abătut curând valul înnoitor al revoluției de la 1848 care a cuprins cu o forță surprinzătoare și cele două Principate dunărene. Pleiada de tineri școliți în Apus a devenit din acel moment un inamic neîmpăcat al vechii ordini social-politice, care și-a luat măsuri de apărare. Așa avea să-și facă loc, alături de infrafracțiunile comise de persoane aparținând elitelor sociale și de locurile speciale de detenție rezervate acestora, și delictele încadrate constituțional la atacuri împotriva ordinii monarhice.

Perioada care a precedat revoluția de la 1848 a fost încărcată în ambele Principate de tensiuni politice între stăpânire și forțele reformatoare ale noii generații de intelectuali. Pe acest fond, în 1840, un grup de tineri din Valahia școliți în Apus, a declanșat așa-numita „*mișcare de la 1840*”, care milita pentru aplicarea unui program radical călăuzit de țeluri de eliberare națională (Principatele se aflau pe atunci sub statutul suzeranității otomane și protectoratului rus), instituirea republicii, emanciparea și improprietărea țăranilor clăcași, pentru crearea unei armate naționale populare. Descoperită de autorități, mișcarea a fost anihilată prin arestarea, judecarea și condamnarea la închisoare a membrilor săi, printre care și Nicolae Bălcescu. Primind 3 ani de detenție, el avea să-și ispășească pedeapsa în mănăstirea fortificată Mărgineni.

Din documentele existente rezultă că acest stabiliment datează chiar din anul 1840, ca loc „unde erau închiși cei ce păcătuiau contra legii și moralei” [100, p.78]. La început închisoarea a fost utilizată ca loc de reculegere și smerenie atât pentru preoții trimiși în penitență, cât și pentru deținuții politici intrați în conflict cu stăpânirea.

La puțină vreme *Condica Criminalicească* din 1850, din vremea lui Barbu Știrbei, prevedea, la art. 29, ca „bărbații nobili” sau „femeile nobile”, osândiți la temniță ori ocnă să fie supuși la pedeapsa accesorie de „degradare cetățenească” și apoi închiși în mănăstiri sau schituri anume destinate acestui scop [130, p.48].

Formarea statului național modern, prefacerile structurale care au avut loc precum și instaurarea monarhiei constituționale au reclamat și elaborarea unei legi fundamentale a statului. Ca urmare, la 1/13 iulie 1866 șeful statului a promulgat Constituția dezbătută și adoptată de Adunarea Constituantă. Degajând un spirit liberal, ea a avut ca model Constituția belgiană din 1831, dar cuprindea și elemente noi ce țineau atât de condițiile specifice societății românești, cât și de progresele lumii după trecerea a mai bine de trei decenii de la intrarea în vigoare a modelului.

„Românii se bucură de libertatea conștiinței, de libertatea presei, de libertatea întrunirilor”, stipula textul constituțional [41, p.3]. Mai departe, art. 24 trata în mod distinct conceptul de libertate a presei, astfel: „Constituția garantează tuturor libertatea de a comunica și publica ideile și opiniile lor prin viu grai și prin presă, fiecare fiind răspunzător de abuzul

acestei libertăți, în cazurile determinate de codicele penal, care în nici un caz nu va putea restrânge dreptul în sine” [41, p.3]. Pentru a înlătura orice fel de abuz al autorității, Constituția adăuga: „Arestul preventiv în materie de presă este interzis” [41, p.9].

Cum însă democrația nu înseamnă anarhie, legiuitorul și-a luat măsurile necesare împotriva abuzului de drepturi constituționale. Astfel, Codul Penal din 1865 (cu modificările ulterioare, și anume după adoptarea Constituției din 1866) și legile speciale privind presa, alegerile parlamentare și regimul închisorilor (cu modificările lor ulterioare, menite să-și pună textele în acord cu prevederile Constituției), înscriau pedepse clare, inclusiv privative de libertate, pentru delictе publice și de presă.

Făcând istoricul problemei, este de menționat că încă din 1861, înainte de intrarea în vigoare a acestei legi, la mănăstirea Văcărești a luat ființă din ordinul stăpânirii „o secțiune pentru arestații politici” [64, p.70].

Odată cu afirmarea sistemului bipartidist de guvernare și cu instaurarea monarhiei constituționale, între cele două partide – Partidul Conservator și Partidul Național Liberal – s-a dat o îndârjită luptă pentru adjudecarea puterii politice, iar forțele republicane, avându-și obârșia în revoluția de la 1848 – reduse acum numeric dar deosebit de vocale – s-au manifestat la rândul-le chiar pe fondul drepturilor politice garantate. Tocmai pentru a tempera excesele și a preveni încălcarea prevederilor constituționale, Corpurile Legiuitoare au adoptat legi care reglementau exercitarea acestor drepturi și sancționau încălcarea lor sub orice formă.

Diposiții speciale care pedepseau cu închisoarea de la 3 luni la 2 ani, priveau ofensa publică împotriva domnitorului și a familiei sale, contestarea autorității constituționale a șefului statului, inviolabilitatea persoanei sale consacrată de legea fundamentală a țării. Crima de înaltă trădare împotriva siguranței statului era pedepsită cu munca silnică pe viață [64, p.813]. Pedepse cu munca silnică pe timp mărginit și cu reclusiune corespundeau altor fapte de mai mică gravitate îndreptate împotriva siguranței interne a statului.

Cum desfășurarea corectă a scrutinului în alegerile parlamentare era hotărâtoare în competiția pentru guvernare, forțele politice au convenit să legifereze regulile consultării corpului electoral și să sancționeze încălcarea acestora. Din această rațiune a intrat în vigoare, în 1884, *Legea electorală* [84, p.27-53] care prevedea în detaliu pedepsele privative de libertate pentru încălcarea dispozițiilor sale.

Erau, astfel, sancționați cu închisoarea în termene cuprinse între 15 zile și 10 ani, în funcție de gravitatea și consecințele faptei: funcționarii publici ce vor fi operat în liste ștersături sau înscrieri cu rea-credință; alegătorul care se prevala de dreptul necuvenit de a vota; cel ce se înscriea și, implicit, vota, în mai multe colegii electorale; cel ce se prezenta la urne cu cartea de

vot a altui alegător; membrii circumscripțiilor electorale care, cu rea credință, încălcau dreptul de a vota a unui alegător, adăugau sau sustrăgeau buletine de vot; cel dovedit că a cumpărat sau vândut votul său; acei care, prin amenințări sau orice fel de altă violență, vor influența votul unui alegător; exercitarea aceluiași mijloace împotriva biroului electoral sau a unui membru al acestuia, de natură să întârzie sau să împiedice operațiunile electorale; sustragerea urnei conținând voturi valide; violarea scrutinului de către înșiși membrii biroului electoral sau agenții forței publice însărcinați cu paza urnei – faptă care se pedepsea și cel mai aspru: între 5 și 10 ani de închisoare [84, p.42-43].

O preocupare deosebită s-a manifestat și în legătură cu delictul de presă. Reglementări în acest sens rezultă din însuși Codul Penal cât și din *Legea asupra presei* intrată în vigoare cu trei ani înainte.

În partea a II-a, cap. I, art. 26, legea afirma răspicat: „*Cenzura este și rămâne pentru totdeauna desființată. Liber va fi oricine să-și ecsprime ideile prin organul presei, păzind reguli statornicite prin acest așezământ*” [80, p.41]. Îndată însă actul normativ înscrisa capitolul intitulat *Despre delict de presă* [80, p.42-43] din care rezultă că toți cei care, prin discursuri, scrieri și imagini grafice, afișe destinate difuzării publice încălcau art. 44-53 se expuneau unor pedepse penale privative de libertate. Era încriminat, astfel, orice atac la persoana domnitorului și a prerogativelor sale constituționale, a drepturilor și autorității Corpurilor Legiuitoare, a legilor statutului, a religiei ortodoxe întâistătătoare și a ritualurilor religioase recunoscute prin lege. Era condamnată apologia faptelor calificate de legea penală drept crime și delict, vehicularea cu rea credință de știri neîntemeiate și documente false de natură să tulbure ordinea publică sau să vatăme normele moralei publice, defăimarea adusă autorității publice [80 p.43]. Toate aceste fapte se pedepseau, în funcție de gravitatea lor, cu închisoare pe diferite termene, dar nu mai mult de 2 ani.

Conform Codului Penal, pentru delictul de presă erau răspunzători autorul (când numele său era cunoscut), iar în lipsa acestuia indiciu, girantul și editorul. Titlul V – **Despre complicitate** implica acele persoane fizice care, în cunoștință de cauză, ar fi contribuit la vânzarea, difuzarea, expunerea unei scrieri, unui desen sau gravuri, încadrate în categoria crimelor și delictelor, fără a dezvălui identitatea și adresa autorului, girantului sau editorului. Complicele urma a se pedepsi asemenea autorului principal, atunci când cooperarea sa cu acesta se înfățișa astfel încât fără ea delictul nu s-ar fi comis [34, p.811].

Cât privește condițiile de detenție, *Legea asupra regimului închisorilor* excepta de la pedepsele curente prevăzute de Codul de procedură penală (de la postul cu pâine și apă timp de 24 de ore, până la încarcerarea în celula întunecată, încătușat în fiare la mâni și la picioare)

persoanele condamnate „*pentru delict recunoscute politice și pentru delict de presă*” [81, p.255-256].

Cât privește obligația deținutului de a munci, opinia predominantă era aceea că dacă toți trebuiau să lucreze, „*nu era nici just nici moral să se supună la aceeași muncă delincvenții politici, victime ale unor idei, asemenea criminalului care a comis o faptă infamantă*” [10, p.64]. Ideea era că cei condamnați pentru delict de presă, de exemplu, trebuiau supuși unui regim mai puțin sever, rezervându-li-se localuri speciale și dându-li-se ocupații potrivite stării lor fizice și intelectuale.

Încă din 1888 gravele tulburări sociale din lumea satului aveau să fie prefațate de războaiele țărănilor din Muntenia, apoi Moldova, pe fondul nerezolvării de către clasa politică a problemei proprietății agrare. Furtuna socială din 1907 s-a soldat cu mii de victime din rândul țărănimii, în urma violențelor confruntări cu forțele armate și cu alte mii de arestați. După represiunea sângeroasă au fost puse în aplicare dispozițiile Codului Penal. În conformitate cu art. 187 și 188 cei care săvârșeau „*crime ori delict în timpul și cu ocazia rebeliunii cu violență*”, chiar dacă nu vor cauza vărsări de sânge, urmau a primi între 3 și 5 ani de închisoare (art. 187). Dar lovirea ori rănirea „*cu cuget de a omorî*” erau pedepsite cu munca silnică pe viață [34, p.853]. Evenimentele tragice din 1907 au dat elitelor intelectuale prilejul de a-și exprima compasiunea și solidaritatea cu această clasă obidită – talpa țării – sărmani urmași ai răzeșilor și moșnenilor care în veacurile trecute au fost chezașia neatârării țării lor.

3.2 Aspecte privind sistemul penitenciar din provinciile românești aflate sub ocupație străină înainte de 1918

Trebuie menționat faptul că toate actele normative cu caracter penal privind sistemul penitenciar din provinciile românești unite cu Țara în 1918, sunt indispensabil a fi studiate, pentru înțelegerea corectă a contribuției lor la organizarea acestui sistem după formarea României Mari.

În **Transilvania** textul Codului Penal din 1878 a fost definitivat în urma elaborării a două proiecte consecutive de către juristul Carol Csemergi. Primul, din 1873, a luat ca model Codurile penale german de la 1871, cel francez, italian și belgian atunci în vigoare; al doilea, din 1875. A adăugat la sursele anterioare de inspirații, proiectul de Cod penal austriac privind pedepsele privative de libertate. Ultimul proiect, elaborat după o îndelungată examinare în Comisia juridică a Camerei, a fost adoptat în anul 1878. În 1880 acestui act normativ i s-a adăugat Codul Penal despre contravenții [75, p.179]. Ambele coduri au fost puse în aplicare începând cu 1 septembrie 1880.

Codul penal maghiar din 1878, aplicat în Transilvania din 1880, stabilea cauzele de imputabilitate: vârsta copilăriei până la 12 ani, incoștiența și alterarea facultăților mintale, lipsa discernământului la surdomuți. În privința vinovăției, art. 75 din Cod prevedea dolul ca element definitiv al crimelor și delictelor.

Delictelor puteau fi pedepsite și dacă au fost săvârșite din culpă, dar numai în cazurile prevăzute expres de lege [44, p.241].

În Codul penal de la 1878 din Transilvania infracțiunile erau împărțite în crime, delictes și contravenții. Astfel, pedepsele privative de libertate pentru crime erau: temniță grea pe viață sau pe timp limitat, între 2 și 15 ani; reclusiune pe timp de la 6 luni la 10 ani și detențiunea de la 5 la 15 ani. Pentru delictes existau: detențiunea și închisoarea corecțională, ambele de la o zi la 5 ani, iar pentru contravenții pedepsele privative de libertate erau: închisoarea polițienească de la trei ore la 2 luni, iar pentru minori, închisoarea corecțională specială pe timp limitat între 15 zile și 15 ani.

În comparație cu Codul Penal Român de la 1865 care interzicea pedeapsa cu moartea, confiscarea averii și pedepsele corporale, Codul Penal de la 1878 aplicabil în Transilvania, menținea pedeapsa cu moartea pentru crime de înaltă trădare și asasinat, pedeapsa cu bătaia a fost menținută pentru copii și adolescenți, ca metodă de corecție școlară, dispusă de judecător.

Dat fiind că în epoca întocmirii Codului Penal din 1878 începuse în știința penală universală afirmarea curentului pozitivist, a devenit necesară revizuirea lui în vederea punerii de acord a relației dintre vină și pedeapsă, incluzând și ideea despre rolul sistemului penitenciar în resocializarea celor închiși. Aceasta s-a împlinit prin întocmirea *Novelii penale* (*Novelă=dispoziție suplimentară care se adaugă unei legi cuprinsă într-o codificare anterioară, din lat. *novelle**) din 1908 privitoare la individualizarea pedepselor. În această legislație s-a proclamat principiul legalității incriminării, al legalității pedepsei și al legalității judecării, dar în comparație cu cea din Vechiul Regat, apar și particularități în reglementarea vârstei și cauzele care înlăturau răspunderea penală [89, p.201].

Alte reglementări noi în diverse materii penale s-au aplicat în 1913 și 1915.

În materie penitenciară Regulamentul închisorilor din 1872 prevedea următoarele locuri de detenție: locuri de detenție centrale pentru cei condamnați la muncă silnică sau reclusiune, iar pentru celelalte cazuri existau închisori corecționale, acestea funcționând pe lângă tribunale și judecătorii [44, p.294].

În **Bucovina** s-a aplicat Codul penal austriac din 27 mai 1852, întocmit în spiritul școlii clasice, cu diviziunea tripartită a infracțiunilor în crime, delictes și contravenții; pe lângă sistemul detenției, se admitea pedeapsa cu moartea, neținându-se seama de personalitatea infractorului, ci

doar de raportul dintre faptă și sancțiunea punitivă. Printre altele, nevoia modernizării, inclusiv a sistemului de detenție, a dus la proiectele din 1874, 1885, 1891 și 1912, fără a se ajunge însă la alcătuirea definitivă a unui nou cod.

În **Bucovina** locurile de detenție erau de două categorii: închisori de sine-stătătoare, în număr de 20 (14 pentru bărbați și 6 pentru femei); și închisori pe lângă tribunale și judecătoria: la cele din prima categorie; patru aveau regim celular, iar în rest se aplica și regimul muncii în comun: munca în ateliere; ca și peculiul; erau reglementate în amănunt; iar în caz de abateri se aplicau pedepse disciplinare.

În **Basarabia** sistemul penal era cuprins în trei mari legiuri: Codul pedepselor criminale și corecționale din 15 august 1845, republicat în 1885 și modificat în 1906, 1909 și 1917; Codul penal din 22 martie 1903 (parțial aplicat din 1909, modificat în 1904, 1905, 1906, 1913, 1914) și Statutul pedepselor din 20 noiembrie 1884 (modificat în 1906, 1909 și 1914). În general, în opinia specialiștilor, legislația penală rusă era mai avansată sub raport tehnic față de cea austro-ungară [75, p.183].

Cât privește regimul penitenciar, acesta era reglementat de Statutul deținuților și Statutul deportaților. Erau prevăzute case de arest pentru contravenții, închisori guberniale pentru delict, secții corecționale pentru reclusiune, închisori pentru muncă silnică, colonii sau aziluri pentru minori. După ispășirea pedepsei, cei eliberați erau, de regulă, colonizați în Siberia, iar pentru femei se aplica și deportarea în insula Sahalin. De menționat însă faptul că, regimul juridic al sistemului sistemului penitenciar din județele Cahul, Bolgrad și Ismail între anii 1857-1878 s-a realizat în baza legislației românești.

Conform Regulamentului cu privire la instituțiile guberniale și de zemstvă din 1864, în gubernii și în județe se formau organele de zemstvă. Pe lângă alte multe competențe ale acestor organe se număra și întreținerea închisorilor locale [1, p.186].

În anul 1910 s-a instituit Inspectoratul gubernial al închisorilor din Basarabia, în cadrul Cărmuirii Guberniale din Basarabia. În competența inspectoratului era supravegherea locurilor de detenție, a coloniilor și azilurilor de corecție, respectarea și executarea legilor privind modul de întreținere a deținuților. Inspectoratul Gubernial al închisorilor din Basarabia a fost suspendat în anul 1918 [141, p.115].

Opera de unificare desfășurându-se într-un ritm prea lent după Unirea din 1918, s-a simțit nevoia se se recurgă la metoda extinderii în bloc a unei importante părți a legislației din Vechea Românie, în unele provincii ale țării ce erau încă guvernate de legiuri străine. Așa s-a procedat prin Legea nr. 36 din 4 aprilie 1928, ce a extins în Basarabia unele acte normative din Vechiul Regat [75, p.272].

Ca și în Vechea Românie, și în aceste provincii românești, aflate sub ocupație străină s-a făcut simțită influența ideilor unor cunoscuți legiuitori europeni, precum și a hotărârilor Congreselor mondiale de drept penal (Petersburg – 1890, Budapesta – 1905), cu prezența și a unor juriști români. Așa se face că, în 1918, în momentul unirii într-un singur stat a tuturor provinciilor românești, s-a pus și problema unificării serviciilor penitenciare, atât de diferite cum a rezultat din studiul lor comparativ.

3.3. Structura sistemului penitenciar după Legea pentru organizarea penitenciarelor și institutelor de prevenție din 30 iulie 1929.

Problema redresării morale a condamnaților, fiind neglijată o perioadă destul de lungă, s-a trecut la o altă extremă a acestei teorii. Și anume că închisorile trebuie transformate în „sanatorii sociale” [11, p.94], de însănătoșire sufletească și comportamentală. Legiuitorii au ajuns la concluzia că nici calea îmblânzirii sau înăsprii excesive a regimului penitenciar, nici preocupările pentru organizarea în mod economic a penitenciarelor, nu pot duce la îndreptarea stării de fapt existente, și că nimic nu se poate face, în materie de represiune, fără o cunoaștere a condamnatului ca om și nu ca un infractor.

Toate acestea, precum și fireasca dezvoltare social-economică a țării au determinat apariția *Legii pentru organizarea penitenciarelor și institutelor de prevenție* din 30 iulie 1929, moment deosebit în istoria legislației românești din primul sfert al secolului XX.

Față de perioada Legii din 1874, când regimul penitenciar era bazat pe sistemul mixt, Legea din 1929 a aplicat sistemul progresiv de executare a pedepselor, în care deținutul parcurgea un drum de la condiții mai grele de detenție și, pe măsura ce se „reeducă”, până la regimul semideschis și liberare condiționată.

Studierea legislației având ca obiect sistemul executării pedepsei privative de libertate în epoca contemporană, dominată de afirmarea concepției cu privire la respectarea condiției umane și a drepturilor omului își găsește utilitatea în identificarea de către legiuitor a unor soluții de reformare a sistemului penitenciar.

În „Dispozițiuni preliminare” cu care începe textul legii, se preciza că toate pedepsele și măsurile de prevenție privative de libertate prevăzute în Codul Penal sau legile speciale aflate în vigoare se vor executa numai în penitenciarele și institutele de prevenție, în afara de situația în care altă lege specială ar prevedea derogări de la această dispoziție. Toate aceste instituții erau puse sub conducerea și supravegherea Direcției Generale a Penitenciarelor și Institutelor de prevenție.

Titlul 5, capitolul I – „*Penitenciarele și institutele de prevenție*” formula următoarele dispoziții:

Pentru executarea pedepselor privative de libertate se instituiau următoarele penitenciare: de muncă silnică pe viață și pe timp limitat; de temniță grea; de detenție cu pedeapsă pentru crimă; de reclusiune; corecțională; de temniță ușoară; de detenție cu pedeapsă pentru delict; colonii penitenciare agricole și industriale; colonii pentru vagabonzi; case de sănătate.

În reședința administrativă a fiecărui județ urma să funcționeze un penitenciar pentru preventivi și condamnații la o pedeapsă polițienească sau corecțională de până la 6 luni, precum și minori condamnați la maximum 3 luni. În cazul când capacitatea penitenciarului ar fi permis, directorul general al stabilimentului putea dispune printr-o decizie specială ca și condamnații până la un an să-și execute pedeapsa în acel penitenciar. În capitalele de județ unde funcționa un astfel de penitenciar, acesta urma să țină loc și de penitenciar județean.

Pentru executarea măsurilor preventive privitoare la infractorii adulți se creau următoarele locurile de detenție: ospicii pentru alienați; aziluri pentru infractorii anormali periculoși; case de muncă pentru infractorii „de obicei incorigibili”; case de muncă pentru cerșetori și vagabonzi. Pentru executarea măsurilor preventive privitoare la minori se creau următoarele penitenciare: corecționale „de educațiune forțată”; pentru minorii abandonați de familie, vagabonzi, întârziați mintal sau „cu purtări rele”.

Capitolul II se intitula „*Despre regimul în penitenciare și în institutele de prevenție*”, fiind partea cea mai consistentă a acestei legi, care oferea o sistematizare a regimului penitenciar din România din deceniul 2 al secolului al XX-lea.

Dintr-un bun început se preciza că toate categoriile de penitenciare se organizează pe baza sistemului progresiv, având ca punct de plecare regimurile stabilite prin următoarele dispoziții:

Penitenciarele de muncă silnică urmau a fi instalate de preferință în una din regiunile miniere ale țării și vor fi înzestrate cu ateliere sau instalații industriale cu forță mecanică

Condamnații la muncă silnică pe viață urmau a fi complet separați de cei condamnați la muncă silnică pe timp mărginit, executându-și osânda fie în penitenciarele deosebite, fie în compartimente speciale ale aceluiași penitenciar. În timpul nopții deținuții erau închiși în celule individuale. La începutul executării pedepsei condamnatul putea fi supus regimului separației chiar și pe timpul zilei pe o perioadă de cel mult 2 ani, putându-i-se acorda o plimbare în aer liber de cel puțin o oră în fiecare zi. Acest regim nu se aplica rigid. În cazul când starea sănătății deținutului reclama o derogare, izolarea completă era înlăturată, maximul ei micșorat, iar plimbarea în aer liber majorată ca durată.

Viziunea umanistă a legiuitorului din prima jumătate a secolului XX, urmând cursul ascendent al orientării anterioare, rezulta și din alte dispoziții ale legii. Comunicarea deținuților cu lumea din afară consta în dreptul de a trimite sau primi scrisori o dată pe lună și de a fi vizitat de membrii familiei cel mult la două luni, sub control și supraveghere.

Ca dispoziție stimulativă, deținuții cu bune purtări și care au executat cel puțin $\frac{3}{4}$ din pedeapsă, puteau fi întrebuințați la lucru în grădinile sau pe terenurile cultivabile ale penitenciarului. Ei puteau „să-și îndulcească” traiul cu alimente de la cantina penitenciarului, în limitele cotei stabilite din peculiu (sumă de bani primită pentru munca prestată în detenție).

Regimul condamnaților la muncă silnică era deosebit de sever. Ei erau obligați să poarte o uniformă specială, deosebită ca model pentru viețași și cei pe timp mărginit. Ca măsură de siguranță puteau fi puși în fiare în caz de transportare. Deținuții erau supuși unui regim aspru de muncă intensă în mine sau întreprinderi industriale sub regula tăcerii.

Condamnații la *temniță grea* erau închiși la debutul executării pedepsei în celule individuale, separați atât ziua cât și noaptea, timp de 8 luni pentru cei care executau pedepse cuprinse între 3 și 7 ani și timp de 1 an pentru cei care executau pedepse cuprinse între 7 și 20 de ani. După acest termen, deținutul era supus la muncă în comun pe timpul zilei, muncă cu caracter industrial potrivit aptitudinilor sale în interiorul penitenciarului, precum și lucrări de utilitate publică înafara penitenciarului; noaptea, acesta era supus regimului izolării celulare. Cei care executau pedeapsa în regim de separațiune desfășurau munca impusă de conducerea închisorii [11, p.29].

După executarea a $\frac{2}{3}$ din pedeapsa temniței grele, condamnatul care dădea reale semne de îndreptare atât prin muncă, cât și prin bună purtare, era transferat pentru executarea pedepsei într-o colonie penitenciară. Deținutul putea fi eliberat condiționat după executarea a $\frac{3}{4}$ din totalul pedepsei, dacă îndeplinea condițiile prevăzute de lege [11, p.29].

De reținut este faptul că regimul de executare a pedepsei temniței grele era mai blând decât cel al muncii silnice.

Penitenciarele de reclusiune aveau un regim identic cu penitenciarele de temniță grea [11, p.31]. Alături de acestea existau *Penitenciarele de detențiune cu pedeapsă pentru crimă*, instalate în afara marilor așezări urbane. Legea specifică însă că, în lipsa unui stabiliment special, pedeapsa detențiunii pentru crime se va executa într-un sector special și complet separat al penitenciarului de temniță grea sau de reclusiune. Purtând o uniformă specială, regimul lor precum și drepturile erau identice cu cele ale deținuților din penitenciarele de prevenție.

Titlul 1 capitolul I cuprindea dispoziții speciale pentru *delictele politice* (tratarea lor de către legiuitor în actele normative anterioare acestui an a fost examinată în paginile anterioare).

Prin decretul din 13 mai și 11 iunie 1929, precum și prin Legea pentru amnistie din 6 iunie 1929 erau grațiate infracțiunile cu caracter militar și de drept comun, ca și unele de natură politică. Legea din 1929 recunoștea regimul preferențial pentru deținuții politici, ce marca o îmbunătățire a condițiilor lor de existență [76, p.274]. Legea din 1929 prevedea: „*Când detențiunea este pronunțată ca pedeapsă politică, condamnații vor fi închiși în celule numai dacă vor cere și dacă construcțiunea penitenciarului permite aceasta*”[76, p.745]. De asemenea, deținuții politici vor putea purta îmbrăcămintea lor proprie, puteau corespunde prin scrisori, puteau primi cărți, reviste și orice fel de publicații. Aveau dreptul la vizite și procurarea celor necesare pentru dormit, alimente prin propriile lor mijloace bănești, conform dispozițiilor regulamentare. Și deținuții politici erau obligați să muncească, având însă facultatea să opteze pentru una din activitățile practice din penitenciar, dar sub supraveghere, sau să se îndeletnicească cu o muncă intelectuală.

Așa cum este formulată, legea din 1929 nu se referea la natura faptelor politice incriminate, libertatea de organizare politică și libertatea presei fiind consacrate prin însăși legea fundamentală a statului (Constituția din 1923).

În schema sistemului de detenție figurau și penitenciarele corecționale, înființate în regiuni agricole sau industriale din motive lesne de înțeles. Și aici condamnații erau închiși în timpul nopții în celule individuale. Puteau fi supuși însă și regimului de separare atât ziua cât și noaptea, pe o durată de cel puțin jumătate din durata pedepsei. Pedeapsa inferioară duratei de 3 luni, putea fi executată în întregime sub regimul separației de zi și de noapte. Se mai prevedea ca deținuții cu o pedeapsă mai mare de un an trebuiau să poarte uniforma asemănătoare celei a condamnaților la detenție pentru crimă.

Condamnații din penitenciarele corecționale lucrau în ateliere sau agricultură, în regimul descris anterior. Potrivit dispozițiilor cu rol stimulatив aplicate și altor categorii de deținuți, corecționalii cu bune purtări urmau ca, în ultimele luni ale executării pedepsei, să poată munci în semilibertate, dar numai cu avizul comisiei de supraveghere. Această practică, a cărei însemnătate nu mai este necesar a fi subliniată, s-a perpetuat în legislația românească până în zilele noastre.

Alte așezăminte de detenție prevăzute de lege erau:

1. *Penitenciarele de temniță ușoară* ca pedeapsă corecțională, în care se aplica regimul penitenciarelor corecționale

2. *Coloniile penitenciare agricole și industriale*, care puteau fi agricole, industriale sau mixte, în care condamnații erau deținuți în secțiuni omogene, iar în timpul nopții urmau a fi închiși în grupuri restrânse.

3. *Coloniile pentru vagabonzi*, în care se aplica regimul din coloniile agricole și industriale

4. *Casele de sănătate*, instalate de preferință în regiunile climaterice ale țării, sau ca anexe separate din închisorile corecționale sau coloniile agricole. Ele erau înzestrate cu toate instalațiile necesare tratamentului deținuților cu diverse suferințe. Se prevedea ca aceștia să fie tratați conform cerințelor medicale reclamate de starea lor de sănătate, conform Regulamentului pentru aplicarea legii. Cei suferinzi de boli molipsitoare erau complet separați de ceilalți condamnați din aceste case. Deținuții urmau a fi obligați să muncească numai dacă starea de sănătate le-ar fi permis să o facă, și numai potrivit puterilor lor fizice.

5. *Penitenciarele județene*. Textul legii menționa că „*regimul din penitenciarele corecționale se va aplica și în penitenciarele județene*” [76, p.745]. În lipsa unui arest polițienesc, condamnații la pedeapsa polițienească urmau a fi supuși „la popreală” într-o secțiune separată a penitenciarului județean, fiind supuși unui regim mai blând al pedepsei corecționale.

Secțiunea II a capitolului II avea ca obiect *Institutele de prevenție*. Toate acestea se organizau potrivit naturii măsurilor preventive cărora le erau destinate, având ca punct de plecare următoarele structuri:

1. *Institutele pentru adulți* care, la rândul lor, se împărțeau în: ospicii pentru alienați; aziluri pentru infractorii anormali, periculoși; casele de muncă pentru infractorii de obicei incorigibili; casele de muncă pentru cerșetori și vagabonzi.

- *Ospiciile pentru alienați* erau instalate de preferință în „regiuni climaterice” ale țării și în apropierea centrelor științifice recunoscute pentru tratamentul alienaților. Internații acestor institute urmau a fi închiși și tratați potrivit cerințelor medicale ale bolilor nervoase de care sufereau. Internații capabili să exercite o ocupație erau obligați să muncească în sectoare potrivit firii și pregătirii lor profesionale.

- *Aziluri pentru infractorii anormali periculoși* erau instalate în aceleași zone naturale susmenționate, dar în afara marilor centre populate. Cum era firesc, se prevedea ca infractorii să fie supuși unei severe supravegheri și tratamentului medical corespunzător stării lor.

- *Casele de muncă pentru infractorii de obicei incorigibili* urmau a fi instalate în secțiuni separate a penitenciarelor de temniță grea, unde deținuții erau închiși pe timpul nopții în celule individuale. Pe timpul zilei ei erau supuși unui regim de muncă internă, în atelierelor și exploatărilor industriale sau agricole aferente locului de detenție. Se bucurau de facilitatea de a-și ameliora traiul procurându-și alimente din dreptul la peculiu.

- *Casele de muncă pentru cerșetori sau vagabonzi* în care internații erau supuși unei „severe supravegheri” – dispoziție care nu era justificată de legiuitor prin argumente temeinice.

2. *Institutele pentru minori* (Institutele corecționale) erau instalate în, „*regiuni retrase, de preferință la munte sau la mare*” [76, p.747]. Organizarea lor era inspirată în mod vădit de principii umanitare ce urmăreau remedierea tinerilor pentru a deveni apți de reintegrare în societate. Astfel, institutele erau dotate cu tot materialul necesar învățământului, precum și cu ateliere și instalații destinate exclusiv însușirii unei meserii. Minorii puteau fi vizitați de familia lor o dată pe săptămână, afară de cazul în care administrația institutului ar fi găsit de cuviință că răirirea sau suspendarea acestor vizite ar fi necesară educării lor. De asemenea, ei puteau scrie părinților ori rudelor apropiate, sub controlul administrației institutului. Internații se sex masculin erau supuși muncilor agricole sau industriale, potrivit unui program asemănător școlilor practice de agricultură și meserii, iar fetele conform unui program asemănător școlilor de educație casnică și profesională. Orele destinate muncii era echivalent cu durata timpului alocat educației, instrucției școlare și exercițiilor fizice.

Minorii cu bune purtări care de distingeau la învățătură și dovedeau aptitudini pentru studii erau, pe cât posibil, pregătiți în vederea prezentării la examene în școlile de stat. Cei ce dovedeau înclinații pentru o anumită artă erau ajutați să-și cultive aceste aptitudini. Legea prevedea că tinerii puteau primi, din afară, alimente, îmbrăcăminte, cărți pentru lectură și alte lucruri necesare permise de regulament, cu autorizarea direcțiunii institutului.

Capitolul IV intitulat „*Seriațiuni și individualizare*” (Seriațiune – aici cu înțelesul de secțiuni, clasare) prevedea că toate penitenciarele sau institutele de prevenție destinate femeilor și minorilor vor fi compuse obligatoriu din secțiuni complet separate pentru femei și minori. În secțiunea minorilor băieții erau întotdeauna separați de fete. Regimul stabilit pentru bărbați era aplicat deopotrivă și femeilor. Femeile condamnate la muncă silnică nu vor lucra niciodată în mine, ci numai în atelierele penitenciarului.

Se prevedea ca deținuții din orice tip de penitenciar să fie repartizați pe două categorii: infractori la prima condamnare și infractori care au mai suferit o condamnare privativă de libertate. Aceștia din urmă erau subdivizați pe cât posibil în infractori de ocazie și „*infractori de obicei*” [76, p.752]. Deținuții fiecărei din aceste categorii erau împărțiți pe grupuri mai restrânse și omogene, în vederea așezării lor în comun, acolo unde izolarea individuală pe timpul nopții nu era posibilă pentru toți deținuții. Pentru alcătuirea acestor grupuri se avea în vedere mai mulți factori: condiția personală a deținutului în raport cu temperamentul, antecedentele, gradul de cultură și de educație, starea psiho-fizică, fapta săvârșită pentru care a fost osândit, durata pedepsei. În institutele în care internații erau supuși exclusiv sau în principal tratamentului medical, clasarea deținuților cădea în competența medicului încadrat.

Internații minori erau repartizați în două categorii: copii până la 13 ani și de la 13-16 ani, iar adolescenții de la 16-18 și 18-21 de ani. Fiecare din aceste categorii era împărțită în grupuri restrânse și omogene, având drept criterii: starea psiho-fizică a minorului/adolescentului, gradul de instrucție și educație primite anterior, “*gradul de perversitate*” desprins din faptele care au motivat internarea și, în sfârșit, condiția lui socială.

Repartizarea în grupurile speciale de muncă se făcea ținându-se seama și de faptul că deținutul sau internatul posedă sau nu un meșteșug din acelea ce-și puteau găsi întrebuințare în penitenciarul sau institutul respectiv, aptitudinile lui psiho-fizice, mediul în care urma să se întoarcă după liberare și, pe cât posibil, de dorința exprimată de el. Pentru opțiunea repartizării în diferite grupe era alcătuit, la intrarea în penitenciar, un dosar antropologic pentru fiecare deținut sau internat. Repartizarea la intrarea în locul de detenție era provizorie, putând fi oricând modificată în cursul executării pedepsei sau măsurii de prevenție. Această dispoziție era o dovadă suplimentară că elaborarea textului legii n-a avut un caracter rigid, ci a anticipat situații și soluții alternative.

În continuare se prevedea ca fiecare grup administrativ să fie împărțit în următoarele clase: satisfăcător, bun, foarte bun, sau: îndoielnic, rău, foarte rău. La intrarea în penitenciar deținutul nu aparținea niciunei clase pe o perioadă de încercare de 6 luni pentru pedepse criminale și de 3 luni pentru pedepse corecționale. La expirarea perioadei de încercare, pe baza observațiilor obținute la conduită, instrucție, educație și muncă, deținutul era înscris în clasa „satisfăcător” sau „îndoielnic”. Mențiunile privind comportamentul erau întotdeauna preponderente. În măsura în care calificativele viitoare erau bune sau rele, iar deținutul a obținut un număr însemnat de recompense sau a fost pedepsit cu sancțiunile prevăzute de lege, el putea fi ridicat sau coborât din clasa căreia-i aparținea. Pentru ținerea evidenței privind comportamentul, fiecărui deținut i se deschidea un carnet individual de observații, atașat la dosarul antropologic. În acest registru se făceau bilunar de către personalul supraveghetor observații cu privire la conduită: foarte, bună, rea, foarte rea. Cu privire la instrucție și educație calificativele erau: excelent, silitor, slab, foarte slab, și erau date de personalul didactic. Șefii de atelier acordau calificativele cu privire la muncă: harnic și destoinic; mulțumitor; mediocru; leneș. Se poate afirma că, prin astfel de prevederi, legiuitorul a gândit criterii și repere ingenioase de evaluare dar și de stimulare a celor osândiți spre a-și însuși normele de comportament social. Mențiunile puteau fi însoțite de orice observații de natură a servi la avizarea măsurilor de îndreptare. În sfârșit, medicul psihiatru era chemat să-și dea întotdeauna avizul în cauzele care denotau o stare psiho-fizică anormală. Aceste observații detaliate urmau a servi la adoptarea măsurilor de îndreptare sau sancționare.

Într-adevăr, legea prevedea ca deținutul care dădea dovadă de rele purtări, se abătea de la disciplina închisorii, manifesta rea-voință la învățătură, educație sau muncă, putea fi supus următoarelor sancțiuni: mustrarea în particular sau în fața celorlalți deținuți; interdicția de a împrumuta cărți de la bibliotecă și de a le primi din afară; suspendarea preumblării zilnice și supunerea la muncă în acest interval pe o durată de cel mult 15 zile; interzicerea comunicării în scris sau a vizitelor pentru cel mult două săptămâni consecutiv; oprirea de a-și îmbunătăți traiul cu alimente de la cantină sau din afară pe o durată de cel mult 10 zile și diminuarea rației de hrană, la apă și pâine pe timp de cel mult 5 zile.

Apoi sancțiunile se acumulau. Deținutul era culcat pe un pat fără saltea pe o durată de cel mult 10 zile, izolarea de zi și de noapte în celulă pe timp mărginit, ori aceeași izolare în celulă întunecoasă timp de 48 ore; izolarea continuă în timpul nopții; retrogradarea cu o clasă sau două-trei clase deodată; încadrarea în categoria incorigibililor. Oricare din aceste sancțiuni puteau fi reînnoite în caz de noi abateri sau rea-voință în muncă, învățătură și educație sau puteau fi aplicate cumulativ.

Pentru deținuții ce nu erau la prima condamnare privativă de libertate și pentru cei aparținând clasei „foarte rău”, maximum duratei sancțiunilor putea fi îndoit. Se preciza că aceste sancțiuni nu puteau fi aplicate minorilor din categoria copii și femeilor însărcinate sau care alăptează. În mod stimulatîv deținuții cu bune purtări și care erau bine notați pentru silința lor sau pentru hărnicie în muncă puteau fi răsplătiți cu următoarele recompense: permisiunea de a primi cărți, reviste și publicații, și de a deține cele necesare scrisului pentru cei izolați în celulă; permisiunea de a păstra o oră în plus lumina aprinsă în celulă; acordarea unei ore în plus la plimbare; permisiunea de a scrie și primi corespondență și de a fi mai des vizitat, de a se întreține cu vizitatorii în vorbitorul fără zăbrele despărțitoare; scurtarea termenului de izolare în celulă impus de lege; acordarea de premii constând în cărți, plicuri, hârtie de scris, timbre poștale și chiar tutun; acordarea unor prime de lucru pentru cei ce se distingeau la muncă și permisiunea de a-și ajuta familia cu o parte din produsele muncii lor; permisiunea de munci în aer liber; ridicarea la rangul de monitor, implicând înscrierea în categoria readaptabililor și a celor predispuși la o viață onestă. Toate aceste drepturi urmau a fi înscrise în carnetul individual despre care s-a mai vorbit.

Deținuții descriși în clasa „foarte bun”, răsplătiți cu recompensele enumerate, puteau obține, fie la cererea lor, fie la propunerea din oficiu, strămutarea într-un penitenciar distinct executării unei pedepse de grad inferior, păstrându-și clasificarea. Mai mult de atât deținuții din această categorie puteau cere să beneficieze fie de eliberarea condiționată, fie propunerea pentru grațiere. Dimpotrivă, deținuții care ar fi dat dovadă de o conduită rea după strămutare, i se putea

revoaca această favoare. Condamnații la muncă silnică pe viață sau la temniță grea pe viață nu beneficiau de aceste dispoziții, decât dacă ar fi obținut pentru buna lor purtare, comutarea pedepsei în muncă silnică pe timp mărginit sau la temniță grea pe timp mărginit.

Condamnații la muncă silnică în vârstă de peste 60 de ani urmau să-și execute pedeapsa în penitenciare de temniță grea pe timp mărginit sau reclusiune. Internații din institutele de prevenție, încadrați în clasa „foarte bun”, beneficiari a numeroase recompense prevăzute de lege puteau obține în condițiile statornicite de Codul Penal, fie la cerere, fie din oficiu, eliberarea condiționată sau liberarea supravegheată dacă starea lor psiho-fizică nu constituia un obstacol. Condamnații transferați într-o colonie penitenciară, după ispășirea pedepsei, puteau continua să lucreze ca muncitori liberi pe terenurile particulare, în atelierele și exploatațiile industriale pentru că, așa cum a dovedit-o viața, odată eliberat dar fără perspective de a găsi un loc de muncă, foștii deținuți cădeau curând în recidivă, în căutarea resurselor de viață. Deosebit de stimulativă era și prevederea ca orele de muncă și salariul acestor categorii de liberați să fie, pe cât cu putință, aceleași ca și ale muncitorilor ce prestau o muncă asemănătoare.

3.4. Concluzii la capitolul 3

Problema științifică soluționată în acest capitol vizează importanța Legii închisorilor din 1874, precum și a Legii pentru organizarea penitenciarelor și institutelor de prevenție din 1929. Inspirată din știința penologică europeană, dar puternic ancorată în realitățile românești, aceste acte normative s-au remarcat prin spiritul lor umanist, orientare de mare actualitate încă și pentru legiuitorul din zilele noastre.

Totuși, cu toate că Legea din 1874 cuprindea dispoziții foarte bune în comparație cu cele anterioare, traiul în comun al deținuților a continuat, regula tăcerii nu era respectată cu strictețe din lipsa unui personal conștiincios și bine pregătit, insuficienta salarizare a funcționarilor aparatului administrativ, se constată chiar că, la ani buni de la intrarea în vigoare a *Legii asupra regimului închisorilor* din 1874, nu se crease un penitenciar de recidivă, în pofida dispozițiilor expuse în acest sens, ceea ce menținea contactul recidiviștilor cu restul arestaților

Legea închisorilor din 1874 prevedea introducerea în localurile de detenție a sistemului celular mixt (auburnian) ca o măsură care, în intenția legiuitorului, trebuia să fie tranzitorie, și anume să dureze numai până când adoptarea sistemului celular pur (filadelfian) ar fi devenit posibilă. Un pas se făcuse deja prin dispozițiile invocatei legi care, în art. 29, prescria regimul filadelfian pentru recidiviști; aceștia trebuiau închiși într-un stabiliment special. Scopul legiuitorului nu a fost însă atins, atât din cauza lipsei localurilor corespunzătoare pentru

destinația lor, cât și din lipsa unui personal de supraveghere selecționat pentru ca regula tăcerii să fie respectată, așa încât regimul comun a continuat ca și în trecut

Se poate formula concluzia finală că intrarea în vigoare a Legii închisorilor din 1874, alături de Codul Penal din 1865, este totuși semnul maturizării gândirii și practicii judiciare din cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Legea pentru organizarea penitenciarelor și institutelor de prevenție din 30 iulie 1929 a fost cea importantă lege organică în materie penală intrată în vigoare după 55 de ani de la Legea din 1874. Necesitatea aplicării ei rezultă din faptul că, în această jumătate de secol omenirea a străbătut un drum încărcat de mari progrese în toate domeniile: social, politic, economic, tehnologic, cultural. Pe acest fond fertil societatea românească a înregistrat adevărate momente istorice în existența sa: după Unirea Principatelor Moldova și Țara Românească din 1859 și formarea statului național român modern, a urmat obținerea independenței de stat, în 1878, și apoi Marea Unire din 1918 care a reunit laolaltă toate provinciile istorice românești. Toate aceste împrejurări au impus și punerea de acord a legislației, organizată unitar cu noile realități. Dintr-o astfel de necesitate a rezultat și elaborarea și intrarea în vigoare a Legii din 1929, care a pregătit terenul și pentru apariția noului Cod Penal din 1937.

Caracteristica sistemului penitenciar instituit de Legea din 1929 consta în diferențierea sa categorică, de la penitenciarele de temniță ușoară la coloniile agricole și industriale, cele pentru vagabonzi, case de sănătate, până la penitenciarele județene.

4. REGLEMENTĂRI JURIDICE ÎN ORGANIZAREA ȘI ACTIVITATEA ÎNCHISORILOR ÎN VIZIUNEA NOILOR OBIECTIVE DE UMANIZARE A SISTEMULUI PENITENCIAR

4.1. Populația închisorilor și condițiile sale de viață

Mișcarea populației în cele 16 închisori centrale în curs de cinci ani, adică între 1893-1897 a variat și după diferitele categorii de arestați [46, p.89].

La 1 ianuarie 1893 numărul total al acestora a fost de 40.240 indivizi, bărbați și femei. În acești ani numărul intrărilor de la locul condamnării a fost de 24.513 arestați de ambele sexe; împreună cu cei veniți din închisorile centrale, rezultă cifra de 40.249 arestați, bărbați și femei. Această populație se împărțea în cinci categorii, după infracțiunea pentru care au fost depuși, și anume:

- 22.950 pentru furturi de orice natură, bătăi, insulte, delictes silvice și alte fapte ușoare
- 14.343 pentru asasinate, omoruri din culpă și tâlhării
- 1.813 pentru falsuri, falsificare de monedă și delapidare de bani publici
- 545 pentru atentate la bunele moravuri
- 598 pentru bancrută frauduloasă și simplă [46, p.110]

Din aceste cifre, împărțite pe cei cinci ani, rezultă că numărul arestaților criminali, intrați cât și cei rămași, a scăzut, pe când numărul celor pentru fapte mai ușoare a crescut. În anul 1897 numărul criminalilor intrați a fost de 2.573, iar al celor rămași de 1.886, pe când numărul celor pentru vini ușoare a fost de 4.987 intrați și 1.713 rămași. Prin urmare, o diferență de 2.120 pentru criminalii intrați și de 27 pentru cei rămași, iar pentru cei cu vini ușoare de 1.504 pentru cei intrați și 270 pentru cei rămași [46, p.111].

În ceea ce privește pe recidiviști, constatăm o descreștere, comparând anul 1896 cu 1897. Astfel, pe când în anul 1896 au fost 205 arestați constatați judecătorește ca recidiviști, în anul 1897 erau numai 175, dintre care 125 corecționali și reclusionari, iar 50 condamnați la muncă silnică.

Împărțind totalul de 40.249 arestați după titlul deținuților în închisori sau categoria penală a acestora rezultă: 5.621 deținuți de ambele sexe depuși ca preveniți; 3.743 ca apelanți; 1.034 ca acuzați; 24.573 corecționali; 2.424 reclusionari și 2.954 condamnați la muncă silnică.

Închisorile care au avut cei mai mulți arestați intrați în cei cinci ani analizați au fost Craiova, Iași, Galați și Văcărești, care erau aresturi de Curți.

După religie, deținuții de ambele sexe se împărțeau astfel: 35.012 ortodocși, 1.316 catolici, 630 musulmani, 3.291 israeliți. Împărțiți după vârsta, numărul total de deținuți dădea următoarele date: între 15-20 ani - 5.389; între 20-30 ani - 12.772; între 30-40 ani - 12.774; de la 40 ani în sus - 9.214.

După diferitele lor meserii și profesii rezultă următoarele categorii: 31.178 plugari și lucrători industriali; 1.745 comercianți; 5.628 meseriași; 1.698 funcționari. După starea civilă au fost: 13.182 căsătoriți cu copii; 7.170 căsătoriți fără copii; 3.462 văduvi cu copii; 3.529 văduvi fără copii; 12.906 necăsătoriți. După mediul social și domiciliu 24.817 proveneau din sate și 15.432 de la orașe [132. p.34].

Din numărul total de deținuți 18.055 aveau cunoștințe de carte înainte de intrarea lor în închisori, 1.195 au învățat să citească și să scrie în detenție, iar 22.999 au rămas fără cunoștințe de carte, urmare a numărului cu totul insuficient de învățători [7, p.21].

În cursul celor cinci ani au ieșit din închisori 36.230 persoane, în modul următor: 17.600 eliberați prin expirarea pedepsei sau achitați; 18.160 transferați în alte închisori și aresturi preventive; 18 transferați în spitale civile; 284 decedați; 114 grațiați; 54 evadați.

Cei 40.249 arestați au stat în închisori, timp de 5 ani, 7.227.000 zile, ceea ce revenea anual la 1.445.000 zile, adică 180 zile pentru fiecare.

La 1 ianuarie 1893 populația celor 28 de aresturi preventive a fost de 1.009 deținuți, bărbați și femei. În aceeași perioadă au intrat de la locul condamnării 63.504 deținuți, iar din închisorile centrale, transferați pentru liberare și afaceri judiciare – 6.189, ceea ce dădea un total de 70.702 deținuți.

După faptele săvârșite, aceștia se împărțeau astfel: 58.919 pentru furturi de orice natură, bătai, insulte și alte vini ușoare; 8.618 pentru asasinate, omoruri și tâlhării; 1.973 pentru falsuri și delapidări de bani publici; 583 pentru atentat la bunele moravuri; 649 pentru falimente. După cum se poate constata din cifrele statistice ale fiecărui an, numărul de deținuți pentru vini ușoare a crescut în raport cu numărul total al condamnaților, pe când numărul deținuților pentru crime a scăzut în aceeași proporție [46, p.115].

Ca distribuție geografică a crimelor și delictelor de tot felul, județele care au dat cei mai mulți deținuți pentru furturi și alte fapte ușoare erau: Tutova, Fălciu, Dorohoi, Prahova; pentru asasinate, omoruri și tâlhării – Prahova și Romanați; pentru falsuri și delapidări de bani publici – Romanați și Constanța; pentru atentate la bunele moravuri – Romanați, Putna și Vaslui; pentru falimente – Brăila, Tutova și Dorohoi.

Este de observat că cel mai mare contingent al condamnaților pentru omor îl va da populația rurală, și că multe din omorurile săvârșite erau comise din cauza certurilor pentru

posesiunile de pământ, certuri al căror agent provocator era, mai întotdeauna, consumul exagerat de alcool.

Autorii vremii au considerat că, în majoritatea cazurilor, în România criminalitatea corespundea omorului din culpă și nu premeditat ceea ce, credeau ei, „*era o notă bună pentru țara noastră*” [46, p.116]. Și în ceea ce privește celelalte delikte de diferite categorii, ele erau, în cea mai mare parte, nu rezultatul unei porniri care să aibă drept cauză firea rea a delincvenților. Lipsa de cultură și de educație, alcoolismul, starea materială și sărăcia erau cauzele sociale care contribuiau la creșterea numărului de crime și delikte și, prin aceasta, a populației închisorilor din Vechiul Regat.

Cei 70.702 arestați, după titlul deținerii lor în închisoare sau categoria lor penală, se împărțeau astfel: 16.090 preveniți, 3.935 acuzați, 2.191 apelanți, 3.935 corecționali, 1.264 recluzionari, 311 muncă silnică, iar după religie – 64.675 ortodocși, 1.643 catolici, 1.214 mahomedani și 3.181 israeliți.

- **Hrana și condițiile igienice**

Regulamentul general pentru Penitenciarele centrale precum și Regulamentul general pentru arestele preventive din 1874 [67, p.263-264, 273] cuprindeau dispoziții amănunțite cu privire la hrana, îmbrăcămintea, încălzirea și iluminatul din închisori.

Rezultă, astfel, că populația penitenciarelor primea hrana de două ori pe zi: vara – dimineața la ora 9 și seara la orele 16; iarna – dimineața la ora 10 iar după amiaza la orele 15. masa se servea în comun, într-un loc anume destinat.

Informațiile de care dispunem privesc dispoziții referitoare la varietatea și gramajul produselor alimentare, diferențele pe „zilele de dulce” și „zilele de post” [5, p.53].

Pentru prepararea hranei zilnice, în afară de zilele de post, arestații primeau câte 60 dramuri (grame) de carne și 300 dramuri mălai (mămăligă) sau pâine. Dintre legume – 60 dramuri fasole, linte, mazăre sau bob în zilele de post, câte o jumătate de varză acră, în zilele când nu primeau fasole. De asemenea, 50 până la 70 căpățâni de sfeclă pentru suta de deținuți, ridichi de iarnă (câte una de individ), 15 dramuri de ceapă, ½ dram ardei iute, 50 oca tărâțe de grâu de până la 100 de arestați pentru borș. Se adăugau sarea, piperul, și toate cele necesare preparării hranei “*în vasele și cu lemnele statului*”. Un raport înaintat Prefecturii județului Brăila vorbea însă și de “*pâinea de cea mai proastă calitate primită de deținuții închisorii locale*”[6,dosar nepaginat]. Oricum, aceasta era cu mult deasupra a ceea ce își puteau permite mulți oameni cinstiți și muncitori aflați în libertate!

Persoanele particulare puteau aduce, ca milostenii, mâncare pentru deținuți, sau să doneze sume de bani la cutiile milelor depuse în acest scop. Exista, de asemenea, tradiția ca în zilele de

pomenire a morților, oamenii milostivi și evlavioși să aducă în temnițe pomeni în alimente [117, p.94].

Înlesniri însemnate au fost create – de înțeles, de altfel – deținuților condamnați pentru datorii. Aceștia își puteau procura, cu propriile mijloace, orice “*ameliorațiune în nutriment*”, precum și alte resurse compatibile cu regimul unui închisori [46, p.54]

La praznicele mari, cum erau Crăciunul și Paștele, deținuții primeau câte un pahar de vin (300 gr.) și câte două ouă roșii de Paști.

Actele normative citate specificau că preveniții puteau primi din partea familiei obiecte de îmbrăcăminte, de curățenie și chiar hrană. Și cei condamnați puteau să-și procure, din partea lor legiuită, și cu aprobarea directorului, în afară de porția regulamentară, următoarele alimente: 200 dramuri pâine și cartofi, 100 dramuri brânză, unt și fructe. Dacă arestații se îngrijeau singuri de masa lor – precizau regulamentele – înceta hrănirea pe seama statului. De menționat aici, că Vinul, rachiul și toate băuturile spirtoase erau oprite cu desăvârșire, atât preveniților cât și osândiților, afară numai de o învoire specială. Și în acest caz, ele nu puteau trece de maximum 100 grame pe zi.

Interesante erau dispozițiile care priveau pe arestații provenind din rândul militarilor cu grade inferioare condamnați de Consiliul de război la închisoare de la 6 luni la 2 ani și destinați a se întoarce în rândul armatei spre a-și completa termenul de serviciu. Potrivit regulamentului hrana varia în funcție de regimul la care aceștia erau supuși. În primele două – regim ușor și aspru – rațiile erau destul de consistente și variate. În cel celular meniul consta numai în mămăligă, brânză și legume, cu 4 zile de post pe săptămână. Un semn al griii față de deținuți era prevederea ca bolnavii internați în infirmerie și spital să primească nu numai hrana prevăzută pentru regimul ușor, ci și suplimentele prescrise de medicul penitenciarului [67, p.1582].

Hrana bolnavilor internați în infirmerie se administra după prescripțiile medicului și în limitele instrucțiunilor elaborate de comitetul sanitar. În afară de posturile prescrise de calendarul ortodox, arestații valizi primeau trei zile pe săptămână (luni, miercuri și vineri) hrană de post.

Minorii caselor de corecție primeau hrana ca și arestații din penitenciarele centrale, în afară de cei care lucrau în fermele agricole și care primeau, la orele fixate, 100 grame pâine și 80 grame carne pe zi, în loc de 60 grame prevăzute pentru arestații aduși din penitenciarele centrale [114, p.73].

Capitolul VI din Legea din 1929 având ca obiect *Întreținerea, igiena, sănătatea* făcea trimitere și la Regulamentul care n-a mai fost publicat. Acesta trebuia să reglementeze rația de hrană pentru fiecare penitenciar și institut, care nu putea fi inferioară minimului indispensabil conservării sănătății și forței fizice pentru adulți și dezvoltării normale pentru minori. Femeile

însărcinate sau care alăptau puteau obține supliment de rație. De asemenea, pentru bolnavi alimentația era prescrisă de medici. Tot regulamentul urma să stabilească dispoziții privitoare la îmbrăcăminte, așternut, lenjerie, încălzit și spălat, rămânând în vigoare cele stabilite în regulamentul anterior. Accentuând rigorile practicii sanitare, legea prevedea ca „toate penitenciarele și institutele vor fi organizate și întreținute în condițiuni de perfectă salubritate și igienă”. Această preocupare deriva din aceea că marile comunități au fost supuse întotdeauna primejdiei epidemiilor și contaminării care, în trecut, s-au soldat cu drame cutremurătoare descrise de contemporani. Indicația categorică era ca toți deținuții și internații să respecte strict rânduielile privitoare la igiena corporală și curățenia îmbrăcămintei. În acest sens, în fiecare penitenciar urma a se instala – dacă nu exista încă – o sală de baie și o cameră anexă pentru deparazitare. În toate penitenciarele și institutele de prevenție asistența medicală era gratuită. Încă de la intrarea în penitenciar sau institut deținuții erau supuși controlului medical, precum și unei „suficiente” observații (testări) psihologice. Pe timpul duratei internării, toți deținuții și internații erau examinați o dată pe lună. Medicului îi erau semnalate zilnic cazurile de deținuți suferinzi sau a celor ce solicitau a fi examinați. Pentru eficiența asistenței medicale, fiecare stabiliment dispunea de o infirmerie dotată cu suficiente paturi, bine izolată, precum și de o farmacie. La cele mai importante penitenciare se amenaja și o sală de operații dotată cu aparatura și instrumentele necesare, care deservea și celelalte localuri de detenție. Deținuții atinși de boli grave, îndeseobi tuberculoză, precum și invalizii erau internați în penitenciarele cu destinație de case de sănătate. În lipsa acestora, bolnavii de ftizie urmau a fi internați într-o secțiune izolată a penitenciarelor case de sănătate, sau în sanatoriile statului.

- **Despre îmbrăcăminte și întreținerea curățeniei**

Articolul 56 din *Regulamentul pentru închisori preventive* din 1874 stipula că preveniții și acuzații își puteau păstra hainele atâta vreme cât erau ținute în stare de curățenie, ba încă își puteau aduce din afară și altă îmbrăcăminte de trebuință. Condamnații la pedepse corecționale care își executau osânda în închisorile județene erau obligați să poarte uniforma penitenciarului.

Îmbrăcăminte de fiecare arestat se compunea dintr-o zeghe (suman), o pereche de nădragi (ițari), o căciulă, două cămăși și două perechi de izmene, dintr-o pereche de opinci la fiecare trei luni și o bonetă din postav ordinar pe timp de doi ani.

Ținuta femeilor consta dintr-o fustă de stambă sau de bumbac ce putea fi spălată, o pereche de papuci din piele, tulpan pentru cap [3, p.15].

Din motive de sănătate, administrația putea învoi pe osândiți să folosească haine călduroase pe lângă cele de închisoare, dar care să nu modifice aspectul ținutei impuse de regulament.

Din cămășile și izmenele vechi, eliminându-se părțile inutilizabile, urmau a fi cârpite cel puțin jumătate din rufele din anul precedent, spre a obține câte un alt rând. Din sumanele și țăarii scoși din uz, erau confecționate bonete și se întăreau hainele noi, căptușindu-le la subțioară și la spate.

Condamnații la muncă silnică, întrucât cei mai mulți se îmbolnăveau de hernie, din cauza greutatea lor, primeai brâie sau cingătoare late din aba, pe care le purtau numai pe timpul cât se aflau la muncă în salină.

Minorii internați primeau pentru vară două rânduri de haine de pânză (bluză și pantalon). Pentru iarnă – o vestă, o pereche de pantaloni groși și o zeghe, trei cămăși și două perechi de izmene, două perechi de cizme. La internare minorului i se încredința un livret (inventar) în care erau înscrise toate obiectele de îmbrăminte primite, cu data primirii, starea lor fizică, reparațiile care urmau a li se face, precum și uneltele încredințate, care purtau inscripționat numărul condiții de internare. În fiecare duminică, după acest livret, directorul îndeplinea revizia inventarului pentru a se asigura de starea lui.

Regulamentele stabileau amănunțit și măsurile necesare de igienă și curățenie din închisori. Fiecare arestat era dator să-și țină patul și spațiul înconjurător curate. Dormitoarele și coridoarele erau măturate și spălate de arestați după rânduială. Osândiții erau, de asemenea, rânduiți în serviciile exterioare ale închisorii, cum era salubritizarea atelierelor unde aceștia își petreceau o mare parte de timp. “Năduhul” din ocne se curăța prin foc, iar apa murdară și celelalte “necurătenii” se scoteau la suprafață cu hârdaiele, cel puțin odata la două zile [46, p.50].

• **Încălzirea și iluminatul penitenciarului**

Încălzitul și iluminatul se făceau potrivit unor dispoziții care țineau seama de regulile de igienă, pază și siguranță. Afară de închisorile cele mari de la Galați și Craiova și celulele de la închisoarea Văcărești, care se încălzeau cu calorifere, toate celelalte închisori se încălzeau cu lemne, iar iluminatul cu petrol.

La mijlocul secolului al XIX-lea, înainte de introducerea folosirii gazului lampant, iluminatul de noapte era asigurat, ca pretutindeni în acest timp, cu lumânări de seu (2 oca de lumânări pe lună). Câteva decenii mai târziu, un proces-verbal provenind de la arestul preventive Brăila vorbea despre aprovizionarea cu “petroliu” pentru cele 20 de “lampe”, din care însă nu ardeau decât 7-8 pe noapte (din rațiuni de economie probabil), situație care putea ușura însă evadarea arestaților, “după cum s-au încercat”, așa cum se consemnează de altfel [4, p.73].

Iarna se făcea foc în dormitoare odată pe zi, spre seară, dar temperatura unei încăperi nu putea trece niciodată peste 12 grade; în ateliere focul se aprindea dimineața, iar temperatura nu putea depăși 10 grade. Încălzirea infirmeriei era reglementată de medicul închisorii.

Pentru prepararea hranei, spălatul rufelor și a veselei se asigura un cuptor încăpător, pentru patru cazane, precum și lemnele necesare - respectarea acestor dispoziții intrând în atribuțiunile medicului.

Toți funcționarii aveau dreptul la mijloacele de încălzire în interiorul închisorii. Acest drept se mărginea la trei stânjani de lemne pe an, câte o lumânare pe noapte pentru director și câte doi stânjani și o lumânare pentru ceilalți funcționari.

Iluminarea se făcea în dormitoare cu lumânări de seu, iar atelierul cu gaz (petrol). Astfel, pentru lunile de toamnă și de primăvară se alocă o lumânare pentru fiecare cameră și 80 dramuri de petrol pentru o lampă, iar în lunile de iarnă câte două lumânări și 75 dramuri de gaz.

• **Încarcerarea și transferul deținuților**

Potrivit dispozițiilor *Legii asupra regimului închisorilor*, precum și ale *Codului de procedură penală* [33, p.974], categoriile închisorilor de districte (județe) erau:

1. Arestul preveniților (casa de arest)
2. Arestul acuzaților (casa de opreală)
3. Arestul condamnaților corecționali (casa de corecțiune)
4. Arestul condamnaților trecători prin apel
5. Arestul condamnaților defintiv, trecători către închisorile centrale
6. Arestul condamnaților pentru tulburări cauzate în sala de ședință a tribunalelor și curților

Cuprinse într-o singură închisoare, toate aceste categorii urmau să dispună însă de “despărțituri”, până la înființarea de noi închisori după sistemul celular.

Condamnații ce urmau a fi înaintați instanțelor de apel erau depuși în despărțirea preveniților sau în casa de corecțiune. Cei aflați în tranzit către închisorile centrale erau ținuti în camere deosebite, iar legea dispunea expres că “*în nici un chip aceștia nu puteau comunica cu ceilalți arestați*”[33, p.974].

Dacă numărul femeilor arestate, de toate categoriile, era prea mic, iar structura închisorii nu permitea crearea de compartimente distincte, ele puteau fi așezate într-o singură despărțitură.

Condamnații la închisoare polițienească își ispășeau pedeapsa într-un local deosebit, sau chiar în aresturile preventive. Cei arestați pentru cauzarea de tulburări în sala de ședințe a instanțelor erau internați la închisorile polițienești.

Condamnații la pedepse depășind trei luni de închisoare puteau să-și ispășească pedeapsa la închisorile de județe, unde urmau să dețină o despărțitură deosebită, iar cei cu termene lungi – în penitenciarele centrale.

Directorul fiecărei închisori ținea un registru de încarcerare, separat pentru fiecare categorie de deținuți, care trebuia semnat și parafat pe toate paginile de judecătorul de instrucție pentru casele de arest, de președintele Curții cu juri pentru casele de opreală și de prefect pentru închisorile “pedepsitoare”. Același înalt funcționar elibera aducătorului adeverința de primire a celui arestat, transcriind îndată mandatul de arestare în condica de încarcerare.

Interesantă este următoare dispoziție: *“Tot tratamentul sau toată îmbrăcămintea ce tinde la un caracter batjocoritor precum : rasul, îmbrăcatul în două culori, ținerea în fiare ziua precum și noaptea – este cu totul oprit”* [114, p.274].

Se preciza că niciun deținut nu putea fi încarcerat și ținut în fiare pentru pedeapsa disciplinară și condamnarea pronunțată de instanța de judecată.

La aducerea în penitenciar arestații erau percheziționați; niciun obiect (instrument) nu era lăsat asupra lor; banii găsiți erau depuși în păstrare directorului închisorii. Ei urmau apoi a fi igienizați, tunși dacă părul era prea lung și rași, lăsându-li-se numai mustățile, urmând să primească ținuta (îmbrăcămintea) închisorii.

Lucrurile reținute de la arestați se curățau, se împachetau și erau etichetate, fiind depuse într-un loc corespunzător de păstrare. Din banii găsiți asupra arestatului, directorul nu păstra la sine decât 5 lei din fiecare depozit, restul fiind încredințat de casierul general într-un cont de depuneri unde urma să stea pînă la eliberarea arestatului.

Pe temeiul ordinelor și încunoștiințărilor directe ale autorității judiciare pentru cei reținuți preventiv, acuzați și condamnați, directorul închisorii dispunea mișcarea arestaților în conformitate cu categoria penală în care se plasa fapta sa.

Trimiterea condamnaților la casele centrale de pedeapsă se executa în temeiul unui extras de sentință prezent la prefectura județului, în al cărui arest se găsea deținutul. Escortarea arestaților în district se făcea de călărașii puși în serviciul activ al fiecărui district și după instrucțiunile elaborate de Ministerul de Război. Directorului închisorii îi era interzis să pornească pe jos – sau chiar cu trăsura – arestații bolnavi, femei gravide sau cu copil mic la sân, fără consultarea medicului și certificatul scris al acestuia că arestatul nu va avea de suferit în urma tratamentului. Această dispoziție dovedea, spre deosebire de cele anterioare, alinierea legislației românești în materie la normele europene de drept. Totodată, alinierea la legislația europeană avansată, rezidă și din faptul că s-a renunțat la înlănțuirea deținuților, cu vini mai ușoare, dispoziție care se regăsește și în legislația franceză, încă din anul 1836 (Ordinul privind eliminarea lanțurilor și transportul deținuților în mașini închise din 9 decembrie 1836) De asemenea, pentru transportul arestaților, serviciul închisorii avea vagoanele sale de ambulanță,

care circulau pe toate liniile căilor ferate. La fiecare vagon era numit un șef de ambulanță și câte un gardian de ambulanță. Numărul întregului personal era de 12.

La transfer directorul închisorii încredința șefului de escortă o listă cu lucrurile și banii necesari pentru hrana arestatului până la reședința primului județ; capitalul aflat în depozitul direcțiunii se expedia prin poștă autorităților închisorii unde arestatul era îndreptat.

În caz de moarte a condamnatului, directorul transcria certificatul de deces eliberat de medicul închisorii în condica de încarcerare, raporta prefectului cu copia certificatului, indicând totodată și avutul rămas de la arestat în închisoare. Decesul era raportat, de asemenea, și autorităților judiciare respective.

În caz de evadare a vreunui condamnat, directorul raporta de îndată prefectului care trebuia să ia măsuri grabnice de urmărire, în cooperare cu prefectii județelor limitrofe. Era încunoștiințată, de asemenea, și Direcțiunea generală.

Arestații erau numerotați, aplicându-li-se pe braț cât și pe căciulă numărul înscris în condica de încarcerare.

La sfârșitul fiecărei luni, direcțiunea era obligată să comunice procurorilor, tribunalelor sau procurorilor generali de la care emana condamnarea, lista nominală a arestaților care în luna următoare expirării acesteia, urmau a fi eliberați.

Transferarea unui arestat se executa numai pe temeiul unei cereri din partea justiției. Transferarea sau strămutarea lor se putea efectua și în virtutea unui ordin al Ministerului de Interne pentru motive: de securitate, spre prevenirea de tulburări sau înțelegeri periculoase ce s-ar fi statornicit între condamnați; de sănătate, la cererea medicului, spre a fi duși într-un loc mai prielnic, sau pentru prevenirea unei epidemii; de interes economic, pentru lucrări ce reclamau o anumită calificare, dar numai la închisori de aceeași categorie.

Din prefectură în prefectură, până la locul destinației, deținuții transferați sau strămutați se înaintau cu adrese deschise din partea directorului care îi trimitea și în care era consemnat obligatoriu numărul ordinului după care se făcea transportarea sau strămutarea. Stabilimentul care primea arestații emitea adeverințe de primire a acestora. Direcțiunea penitenciarului de unde proveneau condamnații aloca, pentru hrana fiecăruia, până la locul destinat, câte 25 bani pentru fiecare poștă (unitate de măsură folosită în trecut, egală cu aproximativ 20 km). Acești bani erau încredințați sub semnătură șefului călărașilor din escortă, atunci când transportul arestaților dura mai multe zile.

În timpul iernii se cerea ca aceștia să fie îmbrăcați cu nădragi (bernevici), cu zeghii (sumane) și cu opinci. Pe geruri mari și în timp de viscol se interzicea orice fel de transport.

4.2. Instrucția școlară, educația morală și religioasă a deținuților

Numeroși specialiști din țările democratice s-au angajat în animata dezbatere cu privire la rolul mijloacelor educative în remodelarea celor care trec pragul închisorilor spre a-i pregăti pentru momentul reînțoarcerii în societate. Pornind de la premisa că problema educației este fundamentală pentru înțelegerea gradului de civilizație a unui popor și a grupurilor sociale, Bruno Ștefan consideră că, din acest punct de vedere, deținutul este perceput ca persoana la care s-a produs o ruptură, un blocaj educațional, iar pedeapsa cu închisoarea a fost concepută tocmai pentru învățarea unor noi deprinderi și cunoștințe utile lui pentru momentul amintit. În toate studiile în materie s-a relevat că majoritatea covârșitoare a condamnaților are un nivel de școlarizare redus, ei fiind adevărați „devianți școlari”, înainte de a deveni devianți sociali.

Replicând scepticilor care se îndoiau că mediul penitenciar ar fi putut oferi în materie de educație mai mult decât viața în libertate, mulți autori au susținut cu argumente necesitatea unor acțiuni concertate pentru a face din închisoare o școală de îndreptare, convinși că majoritatea celor închiși erau ființe recuperabile pentru societate. Toți aceștia au stăruit însă asupra cerinței ca educatorul (învățătorul, psihologul, duhovnicul) să fie înzestrat cu vocația rolului pe care era chemat să-l joace în raporturile cu ființele traumatizate și derutate de severe încercări ale vieții. Profesiunea aleasă a fi exercitată între zidurile austere ale închisorii cerea nu numai dezvoltarea cunoștințelor și abilităților, dar și „*adevărați modelatori de conștiințe*”, descoperirea unor aptitudini nebănuite ale celor încredințați spre reeducare, facilitându-se astfel orientarea spre un drum cinstit în libertate. Toate proiectele unui educator priceput și cu imaginație trebuiau să fie „*un îndemn la meditație asupra vieții pe care au dus-o dar, mai ales, asupra celei de după liberare, pentru a medita la sursele răului și modul în care te poți distanța de el*” [59, p.76].

În sistemul penitenciar românesc nevoia unor astfel de funcționari s-a resimțit de timpuriu. Niciodată însă în perioada studiată identificarea și recrutarea de educatori înzestrați cu menirea profesiei n-a fost nici pe departe un scop atins satisfăcător, poate și pentru că munca între zidurile unei închisori, cu populația sa certată cu legea, este aspră și plină de sacrificii.

Desigur că, inspirat de ideile înaintate ale epocii sale, legiuitorului nu i-a fost greu să aștearnă pe hârtie dispoziții generoase. Astfel, potrivit legii și regulamentului din 1874, în Casele de educație corecțională, „instructorul” trebuia să-i învețe pe minori să scrie, să citească, să socotească, dându-le, totodată, noțiuni elementare de geografie, istorie națională, catehism și istoria religiei [130, p.83]. O misiune și mai aleasă revenea preotului duhovnic. În afară de slujba duminicală și de sărbători, el trebuia să adreseze săptămânal „*un cuvânt moral și religios tuturor condamnaților*”, având ca scop „*sădirea de fapte bune, de îndreptare a sufletelor perdute în*

întunericul neștiinței și al răului” [81, p.292]. Rolul său nu se reducea însă la misiunea pur spirituală; el avea, prin lege, îndatorirea de a cunoaște pe fiecare deținut în parte și de a comunica conducerii închisorii, prin raport săptămânal, concluziile sale asupra stării morale și viciile constatate, pentru a se putea întreprinde măsuri corespunzătoare de îndreptare. Numai că, constata un contemporan, aceste obiective au rămas multă vreme un deziderat. La începutul secolului al XX-lea singura închisoare care dispunea de un învățător era Casa de corecție pentru minori de la Mislea, situație în care, în alte închisori, s-a apelat la deținuții cu mai multă știință de carte [46, p.90]. Serviciul religios și instrucția religioasă lăsau, de asemenea, de dorit, ca urmare a faptului că nu întreg personalul preoțesc era înzestrat cu vocația de predicatori și duhovnici pentru oameni care, mai mult decât cei din libertate, aveau nevoie de un sprijin sufletec [46, p.91].

În același timp, mulți experți în știința penologică au ajuns la concluzia că dacă școala nu a fost o instituție atractivă în libertate, era greu de crezut că ea va deveni mai atractivă în detenție [135, p.186]. Această convingere a scepticilor nu este însă și un motiv temeinic pentru a nega necesitatea efortului de a sădi în conștiința celor răătăciți – ființe totuși adaptabile – beneficiile însușirii prin educație a normelor morale ale societății.

Din acest punct de vedere este remarcabil faptul că actele normative românești din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea au fost inspirate de concepția umanistă și optimistă că viața în detenție putea oferi tuturor celor închiși - de la minori la vârstnici, bărbaților cât și femeilor – șansa îndreptării prin știință de carte, muncă și credință. Astfel, potrivit *Regulamentului general al Casei de corecție pentru minori* din 1874. scopul educației consta nu numai în a-i învăța pe tinerii delincvenți, de a le da plăcerea lucrului, „dar încă de a le forma spiritul, de-a sădi principii de onoare și de probitate într-înșii, de a-i întoarce de la moravuri rele și de a-i deprinde în obiceiuri bune” [115, p.272]. Regulamentul enumera apoi cunoștințele de școală elementară prevăzute: citirea, scrierea, aritmetica, noțiuni de istorie, geografie și religie. În afară de lecții, o oră din programul de seară era rezervată pentru lectură. Preotul casei de corecție urma a fi nu numai duhovnic, ci și învățător. Pe lângă predica duminicală din capela stabilimentului, cu pilde pe înțelesul copiilor, el avea datoria de a-i vizita adesea, adresându-le povește și mângâieri. Pentru încurajarea bunelor purtări și pentru sânguința dovedită la învățatură și muncă se acordau premii destul de consistente (unul la 50 de minori).

O atenție deosebită a fost acordată acestui aspect în închisorile pentru femei pentru că, releva directorul Penitenciarului Mislea, „în mișcarea de refacere morală a deținutelor...[autoritățile] au înțeles mai bine decât oricare că femeia care a intrat în temniță pentru ispășirea unei greșeli trebuie redată societății cu totul alta. O bună mamă, bună

patrioată, vrednică gospodină” [52, p.6]. Pe linia aceleiași judecăți de valoare, *Regulamentul general pentru penitenciarele centrale* din 1874, plecând de la particularitățile psihice ale femeii, recomanda ca arestatele să fie asistate cu precădere de slujitori ai vieții monahale, care le-ar fi putut insufla abnegația pietății și le-ar fi putut îndruma pe calea cea dreaptă a unei cinstite existențe [114, p.279].

Purtate de curentul înnoitor ce-și făcuse loc în justiția națională, autoritățile Vechiului Regat au dat curs în unele închisori programelor educative preconizate de mințile înaintate ale vremii. Deoarece majoritatea arestatelor din penitenciarul pentru femei Mislea erau analfabete – relata fostul director al acestuia – ele nu puteau citi cărțile morale și religioase „*de care mintea lor întunecată avea nevoie*” [52, p.19], Ministerul Instrucției Publice a aprobat încadrarea unui învățător retribuit, a unui preot pentru frumoasa biserică a penitenciarului, înființarea școlii de adulți, a unei biblioteci și a unui cor bisericesc alcătuit din deținute care au învățat slujba Sfintei Liturghii. Cu aceste mijloace o adevărată viață culturală s-a înfiripat, exercitând o influență benefică asupra stării lor de spirit. Serbări cu recitări, coruri, mici piese de teatru, conferințe cu subiecte educative și morale susținute de personalități cunoscute ale vieții publice s-au succedat neîntrerupt, fiind de înțeles atmosfera de emulație și satisfacția afirmării, ca alternativă la existența cenușie și mohorâtă de până atunci.

În general vorbind, pentru întreaga populație din mediul penitenciar, regulamentele acestor ani au vădit o constantă preocupare pentru educația morală a acesteia. Astfel, atât Regulamentul aresturilor preventive cât și Regulamentul penitenciarelor centrale (de corecție și recluziune), încurajau procurarea abecedarelor, a cărților religioase, „*de știință și moralitate*”, alocând 3 ore pe zi pentru școală, vizite autorizate, plimbare și lectura cărților permise și procurate de preotul închisorii [67, p.261,276].

În dezbaterile vremii s-a considerat că menținerea ordinii și disciplinei într-o închisoare nu era de ajuns pentru „moralizarea” deținuților. În acest sens, la Congresul de la Roma asupra penitenciarelor ținut în 1895, ca și Congresele internaționale de la Paris și Bordeaux din același an participanții au dezbătut problema aplicării unor programe socio-educative proprii sau în cooperare cu parteneri educaționali din societatea civilă [40, p.56].

În România, mai întâi în gândirea unor slujitori ai legii și apoi, destul de trudnic, în practica penitenciară, și-au făcut loc componentele – să-i spunem – unei strategii educaționale care urmărea: ameliorarea nivelului de școlarizare, cultivarea respectului față de normele legate de comportament, dezvoltarea capacității de comunicare și a gradului de socializare, educația morală și educația prin cultură. Atât câte au fost astfel de programe, ele și-au dovedit cu

prisosință utilitatea și nevoia de a le dezvolta, mai ales în închisorile pentru tineri și femei, categorii mai sensibile și mai receptive la semnalele educative.

Totuși, deși statutul și tratamentul deținuților cunoscuseră progrese remarcabile, în sensul alinierii la justiția statelor avansate, rămaseră multe de făcut în direcția recuperării sociale și reeducării condamnaților. De exemplu, învățarea scrierii și citirii în închisorile centrale s-a mărginit la folosirea unor învățători recrutați chiar din rândul deținuților, deoarece acestea nu erau încadrate cu învățători de profesie. Singurul penitenciar în care exista un asemenea instructor era la Casa de educație corecțională de la Mislea, județul Prahova, unde cursurile urmau programa școlilor publice, iar rezultatele erau dintre cele mai mulțumitoare [46, p.55]. De asemenea, serviciul religios și educația religioasă lăsau mult de dorit, deoarece nu exista în închisori personalul preoțesc care să întrunească însușirile necesare de destoinicie, nu doar ca slujitori ai Bisericii și confesori, ci și ca predicatori cu aptitudini anume formate pentru îndreptarea condamnaților.

Un însemnat pas înainte pe calea reeducării celor ce-și ispășeau pedeapsa în închisori a fost făcut prin canalele culturii, instrument necunoscut până către sfârșitul secolului al XIX-lea. Pentru a ne face o idee în plus despre cât de departe s-a mers, fie și numai în mintea unor ierarhi ai închisorilor, redăm următoarea apreciere formulată într-o directivă a Direcției Generale a Închisorilor, descoperită în arhivele instituției: *„Fiindcă scopul pedepsei și al sistemelor penitenciare este astăzi reformarea morală a delincvenților și redarea lor societății folositori și cinstiți, regimul moral și instructiv ce urmează a li se aplica în timpul detențiunii lor în închisori, constituie primul mijloc pentru realizarea lor”* [2, p.16]. În lectura acestui document impresionează nu numai mesajul, ci și limbajul juridic evoluat de acum mai bine de un veac.

Valoarea acestor gânduri rezultă și din realitățile, în general cunoscute, ale sistemului: pericolul contagiunii derivat din starea de promiscuitate din închisori, unde preveniții și condamnații trăiau de-avalma, era *„alimentat și de lipsa desăvârșită a oricărui mijloc de înălțare morală sau de combaterea vițiului și a corupției ce răii exercită asupra celor buni – un mijloc educativ și moralizator se impunea pentru salvarea sufletelor care încă nu sunt inundate de veninul crimei și al imoralității”* [2, p.16].

Se pare că momentul ales pentru a pune atât de stăruitor și în mod repetat problema intensificării și diversificării muncii instructiv-educative în închisori a corespuns unei necesități devenită evidentă. Adăugăm opiniilor anterioare și o altă părere care pleda pentru creșterea funcției educative a închisorii, unde statul avea capacitatea de a le aplica în mod organizat un astfel de program. Printre altele, autorul propunea, alături de alte mijloace, ținerea de către personalități ale vieții publice și culturale a unor conferințe educative în scop moralizator,

capabile să neutralizeze „*relele povețe ce aud în jur de la recidiviști încărunțiți în rele*” [2, p.16]. Viziunea autorului îmbracă la un moment dat un ton liric. El socotea aceste mesaje ca purtătoare a unor îndemnuri de bine, virtute și datorie, de iubire a aproapelui, a adevărului, cu efecte binefăcătoare asupra moralului celor osândiți. Toate acestea erau menite a zădărnici influența „*scoalei de viciu la care dâșii (deținuții – n.a.) sunt espuși prin viața în comun*” [2, p.16].

Dacă acum mai bine de un secol aceste deziderate au preocupat pe juriștii vremii, actualitatea lor este cu atât mai evidentă în zilele noastre. Un exemplu ilustrativ trimite la legislația penală din Republica Moldova. Legea cu privire la sistemul penitenciar de aici are ca obiect, printre altele, „*antrenarea la muncă a deținuților, asigurarea pentru aceștia a posibilității de a se instrui în învățământul mediu de cultură generală și profesională, educarea lor spirituală și cultural-estetică, precum și realizarea măsurilor pentru adaptarea socială a persoanelor eliberate din locurile de detenție*” [99]. Tot în acest context, literatura de specialitate a abordat într-o viziune practică problema instrucției școlare în penitenciare. În conformitate cu recomandările forurilor europene cu privire la educația în detenție „*toate penitenciarele trebuie să ofere deținuților acces la programe de învățământ cât mai complete, care să răspundă nevoilor individuale. O atenție deosebită se va acorda educării tinerilor deținuți*” [26, p.11]. În conformitate cu aceste recomandări în penitenciarele din Republica Moldova se organizează în mod obligatoriu învățământul secundar general de instruire profesională a condamnaților [26 p.12]. Profesorii sunt desemnați de direcțiile de învățământ, împreună cu educatorii și psihologii care, laolaltă, asigură desfășurarea cursurilor. În scopul motivării persoanelor deținute de se înscrie în programul de școlarizare, sau la cursurile de instruire profesională, se propune instituirea unei burse [26, p.12].

Funcțiunea de institutor era îndeplinită în aceste centre de un profesor care întrunea condițiile cerute de Legea instrucțiunii publice și a exercitat cel puțin doi ani de practică didactică. El trebuia să învețe pe minori să scrie, să citească și să socotească, dându-le totodată noțiuni elementare de istorie națională, geografie, catehism și istorie religioasă creștină [113, p.1592]. Cu totul remarcabilă a fost autorizarea pătrunderii în închisoare a cărților pentru lectură. Prezența cărții în interiorul zidurilor închisorii a înscris o pagină mai luminoasă pe fondul cenușiu al vieții în detenție. Legea prevedea că osândiții din casele de corecțiune „*vor putea păstra la ei cărți și alte obiecte trebuincioase învoite de regulament*” [81, p.213]. Pentru mulți cartea a fost o mare mângâiere, tărâm de evadare într-o altă lume și prilej de reflecție asupra normelor care o guvernau.

Cât privește timpul alocat învățării de carte, acesta era diferențiat ca durată în funcție de categoriile de deținuți. Astfel, adulților le era rezervat zilnic cel puțin 2 ore pentru pregătire

școlară, vizite autorizate și „citirea cărților”. Dispozițiile regulamentului sublinia ideea că educația minorului căpăta o importanță sporită în închisoare, unde scopul era nu numai de a-l învăța, de a le oferi plăcerea lucrului, dar și de a sădi principii de onoare și de probitate. „*de a-i întoarce de la moravuri rele și de a-i deprinde în obiceiuri bune*” [46, p.170].

Pentru a atinge scopurile educative propuse institutorul trebuia să depună toată stăruința și să supravegheze neconținut comportamentul școlărilor săi, asistându-i la îndeplinirea activității religioase prescrise de regulament, la îndeplinirea tuturor celorlalte îndatoriri, inclusiv în timpul recreațiilor cuvenite.

Institutorul supraveghea ordinea în clasele de studii, îngrijindu-se ca tablele, hârtia, condeiele și cărțile să ocupe locurile lor hotărâte și neschimbate. El urmărea, de asemenea, ca elevii să vină în grup în sala de clasă, fără zgomot și dezordine; ca tăcerea cea mai desăvârșită să domnească în timpul lecțiilor, înfrânând orice neastâmpăr în bănci.

Toți minorii care nu erau scoși la munca câmpului și munceau în atelierele din centrul de reeducare, dispuneau zilnic de trei ore de clasă. Cei ocupați în muncile agricole aveau în fiecare seară o oră de lectură și de citire de rugăciuni. În zilele de sărbătoare se rezervau instrucției 4 ore de studiu, preferându-se acei minori care, a doua zi, urmau să meargă la muncile agricole.

În timpul iernii, minorii angajați în muncile agricole urmau regulat cursurile școlii, câte 4 ore de clasă pe zi.

Metoda învățării era cea practică și anume: institutorul căuta să învețe pe elevii săi prin exerciții continue citirea, scrierea, calculul, iar prin istorisire, cunoașterea istoriei și geografiei țării. Jumătate din timpul destinat studiului era întrebuințat pentru predarea catehismului (expunerea principiilor religioase creștine prin întrebări și răspunsuri).

În sfârșit, vorbind de importanța atribuită de lege programelor de reabilitare comportamentală în perspectiva reintegrării sociale, semnificativă apare dispoziția ca, la propunerea de grațiere înaintată forurilor superioare de decizie, directorul închisorii trebuia să consulte pe institutor și pe preot în legătură cu purtarea și caracterul tânărului ce făcea obiectul procedurii, ca unii ce cunoșteau cel mai bine comportamentul și șansele acestuia de a se îndrepta.

Instrucția școlară a îmbrăcat în sistemul penitenciar un veșmânt atrăgător și de competiție în Casele de corecție pentru minori. În cea de la Mislea serbarea de sfârșit de an, prilej cu care se înmânau premii elevilor silitori – a devenit un eveniment tradițional. La serbarea din anul 1903 au asistat și studenții Facultății de Drept din București, care urmau cursul de criminologie și legislație penitenciară comparată. Asistența a urmărit prezentarea piesei de teatru cu substrat moralizator și „*plin de povețe*”, intitulată „Remușcarea unui condamnat”. Este remarcabil și

faptul că, pentru stimularea interesului pentru învățatură, cei recompensați beneficiau și de textul de lege privind liberarea provizorie, sau de reducerea pedepsei pentru „o bună purtare” [8, p.26-27]. Însuși Directorul general al închisorilor consemnează că „învățătorul pedagog își face pe deplin datoria, și învățătura de carte se predă după toate regulile și conform programelor” [8, p.20]. Același înalt funcționar recunoștea eficiența activităților școlare: „Am asistat la examenele de la sfârșit de an și am constatat că toți școlarii știu a scrie, ceti și socoti”, scria el în urma inspecției efectuate.

Proiectând în anii noștri dezideratul universal al educației permanente a minorilor, numeroși autori au abordat acest subiect plasându-l în mediul de detenție. Valorificând experiența dobândită în sistemul penitenciar din Republica Moldova în materie de soluții alternative la detenția pentru minori, o valoroasă lucrare [146, p.5] face următoarele recomandări: „O reacție socială individualizată e necesară îndeseobi în cazurile minorilor, fapt ce presupune că celor care au săvârșit fapte penale trebuie să li se aplice măsuri care să îmbine severitatea sancțiunii penale cu grija pentru educarea și reeducarea lor, pentru completarea lacunelor educației anterioare și, în final, pentru reintegrarea în societate ca oameni folositori” [146, p.6].

Ca și în alte privințe însă, și la capitolul programe socio-educative care să contribuie la reabilitarea comportamentală și atenuarea influenței negative a privării de libertate, la dezvoltarea aptitudinilor și abilităților folositoare reintegrării într-o viață normală, rolul partenerilor educaționali din societatea civilă a fost șters, spre paguba bunelor intenții ale legiuitorului.

Zidurile închisorii, poarta grea care se închide în urma odânditului, rupând legăturile cu lumea libertății, dădea și celui mai curajos sentimentul de vid existențial. De aceea, alături de instrucție, educație, terapia muncii, spiritualitatea ortodoxă a propus celui descumpănit și părăsit de speranță remedii de mângâiere a sufletului prin credință, capabilă să redea speranța în reîntoarcerea la o viață cinstită în libertate. „Cum credeți să regenerați pe acești oameni apăsați sub greutatea viciului, dacă nu le dați consolarea supremă, puterea moralizatoare a sentimentului religios?” – cita penalistul Gr.I.Dianu cuvintele patetice ale unui participant la Congresul de la Berna (1880) al directorilor de penitenciare. Apoi autorul român adăuga: „rupeți legătura dintre cer și pământ, și pământul nu va fi decât un loc de desfrânare, sau o închisoare” [46, p.58]. De aceea – considera el - cheia de boltă a edificiului penitenciar era îndreptarea morală a condamnatului. „Puteți să faceți clădiri mărețe, palate penitenciare” - avertiza același autor - ele nu vor servi la nimic dacă nu se va lucra la reeducarea acestora. Să punem în prima linie ajutorul religiunii, care înalță sufletul și consolează pe nenorocit [46. p.87]. În atmosfera

de solitudine a celulei – reflecta un alt jurist al vremii – rămas cu sine însuși și cu gândurile sale, „*cuvântul religiei și predica morală, reamintirea datoriilor către Dumnezeu, vor revărsa lumina în mintea încarceratului și blândețe în inima lui, împingându-l la căință și la voința de a se îndrepta*” [65, p.21].

Lăsând deoparte disputa dintre adepții regimului celular și cei ai regimului mixt de detențiune, care s-a tranșat în favoarea celui din urmă, cu argumentele de rigoare, a triumfat convingerea că „*învățătorii și preoții sunt cei chemați să lumineze și să moralizeze pe cei căzuți în greșală prin apostolatul și sacerdoțiul (chemarea – n.a.) lor*” [65, p.21].

Pornind de la acest suport ideatic, legile și regulamentele care au stat la baza organizării sistemului penitenciar din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea au rezervat educației religioase un rol din ce în ce mai important. O contribuție deosebită la remodelarea și reabilitarea comportamentală a populației închisorilor au avut-o activitățile moral-religioase ale preotului închisorii, legea reglementând locul și îndatoririle acestuia în viața comunităților de deținuți. Astfel, după deșteptare, înainte de culcare, la așezarea și la ridicarea de la masă, arestații de serviciu rosteau rugăciunile rânduite de preot [114, p.277]. La capitolul privind personalul, *Legea asupra regimului închisorilor* din 1 februarie 1874 prevedea lapidar: „*Serviciul religios și instrucțiunea religioasă este încredințată unui preot duhovnic, care va fi urmat cel puțin 4 clase de seminar*” [81, p.256].

De asemenea, *Regulamentul general pentru arestele preventive* rezerva un capitol special serviciului religios [118, p.254]. Astfel, un preot era însărcinat de protoerie să îndeplinească serviciul religios în închisoare. El vizita stabilimentul o dată pe săptămână, prilej cu care se sfințea apa și oficia rugăciuni într-un loc anume destinat unde asistau toți arestații. Cu acest prilej preotul trecea prin toate încăperile închisorii, „*împrăștiind cuvintele sale mângâitoare și povățuitoare*”, ascultând frământărilor deținuților. În 1896 Direcția Generală a Închisorilor a dispus angajarea la Casa de educație corecțională Mislea a unui „preot teolog” [9, p.24] care să fie special însărcinat cu serviciul religios în biserica penitenciarului, cel puțin de două ori pe săptămână și, în mod special, ținerea de „*predici și conferințe morale*”, aproape zilnic [9, p.24].

Așadar, spre a se orienta mai bine în misiunea sa duhovnicească, preotul închisorii avea îndatorirea de a cunoaște caracterul fiecărui deținut, prin observarea purtării lui și prin informarea asupra antecedentelor înscrise în condica personală. Mai mult decât atât, el avea obligația de a întocmi un raport lunar și unul anual asupra observațiilor făcute, ce urmau a fi comunicate Direcției generale a penitenciarelor [114, p.292]. Trebuie recunoscut că aceste îndatoriri reclamau o mare răspundere și un efort deosebit de susținut.

În programul de educație morală, rolul Bisericii și al clerului ortodox apărea bine conturat. Într-o directivă a Direcției Generale a Închisorilor din Ministerul de Interne adresată conducerii arestului județean Vaslui, se evidenția efectul moralizator așteptat al conferințelor educative, dacă acestea ar fi ținute „*de către un preot cult și talentat, care va ști să unească pildele mobilizatoare ale Sfintei noastre biserici cu conștiința socială la care fiecare este chemat*”. Pentru permanentizarea acestei activități conducerea sistemului penitenciar propunea chiar solicitarea către forurile superioare ecleziastice a unui post de „*conferențiar-predicator*” dintre preoții licențiați în teologie, care să susțină conferințe lunare [2, p.16].

Preocupări de această natură și-au găsit exprimarea juridică și în *Regulamentul general pentru arestele preventive* care rezerva un capitol special serviciului religios [67, p.262-263].

De două ori pe an, în postul Crăciunului și Paștelui, preotul spovedea pe arestații de rit ortodox. Și preoților de rituri străine li se permitea să viziteze pe coreligionarii lor și să îngrijească de nevoile lor sufletești. Preotul putea fi chemat ori de câte ori un condamnat bolnav l-ar fi cerut pentru a-i da ultimele îngrijiri bisericești, în ultimele clipe ale vieții.

Tot preotul putea procura la cererea arestaților, și cu autorizarea prefectului cărți religioase și moralizatoare din banii lor. Totodată, la îndemnul său, conducerea penitenciarelor putea cumpăra din fondurile acestuia cărți de rugăciune spre a fi împărțite știutorilor de carte, spre a-i învăța și pe neștiutori.

Regulamentul general pentru penitenciarele centrale cuprindea dispoziții referitoare la îndatoririle *preotului duhovnic* [46, p.262-263]. Potrivit acestora, confesorul urma să se înțeleagă cu directorul stabilimentului pentru fixarea orelor de oficiere și alte servicii religioase.

La propunerea preotului, directorul numea pe arestații care vor fi întrebuințați ca eclesiarhi sau ca servitori ai capelei. El vizita spitalul, locurile de pedeapsă disciplinară și atelierele, ori de câte ori găsea de cuviință. Ca și în cazul preveniților, preotul era înștiințat de îndată ce un condamnat se găsea în primejdie de moarte pentru a-l asista în ultimele clipe; tot el îngropa pe cei decedați cu toată orânduiala bisericească.

În afară de grijile duminicale și din timpul sărbătorilor, preotul oficia slujba săptămânală, însoțită de predica având ca scop sădirea de convingeri morale și comportament creștin, slujba la care participau toți deținuții și personalul penitenciarului. Era – considerau juriștii vremii – o formă de apropiere spirituală, poate singurul în care toți se simțeau cu adevărat egali în fața lui Dumnezeu.

Redăm, pentru a înfățișa concepția umanistă a legiuitorului, conținutul art. 190: Funcțiunile preotului sunt cu totul spirituale, el se va ocupa deci numai de partea religioasă a închisorii, are în mână cel mai puternic și mai reactiv mijloc de îndreptare a sufletelor pierdute în

întinericul conștiinței și al răului. Spre a se putea orienta mai bine în misiunea sa, se va sârgui a căpăta cunoștință despre caracterul individului, observându-l în purtarea lui dinăuntru și luând lămuririle asupra antecedentelor lui.

Plecând de aici, preotul avea îndatorirea de a raporta la sfârșitul fiecărei luni observațiile sale asupra firii și caracterului deținuților, de a semnala pe cei mai îndărătnici, precum și viciile cele mai răspândite. Un raport asemănător era întocmit și la sfârșitul fiecărui an, spre a fi prezentat Direcției generale a penitenciarelor.

O deosebită importanță era acordată serviciului și educației religioase în centrele de corecție pentru minori. Art. 29 din Regulamentul deja citat preciza că funcțiile preotului nu se mărgineau numai la orele slujbei bisericești și la datoria de a asista pe bolnavi; pentru ca să poată urmări dimensiunile educației minorilor și să devină confidentul lor, trebuia să-i viziteze adesea și să le adreseze mângâieri și povețe.

În ceea ce privește orele liturghiei și serviciilor divine, preotul trebuia să se conformeze programului penitenciarului, aprobat de direcțiunea generală. Poliția altarului revenea preotului; poliția celeilalte părți a capelei era asigurată de director, institutor și gardieni.

Preotul ținea minorilor întruniți în capelă, cel puțin o dată pe săptămână, mai ales duminica și în zilele de sărbătoare, un curs de morală religioasă sub formă de predică, prin explicarea Evangheliei și citate din viața sfinților. De asemenea, preotul hotăra care din minorii osândiți erau vrednici de a primi sfânta împărtășanie și care nu. Pe cei mai vrednici îi împărtășea o dată pe an, în Săptămâna Patimilor. Pe cei ce nu-i socotea vrednici, îi pregătea cu cuvântul și povețe spre a-i aduce la desăvârșită pocăință.

Când se apropia împărtășania, preotul putea cere ca timp de o săptămână copiii să fie scutiți de muncă și să fie aduși pe lângă sine cel puțin de două ori pe zi. El putea solicita, de asemenea, o vacanță pentru zilele de împărtășanie.

Când directorul Centrului de corecție întocmea lista de propuneri de grațiere, el consulta pe preot și pe instructor de la care lua lămuriri privind caracterul și purtarea minorului.

Alegerea cărților pentru biblioteca minorilor revenea de drept preotului, care respingea pe cele socotite imorale, deși directorul însuși putea suspenda, până la decizia Direcției generale, cărțile considerate nepotrivite educației minorilor internați. Din păcate, au fost de părere unii autori, nu toți slujitorii altarului erau înzestrați cu harisma și vocația acestei chemări, unii dintre ei mărginindu-se numai la „*a deschide ușile sfintelor lăcășuri și a face slujbe bisericești*” [45, p.67].

După 55 ani, **Capitolul III din Legea din 1929** privea „instrucțiunea și educațiunea”, detaliind în mod special și într-o viziune nouă mijloacele pregătirii școlare a tuturor deținuților

susceptibili la îndreptare prin aceste canale. „*Toți deținuții și internații vor fi supuși mijloacelor de instrucțiune, conform rânduielilor stabilite prin prezenta lege și regulamentul ei*”[114, p.756] era categorică prevederea cu care debuta acest capitol. Făceau excepție de la această dispoziție numai deținuții și internații care, din cauza stării lor psiho-fizice, era improprii oricărei forme de instrucție și educație. Această activitate avea menirea nu numai de a îmbogăți cunoștințele, dar și de-a deștepta și dezvolta sentimente frumoase, a forma caractere și voința de a păși spre „*o viață liberă onestă*”. Acest preambul pregătea dispozițiile legii în materie de instrucție și educație.

Potrivit acestei secțiuni erau supuși instrucției obligatorii precum și educației morale și religioase întreaga populație a locuitorilor din detenție – minori și adulți. În ceea ce privește pe aceștia din urmă, legea privea pe cei care au trecut de 40 de ani și care nu posedau cunoștințele cursului primar. Toți ceilalți puteau urma cursurile numai cu aprobarea directorului. Principalele materii de învățământ erau scrisul, cititul, religia, noțiuni de aritmetică și geometrie, istoria și geografia României, noțiuni de științe naturale – adică o programă asemănătoare celei școlare, dacă nu depășind-o pentru că, adăuga legea, instrucția era extinsă la cunoștințe profesionale, muzica vocală și instrumentală, „de preferință cea religioasă”.

Pe linia tradiției deja consacrată de legislația privind viața în detenție, pentru reeducarea deținuților se apela și la ținerea de cuvântări cu caracter moralizator de către persoane autorizate. Se recomanda ca expunerile să se adreseze „*mai mult sufletului decât rațiunii*”, calea cea mai eficientă de influențare și moralizare. Erau însă cu desăvârșire interzise subiectele cu caracter politic sau de natură a tulbura spiritele deținuților, prevedere cu desăvârșire remarcabilă. Tot în direcția instruirii și educației morale puteau fi organizate serbări, șezători, proiecții de filme, audiții radio, apariția regulată a unei publicații interne. Cum se poate constata, progresele mijloacelor audio-vizuale ale acestui secol de remarcabilă revoluție tehnică veneau să contribuie la politica de reeducare a celor certați cu legea. Cercetătorii care studiază fenomenul vor fi și mai profund impresionați de dispoziția ca în fiecare loc de detenție să se înființeze o bibliotecă dotată cu cărți, reviste și albume potrivite misiunii de instruire și reeducare a deținuților. Mai mult de atât, aceștia puteau primi dinafară sau achiziționa cu mijloace proprii literatura avizată de comisia de supraveghere.

În cadrul celei de a doua secțiuni se prevedea ca toți deținuții și internații să fie supuși educației morale, având libertatea de a primi asistență religioasă conform cultului lor autorizat de stat, fie în colectivitate, fie prin asistență morală individuală, din oficiu sau la cererea sa. Pentru deținuții de rit ortodox serviciile religioase se organizau regulat. La cerere, deținuții de altă religie primeau, cu încuviințarea conducerii penitenciarului, asistență religioasă potrivit ritului lor. În zilele de sărbători însemnate ale fiecărui cult, recunoscute de Regulament, deținuții sau

internații puteau solicita dispense de la lucru. Este de reținut ca fiind de o deosebită însemnătate prevederea interzicerii absolute a oricărei încercări de convertire de la cult la cult a vreunui deținut sau internat de către clerul penitenciarului sau institutului, sau de persoane aduse a participa la opera de patronaj.

Secțiunea III-a a capitolului privea practicarea educației fizice, devenită obligatorie prin lege și regulament. În acest scop se organizau săli de gimnastică înzestrate cu aparatele și instrumentele necesare. Pentru practicarea exercițiilor în aer liber, se amenaja, de asemenea, dacă existau condiții, câte un mic teren de sport în incinta penitenciarului.

4.3. Munca în închisori

Știința penitenciară care completează știința dreptului penal, își propune să studieze cele mai potrivite metode pentru reclasarea și reîntoarcerea în societate a delincventului care și-a ispășit pedeapsa. Printre mijloacele alese stă și organizarea lucrului în închisoare „*în așa fel încât condamnatul să iasă cu o educație profesională*” [10 p.6].

„*Parum est coercere improbos poena, nisi probos eficias disciplina* (Nu e de niciun folos a silnicii pe cei răi prin pedeapsă, dacă nu-i faci mai buni prin regimul închisorii) - era deviza înscrisă pe poarta primei închisori celulare, Saint-Michel din Roma, construită în 1702. Această convingere a fost împărtășită de toți penaliștii și criminaliștii vremurilor moderne. Tocmai munca – susțin aceștia în consens – dă pedepsei caracterul reformativ, pregătind pe condamnat pentru ziua eliberării și reintegrării sale în societate, spre a-și câștiga în mod cinstit existența.

Încă de la începutul erei istorice poate fi constatată asocierea muncii cu răspunderea penală. În toate statele importante ale Antichității sclavia legală a fost asociată cu sclavia penală. La romani sunt menționați condamnații la muncă silnică în minele de sare și minereuri; în Egipt condamnații puși în lanțuri lucrau la diguri și canale de irigație; asemenea informații ne parvin și din izvoarele asiriene, indiene și grecești.

Executând un arc peste timp și prin întunecatul Ev Mediu, penologii epocii moderne se opresc pentru a examina realitățile vremii lor, legate de marile prefaceri revoluționare și de reformele vieții social-politice din Anglia, SUA, Franța și din alte țări ale Apusului european.

După Marea Revoluție Franceză, în Anglia, America, Olanda, în locul muncilor cele mai degradante, care să imprime pedepsei un caracter de înfricoșare, a început organizarea de ateliere sistematice în închisori, cu exercitarea profesiunilor rentabile, care să ofere deținuților câștiguri și învățarea unei meserii utile, după care să poată trage foloase pe timpul eliberării lor.

Detențiunea fără lucru „*este un adevărat supliciu*” afirma un înalt funcționar din Direcția Generală a Închisorilor [10, p.13]. Tot atât de adevărat însă este că munca nu trebuie să fie

insuportabilă, ci potrivită cu puterea de a munci, cu aptitudinile deținutului, cu gravitatea faptei pentru care individul a fost condamnat, reflectată în durata perioadei de detenție. Desigur că regula muncii, impusă în principiu tuturor deținuților, trebuie să implice restricția naturală de a fi exceptați infirmii și bolnavii. De asemenea, opinia predominantă a fost aceea că, dacă toți trebuiau să muncească, „*nu era nici just, nici moral să se supună la aceeași muncă delincventul politic, victima unei idei, asemenea criminalului care a comis o faptă infamantă*” [10, p.14]. Cei condamnați pentru delict de presă, de exemplu, trebuiau supuși unui regim mai puțin sever, consacându-li-se localuri speciale, dându-li-se ocupații potrivite stării lor fizice și intelectuale.

Preocupați de a face cât mai eficientă munca practică în închisori, autorii interesați de subiect au identificat trei categorii de deținuți. Cea dintâi – cei care nu cunoșteau nicio meserie. Ei trebuiau, așadar, îndrumați să învețe una. A doua – cei cu deprinderi elementare. Aceștia urmau să fie cuprinși în ateliere-școală, unde să-și completeze în mod sistematic priceperile anterioare. Cea din urmă, erau aceia care stăpâneau temeinic meseria lor. Prin continuarea lucrului, ei urmau a-și perfecționa cunoștințele, iar cei mai pricepuți și mai disciplinați urmau a fi numiți șefi de ateliere, pentru a iniția pe începători.

Mult timp legile criminale au făcut din munca penală o îndeletnicire epuizantă și plicticoasă, o adevărată tortură neproductivă. Este suficient a aminti enorma roată cilindrică din sistemul penitenciar britanic, interzisă apoi, pusă în acțiune prin mișcarea mecanică a picioarelor prizonierilor, și care n-avea alt scop decât pedepsirea prin epuizare a deținuților. În acest sens era citat celebrul scriitor rus Dostoievski, care a rezumat această idee în următoarele cuvinte: „*Într-o zi mă gândii că, dacă voim a reduce pe om la nimic, pedepsindu-l atroce și zdrobindu-l moralicește, să-i dăm muncii sale caracterul de cumplită inutilitate*” [10, p.17]. Munca forțată, practică încă în unele penitenciare era lipsită de rațiune și omenie: condamnatul lucra mecanic și silit împotriva voinței sale, având ca rezultat abrutizarea lui.

Această realitate genera însă și alt aspect: admiterea principiului că munca trebuia răsplătită. Odată recunoscut, acest principiu s-a materializat în dispoziții normative ce împărțeau echitabil profitul obținut între stat – ca parte a cheltuielilor de întreținere a sistemului penitenciar – și prestatorul muncii depuse. Așa era și drept – socoteau cei preocupați de aplicarea echității – pentru ca, ieșind din penitenciar, liberatul „*să fie îmbrăcat și să aibe resurse de a trăi cinstit, până va găsi un plasament în societate*”. Numai astfel era posibil de a face din închisoare o adevărată școală de muncă [10, p.19].

Redusă la esența sa, viziunea despre necesitatea și utilitatea practicării muncii în închisori era exprimată în ideea că acesta trebuia să fie „*utilă, moralizatoare, productivă și remuneratorie*” [10, p.21]. Este straniu însă că, recurgând la argumente șubrede (lucrul în

ateliere furniza contagiunea la rele deprinderi de la recidiviști a celor proaspăt veniți), unii penaliști au găsit preferabil regimul muncii celulare, celui în comun. În urma unui interesant studiu comparativ între diferite state europene s-au formulat concluzii demne de reținut.

Munca în închisori – era una din aceste concluzii - putea fi organizată în două sisteme principale: antrepriza și regia, și unul intermediar: sistemul mixt.

În cel dintâi, antreprenorul își asuma toate sarcinile pentru întreținerea arestaților în închisori, astfel încât statul era scutit de multe cheltuieli, în schimb antreprenorul dispunea de tot produsul muncii deținuților. În ce de-al doilea, statul angaja întreaga capacitate productivă, asigura frontul de lucru, oprindu-și din profit partea convenită pentru acoperirea cheltuielilor pentru hrana și întreținerea deținuților.

Primul dintre sisteme – credeau reprezentanții științei penitenciare – era mai avantajos din punct de vedere economic și financiar; cel de-al doilea apărea incontestabil superior din punct de vedere moral și al disciplinei financiare. *„Mai toate închisorile sunt supuse astăzi sistemului regiei care, dacă este bine organizat constituie un real progres”* – este concluzia derivând din examinarea acestei forme de organizare [10, p.27].

Experiența a dovedit însă că, în buna desfășurare a lucrului, un prim obstacol era însăși statul, prin factorii săi administrativi din închisori, de la director la preot, lipsiți în mod firesc de preocuparea și spiritul de inițiativă ale meseriașului și negustorului. Într-adevăr, o condiția esențială de reușită în sistemul regiei proprii era receptarea comenzilor și identificarea debușeurilor de desfacere, spre a putea plasa cu ușurință produsele obținute. Cu alte cuvinte, problema era că obținerea profitului nu se concilia întotdeauna ca stare de spirit birocratică și cu lipsa de experiență a funcționarilor de stat – dovadă fiind desființarea a numeroase ateliere penitenciare create cu bune intenții.

În sistemul antreprizei, antreprenorul suporta toate cheltuielile legate de materia primă, mijloacele tehnice de producție, plata deținutului, concesiunea către stat a unei părți din produsul muncii prestate. Nu este de mirare, deci, că împotriva acestui sistem s-au ridicat numeroase voci. Subordonarea deținutului relațiilor antreprenoriale și scopurilor de profit ale patronului – era obiecțiunea principală – știrbea totalmente prestigiul și autoritatea administrației penitenciare, dăunând intereselor moralizatoare prevăzute de înseși legile și regulamentele în vigoare. Astfel, chiar scopul acestor măsuri devenea iluzoriu, câtă vreme antreprenorul vedea în munca deținutului o simplă afacere. Tocmai de aceea, observau autorii români, sistemul antreprizei generale era practicat la această vreme numai în Franța; state ca Suedia, Danemarca ș.a. au recurs la sistemul mixt, considerat mai echilibrat din punct de vedere al obiectivelor pedepsei penale.

În Franța, în decurs de o jumătate de secol (1817-1872), cele două sisteme s-au intercalat la scurte perioade (între 1848, în vremea revoluției, și 1856, munca în închisori a fost abolită), fapt pentru care nici superioritatea uneia sau alteia n-a putut fi concludentă. După primul război mondial antrepriza în această țară era adjudecată prin licitație, pe baza unui caiet de sarcini care stabilea în detaliu obligațiile antreprenorului.

Antrepriza, ca mod de organizare a muncii penale, se practica și în alte două state – Prusia și Austria. Sistemul regiei era cunoscut în Anglia, Suedia, Norvegia și Statele Unite ale Americii. În sfârșit, regimul mixt era răspândit într-un număr mai mare de țări: Franța, Belgia, Danemarca, Spania, Italia, Rusia, Ungaria. Aici literatura criminalistică a pus în evidență unele aspecte de netăgăduit interes. În Belgia, de exemplu, administrația a introdus în închisori munca industrială, neexistând munca penală propriu zisă. În Danemarca funcționau câteva stabilimente (case de muncă), unde o mulțime de vagabonzi își găseau o ocupație remunerativă. Încercarea de a-i deprinde să muncească a izbutit: odată liberați, o bună parte erau angajați în industria prelucrătoare (țesătorii etc). Stabilimentul educativ din apropierea de Copenhaga, fondat cu scop preventiv, adăpostea adolescenți înclinați spre delincvență. Păstrați până la majorat, ei erau deprinși cu diferite meserii utile unei existențe cinstitute.

Trecerea în revistă a prilejuit celor ce-au studiat dreptul pozitiv din numeroase state ale celor două continente, Europa și America, alcătuirea unui tablou comparativ al avantajelor și inconvenientelor celor două sisteme. Rezultă, astfel, că regia comporta un număr variat de meserii, ceea ce era în interesul deținuților; dimpotrivă, în antrepriză patronul urmărea propriul interes, legat de profitul întreprinderii sale. Din punct de vedere al învățământului tehnic, regia forma meșeriași veritabili; în antrepriză lucrătorul devenea anexa mașinii, cu reflexe mecanice. Din punct de vedere moral și disciplinar regia contribuia la realizarea scopului educativ al aplicării pedepsei, punând pe deținut în situația de a fi capabil să-și câștige existența și de a fi reclasat cu temeinice deprinderi profesionale după liberare; antreprenorul nu vedea în deținut decât mâna de lucru în interes propriu. Pe parcursul dezbaterii pro și contra, se recunoștea un singur avantaj de necontestat al antreprizei: din punct de vedere material sistemul nu necesita fonduri de rulment și nu aducea nicio pierdere pentru stat. *„Toate datele concură – era concluzia finală a studiului comparat – a ne arăta superioritatea regiei asupra antreprizei. Este adevărat însă că niciunul dintre cele două sisteme nu este absolut perfect”*, iar pentru România regimul de antrepriză putea fi acceptat în mod excepțional, cu condiția unor garanții care să prevină sau, cel puțin, să atenueze inconvenientele analizate.

România fiind încă, în perioada studiată, o țară eminentemente agricolă, cu o industrie embrionară, problema concurenței dintre munca industrială și munca penală nu s-a pus cu atâta

acuitate ca în Anglia, de exemplu. De aici nici opoziția patronatului împotriva producției penitenciare „concurrente”, cu excepția unor proteste anemice ale câtorva meseriași moldoveni din branșa încălțăminte.

Privită din punct de vedere al pieței libere (principiul că nicio industrie nu este în drept de a cere altora interzicerea exercițiului său), o astfel de concurență s-ar fi înscris, firesc, între legile sale. De altfel, întinderea folosirii muncii penale cât și volumul producției penitenciare nu se puteau compara nici în țările dezvoltate cu amploarea producției industriale. Imperfecțiunile execuției tehnice, rezultate din insuficiența pregătire profesională a deținutului, se reflecta în risipa materiei prime și în deteriorarea utilajelor și mașinilor, generând beneficii restrânse și, în unele cazuri, chiar dificile, astfel încât și câștigul rezultat nu putea fi comparat, decât în puține cazuri, cu nivelul produselor din comerțul liber, așa cum va rezulta din examinarea situației sistemului penitenciar românesc.

Până în secolul al XVIII-lea închisorile au servit numai ca localuri de represiune, deținuții fiind supuși la torturi și cruzimi al căror scop nu era îndreptarea lor.

Odată cu intrarea în vigoare a Regulamentelor Organice, starea închisorilor a intrat într-o nouă fază: arestații temnițelor din Țara Românească, spre pildă, erau supuși la diferite lucrări: facerea de șosele, canalizări, construcții etc., iar cei din ocne la tăierea sării. În 1864, când s-a înregistrat întâia organizare mai temeinică a închisorilor s-au înființat primele ateliere de la Mărgineni, Târgu Ocna, București, Văcărești și Bucovăț. Din cauza unei defectuoase organizări, producția acestor ateliere s-a soldat cu deficite și n-au funcționat decât într-un cadru restrâns.

Într-o lucrare nu de mare întindere dar extrem de documentată, Ovid Stănculescu, procuror la Curtea de Apel, ocupându-se de reglementarea muncii în penitenciare, aprecia că „lucrul în închisori era oarecum bine organizat către sfârșitul secolului al XIX-lea” [130, p.86].

La inițiativa lui Dodun de Perrières, înaltul funcționar de origine franceză, în aproape toate penitenciarele au luat ființă ateliere productive, dintre care unele s-au dovedit a fi multă vreme viabile: sere de flori, grădini de zarzavat, ateliere de tipografie, de olărit și ceramică, încălțăminte, covoare, lemnărie, fierărie, rotărie, curelărie, cartonaj, potcovărie, tăbăcărie, dogărie. Se apreciază că ele au jucat un rol însemnat în deprinderea sau exercitarea unor meserii deja știute. Producția deținuților era comercializată pe piața liberă, aceștia primind o treime din banii rezultați din vânzări. De altfel, încă după Regulamentele Organice, prin *Regulamentul temnițelor*, celor ce prestau munci la construirea de drumuri, în sistemul de canalizare sau extragerea sării le revenea același quantum din beneficii [135, p.215-219].

În documentata sa lucrare [46, p.151-153] fostul director al Direcției Generale a Penitenciarelor, Grigore I. Dianu, prezintă date prețioase despre rețeaua de ateliere penitenciare

create în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, dintre care unele au dăinuit, iar altele s-au pierdut, din cauze puse și ele în evidență.

Astfel, la vechea închisoare Văcărești a funcționat un atelier de cartonat ce fabrica registrele necesare instituțiilor statului și o legătorie de cărți. Atelierul de croitorie confecționa uniforme necesare deținuților, alături de un atelier pentru rogojini de papură și tei. Pe lângă închisoarea din Plătărești deținutele produceau țesături, pânzeturi prelucrate în croitoria proprie. Aici s-au confecționat și exponatele cu care România s-a prezentat la marea Expoziție de la Paris din anul 1900, ceea ce presupune o înaltă calificare a lucrătoarelor, dar și performanțele războaielor moderne de țesut care au înlocuit vechile războaie primitive din lemn. Pe lângă închisoarea Mislea funcționa un atelier de tâmplărie, sculptură și mobilier care, de asemenea, cerea calificare și pricepere. Gama largă de meserii practicate este confirmată de atelierul de abagerie (pături și țesătură groasă din lână pentru haine țărănești) de la Pângărați și cel de încălțăminte de la închisoarea din Craiova. Sunt menționate apoi tăbăcăriile armatei de pe lângă penitenciarele de la Mărgineni și Bucovăț.

Cum nu toate aceste ateliere s-au dovedit productive și rentabile, create uneori din birou și fără o fundamentare economică, unele au avut o viață scurtă. Așa au fost cele de pe lângă închisorile din Târgu Ocna, Iași și Văcărești (de cizmărie, curelărie, pânzeturi și frânghii), desființate din cauza lipsei de comenzi și a concurenței meseriașilor din împrejurimi. Totodată, lipsa de fonduri, de mijloace tehnice și de personal calificat pentru îndrumare au avut ca rezultat faptul că statul n-a fost în măsură să asigure tuturor celor întemnițați posibilitatea de a lucra ceea ce, în concepția sănătoasă a experimentatului înalt funcționar, conducea spre trândăvie-„*mama tuturor viciilor*”[46,p.104]. Drept urmare, printr-o ordonanță a Direcției Generale a Penitenciarelor s-a adoptat hotărârea angajării la particulari a deținuților cunoscători de meserii urmând ca, în funcție de natura detenției, aceștia să beneficieze de o parte din profitul realizat.

Dar, deși în comparație cu perioada anterioară se putea constata un mare progres, pe ansamblul său secolul acesta nu a înregistrat o activitate intensă și productivă, „*fie din cauza unor greșite îndrumări, fie din cauza cheltuielilor pe care statul nu le putea suporta, în multe ateliere au fost desființate curând de la crearea lor*” [130 p.87], afirma un autor care a studiat fenomenul.

Remarcabilă, în sensul preocupării autorităților pentru umanizarea regimului penitenciar, este măsura creerii, în 1880, la mănăstirea Cozia, a unei închisori destinată condamnaților la muncă silnică, ce nu mai puteau lucra din pricina bătrâneții sau a infirmităților contractate în detenție.

Experiența făcută cu Regulamentul din 1864 nedând rezultatele așteptate, s-a simțit nevoia unor noi reglementări în organizarea închisorilor. Prin Legea din 1874 munca penală a fost pusă pe alte baze, primind o mai bună așezare. Dispozițiile acestei legi au reprezentat un vădit progres în comparație cu trecutul [10, p.69]. Potrivit noilor dispoziții lucrul în închisori era obligatoriu pentru condamnați și facultativ pentru preveniți. Munca era obligatorie până la vârsta de 70 de ani și facultativă după această vârstă.

Din deceniul al VIII-lea al secolului XIX a început și încurajarea „lucrului particular” al arestaților, reglementat printr-o ordonanță semnată de Gr. I. Dianu, aflat atunci în fruntea Direcției Generale a Închisorilor. Actul dispunea ca toți osândiții valizi de toate categoriile să muncească fie pe contul lor, fie în regie, sau pe seama antreprenorilor. Dar, deși s-au înregistrat progrese, din cauzele de toți cunoscute (insuficiența fondurilor bugetare, lipsa localurilor, slaba dotare a atelierelor, pregătirea precară a personalului, prejudecățile și birocracia tradițională) – lucrurile au mers oscilând, când mai bine, când mai rău, problema nefiind rezolvată până la capăt, așa cum a fost gândită de reformatorii din sistem.

Raportul din 1897 al Direcției Generale a Închisorilor asupra penitenciarelor centrale și preventive, înaintat Ministerului de Interne [122, p.], este relevant în acest sens. Enumerându-se atelierele penitenciare organizate în regie proprie, munca în întreprinderile particulare, lucrul particular al arestaților, munca în antrepriză, munca silnică în salinele statului, erau puse în evidență și neîmplinirile sistemului. Astfel, dispozițiile Legii din 1874 cu privire la munca nevârstnicilor din Casale de Corecție au început a fi puse în practică abia în 1902, de când datează organizarea Coloniei agricole pentru deținuții minori de la Mislea, unde s-au obținut rezultate notabile.

Precuparea de a angaja minorii din Casele corecționale pentru minori în activități productive, având și scop educativ, s-a vădit în demersurile conducerii acestor stabilimente pe lângă agricultorii și meșteșugarii dispuși să primească la lucru minori internați. Documentele de arhivă consemnează că lucrul pe ogoare și livezi s-a dovedit productiv, iar practicarea viticulturii, legumiculturii și floriculturii a devenit, totodată, și o „adevărată școală pregătitoare pentru viață” [9, p.23].

Pe un alt plan, rezultă intenția conducerii penitenciarelor de a ceda în administrarea unor particulari atelierul de sculptură în lemn [46, p.2] al Casei de corecție pentru minori Mislea-Prahova. Îndrumarea profesională a unor meșteșugari tâmplari calificați a rodit în lucrul de calitate: confecționarea de mobilier destinat expozițiilor și executarea unor comenzi aducătoare de venituri [9, p.14]. Din aceeași sursă aflăm că, la propunerea medicului primar din județul

Prahova, s-a înființat o brutărie care-și propunea să califice brutari pentru comunele rurale, mediu în care brutăriile lipseau cu desăvârșire [9, p.25].

Cu toate progresele înregistrate, chiar și după patru decenii de la intrarea în vigoare a Legii din 1874, lucrurile erau încă departe de viziunea legiuitorului de atunci. Din statistica anului 1913 rezultă că din populația închisorilor, care era de 3367 condamnați, numai 1585 exercitau diferite meserii, restul de 1782 rămânând neocupați, „*ducând o viață de trândăvie în închisori*” [10, p.82]. Iar concluzia nu putea fi decât pesimistă: imposibilitate arestaților – neimputabilă lor – de a-și agonisi un capital în detenție, nu putea conduce decât spre recidivă. Statisticile penale au dovedit de altfel cu prisosință creșterea îngrijorătoare a infracționalității, cât și sporirea recidivei în disprețul legilor represive și în detrimentul binelui social.

Legea pentru organizarea penitenciarelor și institutelor de prevenție din 1929 privea *munca în penitenciare și institutele de prevenție* prin Capitolul IV. Potrivit acestui capitol, cu excepția cazurilor prevăzute de lege și cele indicate de medici oficiali, toți deținuții și toți internații erau obligați să muncească. Multe din dispozițiile legilor anterioare, verificate de practică, se regăseau în legea din 1929, la acestea adăugându-se și altele noi, justificate de noi cerințe sociale.

Cei cunoscători ai unei meserii urmau s-o practice, pe cât era cu putință, ceilalți fiind obligați a învăța o meserie. Prin această muncă se urmărea nu numai scopul în sine, ci și obținerea rentabilă a unei producții care să satisfacă nevoile penitenciarelor și institutelor de prevenție. Se preciza că deținuții preveniți nu erau obligați să muncească. Instanțele judecătorești urmau să aprecieze dacă timpul detențiunii preventive era socotit în durata pedepsei. În cazul când deținuții consimțeau să muncească, timpul detențiunii preventive era socotit obligatoriu în durata pedepsei. Munca se executa în ateliere, instalații industriale cu forță mecanică și exploatații agricole. De reținut prevederea potrivit căreia munca în aceste medii trebuia astfel organizată încât să prevină accidente de muncă, prevedere inspirată din principiul general al grijii față de om. De altfel, art. 43 dispunea ca Direcția Generală a Penitenciarelor să repartizeze o parte din beneficiul muncii cu destinația constituirii unui fond trimestrial de ajutor eventualelor victime care ar fi suferit accidente de muncă în timpul detenției. Dacă paza era asigurată și dacă un interes urgent reclama aceasta, conducerea stabilimentului putea dispune în mod excepțional ca deținuții să efectueze și lucrări de apărare sau utilitate publică.

Secțiunea I a capitolului avea ca obiect repartizarea la muncă. În acest scop se ținea seama de trei factori: durata pedepsei, starea psiho-fizică a deținuților, pregătirea și ocupația anterioare detenției.

Când un deținut sau un internat posedă o meserie, și în vreunul din penitenciare existau condițiile practicării ei, el era trimis de preferință în acel loc. De asemenea, când în timpul executării pedepsei sau măsurii preventive deținutul a deprins o meserie care putea fi practică numai într-un alt penitenciar dotat cu ateliere mai bine înzestrate, care i-ar fi dat și posibilitatea de a se perfecționa, putea fi strămutat în acel loc.

În cazul deținuților izolați ziua și noaptea din motive disciplinare, aceștia lucrau în celulele lor, efectuând muncile stabilite de regulamentul legii. Cel ce cunoștea o meserie ce putea fi practică în celulă, va lucra de preferință în acea meserie.

Femeile deținute erau supuse numai muncilor destinate pregătirii lor casnice și învățării unei meserii potrivite firii lor. De asemenea, pentru minori, munca era organizată în vederea pregătirii lor profesionale.

În România, în lipsa societăților de patronaj, menite să acorde un ajutor material, și să plaseze pe liberat într-o muncă utilă aducătoare de câștig, era absolută nevoie de constituirea, încă din timpul detenției, a unui capital al arestatului. Că acesta nu era un salariu ca echivalent al muncii prestate, rezultă din aceea că deținutul căruia i se cuvenea, nu putea dispune de sumă după cum dorea, nefiind la propria sa dispoziție. Aceasta se înfățișa ca o gratificație acordată „în scop pur penitenciar, pentru a-l încuraja la muncă” [10, p.58]. Conform legilor și regulamentelor, numai o parte din suma îndreptățită îi era înmănată deținutului în închisoare, „pentru îndulcirea traiului” – cealaltă parte doar la liberare, din motive lesne de înțeles. Cum, de obicei și dintr-o îndelungată experiență acești bani erau cheltuiți la prima ocazie după ieșirea din penitenciar – urmarea fiind săvârșirea de noi infracțiuni – Casa de Depuneri sau societatea de Patronaj din unele state erau abilitate să elibereze treptat „nu mai atât cât îi trebuie pentru existență, până la găsirea unei ocupațiuni stabile” [10, p.60].

În România *Legea asupra regimului închisorilor* din 1874 și regulamentele pentru punerea sa în aplicare prevedeau, ca și în alte state, împărțirea de acum cunoscută a peculiiului: procentul convenit încă în închisoare, în funcție de statutul condamnatului (munca silnică, recluziune, corecție) – și depunerea spre neatinsă păstrare a sumei destinate liberării, la Casa de Depuneri și Consemnațiuni [81, p.252]. Dispoziția păcătuia însă prin aceea că nu dispunea, ca mijloc de prevedere, de eliberarea treptată și eșalonată a masei de rezervă, asemenea altor legislații europene.

Mai mult decât atât, rezerva din capitalul arestațiilor nu constituia un fond strict inatacabil, deoarece erau cazuri când părți ale acestuia erau eliberate arestațiilor chiar în timpul detenției, pentru motive considerate plauzibile: cumpărarea de materii prime necesare lucrului, ajutorarea familiei, și în alte cazuri excepționale, apreciate ca atare de administrația închisorilor.

Din această cauză, rareori se întâmpla ca arestatul să se libereze din închisoare cu un capital mai însemnat. „*Se impune, dar, pe viitor – era concluzia autorului – o reglementare a peculului astfel ca, cu adevărat, să-și poată atinge scopul, mai ales că la noi masa de rezervă se liberează integral, odată cu expirarea pedepsei, și îi procură arestatului puțința s-o cheltuiască în primele zile ale liberării*” [10, p.66].

Articolul 80 din Regulamentul general pentru penitenciarele centrale prevedea fără echivoc: „*Toți arestații valizi fără excepțiune, proporțional cu etatea, puterea și sexul fiecăruia, vor fi supuși la munci*” [67, p.282]. În continuare se precizează că administrația nu putea scuti pe nimeni de această obligație, decât în cazurile prevăzute de lege și regulament. Cei care erau apți de muncă dar refuzau să se supună, primeau numai jumătate din porția zilnică de hrană și uneori numai mămăligă, fiind evident însă că nimeni nu s-ar fi expus unei asemenea sancțiuni, mai ales pe termen lung. Osândiții în vârstă de peste 70 de ani puteu fi scutiți, în afară de cazul că ei înșiși cereau să lucreze.

Secțiunea II a Capitolului III din Legea din 1929 era intitulată „*Beneficiul muncii în penitenciare și institutele de prevențiune*” [67, p.759]. Legea prevedea ca acest beneficiu să se împartă între stat, partea civilă și deținuți, în următoarele proporții: între 45-60% statului, 10-20% părții civile și 30-35% deținutului, în funcție de natura pedepsei: muncă silnică, temniță grea, reclusiune, închisoare corecțională, temniță ușoară pentru delict, vagabonzi, infractori anormali și infractori de obicei incorigibili și din casele de muncă pentru cerșetori și vagabonzi [67, p.759]. Raportată la primele două, partea din beneficiu care revenea deținutului era rezonabilă și stimulativă. Importanța și rolul acordat muncii în detenție rezulta și din alte dispoziții formulate de lege: peculiu acordat internaților din casele de sănătate și penitenciare corecționale, scoși de sub urmărire și achitați (urma să li se acorde întreg beneficiul). Ca încurajare și răsplată pentru munca depusă, minorilor li se va acorda premii anuale, într-o formă și quantum stabilite de Regulament.

Pentru condamnații recidiviști partea din beneficiul muncii lor era micșorat în folosul statului între 5 și 10% pentru condamnații la muncă silnică, temniță grea, reclusiune, închisoare corecțională, temniță ușoară, detenție pentru delict și din coloniile agricole sau industriale. Partea din beneficiul muncii penale, în cazul în care victima a fost despăgubită din averea infractorului, sau nu are nevoie de ajutor, sau nu s-a acordat despăgubiri, revenea de drept statului. Aprecierea asupra nevoii de ajutor era făcută de către instanța judecătorească, prin hotărârea care a pronunțat pedeapsa privativă de libertate, și numai în urma cererii părții civile. Partea ce se cuvenea victimei i se acorda acesteia numai la sfârșitul executării pedepsei, dacă aceasta era mai mare de un an.

În altă ordine de idei, suma acordată condamnatului pentru munca depusă se diviza în două părți egale: pecuniul disponibil, care se încredința lunar condamnatului „*pentru îndulcirea traiului*” în penitenciar sau institutul de prevenție, și pecuniul de rezervă ce se capitaliza pentru ca să servească condamnatului la refacerea statutului său social după ispășirea pedepsei. Ca derogare, Direcția Generală a Penitenciarelor putea aprecia dacă internatul într-un institut de prevenție putea să primească pecuniul său de rezervă, constituit în timpul executării pedepsei. De regulă, acesta se încredința condamnatului în ziua eliberării, de preferință numai în măsura nevoilor cerute de deplasarea lui până la domiciliul ales, restul fiind trimis societății de patronaj sau, în lipsa acesteia, judecătorului de ocol respectiv, care va supraveghea buna lui întrebuințare. În caz de evadare, pecuniul de rezervă era distribuit statului, afară numai dacă condamnatul nu se preda în trei zile.

Codul Penal Român din 1865 prevedea următoarele categorii de deținuți și munca destinată lor în funcție de regimul de detenție:

- *Închisoarea polițenească*, cu un regim de detenție mai blând, pentru săvârșirea unor contravenții, unde cei internați nu puteau fi întrebuințați la lucru fără consimțământul lor [34, p.807].

- Cei „*corecționali*”, în meseriile aferente agriculturii precum: rotărie, butnărie, țesătorie și frângherie; cei mai tineri și cu o bună purtare, la exploatațiile agricole din vecinătatea stabilimentului.

- Cei „*recluzionari*”, internați în închisori cunoscute și sub denumirea de „case de muncă”, lucrau în ateliere manufacturiere la fabricarea pânzei, postavului, cergelor, scoarțelor, odgoanelor, pălăriilor de pâslă și din pai precum și în alte activități manufacturiere precum croitoria, cizmăria, fierăria etc. Un mic număr de 15-25 din cei mai blânzi și mai supuși dintre deținuți putea fi folosit la cultivarea grădinilor stabilimentului. În aceste închisori folosul rezultat din muncă era împărțit între stat și osândiți: jumătate din partea cuvenită acestora le revenea chiar în timpul detenției, cealaltă era depusă sub formă de „*capital de rezervă*” [34, p.806], eliberat în momentul liberării, ceea ce, de altfel, era valabil și pentru celelalte închisori.

Pentru minorii care încălcau legea, dispozițiile referitoare la muncă au privit, în timp, două perioade. Mai întâi, în 1865, Codul Penal a prevăzut pentru Casele de Corecție, un regim de detenție mai blând, munca făcându-se la alegere, sau potrivit meseriei tânărului [34, p.807], dacă acesta cunoștea vreuna. Câțiva ani mai târziu, *Regulamentul general al Casei Centrale de corecție pentru minori* aducea și alte detalii explicite.

Minorii din Casele Centrale de Corecție prestau „muncă agricolă” [115, p.269], prin care trebuiau înțelese meseriile ce țineau de agricultură. În primele luni însă de la internare, aceștia

erau dați numai la „*învățătura scrisului și cititului*”. Ca stimulent, pentru buna purtare, copiii erau așezați în afara stabilimentului la agricultori sau meseriași particulari.

Din păcate, dispozițiile Legii din 1874 și ale Regulamentului general al Casei centrale de corecție pentru minori din același an au rămas neexecutate, fiind puse în aplicare abia în 1901, odată cu înființarea coloniei agricole a deținuților minori de la Mislea. Țară agricolă, România oferea și populației închisorilor posibilitatea de a lucra pământul, cu un îndoit folos: produsul material al muncii pe ogoare și efectul moral al muncii în natură. „*Pentru deținuții minori cu deosebire – conchidea autorul citat – munca câmpului este dintre cele mai necesare și mai binefăcătoare*” [46, p.91-95].

Cei condamnați la muncă silnică erau supuși la lucrări grele, atât sub pământ cât și la suprafață: extragerea minereurilor, în cariere de piatră și ipsos, la cioplirea pietrei, la fabricarea de cărămizi și cuptoare de ceramică, în topitoriile de metale etc., cu excepția celor bolnavi care, în baza unui act medical, s-ar fi constatat că nu mai erau apti pentru astfel de munci. Toți aceștia erau îndrumați să învețe meseriile prevăzute pentru recluzionari. Recidiviștii erau supuși, în celulele lor, la toarcerea lânii, inului, cânepii – activități compatibile cu regimul închisorii în care erau închiși.

Când un deținut s-ar fi plâns de muncile la care era rânduit, ca fiind peste puterile sale, directorul urma să consulte medicul înainte de a decide.

Pentru cei destinați învățării unei meserii, urma a se consulta dorința și înclinațiile deținutului, și a se ține seama de meșteșugul pe care fiecare l-a practicat până la condamnare, și pentru care avea unele deprinderi. Când privește organizarea muncii, rezulta că era de preferat antreprenoriatul, cadrul în lipsa căruia regulamentul prevedea statornicirea lucrului manufacturier în regie proprie. Dacă pentru motivarea lucrului bine făcut, deținutul era remunerat cu un procent legiuit din valoarea muncii, juriul disciplinar putea decide, dimpotrivă, și opriri parțiale pentru stricăciuni, rea întrebuințare, „*din lenevire sau din rea voință*” [114, p.283].

Ziua de lucru avea durata de 10 ore. La sfârșitul fiecărei săptămâni, într-o „livretă” (condică) personală, erau înscrise sumele cuvenite pentru munca depusă, precum și, eventual, reținerile hotărâte de administrația închisorii.

Pentru fiecare meserie numărul arestaților întrebuințați trebuia să fie proporțional cu cererea și utilitatea produselor: mai mare pentru produsele larg solicitate, mai restrâns pentru cele cu uz limitat. Fiecare atelier era încadrat cu un maestru secundat de un ajutor ales dintre arestații ce aveau cunoștințele necesare.

La penitenciarul Văcărești se mai afla un contabil mânăitor al fondurilor și depozitar al materialelor atelierului de cartonat, precum și un ajutor de atelier. La penitenciarul Mărgineni se afla un maestru la atelierul de tăbăcărie; la penitenciarul Pângărați – un maestru la atelierul de abagerie; la penitenciarul Craiova – un maestru la atelierul de cizmărie; la penitenciarul Galați – un maestru la atelierul de perii.

Pentru procedura manufacturată, care urmărea nu numai un profit material ci și efecte care „să învingă și să îmblânzească natura omului” se apela la antreprenori (fabricanți de profesie), iar în lipsa unor oferte la organizarea lucrului în regie proprie. Nicio ramură de produse, în afară de cele autorizate, nu putea fi introdusă fără aprobarea ministrului, în baza unui raport motivat al directorului general.

Din partea legiuită a deținuților se puteau face popririi de către juriul disciplinar în cazuri cum erau: stricăciunile produse din neglijență sau înapoi; neîndeplinirea cuantumului de muncă. Reținerile nu se puteau face decât în urma unei aprobări a Direcțiunii generale, motivată de un raport al directorului penitenciarului.

Dat fiind faptul că cheltuielile statului pentru „moralizarea arestaților” erau însemnate, acesta aștepta o anumită despăgubire – mică în raport cu cele dintâi – situație în care regulamentul dispunea obligarea deținuților la realizarea unui minimum săptămânal de producție. Neîndeplinirea acestuia atrăgea pedeapsa despăgubirii pentru partea nerealizată, exceptându-se de la această măsură acei care se aflau în cazuri independente de voința lor. În situația în care plângerile împotriva minimumului de lucru se dovedeau îndreptățite, directorul general sau inspectorul puteau proporționa munca după puterea petentului.

Orele de lucru se stabileau astfel: între 1 aprilie – 1 octombrie, de la ora 6 la 9, iar după mâncare și pauză, de la 11 până la 18; iarna – de la 7 la 10 dimineața și de la 12 până la 16 seara. În general, noaptea nu se lucra. În caz de urgență însă, pentru a răspunde unei cereri avantajoase fără concurență, sau pentru recuperarea unor întârzieri neprăvăzute, directorul, pe răspunderea lui, putea prelungi activitatea atelierului până la orele 21, cu măsuri de supraveghere energice.

Întreaga producție se examina, clasifica și i se stabilea prețul. Un arestat de întâia clasă putea fi coborât la a doua sau a treia clasă dacă norma sa zilnică era inferioară. Toți deținuții aveau asupra lor un carnet în care erau înscrise la sfârșitul fiecărei săptămâni datele depozitului personal de debit și credit, operațiune executată de grefierul-contabil.

Munca în atelierele statului se executa la:

- Atelierul de cartonat de la Văcărești, având ca beneficiar ministerele și instituțiile statului
- Atelierul de pânzărie, țesut și cusut de la Plătărești, județul Ilfov

- Atelierul de sculptură și tâmplărie Mislea, județul Prahova
- Atelierul de abagerie de la Pângărați, care fabrica păturile și abaua pentru confecționarea îmbrăcăminte pentru deținuți
- Atelierul pentru rogojini de la Văcărești
- Tăbăcăria de la Mărgineni care producea opinci pentru arestații din toate închisorile
- Tăbăcăria armatei de la Bucovăț, județul Dolj

Lucrul particular al arestaților s-a organizat începând din anul 1896, printr-o ordonanță a Direcției generale a penitenciarelor. Potrivit noii organizări, deținuții cumpărau materia primă și uneltele cu banii proprii, urmând ca la încasarea sumelor pentru producția finită să se scadă valoarea celor dintâi iar restul, ce rămânea drept câștig, se împărțea între stat și arestați, în conformitate cu legea închisorilor. În acest fel deținuții erau cointeresați în volumul și cantitatea produselor, foarte apreciate, de altfel.

De exemplu, la închisoarea Mărgineni, pe lângă lucrările de sculptură, tâmplărie, fierărie și rotărie, un număr mare de deținuți practica cizmăria, agonisindu-și un capital care creștea an de an. Lucrul particular luând o mare dezvoltare, iar vânzările înmulțindu-se neconținut, s-a construit, în afara închisorii, o clădire anume destinată pentru marfa produsă și vânzarea ei la particulari. La închisoarea de la Pângărați se lucra mobilă fină de fag, diferite obiecte de gospodărie, tâmplărie etc. La închisoarea din Dobrovăț, județul Vaslui existau ateliere de cizmărie, fierărie, tâmplărie; la închisoarea de la Slănic se produceau articole de strungărie, lemnărie, pietrărie, fierărie și mărgelărie. Astfel de produse se fabricau și la închisorile de la Telega, Târgu Ocna, Bisericiani, Bucovăț, Ocnele Mari, Iași și Văcărești.

Munca în saline

Codul Penal Român intrat în vigoare din 1865 a reglementat prin dispozițiile sale regimul muncii silnice [34, p.805]. Pronunțată pe viață sau pe timp mărginit, aceasta se efectua în minele statului, sau la suprafață în lucrările grele de utilitate publică, în general la cariere de piatră, cărămidării, topitorii, cu excepția bolnavilor sau celor inapți de muncă.

În timpul când nu se reclama tăierea și extragerea unei cantități de sare, condamnații executau munca cu rândul. Când, însă, se impunea un volum mai mare de muncă, aproape toți arestații erau trimiși la lucru, rămânând în închisoare numai cei însărcinați cu corvezile și diferite alte servicii impuse de administrație. Având în vedere duritatea muncii, peste vârsta de 60 de ani pedeapsa la muncă silnică era comutată în reclusiune pe aceeași durată.

Deoarece lucrările ce se executau în saline erau diferite, în funcție de acestea s-au conturat și diferite categorii de deținuți: ciocănași, cioplitori, măglași, meseriași, salahori și încărcători de vagoane.

Ciocănașii erau obligați să taie 400 și 750 kg. sare, după locul unde se executa munca. Cantitatea se stabilea de direcțiunea închisorii și administrația salinei. Pentru plata sării tăiate, se plăteau câte 16 bani la suta de kilograme, din care statul lua 7/10 părți, iar arestatul 3/10. În cazul când un deținut tăia o cantitate mai mare de sare, statul primea pentru acest spor numai cinci zecimi, ca o încurajare și un îndemn la muncă.

Cioplitorii erau obligați să cioplească câte un metru pătrat pe zi. Cei ce lucrau la pereții verticali erau plătiți câte 50 bani pe metru, iar pentru pereții înclinați câte 70 bani, lucrarea fiind mai grea.

Măglașii erau cei care se ocupau cu lucrările de extragere a sării din salină și depunerea ei în magazie. Ei alcătuiau echipe și erau plătiți, în unele închisori, cu 3 bani suta de kilograme, iar altele cu 4 bani. Cantitatea obligatorie pentru fiecare condamnat era de 1200-1500 kg. pe zi.

Meseriașii erau arestații tâmplari, fierari, lemnari și erau plătiți cu 80 bani pe zi. Salahorii lucrau oriunde era nevoie de munca lor și erau plătiți cu 60 bani pe zi. Încărcătorii de vagonete, care lucrau în echipă erau obligați să încarce fiecare câte 5000 kg. sare pe zi și erau plătiți cu un leu de vagonet. Ciocănașilor și cioplitorilor li se scădea, din suma ce li se cuvenea, costul metalului și a cozilor de ciocan.

4.4. Statutul juridic al personalul penitenciarelor

S-a spus, pe drept cuvânt – subliniază literatura de specialitate – că regulamentele închisorilor valorează atât cât valorează cei chemați să le aplice și că sistemul penitenciar depindea mai mult de persoanele însărcinate a-l pune în aplicare, decât de sistemul însuși. În materie de disciplină, gardienii reprezentau factorul principal, căci ei supravegheau neconținut pe arestați, fiind într-un contact permanent și nemijlocit cu aceștia.

La acest capitol dispoziții detaliate se regăsesc în *Regulamentul general pentru penitenciarele centrale* din 24 mai 1874.

Astfel, serviciul securității și pazei era încredințat *intendentului*, cu funcția de *gardian-șef* și unui *prim-gardian* ales și titularizat dintre gardieni. Numărul acestora era de cinci pentru o sută de deținuți. Gardienii erau asimilați cu trupa de linie pentru pază și ordine.

Intendentul putea avea locuința în interiorul închisorii, însă într-o zonă fără nicio comunicare cu spațiile destinate detenției, unde membrii familie sale nu aveau acces. În niciun caz și sub niciun pretext el nu putea primi pe arestați în locuința sa. Orice situație contrarie acestei dispoziții era un motiv suficient pentru revocarea sa din funcție.

Primii gardieni și gardienii „ordinari”, dacă nu aveau locuințe proprii în afara închisorii, dispuneau de dormitoare comune exterioare, pentru „*a fi mai la îndemână pentru priveghere*”. Paznicilor le era cu desăvârșire interzis să primească în aceste spații vreun arestat, sub pedeapsa de a fi destituit din funcție. Era, de asemenea, cu desăvârșire oprită ieșirea gardienilor din penitenciar în timpul zilei. Ei luau masa în interior, și numai în cazuri urgente de forță majoră erau învoiți în exterior, nu mai mult de o oră din 24. Cei care încheiau serviciul de noapte, puteau să-și petreacă timpul la casele lor.

Intendentul sau gardianul-șef era responsabil de toate învoirile în afară de regulament, tot astfel cum gardianul-portar răspundea de ieșirile ce s-ar fi făcut fără învoirea gardianului-șef. Concediile de 24 de ore erau de competența directorului penitenciarului sau a locțiitorului său, în lipsa celui dintâi, și numai pentru un singur gardian în acest timp legiuit.

Pentru a se asigura de prezența gardianului-șef și a celorlalți gardieni de închisoare la posturile lor, intendentul făcea două apeluri nominale: unul dimineața, înainte de deschiderea dormitoarelor, și unul seara, după sunarea stingerii activității în penitenciar. Tot el făcea două controale pe zi la toate posturile de veghe.

Pentru lipsa fără permisiune, gardienii erau penalizați cu consemnarea în serviciu, în interiorul închisorii, timp de o lună. Toți gardienii care ar fi lipsit și a treia oară, erau suspendați din serviciu timp de 15 zile, cu pierderea a jumătate din salariu, iar după a patra oară gardianul era destituit. Tot cu destituirea erau sancționați și gardienii care și-ar fi abandonat postul de pază de pe lângă deținuții care munceau în afara închisorii.

În toate compartimentele de serviciu, intendentul primea ordine și instrucțiuni de la director; în lipsa acestuia, intendentul însuși transmitea ordinele gardianului-șef, iar acesta, la gardieni. În caz de urgență, intendentul putea da gardienilor dispozițiile găsite de cuviință pentru securitatea stabilimentului, cu obligația de a încunoștiința de îndată pe director, care le putea modifica sau revoca. Intendentul raporta verbal directorului în fiecare dimineață și seara, iar în cazuri excepționale în scris.

În timpul nopții intendentul păstra cheile tuturor dormitoarelor ocupate de arestați și a atelierelor, primite de la gardienii de serviciu. Tot în atribuțiile intendentului intra și primirea la vorbitor (parloar) a persoanelor care veneau pentru a vizita pe condamnați, pe care avea dreptul de a le percheziționa corporal. Toate obiectele transmisibile: instrumente, bani, alimente, scrisori erau oprite și restituite la plecare. Scrisorile destinate condamnaților, sau cele adresate de acesta altei persoane, erau transmise directorului, care decidea înmânarea lor. Comunicarea între un străin și arestat se putea face doar în prezența intendentului și a gardianului-șef. Convorbirile erau permise doar în limba română.

În niciun caz aceste comunicații nu puteau avea loc fără învoirea directorului sau intendentului și numai în orele de pauză, în zilele de lucru și în afara orelor de rugăciune și a mesei de prânz în zilele de sărbători.

La ore deosebite, dar în fiecare noaptea, atât intendentul cât și gardianul-șef inspectau amănunțit întreaga închisoare, pentru a se încredința de îndeplinirea regulamentară a pazei. Doi sau trei gardieni, după dispozițiunile închisorii, erau rânduiți pentru a supraveghea neîncetat în timpul nopții, prin obloanele ușilor, interiorul luminat al dormitoarelor. În rondul său de noapte gardianul-șef precum și gardienii de serviciu comunicau imediat intendentului cazurile urgente, iar acesta putea alarma corpul de pază din incinta închisorii dacă situația ar fi cerut-o.

Toți impiegații de pază, de orice grad, erau răspunzători de încălcarea de către arestați a dispozițiilor regulamentare cât și de stricăciunile aduse bunurilor stabilimentului, dacă acestea erau rezultatul lipsei de supraveghere a gardienilor sau dacă, având cunoștință de ele, n-ar fi raportat administrației. Gardienii vinovați de asemenea neglijențe erau suspendați din serviciu activ cu reținerea pe timp de 15 zile a salariului. În caz de recidivă ei puteau fi chiar destituiți.

Gardienii însărcinați cu paza și supravegherea de aproape a deținuților trebuia să nu-i piardă niciun moment din vedere, numărându-i în tot locul și în toate mișcărilor. În caz de evadare înlesnită de neglijență sau prin înțelegere cu arestatul, gardienii erau deferiți justiției.

Era cu desăvârșire interzis gardienilor să adreseze injurii deținuților sau de a întreține convorbiri cu aceștia, în afară de cele legate de serviciu. Toate acestea sub pedeapsa de a fi închiși în sala disciplinară sau suspendați din funcție cu reținerea salariului pe opt sau mai multe zile, după gravitatea cazului, sub pedeapsa de a fi destituiți. Ei nu puteau administra arestaților nicio pedeapsă, nu puteau ridica mâna sau arma asupra lor, decât în caz de legitimă apărare.

Gardienii nu puteau avea relații de interese cu deținuții, nici să le pregătească, să le vândă sau să le furnizeze alimente, băutură sau alte obiecte din afara închisorii fie, în fine, să le mijlocească corespondența sau alte comisioane. Orice încălcare a acestor dispoziții se pedepsea cu destituirea. În cazul că ar fi cumpărat de la arestați, sau le-ar fi înlesnit să vândă efecte și materiale ale stabilimentului, antreprenorilor sau furnizorilor, gardienii erau nu numai destituiți, dar și deferiți justiției criminale.

Era cu totul oprit gardienilor de a introduce în incinta închisorii rude sau prieteni, de a primi în spațiul lor de locuit străini care vizitau pe deținuți, sub pedeapsa reținerii salariului pe 15 zile, iar în caz de recidivă cu destituirea. Orice gardian care ar fi mâncat și băut în incinta închisorii cu un arestat sau cu un vizitator urma, de asemenea, să fie destituit. Gardienii care primeau bani de la persoanele care vizitau pe arestați pierdeau succesiv leafa pe 8,15 și 30 de zile, iar a patra oară erau îndepărtați; banii erau vărsați în casa depozitelor.

Gardianul-șef și gardienii de serviciu supravegheau și masa deținuților, ordinea și liniștea, veghind cu deosebire ca aceștia să nu ascundă și să sustragă din porțiile lor pentru a fi scoase din sala de mese.

Gardianul de serviciu la spitalul penitenciarului făcea poliția saloanelor, îngrijindu-se de buna orânduială și îndeplinirea prescrierilor medicului, de respectarea dietei și a orelor de administrare a medicamentelor. Regulamentul obliga pe gardieni să trateze cu blândețe pe deținuții bolnavi, să se îngrijească de curățenia încăperilor.

În altă ordine de idei, orice gardian care ar fi dovedit insubordonare față de superior, sau l-ar fi insultat, urma să fie suspendat și amendat cu un salariu. Insubordonarea repetată de 3-4 ori cu insolență, atrăgea destituirea funcționarului. Și primul-gardian care ar fi refuzat să execute ordinele intendentului era suspendat pe 15 zile și i se reținea salariul pe o lună; la recidivă era destituit.

În fiecare atelier de lucru era orânduit câte un gardian care asigura „buna rânduială”, împiedica convorbirile între arestați, veghea la executarea lucrului, la păstrarea în bună ordine a uneltelor, îngrijindu-se ca acestea să nu fie scoase din atelier. Orice gardian care s-ar fi abătut de la aceste îndatoriri era închis în sala disciplinară și suporta paguba pierderilor cauzate.

Tot astfel, gardienii care, având cunoștință de cazuri de încălcare a dispozițiilor regulamentare – chiar dacă priveau pe funcționarii închisorii – și nu raportau intendentului sau inspectoratului, erau suspendați vremelnic din funcție și lipsiți de leafă pe 15 zile.

Era interzis gardienilor să apeleze în scopuri personale la munca deținuților chiar cu plată, fără consimțământul antreprenorului sau inspectorului, când lucrul era organizat în regie. Pe lângă pedepsele amintite, obiectele realizate pe această cale erau confiscate și vândute în profitul depozitului arestaților.

Gardienii din primul schimb de zi primeau de la intendent repartizarea posturilor de serviciu. În continuare gardianul-șef și intendentul repartizau deținuții din dormitoare conform foii de distribuție primită încă din ziua precedentă. Gardienii îi primeau la număr la ușa atelierelor și tot astfel îi predau la ieșirea de la lucru, împreună cu instrumentele de muncă. Ei încuiau atelierile, predau cheile intendentului sau gardianului-șef, supravegheau plimbarea deținuților în curtea închisorii, pregăteau introducerea acestora în dormitoare și răspundeau, în final, la cel de-al doilea apel.

După sunarea stingerii, intendentul inspecta dormitoarele, făcea apelul nominal al tuturor deținuților. Gardianul-șef număra, pentru a doua oară, pe deținuți, încuia ușile și păstra cheile toată noaptea.

Capitolul *Dispozițiuni generale* cuprindea importante referiri la personalul de pază și ordine din penitenciarele centrale.

Astfel, în posturile de gardieni nu puteau fi admiși decât militari vechi, în etate de cel puțin 25 de ani și cel mult 40 de ani, care prezentau certificatul de serviciu și recomandări cu privire la purtarea lor. La propunerea directorului închisorii, gardienii-șefi erau numiți de directorul-general dintre gardienii cei mai vârstnici, știutori de carte, cu preferință pentru cel mai vechi în serviciu.

După doi ani de serviciu exemplar, fără sancțiuni grave, gardienii puteau fi trecuți la clasa I de clasificare. Această avansare putea fi retrasă în cazul schimbării comportamentului, dacă deveneau nesupuși și neglijenți.

La sfârșitul fiecărui trimestru, directorii penitenciarelor înaintau direcțiunilor generale tablouri nominale de gardieni, însemnând purtarea lor în serviciu, pedepsele primite și motivele care le-au provocat.

Totodată, la finele fiecărui an, la propunerea directorului general, ministrul de interne punea la dispoziția penitenciarelor, după importanța lor și numărul gardienilor, sume destinate gratificațiilor, pentru recompensarea personalului care ar fi dat dovadă de zel în exercitarea serviciului.

Dispozițiile înscrise la capitolul serviciu contabil, puneau în evidență autoritatea deosebită a directorului stabilimentului ca unic ordinator de fonduri bănești. Nicio dispoziție din acest domeniu nu putea fi luată fără știrea și încuviințarea sa și nicio plată nu se putea face fără ordonanța sa scrisă.

În competența inspectorului, iar în lipsa lui, a grefierului, intrau lucrările ținând de producția în atelierele închisorii. Aceștia țineau o condică deosebită pentru contractele cu antreprenorii sau fabricanții, în care erau însemnate termenele de furnizare a materiilor prime și a produselor, plățile către deținuți, datele contabile. Cumpărăturile pentru îndeplinirea diferitelor servicii se făceau prin licitație, prin contracte de bună învoială sau prin târgurile de piață, în funcție de valoarea bunurilor și în conformitate cu dispozițiile Regulamentului (art. 267-274).

Pentru toate intrările și ieșirile din casa penitenciarului grefierul-contabil și intendentul țineau o strictă evidență prin registre și condici tipizate. Astfel, veniturile înscrise în contul statului rezultau din: sumele rămase de la deținuții decedați și cele puse la dispoziția directorului pentru întreținerea arestaților; banii popriți din salariul gardienilor și venitul deținuților pentru pedepse sau stricăciuni; venituri întâmplătoare.

O evidență riguroasă se ținea în legătură cu sumele de bani care reveneau din diferite surse și pe diferite căi condamnaților cum erau: banii primiți pentru plata lucrului și de la familie

(pentru care depunătorul primea o chitanță), banii depuși de arestat la internare, depozitul restituit arestaților la eliberare etc. Condiții speciale de inventar și magazie erau ținute de contabili, grefieri și intendenți.

Periodic (bilunar, lunar sau trimestrial) intendentul și contabilul înaintau directorului Direcției generale și ministerului, rapoarte și acte justificative: buletine după starea magaziei, borderouri, inventare, tabloul de mișcarea populației închisorii. Anual se întocmea un buletin general de casă (bilanț) cu un tablou de venituri și cheltuieli.

Titlul II capitolul I din Legea din 1929 era intitulat *Organizarea și conducerea*. Schema organizatorică a Direcțiunii generale a penitenciarelor și institutelor de prevenție arăta astfel: directorul; consiliul superior cu următoarea componență: doi profesori universitari (de pedagogie și de boli nervoase), procurorul general al Curții de Apel București, directorul general al muncii din Ministerul Muncii, câte un industriaș, comerciant și agricultor, un membru al societății de patronaj. Pentru conducerea lucrărilor sale Consiliul Superior alegea din rândul său un președinte, iar în lipsa acestuia lucrările erau conduse de cel mai în vârstă dintre profesorii universitari. Acest organism era abilitat să adopte hotărâri cu votul a cel puțin jumătate plus unul din membri.

Principalele atribuții ale Consiliului superior erau: examinează și propune spre aprobare Ministerului de Justiție proiectele de legi și regulamentele întocmite de Direcția generală; emite directive în toate chestiunile legate de organizarea regimului penitenciar și al institutelor de prevenție. Se pronunța asupra tuturor problemelor privitoare la exploatarea muncii în penitenciare și institute de prevenție; supraveghează buna utilizare a fondurilor; supraveghează aplicarea dispozițiilor legii la instruirea și educarea deținutului; se pronunță asupra cererilor și propunerilor de liberare condiționată sau supravegheată; îndrumă opera de patronaj și ține legătura cu societățile respective; întocmește tablourile de grațieri, reduceri și comutări de pedepse pe care le înaintează Ministerului de Justiție pentru aprobare; supraveghează alcătuirea dosarelor antropologice, în vederea individualizării pedepselor și a măsurilor de prevenție, a plasării minorilor internați și a eliberării condiționate a condamnaților; se ocupă de executarea dispozițiilor privitoare la instrucția și educația deținuților în vederea reclassării lor sociale; întocmește și prezintă Consiliului superior și Ministerului, la sfârșitul fiecărui an, un raport despre mersul serviciilor Direcțiunii generale și rezultatele obținute.

Capitolul II – *Administrațiunea centrală* definește și detaliază obiectul acestui compartiment al sistemului, subîmpărțit din punct de vedere organizatoric în Direcțiunea personalului, economică și a îndrumărilor. Examinată selectiv, structura Administrațiunii centrale funcționa cu următoarele servicii:

1. *Direcțiunea personalului* cu serviciul personalului (numiri, înaintări, transferuri); biroul gărzilor (funcționarea corpului gardienilor); serviciul de contencios; serviciul arhitecturii (întocmirea planurilor și devizele pentru construirea și renovarea clădirilor penitenciare); serviciul medical (se ocupa cu starea sanitară și igienică a acestora); serviciul consilierului tehnic (propunea măsuri de perfecționare și reformare a sistemului penitenciar); biroul arhivei Direcțiunii (înregistra și preda diferitelor servicii corespondența, petițiunile și alte acte, clasa dosare și registre pentru identificarea lor cu ușurință).

2. *Direcțiunea economică* era compartimentul cel mai stufos ca structură, întrucât administrarea problemelor economico-financiare era ea însăși complexă. Printre acestea – verificarea actelor de casierie și a conturilor de gestiune, ordonanțarea salariilor, ținerea scriptelor de mișcare a fondurilor, veniturilor și a cheltuielilor rezultate din sistemul muncii penitenciare (munca în regie, concesiune, agricole), evidența materialelor.

3. *Direcțiunea îndrumărilor* cuprindea serviciul educației și instrucției; biroul activității culturale; biroul pregătirii profesionale, biroul eliberării condiționate și supravegheate; biroul statisticii și identificării; biroul executării hotărârilor penale și a măsurilor de prevenție și biroul transporturilor penitenciare și arhiva direcțiunii. Așa cum rezultă din însăși titulatura lor, aceste compartimente gestionau educația școlară și moralizarea, pregătirea profesională, elaborarea actelor legate de eliberarea condiționată, evidența statistică, clasificarea datelor personale ale deținuților și internaților.

Pe lângă Direcțiunea generală funcționau și organe de control compuse din inspectori și controlori a căror îndatorire consta în supravegherea bunului mers al mecanismului penitenciar și executarea dispozițiilor legii. Președinții Curților cu juri, procurorii generali, judecătorii de instrucție și membrii parchetelor puteau inspecta oricând penitenciarele și institutele de prevenție, consemnând în procese verbale orice abatere de la legile și regulamentele în vigoare, aducând la cunoștința Direcțiunii generale constatările lor.

Capitolul III prezenta următoarea schemă de personal: un director ajutat de un subdirector; unul sau mai mulți secretari sau secretari-contabili; contabili; un intendent; învățători, preoți-învățători; unul sau mai mulți medici, unul sau mai mulți infirmieri; șefi sau maiștri de atelier; un comandant de gardă; unul sau mai mulți prim-gardieni și personal de cancelarie. Pe lângă fiecare penitenciar și institut de prevenție va funcționa o comisie de supraveghere formată din toate aceste funcții și un delegat al societății de patronaj. Legea stabilea și atribuțiile și îndatoririle directorului de penitenciar, care erau foarte largi (intrarea și ieșirea deținuților, hrana, îmbrăcămintea, igienă, sancțiuni disciplinare și recompense, evidența încadrării deținuților în clasele prevăzute de lege etc).

Titlul III alcătuit din mai multe capitole, avea ca obiect personalul organelor de conducere al administrației exterioare (centrale) și corpul de funcționari.

Directorul general era numit, la propunerea unei comisii de specialiști, de Ministerul Justiției, dintre magistrații în funcțiune, avocații definitivți în practică de cel puțin 10 ani, specialiștii în știința penitenciară, criminologie, drept și procedură penală. Un Consiliu superior emitea directive în toate problemele privitoare la organizarea și funcționarea regimului penitenciar. Din acest organ făceau parte și reprezentanți ai Uniunii Camerelor de industrie și comerț și ai Camerelor agricole.

Principalii funcționari administrativi erau șefii serviciului arhitecturii (recrutați dintre absolvenții unei școli de arhitectură), ai serviciului medical (din rândul doctorilor în medicină), consilierul tehnic (recrutat dintre doctorii în drept cu studii de specialitate), conducătorii serviciilor economice (numiți de preferință dintre absolvenții Academiei Comerciale sau școlilor comerciale superioare).

Exigențe deosebite erau formulate de lege pentru numirea în funcțiile de director sau director adjunct al penitenciarelor și institutelor de prevenție: să fie cetățean român și să se bucure de deplina folosință a drepturilor civile și politice; să nu fi suferit condamnări pentru delikte de fals, furt, înșelăciune, abuz de încredere, mărturie mincinoasă, atentat la bunele moravuri, delikte contra siguranței statului. Candidații trebuiau să aibă vârsta de 25 de ani împliniți, titlul de licențiat sau doctor al unei facultăți juridice. Directorii institutelor de prevenție pentru minori erau recrutați de preferință dintre licențiații sau doctorii în litere, iar a Caselor de sănătate din rândul doctorilor în medicină. În ambele cazuri, erau preferați candidații care posedau și studii speciale în domeniul criminologic și al științei penitenciare.

Exigențele însă nu se opreau aici. Directorii penitenciarelor județene urmau a fi aleși dintre absolvenții de liceu, ai școlilor superioare de agricultură și comerț sau dintre ofițerii de rezervă, și erau confirmați definitiv numai după absolvirea școlii speciale pentru directorii de penitenciare. Aceste cerințe erau pe deplin întemeiate avându-se în vedere complexitatea și răspunderile funcției, întrucât misiunea reeducării și recuperării unor oameni care au încălcat legile nu era nicidecum simplă și ușoară.

Pentru confirmarea în funcție, după împlinirea unui an de la numire, directorul și ajutorul de director erau obligați să susțină un examen în fața unei comisii de specialiști; cei ce nu se prezentau în termenul stabilit sau cădeau de două ori la probele obligatorii își pierdeau funcția în care fuseseră instalați.

În literatura de specialitate apărută în Republica Moldova specialistul în criminologie Simion Carp a exprimat un deziderat universal atât pentru perioada tratată cât și pentru zilele

noastre: importanța și necesitatea încadrării în sistemul penitenciar cu cadre tinere, având studii superioare, de preferință absolvenți ai institutelor pedagogice, facultăților de filologie, psihologie, sociologie, s.a. Și aceasta pentru că profesionalismul acestui corp de supraveghere, educație și îndrumare civică ar putea contribui în mod substanțial la atenuarea infraționalității penitenciare [27, p.146-147].

Aliniați viziunii europene cu privire la rolul muncii ca mijloc de reeducare și nu exclusiv expiatoriu, autorii legii din 1929 au rezervat un larg segment al acestui act normativ organizării muncii penitenciare. Titlul IV- *Exploatarea muncii* are ca obiect munca în concesiune și în regie, formele de organizare și personalul de execuție.

Conform dispozițiilor legii și a regulamentului de aplicare, în cazul în care organizarea muncii în penitenciare și institutele de prevenție se făcea prin concesiune, Direcția generală putea încredința această exploatare și industriașilor particulari. În acest scop organele de conducere înaintau spre avizarea forurilor superioare planul economic și financiar însoțit de un caiet de sarcini cu privire la durata și modalitățile acestei exploatare. Pentru concesiunile al căror venit anual depășea valoarea de 500.000 lei se organiza licitație publică, o formă modernă de atribuire.

În cazul în care munca urma să se facă în regie proprie, această exploatare era încredințată unei regii publice, care urma să fie condusă după principii comerciale. Avera trecută în gestiunea acesteia se compunea din toate atelierele și instalațiile industriale ale penitenciarelor și institutelor de prevenție, cu toate instrumentele și mijloacele lor de producție inventariate. O organigramă relativ simplă era menită să asigure funcționalitatea întregului mecanism de organizare a muncii. Este vorba de Consiliul de administrație și Comitetul de direcție (compus din directorul general și funcționari superiori). Principalele atribuțiuni ale celui dintâi erau: avizarea proiectelor regiei și a bugetului de venituri și cheltuieli, procurarea de materiale, stabilirea tarifelor și sumelor acordate deținuților pentru munca în penitenciare, pentru procurarea de materii prime, instrumentelor și instalații, încheierea contractelor de angajare.

În ceea ce privește Comitetul de direcție, acesta avea următoarele atribuții principale: pregătea lucrările consiliului de administrație și executa deciziile acestuia și ale Ministerului de Justiție, examina și înainta Consiliului de administrație proiectele înființării de noi obiective de producție și dotarea lor cu mijloacele de exploatare a muncii penale; propunea spre aprobare proiectele de tarife, prețuri de vânzare a mărfurilor confecționate cu mijloacele Regiei, contractele de angajare; întocmea situații trimestriale de casă. Veniturile Regiei constau din vânzarea produselor muncii în penitenciare, în care scop se înființa un birou de evidență al vânzării produselor.

Pentru încurajarea unui bun început, Statul acorda în primii doi ani ai aplicării exploatării în regie o subvenție anuală pentru funcționarea atelierelor și pentru salariile maiștrilor.

La capitolul cheltuieli bugetul Regiei trebuia să prevadă cheltuielile curente pentru întreținerea instalațiilor, plata combustibilului și a materiilor prime necesare producției; salariul funcționarilor Regiei și sumele acordate deținuților pentru munca depusă. Alte numeroase dispoziții menite să facă din munca penală o activitate productivă și aducătoare de profit erau enumerate în continuare în lege. În bilanțul anual era evidențiat raportul dintre profit și pierderi. Important de reținut este faptul că beneficiul net era destinat de Consiliul de administrație potrivit prevederilor nevoilor penitenciarului și institutului de prevenție în următoarele direcții:

- Fondul cultural destinat înzestrării cu cărți și publicații pentru instrucție și educație
- Fondul de ajutorare a victimelor accidentelor de muncă și înlesnirea refacerii vieții sociale a deținuților și internaților
- Fondul de reparații și construcții cerute de necesitate
- Fondul de rezervă destinat acoperirii pierderilor produse de cazuri de forță majoră
- Fondul de rulment destinat a face față exploatării în caz de lipsă temporară de disponibil
- Fondul de gratificații și premii în bani pentru funcționarii Regiei

Ultimele capitole priveau controlul și personalul Regiei, urmate de dispoziții tranzitorii. Rezulta că misiunea Consiliului de control consta în verificarea periodică a cifrelor contabile, a inventarului Regiei și exploatarea muncii penale.

Întrând în vigoare la 1 ianuarie 1930, acest important act normativ făcea ca Legea pentru organizarea închisorilor din 1874, Regulamentul său de aplicare precum și ordonanțele adiacente să fie abrogate. De reținut că, până la intrarea în vigoare a viitorului Cod Penal (1 ianuarie 1937), Legea din 1929 stabilea condițiile strămutării deținuților în penitenciarele care asigurau condiții mai blânde de detenție, după executarea a 1/3 sau 1/4 din pedeapsă precum și criteriile liberării condiționate, locul unde liberatul era obligat a se stabili și munci după eliberare, obligația despăgubirii părții civile vătămate. De evidentă utilitate s-a dovedit și definirea faptelor care să fi justificat revocarea eliberării condiționate (nesocotirea obligațiilor impuse de decizia de liberare și săvârșirea unei noi infracțiuni încadrate drept crimă sau delict). Hotărârea revocării cădea în competența unei instanțe de judecată la propunerea procurorului de caz

4.5. Elemente de analiză comparată dintre sistemele penitenciare din Republica Moldova și România, în epoca contemporană

Pentru a evidenția procesul continuu de reformă penitenciară, vom prezenta câteva aspecte cu privire la sistemele penitenciare din Republica Moldova și România din zilele noastre.

În România (1990), cât și în Republica Moldova (1996) reforma sistemului penitenciar a început imediat după trecerea Direcției Generale a Penitenciarelor în România și a Direcției Instituțiilor Penitenciarelor în Republica Moldova în subordinea Ministerului Justiției, și a vizat, în principal, umanizarea regimului de deținere, urmărindu-se respectarea demnității umane, absoluta imparțialitate, lipsită de orice discriminare bazată pe naționalitate, cetățenie, opinii politice și convingere religioasă; îmbunătățirea cantitativă și calitativă a normelor de hrănire; suplimentarea drepturilor acordate persoanelor private de libertate la pachete, vizite, țigări și cumpărături; accesul neîngrădit la mijloacele de informare în masă și asigurarea transparenței sistemului penitenciar.

În Republica Moldova a fost intensificată cooperarea bilaterală cu sistemul penitenciar din România, prin înrudirea subdiviziunilor celor două țări, precum și prin acordarea asistenței tehnice în reformarea sistemului penitenciar din Republica Moldova și ajustarea acestuia la standarde internaționale.

Începând cu anul 2000, în conformitate cu Programul de pregătire și perfecționare a cadrelor de penitenciar, stabilit și semnat de Administrația Națională a Penitenciarelor din România și Departamentul Instituțiilor Penitenciare din Moldova, în cadrul Școlii Naționale de Pregătire a Agenților de Penitenciare Tg.Ocna sunt instruiți cadre de penitenciar din Republica Moldova [150]. În prezent, conform Raportului de activitate al Administrației Naționale a Penitenciarelor din România pe anul 2014, 20 elevi din Republica Moldova sunt înscriși la ȘNPAP Tg. Ocna și 15 studenți din Republica Moldova la Academia de Poliție “Alexandru Ioan Cuza” – Facultatea de Poliție, specializarea penitenciare [149].

De asemenea, în contextul relațiilor de colaborare existente între Administrația Națională a Penitenciarelor și Departamentul Instituțiilor Penitenciare din Republica Moldova, la nivelul unităților penitenciare a fost încheiată o Declarație de cooperare între Penitenciarul pentru Minori și Tineri Bacău și Penitenciarul nr. 10 Goian.

Statistica locurilor de detenție în Republica Moldova la data de 1.10.2014 [150]

1. Penitenciarul 1 Taraclia - regim de executare a pedepsei privative de libertate: închis, număr persoane private de libertate la data de 1.10.2014 – 418
2. Penitenciarul 2 Lipcani - regim de executare a pedepsei privative de libertate: minori, număr persoane private de libertate la data de 1.10.2014 – 98
3. Penitenciarul 3 Leova - regim de executare a pedepsei privative de libertate: închis, număr persoane private de libertate la data de 1.10.2014 – 364
4. Penitenciarul 4 Cricova - regim de executare a pedepsei privative de libertate: semideschis, număr persoane private de libertate la data de 1.10.2014 – 663

5. Penitenciarul 6 Soroca - regim de executare a pedepsei privative de libertate: închis, număr persoane private de libertate la data de 1.10.2014 – 793
  6. Penitenciarul 7 Rusca - regim de executare a pedepsei privative de libertate: femei, număr persoane private de libertate la data de 1.10.2014 – 291
  7. Penitenciarul 8 Bender - regim de executare a pedepsei privative de libertate: semideschis, număr persoane private de libertate la data de 1.10.2014 – 78
  8. Penitenciarul 9 Pruncul - regim de executare a pedepsei privative de libertate: închis, număr persoane private de libertate la data de 1.10.2014 – 590
  9. Penitenciarul 10 Goian - regim de executare a pedepsei privative de libertate: minori, număr persoane private de libertate la data de 1.10.2014 – 25
  10. Penitenciarul 11 Bălți - regim de executare a pedepsei privative de libertate: izolator pentru urmărire penală, număr persoane private de libertate la data de 1.10.2014 – 505
  11. Penitenciarul 12 Bender - regim de executare a pedepsei privative de libertate: izolator pentru urmărire penală, număr persoane private de libertate la data de 1.10.2014 – 113
  12. Penitenciarul 13 Chișinău - regim de executare a pedepsei privative de libertate: izolator pentru urmărire penală, număr persoane private de libertate la data de 1.10.2014 – 1139
  13. Penitenciarul 15 Cricova - regim de executare a pedepsei privative de libertate: închis, număr persoane private de libertate la data de 1.10.2014 – 598
  14. Penitenciarul 16 Pruncul - regim de executare a pedepsei privative de libertate: spital-penitenciar, număr persoane private de libertate la data de 1.10.2014 – 229
  15. Penitenciarul 17 Rezina - regim de executare a pedepsei privative de libertate: izolator pentru urmărire penală, număr persoane private de libertate la data de 1.10.2014 – 371
  16. Penitenciarul 18 Brănești - regim de executare a pedepsei privative de libertate: semideschis, număr persoane private de libertate la data de 1.10.2014 – 563
- 4 penitenciare de izolare pentru urmărire penală
  - 1 spital-penitenciar
  - 1 penitenciar pentru femei
  - 2 penitenciare pentru minori
  - 5 penitenciare cu regim închis
  - 3 penitenciare cu regim semideschis

Statistica locurilor de detenție în România în luna martie 2015 [149]

1. Penitenciarul Aiud - regim de executare a pedepsei privative de libertate: maximă siguranță, închis, arestați preventiv, număr persoane private de libertate – 938

2. Penitenciarul Arad - regim de executare a pedepsei privative de libertate: maximă siguranță, închis, arestați preventiv, număr persoane private de libertate – 1070
3. Penitenciarul Baia Mare - regim de executare a pedepsei privative de libertate: semideschis, deschis, număr persoane private de libertate – 411
4. Penitenciarul Bârcea Mare - regim de executare a pedepsei privative de libertate: semideschis, deschis, număr persoane private de libertate – 827
5. Penitenciarul Bistrița - - regim de executare a pedepsei privative de libertate: semideschis, deschis, număr persoane private de libertate – 464
6. Penitenciarul Botoșani - regim de executare a pedepsei privative de libertate: semideschis, arestați preventiv, număr persoane private de libertate – 1092
7. Penitenciarul Brăila - regim de executare a pedepsei privative de libertate: semideschis, deschis, număr persoane private de libertate – 532
8. Penitenciarul București-Jilava - regim de executare a pedepsei privative de libertate: deschis, număr persoane private de libertate – 1334
9. Penitenciarul București-Rahova - regim de executare a pedepsei privative de libertate: închis, arestați preventiv, număr persoane private de libertate – 1482
10. Penitenciarul Codlea - regim de executare a pedepsei privative de libertate: semideschis, deschis, număr persoane private de libertate – 700
11. Penitenciarul Colibași - regim de executare a pedepsei privative de libertate: maximă siguranță, închis, arestați preventiv, număr persoane private de libertate – 774
12. Penitenciarul Craiova - regim de executare a pedepsei privative de libertate: maximă siguranță, închis, arestați preventiv, număr persoane private de libertate – 1215
13. Penitenciarul de Femei Târgșor - Penitenciarul Târgșor este profilat să dețină condamnate definitiv indiferent de categorie și pedeapsă, tinere între 18 – 21 ani și minore, precum și condamnate la închisoare sau arest preventiv până la terminarea afacerilor judiciare în județele Prahova și Dâmbovița, număr persoane private de libertate – 654
14. Penitenciarul Bacău - toate regimurile de executare a pedepsei privative de libertate, număr persoane private de libertate – 764
15. Centrul de detenție Craiova - toate regimurile de executare a pedepsei privative de libertate, număr persoane private de libertate – 259
16. Centrul de detenție Tichilești - are în custodie minori și tineri care au săvârșit fapta în minorat și cărora instanța le-a aplicat pedeapsa cu închisoarea, număr persoane private de libertate – 248

17. Penitenciarul Drobeta-Turnu Severin - regim de executare a pedepsei privative de libertate: semideschis, deschis, arestați preventiv, număr persoane private de libertate – 831
18. Penitenciarul Focșani - regim de executare a pedepsei privative de libertate: închis, semideschis, deschis, arestați preventiv, număr persoane private de libertate – 781
19. Penitenciarul Găești - regim de executare a pedepsei privative de libertate: deschis, număr persoane private de libertate – 538
20. Penitenciarul Galați - regim de executare a pedepsei privative de libertate: maximă siguranță, închis, arestați preventiv, număr persoane private de libertate – 925
21. Penitenciarul Gherla - regim de executare a pedepsei privative de libertate: maximă siguranță, închis, arestați preventiv, număr persoane private de libertate – 1052
22. Penitenciarul Giurgiu - regim de executare a pedepsei privative de libertate: maximă siguranță, închis, arestați preventiv, număr persoane private de libertate în luna decembrie 2014 –
23. Penitenciarul Iași - regim de executare a pedepsei privative de libertate: maximă siguranță, închis, semideschis, arestați preventiv, număr persoane private de libertate – 1538
24. Penitenciarul Mărgineni - regim de executare a pedepsei privative de libertate: maximă siguranță, închis, arestați preventiv, număr persoane private de libertate – 859
25. Penitenciarul Miercurea Ciuc - regim de executare a pedepsei privative de libertate: închis, arestați preventiv, număr persoane private de libertate – 423
26. Penitenciarul Oradea - regim de executare a pedepsei privative de libertate: maximă siguranță, închis, arestați preventiv, număr persoane private de libertate – 626
27. Penitenciarul Pelendava - regim de executare a pedepsei privative de libertate: semideschis, deschis, număr persoane private de libertate – 330
28. Penitenciarul Ploiești - regim de executare a pedepsei privative de libertate: deschis, număr persoane private de libertate – 487
29. Penitenciarul Poarta Albă - regim de executare a pedepsei privative de libertate: deschis, arestați preventiv, număr persoane private de libertate – 1399
30. Penitenciarul Satu Mare - regim de executare a pedepsei privative de libertate: semideschis, deschis, număr persoane private de libertate – 575
31. Penitenciarul Slobozia - regim de executare a pedepsei privative de libertate: închis, deschis, arestați preventiv, număr persoane private de libertate – 616

32. Penitenciarul Târgu-Jiu - regim de executare a pedepsei privative de libertate: semideschis, deschis, număr persoane private de libertate – 484
  33. Centru de detenție Târgu-Mureș - toate regimurile de executare a pedepsei privative de libertate, număr persoane private de libertate în luna decembrie 2014 –
  34. Penitenciarul Timișoara - regim de executare a pedepsei privative de libertate: semideschis, deschis, arestați preventiv, număr persoane private de libertate – 963
  35. Penitenciarul Tulcea - regim de executare a pedepsei privative de libertate: maximă siguranță, închis, semideschis, arestați preventiv, număr persoane private de libertate – 916
  36. Penitenciarul Vaslui - regim de executare a pedepsei privative de libertate: deschis, număr persoane private de libertate – 916
  37. Penitenciarul-Spital București-Jilava – penitenciar-spital, număr persoane private de libertate – 435
  38. Penitenciarul-Spital București-Rahova– penitenciar-spital, număr persoane private de libertate – 65
  39. Penitenciarul-Spital Colibași - penitenciar-spital, număr persoane private de libertate –77
  40. Penitenciarul-Spital Dej - penitenciar-spital, număr persoane private de libertate – 121
  41. Penitenciarul-Spital Poarta Albă - penitenciar-spital, număr persoane private de libertate – 103
  42. Penitenciarul-Spital Târgu-Ocna- penitenciar-spital, număr persoane private de libertate – 173
  43. Centrul educativ Buziaș - regim de executare a pedepsei privative de libertate: semideschis mixt, număr persoane private de libertate – 89
  44. Centru educativ Târgu-Ocna - regim de executare a pedepsei privative de libertate: deschis (minori cu vârste între 14-18 ani), număr persoane private de libertate – 94
- 33 de penitenciare
  - 3 centre de detenție
  - 2 centre educative
  - 6 penitenciare-spital

În Republica Moldova conform art. 150 din HG 583/.2006, în penitenciarele de tip deschis execută pedeapsa persoanele condamnate pentru infracțiuni săvârșite din imprudență. Condamnații sunt deținuți fără pază, dar sunt sub supraveghere, în scopul prevenirii comiterii de

noi crime și delikte, precum și asigurării îndeplinirii de către condamnați a obligațiilor lor [70], iar în România regimul deschis se aplică persoanelor condamnate la pedeapsa închisorii de cel mult un an [84]. Din datele celor două statistici, se observă faptul că în Republica Moldova nu există niciun penitenciar cu regim de detenție deschis.

4.6. Concluzii la capitolul 4

Problema științifică soluționată în acest capitol este parcurgerea și interpretarea dispozițiilor din legislația românească din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, având drept scop pregătirea reeducării condamnatului pentru viitoarea sa reintegrare socială.

Pentru perioada studiată, în majoritatea cazurilor, în România criminalitatea corespundea omorului din culpă și nu premeditat ceea ce era o notă bună pentru țara noastră. Și în ceea ce privește celelalte delikte de diferite categorii ele erau, în cea mai mare parte, nu rezultatul unei porniri care să aibă drept cauză firea rea a delincvenților. Lipsa de cultură și de educație, alcoolismul, sărăcia erau cauzele sociale care contribuiau la creșterea numărului de crime și delikte și, prin acestea, a populației închisorilor din Vechiul Regat.

Cât privește condițiile de viață, textul legilor cuprindeau dispoziții amănunțite cu privire la hrană, îmbrăcăminte, curățenia, încălzirea și iluminatul în închisori. Hrana era mai consistentă și mai variată. Condamnații la pedepse corecționale erau obligați să poarte uniforma penitenciarului. Erau autorizate, ca supliment, și hainele mai călduroase aduse de familie. Curățenia era obligatorie în toate compartimentele: dormitoare, săli, ateliere, bucătării, latrine, curți interioare, igiena corporală.

În general vorbind, pentru întreaga populație din mediul penitenciar, regulamentele acestor ani au vădit o constantă preocupare pentru educația morală a acesteia. Astfel, atât Regulamentul aresturilor preventive cât și Regulamentul penitenciarelor centrale (de corecție și recluziune), încurajau procurarea abecedarelor, a cărților religioase, „de știință și moralitate”, alocând 3 ore pe zi pentru școală, vizite autorizate, plimbare și lectura cărților permise și procurate de preotul închisorii.

Replicând scepticilor care se îndoiau că mediul penitenciar ar fi putut oferi în materie de educație mai mult decât viața în libertate, mulți autori au susținut cu argumente necesitatea unor acțiuni concertate pentru a face din închisoare o școală de îndreptare, convinși că majoritatea celor închiși erau ființe recuperabile pentru societate. Toți aceștia au stăruit însă asupra cerinței ca educatorul (învățătorul, psihologul, duhovnicul) să fie înzestrat cu vocația rolului pe care era

chemat să-l joace în raporturile cu ființele traumatizate și derutate de severe încercări ale vieții. Profesiunea aleasă a fi exercitată între zidurile austere ale închisorii cerea nu numai dezvoltarea cunoștințelor și abilităților, dar și „adevărați modelatori de conștiințe”, descoperirea unor aptitudini nebănuite ale celor încredințați spre reeducare, facilitându-se astfel orientarea spre un drum cinstit în libertate. Toate proiectele unui educator priceput și cu imaginație trebuiau să fie „un îndemn la meditație asupra vieții pe care au dus-o dar, mai ales, asupra celei de după liberare, pentru a medita la sursele răului și modul în care te poți distanța de el”.

În același timp, mulți experți în știința penologică au ajuns la concluzia că dacă școala nu a fost o instituție atractivă în libertate, este greu de crezut că ea va deveni mai atractivă în detenție. Această convingere a scepticilor nu este însă și un motiv temeinic pentru a nega necesitatea efortului de a sădi în conștiința celor răătăciți – ființe totuși adaptabile – beneficiile însușirii prin educație a normelor morale ale societății.

Din acest punct de vedere este remarcabil faptul că actele normative românești din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea au fost inspirate de concepția umanistă și optimistă că viața în detenție putea oferi tuturor celor închiși - de la minori la vârstnici, bărbaților cât și femeilor – șansa îndreptării prin știință de carte, muncă și credință.

În lucrarea intitulată „Munca în închisori”, Ștefan Arsenescu, subdirector în Direcția Generală a închisorilor, concluziona că legea din 1874 a fost „un pas înainte în ceea ce privește reclasarea culpabilului pe calea muncii”. În cuprinsul lucrării sale acest avizat autor considera că, pentru a-și atinge scopurile, munca în penitenciare trebuia să fie: utilă și moralizatoare; productivă și remuneratorie; proporțională cu aptitudinile și puterile deținuților; să conducă la învățarea unei meserii.

Ori, examinate din acest punct de vedere, legile și regulamentele din perioada studiată fie că prezentau însemnate carențe, fie că n-au fost puse în aplicare în integralitatea lor. Astfel, cum nu toate aceste ateliere s-au dovedit productive și rentabile, create uneori din birou și fără o fundamentare economică, unele au avut o viață scurtă, fiind desființate din cauza lipsei de comenzi și a concurenței meseriașilor din împrejurimi. Totodată, lipsa de fonduri, de mijloace tehnice și de personal calificat pentru îndrumare, au avut ca rezultat faptul că statul n-a fost în măsură să asigure tuturor celor întemnițați posibilitatea de a lucra. În concepția sănătoasă a unui înalt funcționar din sistemul penitenciar, acest fapt conducea spre trândăvie, „mama tuturor viciilor”.

Totodată, capitolul examinează serviciul, atribuțiile și regulile de disciplină ale personalului de pază și ordine din penitenciarele. Regulamentele în vigoare din această perioadă

vizau prevenirea și sancțiunea oricărui tratament abuziv și reglementau strict raporturile personalului de pază și supraveghere a deținuților.

Încadrarea penitenciarelor cu personal calificat pe diverse profile (nu doar cu personal de pază) - fiind vorba nu numai de păstrarea ordinii interioare, ci și de instrucție, educație și însănătoșirea fondului moral al deținuților – a devenit astăzi o preocupare generală în statele europene.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Preocupări pentru modernizarea sistemului penitenciar și ameliorarea vieții deținuților din închisori după modelul țărilor europene avansate s-au manifestat de timpuriu și ca urmare a lărgirii orizontului societății românești spre lumea apuseană, fenomen vizibil și în concepția de guvernare a unor domnitori luminați din Principatele Române. În prima jumătate a secolului al XIX-lea, starea temnițelor cât și condițiile de viață a celor închiși erau încă primitive.

Cu secolul al XIX-lea, și în deseobi în cel de-al doilea deceniu, actul de justiție a fost influențat, în cele două Principate, de principii de sporită echitate și umanism. Pedepsele aspre, inclusiv detenția arbitrară, începuseră să mai contenească; celor închiși în temnițe sau pușcării li se comutau sau reduceau pedepsele, iar unii erau grațiați de restul pedepsei ce o aveau de executat.

Spiritul european referitor la drepturile omului a iradiat așadar în această perioadă și în Principatele Române, influențând vizibil justiția, practica judiciară și gândirea cu privire la raportul dintre vină și pedeapsă.

La începutul secolului al XIX-lea în apusul Europei legislația civilă și penală a cunoscut însemnate progrese în sensul distribuirii mai echitabile a dreptății, precum și a executării pedepselor cu respectarea condiției umane. O nouă generație de tineri instruiți în centrele universitare apusene, inclusiv în domeniul dreptului, au militat pentru aplicarea acestor principii și practici în societatea românească.

Numeroși autori și specialiști în domeniu nu s-au limitat la constatări și idei abstracte, preluate de la autori europeni a căror cunoaștere o dovedeau cu prisosință, ci au înaintat legiutorului o serie de propuneri adaptate la realitățile din Principatele Române, și anume: detenția pe clase de vinovăție, sex și vârstă; educația morală și religioasă; igiena localurilor și a deținuților; asistența medicală; îmbunătățirea hranei celor închiși; introducerea muncii productive și retribuirea ei cu un procent legiuit; învățarea de meserii; scurtarea executării pedepsei pentru bună purtare; desființarea caznelor sau limitarea lor; încadrarea temniței cu gardieni de meserie; întărirea pazei încât să nu facă necesară barbara punere în fiare și butuci etc.

Ca și în alte domenii ale reformării aparatului de stat, o schiță a remodelării sistemului penitenciar s-a conturat în anii punerii în lucrare a Regulamentelor Organice din 1831 în Țara Românească și 1832 în Moldova. În timpul domniilor care au urmat, izvoare ale epocii anunțau în perspectivă o reformă a întregului sistem penitenciar. Din păcate, greutățile financiare, turbulențele politice și chiar lipsa de interes au făcut ca distanța dintre proiectele generoase și punerea lor în practică să fie parcursă anevoios și cu mare încetineală. Demersurile și căutările în

materie s-au succedat neconținut și după Unirea Principatelor, deși au urmat un curs sinuos și nu lipsit de inconsecvențe.

Un progres pe care îl aduce Legea din 1862 este înființarea de închisori speciale pentru femei și minori, precum și a stabilimentelor de binefacere și totodată împărțirea deținuților pe categorii. Stabilimentele de binefacere erau pentru bărbații infirmi cerșetori, pentru femeile infirme cerșetoare, pentru cerșetorii valizi și pentru orfanii nevârstnici. Un alt element de noutate este introducerea obligativității muncii în toate închisorile.

S-ar fi putut crede că punerea în aplicare a Regulamentului din 1862 cu dispozițiile sale ar fi putut schimba cu desăvârșire starea din statul român modern abia constituit. În realitate, în cei 12 ani cât acest act normativ a rămas în vigoare, s-au înregistrat numai mici încercări de reorganizare, fără rezultate practice notabile. De altfel, în această perioadă de început, erau atâtea de făcut pe linia reformării statului, iar climatul politic rămânea îndeajuns de zbuciumat, încât și prioritățile rămâneau greu de stabilit.

Codul Penal din 1865 a rămas în literatura de specialitate ca fiind cel mai blând din toate țările europene. Eliminând pedeapsa capitală, dispozițiile sale se încadrau într-un larg sistem de sancțiuni cu detenția, de la 15 zile, la închisoare pe viață – și aceasta din urmă pronunțată în cazurile celor mai grave acțiuni criminale

În general vorbind, deși legea din 1874 cuprindea dispoziții incomparabil mai bune decât actele normative anterioare – exceptând penitenciarul Doftana și, în parte, închisorile Craiova și Galați – traiul în comun al deținuților a continuat ca și în trecut, fără ca măcar regula tăcerii să fie cu strictețe respectată. De exemplu, se constata chiar că, la ani buni de la intrarea în vigoare a *Legii asupra regimului închisorilor* din 1874, nu se crease un penitenciar de recidivă, în pofida dispozițiilor expuse în acest sens, ceea ce menținea contactul recidiviștilor cu restul arestaților.

De asemenea *Legea asupra regimului închisorilor* din 1874 a prevăzut pentru recidiviști regimul filadelfian (celular), în amenajarea unor localuri adecvate acestui statut. Scopul legiuitorului nu a fost însă atins, atât din cauza lipsei localurilor corespunzătoare acestei destinații, cât și a unui personal de supraveghere pregătit, așa încât regimul în comun a continuat ca și în trecut.

Probațiunea, ca alternativă la pedeapsa privării de libertate, este consacrată pentru prima dată în România în *Legea asupra regimului închisorilor* din 1874.

Prin prevederile sale, *Legea asupra regimului închisorilor* din 1874 a fost considerată la vremea respectivă una dintre cele mai progresiste legi de executare fiind comparată cu *Legea* belgiană din 1870 și *Legea* franceză din 1875, prezentând chiar unele avantaje față de acestea

Prima concluzie era aceea că legea din 1874 cât și Regulamentul care i-a urmat erau bune, dar că punerea în aplicare a dispozițiilor acestor acte normative lăsau cu totul de dorit. Cauzele au fost numeroase, dar cea de căpetenie s-a dovedit interesul scăzut al cercurilor guvernante de diferite orientări politice față de problema închisorilor, privită în virtutea unei vechi viziuni doar ca un mijloc de a pedepsi și a izola pe vinovați, și nu de a-i îndrepta. La această cauză s-a adăugat și lipsa unor resurse financiare îndestulătoare pentru construirea noilor stabilimente reclamate de modernizarea sistemului penitenciar.

Un moment distinct în istoria sistemului penitenciar din România din primele două decenii ale secolului al XX-lea avea să fie *Legea pentru organizarea penitenciarelor și institutelor de prevenție* din iulie 1929. Faptul că de la ultima reglementare din secolul al XIX-lea (Legea închisorilor din 1874) nu s-a simțit nevoia unei legi uzuale în materie, este o dovadă a modului temeinic cum a fost concepută. Mai mult decât atât, se poate formula concluzia îndrăzneată dar pe deplin întemeiată că, prin această lege, doctrina românească a devenit alături de alte surse, un izvor de drept penal internațional, deoarece multe din principiile legii s-au regăsit în cuprinsul Ansamblului de reguli minime pentru tratamentul deținuților, adoptat de ONU în anul 1955.

Cum am mai afirmat însă, progresele înregistrate în viața social-economică a țării în acest interval de timp au reclamat punerea de acord a științei dreptului în noile realități, cerință din care a rezultat și noua lege din 1929. Tendința de organizare pe baze științifice a unui sistem cât mai eficient de prevenire și reprimare a infracțiunilor a scos în evidență faptul că nu se putea ajunge la o reală reorganizare fără conlucrarea tuturor componentelor care concură la pedepsirea infractorilor.

Autorii vremii au considerat, părere cu care suntem de acord, că în majoritatea cazurilor, în România criminalitatea corespundea omorului din culpă și nu premeditat ceea ce, credeau ei, era o notă bună pentru țara noastră. Și în ceea ce privește celelalte delictе de diferite categorii, ele erau, în cea mai mare parte, nu rezultatul unei porniri care să aibă drept cauză firea rea a delincvenților. Lipsa de cultură și de educație, alcoolismul, starea materială și sărăcia erau cauzele sociale care contribuiau la creșterea numărului de crime și delictе și, prin aceasta, a populației închisorilor din Vechiul Regat.

Cât privește condițiile de viață, textul legilor cuprindeau dispoziții amănunțite cu privire la hrană, îmbrăcămintea, curățenia, încălzirea și iluminatul în închisori. Hrana era mai consistentă și mai variată. Condamnații la pedepse corecționale erau obligați să poarte uniforma penitenciarului. Erau autorizate, ca supliment, și hainele mai călduroase aduse de familie.

Curățenia era obligatorie în toate compartimentele: dormitoare, săli, ateliere, bucătării, latrine, curți interioare, igiena corporală.

În general vorbind, pentru întreaga populație din mediul penitenciar, regulamentele acestor ani au vădit o constantă preocupare pentru educația morală a acesteia. Astfel, atât Regulamentul aresturilor preventive cât și Regulamentul penitenciarelor centrale (de corecție și recluziune), încurajau procurarea abecedarelor, a cărților religioase, „de știință și moralitate”, alocând 3 ore pe zi pentru școală, vizite autorizate, plimbare și lectura cărților permise și procurate de preotul închisorii

Mulți experți în știința penologică au ajuns la concluzia că dacă școala nu a fost o instituție atractivă în libertate, este greu de crezut că ea va deveni mai atractivă în detenție. Această convingere a scepticilor nu este însă și un motiv temeinic pentru a nega necesitatea efortului de a sădi în conștiința celor rătăciți – ființe totuși adaptabile – beneficiile însușirii prin educație a normelor morale ale societății.

Din acest punct de vedere este remarcabil faptul că actele normative românești din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea au fost inspirate de concepția umanistă și optimistă că viața în detenție putea oferi tuturor celor închiși - de la minori la vârstnici, bărbaților cât și femeilor – șansa îndreptării prin știință de carte, muncă și credință.

Pentru a-și atinge scopurile, munca în penitenciare trebuie să fie utilă și moralizatoare; productivă și remuneratorie; proporțională cu aptitudinile și puterile deținuților și să conducă la învățarea unei meserii. Examineate din acest punct de vedere, legile și regulamentele din perioada studiată fie că prezentau însemnate carențe, fie că n-au fost puse în aplicare în integralitatea lor. Astfel, cum nu toate aceste ateliere s-au dovedit productive și rentabile, create uneori din birou și fără o fundamentare economică, unele au avut o viață scurtă, fiind desființate din cauza lipsei de comenzi și a concurenței meseriașilor din împrejurimi. Totodată, lipsa de fonduri, de mijloace tehnice și de personal calificat pentru îndrumare, au avut ca rezultat faptul că statul n-a fost în măsură să asigure tuturor celor întemnițați posibilitatea de a lucra.

Una din tarele de care au suferit închisorile din România – și care în alte țări au făcut obiectul unor stăruitoare preocupări – a fost lipsa unui personal administrativ calificat și stabil pentru serviciul închisorilor, care să facă față nu numai funcției represive, ci și aceleia de recuperare, reeducare și reintegrare în societate. De aceea, în *Raportul general asupra închisorilor centrale și aresturilor preventive pe anul 1896* al lui Gr. I. Dianu, pe atunci director general al închisorilor, se propunea elaborarea unei legi de organizare a serviciului interior și exterior al închisorilor care să reglementeze condițiile de admitere pentru funcționarii stabilimentelor penitenciare și garantarea stabilității lor. Și aceasta pentru că – după cum era

convingerea timpului - bunele rezultate ale unui sistem penitenciar depindeau mai mult de persoanele însărcinate cu aplicarea lui, decât de sistemul însuși.

Valorificând opiniile pertinente ale zecilor de autori folosiți, lucrarea de față oferă celor ce încadrează sistemul penitenciar din România – de la comandanți și specialiști din toate domeniile la gardieni - un instrument de reflecție și punere în practică a experiențelor dobândite într-o lungă perioadă de timp, pentru optimizarea și sporirea eficienței muncii de reeducare a celor condamnați la pedepse privative de libertate: toate concluziile formulate și-ar putea aduce o modestă contribuție la acreditarea ideii de perpetuă necesitate a reformării sistemului penitenciar.

Examinarea dispozițiilor cuprinse în actele normative intrate în vigoare în secolul al XIX-lea și începutul celui următor, predispuși la identificarea unor noi prevederi de optimizare a legislației penale.

În baza concluziilor rezultate din studierea datelor într-o perioadă semnificativă de timp, cât și din opiniile și soluțiile gândite de contemporanii vremii, raportate la realitățile, tendințele și obiectivele de astăzi ale reformei penitenciare, au rezultat soluții cum sunt:

- Necesitatea cunoașterii personalității celor predispuși la încălcarea legilor, ceea ce contribuie la combaterea eficientă a infracționalităților
- Organizarea muncii în închisori, educația școlară, morală și religioasă ceea ce contribuie în mod eficient la resocializarea celor care execută pedepse privative de libertate, și la remedierea deficitului comportamental al deținuților
- Permanenta umanizare a regimului de detenție și respectarea demnităților umane, acestea fiind cerințe dictate de exigențele epocii contemporane
- Înzestrarea personalului cu cunoștințe de înțelegere a personalității umane, astfel încât acesta să depășească funcția de simpli gardieni.

Observațiile generațiilor de juriști privind sursele infracționalității, curba ascendentă a fenomenului, raportat la cauzele sale (condiții sociale, starea materială a populației, gradul de instrucție, structura psihică a individului, rigorile legilor civile și penale etc) – însumate și analizate în lucrare, au certe perspective de aplicabilitate în măsuri reformatoare pentru sistemul penitenciar.

Concluziile la care ne referim pot contribui, de asemenea, la orientarea legiuitorului spre idei și soluții de optimizare a atitudinii cetățeanului față de respectarea normelor legale. Valoarea practică a acestor concluzii se referă la aspecte cum ar fi:

- Reținerea opiniilor ca valoare universală și de durată privind umanizarea climatului penitenciar, ca îndreptar pentru opera de legiferare în materie penală.

- Valorificarea experienței dobândite de autorități în organizarea sistemului penitenciar în perioada deschiderii societății românești spre modernitate.
- Sublinierea ideii de deschidere spre europenism a sistemului de guvernare și legiferare românesc – suport istoric al apartenenței actuale a României la Uniunea Europeană.
- Inventarierea patrimoniului de valori umane rezultat din dispozițiile legilor și regulamentelor perioadei studiate, cu privire la condițiile de viață, organizarea muncii, educația morală, școlară și religioasă practicate în închisorile din acest segment de timp.

În concluzie, problema științifică importantă soluționată a prezentei lucrări constă în demonstrarea și fundamentarea științifică a existenței la nivel de avangardă, în contextul epocii, a gândirii juridice din spațiul românesc în ceea ce privește detenția ca sancțiune penală, ceea ce servește la confirmarea faptului că începând cu a doua jumătate a secolului XIX și până la începutul secolului XX spațiul românesc nu s-a modernizat doar minimal, existând preocupări profunde, originale de gândire și acțiune juridică, permițând astfel evidențierea gândirii juridice românești drept una racordată și conformă cu valorile lumii democratice și civilizate, permițându-se de asemenea valorizarea gândirii juridice românești într-o zonă prea puțin cercetată de către specialiștii dreptului

BIBLIOGRAFIA

1. Surse bibliografice în limba română:

1. Aramă Elena, Coptileț Valentina. Istoria dreptului românesc. Chișinău: Cartea Juridică, 2012. 274 p.
2. Arhivele Naționale ale României, Direcția Generală a Penitenciarelor, fond Vornicia Temnițelor, dosar 2/1907. 35 p.
3. Arhivele Naționale ale României, Direcția Generală a Penitenciarelor, fond Vornicia Temnițelor, dosar 76/1864. 23 p
4. Arhivele Naționale ale României, Direcția Generală a Penitenciarelor, fond Vornicia Temnițelor, dosar 4165/1863. 83 p.
5. Arhivele Naționale ale României, Direcția Generală a Penitenciarelor, fond Vornicia Temnițelor, dosar 76/1840. 71 p
6. Arhivele Naționale ale României, Direcția Generală a Penitenciarelor, fond Vornicia Temnițelor, dosar 1/1864. nepaginat
7. Arhivele Naționale ale României, Direcția Generală a Penitenciarelor, fond Vornicia Temnițelor, dosar 88/1893. 36 p
8. Arhivele Naționale ale României, Direcția Generală a Penitenciarelor, fond Vornicia Temnițelor, dosar 3/1886. 40 p
9. Arhivele Naționale ale României, Ministerul Administrației și Internelor, fond Penitenciarul Mislea, serviciul județean Prahova, dosar 3/1896-1903. 45 p.
10. Arsenescu Șt. Munca în închisori (munca penală). București: Imprimeria Văcărești, 1922. 107 p.
11. Băla Ioan. Evoluția sistemului de executare a pedepselor privative de libertate în dreptul românesc. București: Editura Universul Juridic, 2011. 486 p.
12. Berechet Ștefan Gr. Judecata la români până în secolul al XVIII-lea Chișinău: Tipografia Eparhială „Cartea Românească”, 1926. XXXVIII 104 p.
13. Berechet Ștefan Gr. Istoria vechiului drept românesc. Izvoarele. Iași: Tipografia Goldner, 1934.
14. Bibescu George. Domnia lui Bibescu, tomul al doilea. București: Typografia Curții Regale F. Göbl Fii, 1894. 744 p.
15. Bitoleanu Ioan, Merei Luminița-Eleni. Preocupări legislative privind umanizarea muncii în închisori la începutul României moderne. În Legea și viața, nr. 2, Chișinău, 2010. p. 39-44

16. Bârsan Victor. Închisorile noastre. București: Editura Pythagora, 1998. 108 p.
17. Bogdan T. Probleme de psihologie judiciară. București: Editura Științifică, 1973. 221 p
18. Bolliac Cezar. Regulamentul, Arhondologia, Pravila lui Caragea, Kondica Criminalicească dela 1855, în „Republica Română”, nr. 1/1851. p. 50-88
19. Broșteanu Constantin. Salinele noastre. Studiu istoric, juridic și economic. București: Tipografia G.A. Lăzăreanu, 1901. XIV+890 p.
20. Bujor V, Ocraian I., Cipovenco S. Statistică criminologică. Chișinău: 2003. 168 p.
21. Buletinul oficial al Principatului Țării Românești, nr. 79, 110, 129, 130/1844. În Analele Parlamentare ale României. Tomul XIII, Partea I. Bucuresci: Imprimeria Statului, 1902, nr. 56,64, 74/1846. În Analele Parlamentare ale României. Tomul XIV, Partea I. Bucuresci: Imprimeria Statului, 1905
22. Buletin, foaia publicațiilor oficiale ale Prințipatului Moldaviei, nr. 41/1835. În Analele Parlamentare ale României. Tomul IV, Partea II. Bucuresci: Imprimeria Statului, 1895
23. Buletin, foaia publicațiilor oficiale a Principatului Moldovii, nr. 4-35/1836. În Analele Parlamentare ale României. Tomul IV, Partea II. Bucuresci: Imprimeria Statului, 1895
24. Buletin, foaia publicațiilor oficiale a Principatului Moldovii, nr. 5-46/1856. În Analele Parlamentare ale României. Tomul IV, Partea II. Bucuresci: Imprimeria Statului, 1895
25. Cantemir Dimitrie. Descrierea Moldovei. București: Editura Librăriei Socec & Co. Societate Anonimă, 1909. 270 p.
26. Capacități și abilități de reintegrare socială a deținuților. Chișinău: Institutul de Reforme Penale, 2009. 56 p.
27. Carp Simion. Criminalitatea penitenciară, Chișinău: Tipografia Academiei Ștefan cel Mare: 2008. 190 p.
28. Cartea Românească de învățătură (1646), Ediție Critică, București: Editura Academiei Republicii Populare Romîne, 1961. 432 p.
29. Călători străini despre Țările Române. Editura Științifică: București, 1976, vol 6. VIII 823 p.
30. Chiș Ioan. Din istoria penitenciarelor românești (II) Regimul penitenciar în secolul al XVIII-lea. În „Revista de știință penitenciară” nr. 1/1995, Timișoara: Editura Ando Tours. p. 21
31. Chiș Ioan. Istoria penitenciarelor din România. În „Revista de știință penitenciară” nr. 2/1996, București: Editor Direcția Generală a Penitenciarelor, 1996. p.59-67
32. Codul Civil. În C. Hamangiu. Codul General al României, I, Codurile, București: Librăria Alcalay, 1907. p. 73-310

33. Codul de procedură penală, În C. Hamangiu. Codul General al României, I, Codurile, București: Librăria Alcalay, 1907. p. 901-978
34. Codul Penal din 1865. În C. Hamangiu. Codul General al României, I, Codurile, București: Librăria Alcalay, 1907. p. 803-871
35. Codul Penal al Republicii Moldova. În Monitorul Oficial nr. 128-129/2008
36. Colecțiunea generală a legilor României. București: Editura Minerva, 1907. 388 p.
37. Colecțiune de Legiuirile României vechi și noi, publicate de I.M. Bujoreanu, vol. I, București: Noua Typographie a Laboratorilor Români, 1873. 618 p
38. Colecțiune de Legiuirile României vechi și noi, publicate de I.M. Bujoreanu, vol. II, București: Noua Typographie a Laboratorilor Români, 1875. 267
39. Condica Criminalicească în procedura sa. În C. Hamangiu. Codul General al României, I, Codurile, București: Librăria Alcalay, 1907, p.140
40. Constantinescu Emanoil Gr. Evoluția regimului penitenciar în România, cu referire la trecutul penitenciarelor în Europa și America, București: Editura Tiparul Românesc, 1933. 192 p.
41. Constituția din 1 iulie 1866. În C. Hamangiu. Codul General al României, I, Codurile, București: Librăria Alcalay, 1907. p. 3-23
42. Cronica lui Nicolai Muste (Letopisețul Țerei Moldovei) în „Cronicele României sau Letopisețele Moldaviei și Valahiei”, tom III, a doua ediție îngrijită de Mihail Kogălniceanu București: Imprimeria națională, 1874. IV+ 535 p.
43. Curierul judiciar, anul V, nr. 37/1896
44. Dariescu Cosmin. Istoria statului și dreptului din antichitate până la Marea Unire, București: Editura C.H. Beck, 2008, 336 p.
45. Dianu Gr. I. Criminalitatea și cauzele ei în România. Închisorile. Represiunea crimelelor și penalitățile. Sistemele penitenciare. Moralizarea condamnaților, București: Tipografia Curții Regale, 1907. III, 99 p.
46. Dianu Gr. I. Istoria închisorilor din România, Studiu comparativ, Legi și obiceiuri. București: Tipografia Curții Regale F. Göbl Fii, 1900. XXIII, 218 p., 18 planșe
47. Drăghici Manolachi. Istoria Moldovei pe timp de 500 ani, vol. II – Transpunere în litera și graiul zilei de azi și comentarii, București: Editura PACO, 1999. 360 p.
48. Dreptul nr. 53 din 10 septembrie 1892. București: Tipografia Gutenberg
49. Dreptul nr. 23/1895. București: Tipografia Gutenberg
50. Dreptul nr. 24/1895. București: Tipografia Gutenberg
51. Dreptul nr. 25/1895. București: Tipografia Gutenberg

52. Economu Eugenia. Istoricul penitenciarelor de femei din România și diverse contribuții la știința penitenciară bazată pe experiență practică, București: Tipografia penitenciarului Văcărești, 1930. 45 p.
53. Elefterescu Luca. Despre reforma sistemului penitenciar. În „Dreptul”, nr. 53 din 10 sept. 1892. p. 417-423
54. Enciclopedia României (coordonator Dimitrie Gusti), I, Statul, București: Imprimeria Națională, 1938. 152 p.
55. Eraclide Constantin. Studii practice asupra dreptului criminal. Explicațiune teoretică și practică Codicilor Penale și de Procedură Criminală, vol. I: Despre pedepse și efectele lor. Despre crime și delict. Contravențiuni polițienesci și pedepsele lor, București: Tipografia Stephan Rassidescu, 1865. 268 p.
56. Filitti Ioan C. Domniile române sub Regulamentul Organic, 1834-1848, București: Edițiunea Academiei Române, 1915. 686 p.
57. Filitti Ioan C. Principatele române de la 1828 la 1834. Ocupația rusească și Regulamentul Organic. În „Revista de Drept Penal și Știință penitenciară”, București, 1936. p.30
58. Filitti Ioan C., Suchianu I. Contribuții la istoria justiției penale în Principatele Române, București: Tipografia și legătoria închisorii centrale Văcărești, 1928. 70 p.
59. Florian Gheorghe. Fenomenologie penitenciară, București: Editura Oscar Print, 2006. 328 p.
60. Florian Gheorghe. Psihologie penitenciară, București: Editura Oscar Print, 2001. 320 p;
61. Florian Gheorghe. Dinamică penitenciară Reforma structurilor interne. București: Editura Oscar Print, 1999. 350 p.
62. Forneo Luis. Cele mai confortabile închisori din lume. În „Divertissima”, 2012. p.12-17
63. Gheorghe Marian. Psihologie penitenciară, Ediția a II-a, București: Editura Oscar Print, 2001. 360 p.
64. Gorescu Octav. Văcăreștii Mănăstire. Văcăreștii penitenciar. Precedat de un scurt istoric asupra regimului penitenciar în România, București: Tipografia penitenciarului Văcărești, 1930. 105 p.
65. Grammaticescu Gr. Despre necesitatea reformii închisorilor penale. Craiova: Tipografia Națională Ralian Samitca, 1882, 22 p.
66. Hamangiu C. Codul general al României, I, Codurile (1856-1907), București: Editura Librăriei Leon Alcalay, 1907. 1095 p.
67. Hamangiu C. Codul general al României, II, Legile uzuale (1856-1900), București: Editura Librăriei Leon Alcalay, 1907. 2232 p

68. Hamangiu C. Codul General al României. Legi noi de unificare, vol. XVII, București: Editura Alcalay, 1929.
69. Hașdeu B.P. Arhiva istorică a României, vol. II, București: Imprimeria Statului, 1865. 176 p.
70. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 583 din 26.05.2006
71. Hurmuzaki Eudoxiu. Documente privitoare la istoria românilor, vol. X, București: Academia Română, 1897. CXXXII, 694 p.
72. Ionescu-Muscel P. Istoria dreptului penal român. Studiu comparativ: Istorie, filosofie, drept, București: Editura Revista pozitivă Penală și Penitenciară, 1931. 206 p.
73. Iorga N. Mărturii istorice privitoare la viața și domnia lui Știrbei Vodă (Ca urmare la „Correspondența lui Știrbei-Vodă, I), Institutul de Arte Grafice, București: Editura Minerva, 1905. 755 p.
74. Iorga N. Studii și documente cu privire la istoria românilor, XI, Cercetări și regește documente, București: Atelierele grafice Socec & Comp. 1906. 292 p.
75. Istoria Dreptului Românesc, vol. II, partea a II-a, București: Editura Academiei R.S.R., 1987, 501 p.
76. Istoria Românilor, Academia Română, vol. VIII, București: Editura Enciclopedică, 2003. 857 p.
77. Îndreptarea legii (1652), Ediție Critică, București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1952. 1015 p.
78. Jereghi Vanu, Popovici Ludmila, Zaharia Victor. Ghid. Comisiile locale de monitorizare a locurilor de detenție, Chisinau, 2011. 100 p.
79. Kogălniceanu Mihail. Dorințele partidei naționale în Moldova, Iași: Tipografia Națională, 1883. XVI, 64 p
80. Lege asupra presei din 13 aprilie 1862 cu modificările aduse între anii 1866-1904. În C. Hamangiu. Codul General al României, II, Legi uzuale, București: Editura Librăriei Leon Alcalay, 1907. p. 41-44
81. Lege asupra regimului închisorilor din 1 februarie 1874. În C. Hamangiu. Codul General al României, II, Legi uzuale, București: Editura Librăriei Leon Alcalay. 1907. p.250-257
82. Legea pentru organizarea penitenciarelor și institutelor de prevenire din 30 martie 1929. În C. Hamangiu. Codul General al României. Legi noi de unificare, vol. XVII, București: Editura Alcalay. 1929
83. Legea cu privire la sistemul penitenciar. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 183-185/2008

84. Legea electorală din 5 iunie 1884. În C. Hamangiu. Codul General al României, I, Codurile, București: Editura Librăriei Leon Alcalay, 1907, p. 27-53
85. Legea 254 din 19 iulie 2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal
86. Legiurea Caragea Ediție Critică, București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1955. 340 p.
87. Longinescu S.G. Legi vechi românești și izvoarele lor (Pravila Moldovei din timpul lui Vasile Lupu), vol. I, București: Institutul de Arte Grafice Carol Gobl, 1912.IV + 468 p.
88. Manualul administrativ al Principatului Moldovei, tom I apud Ovid Stănciulescu Cercetări asupra regimului penitenciar român din veacul al XIX-lea, Cluj: Tipografia Fondul cărților funduare, 1933. 90 p
89. Marcu L.P. Istoria dreptului românesc, București: Editura Lumina Lex, 1997, 375 p.
90. Merei Luminița-Eleni. Opinii referitoare la rolul închisorilor și la carențele sistemului penitenciar din perioada de început a României moderne. În *Legea și viața*, nr. 12, Chișinău, 2011. p. 26-28
91. Merei Luminița-Eleni. Considerații cu privire la reforma regimului penitenciar la începuturile României moderne. La Conferința internațională anuală a doctoranzilor și a tinerilor cercetători *Edificarea statului de drept și punerea în valoare a patrimoniului cultural și istoric al Moldovei în contextul integrării europene*, vol. II, Secția Drept Național, Ediția a V-a, Chișinău, 2011. p. 149-155
92. Merei Luminița-Eleni. Organizarea sistemului penitenciar românesc în anii 1862-1874. La cea de-a XVIII-a sesiune de comunicări științifice a cadrelor didactice – Facultatea de Drept și Administrație Publică Constanța, Universitatea Spiru Haret – *Cultura socio-juridică- un factor de echilibru și stabilitate în perioadele de criză*, Constanța, 2011. p. 145-147
93. Merei Luminița-Eleni. Infrațiuni și pedepse în legislația românească (sfârșitul secolului XVIII-secolul XIX). La: Conferința științifică internațională anuală a tinerilor cercetători, *Perspective de dezvoltare a științei în viziunea tinerilor cercetători*, vol. II Drept Național și Științe Politice, Ediția a VIII-a, 3 iunie 2014, Chișinău. p. 190-200
94. Mitrofan Nicolae, Zdrengea Voicu, Butoi Tudorel. Psihologie judiciară, București: Editura Șansa, 1992. 353 p.
95. Monitorul oficial al Țării Românești (Buletinul Oficiale), nr. 73/1853
96. Monitorul Oficial al României. În *Dezbaterile Adunării Deputaților (D.A.D.)*, nr. 751 din 16 octombrie 1871

97. Monitorul Oficial al României. Partea Oficială nr. 26/1 februarie 1874. În Dezbaterile Adunării Deputaților
98. Monitorul Oficial al României. Partea Oficială, nr. 88 din 18 mai 1874. În Dezbaterile Adunării Deputaților
99. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 183-185/2008 – portal.moldpres.md/MO. 69 p.
100. Monografia sistemului penitenciar românesc (coordonator Stănișor Emilian), București: Editura Oscar Print, 2002. 168 p.
101. Moroiu Constantin. Disertație pentru îndreptarea pușcării din București cu o arătare pe scurt de sistemul temnițelor englezești și cu o instrucție pentru departamentul de criminal, 1827. În Ovid Stăniulescu. Cercetări asupra evoluției regimului penitenciar în veacul al XIX-lea, Cluj, 1933, p. I-XXIV
102. Oeconomu Ciru. Câteva cuvinte asupra istoriei dreptului român. București: Tipografia Curierul Judiciar, 1908. 103 p.
103. Papadopol-Calimch A. Generalul Pavel Kisseleff în Moldova și Țara Românească, în „Analele Academiei Române”, Memoriile secțiunii istorice, seria II, tom IX, 1886-1887, p. 65-148
104. Petroni V. Comentariile dreptului penală. București: Imprimeria Nifon Mitropolitulu, 1857. 514 p.
105. Pop Octavian. Mediul penitenciar și implicațiile acestuia asupra personalității condamnatului. Editura Mirton: Timișoara, 2003, 86 p.
106. Pop Traian. Drept penal comparat. Penologie și știință penitenciară, vol. III, Cluj: Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1924. 564 p.
107. Popescu Radu. Istoriile domnilor Țării Românești, în vol. 4 Cronicile medievale ale românilor. București :Editura Academiei RPR, 1963. 338 p.
108. Preda Vasile. Profilaxia delincvenței și reintegrarea socială, București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1981. 124 p.
109. Probațiunea. Alternative la detenție, Institutul de Reforme Penale, Chișinău: Editura Prut Internațional, 2004. 31 p.
110. Radianu Al. Penitenciarele. În „Curierul judiciar” V, nr. 37 din 13 octombrie, 1896, p.293-296
111. Rădulescu A. Pagini din istoria dreptului românesc, Editura Academiei: București, 1970. 355 p.

112. Rădulescu C. Studiu penal comparat asupra trecerii administrațiunii închisorilor sub dependența Ministerului de Interne. București: Curierul Judiciar, 1910. 150 p.
113. Regulament asupra penitenciarului militar Târgșor. În C. Hamangiu. Codul General al României, II, Legi uzuale, București: Editura Librăriei Leon Alcalay, 1907. p.1578- 1592
114. Regulament general pentru penitenciarele centrale din 24 mai 1874, în „Monitorul Oficial”, nr. 111/24 mai 1874
115. Regulamentul general al Casei centrale de corecțiune pentru minori din 14 mai 1874. În C. Hamangiu. Codul General al României, II, Legi uzuale, București: Editura Librăriei Leon Alcalay, 1907. p. 268-274
116. Regulament pentru arestele districtuale, în „Monitorul Oficial”, nr. 101 din 6 mai 1864
117. Regulament pentru închisorile de datorii, din 3 ianuarie 1865, în C. Hamangiu, Codul general al României, II, Legi uzuale, 1856-1907, București, p. 93-94
118. Regulamentul general pentru arestele preventive, din 14 mai 1874, în „Monitorul Oficial”, nr. 104/ 14 mai 1874
119. Regulamentele Organice ale Valahiei și Moldovei, vol. I. București: Întreprinderile Eminescu S.A., 1944. 368 p.
120. Regulamentul Organic al Moldovei În C. Hamangiu. Codul General al României, I, Codurile, 1856-1907, București: Editura Librăriei Leon Alcalay, 1907, p. 272
121. Regulamentul Organic al Munteniei. În C. Hamangiu. Codul General al României, I, Codurile, 1856-1907, București: Editura Librăriei Leon Alcalay, 1907. p.243-260
122. Regulamentul temnițelor, anexă la Regulamentul Organic, Editura Z. Carcalechi, Tipografia Curții Domnești: București, 1847
123. Revista penitenciară și de drept penal, an II, nr. 3/1902
124. Revista de Știință penitenciară nr. 2/1996. București: Editor Direcția Generală a Penitenciarelor
125. Smochină, Andrei. Istoria universală a statului și dreptului. Epoca Antică și Medievală, F.E.P. “Tipografia Centrală”, Chișinău 2002. 224 p.
126. Smochină, Andrei. Istoria universală a statului și dreptului, Epoca Modernă și Contemporană, F.E.P. “Tipografia Centrală”, Chișinău 2002. 296 p.
127. Smochină Andrei, Merei Luminița-Eleni. Primele reforme penitenciare la începutul României moderne, în Revista de studii și cercetări juridice, nr. 1-2, 2012. p. 00

128. Statistica stabilimentelorū penitenciare 1863 și 1864, București: Imprimeria Statului, 1866. 30 p.
129. Statistica din România – statistică penitenciară 1874-1878, București: Imprimeria Statului, 1880. 23 p.
130. Stănculescu Ovid. Cercetări asupra regimului penitenciar român din veacul al XIX-lea, Cluj: Tipografia Fondul cărților funduare, 1933. 90 p.
131. Stănișor Emilian coordonator. Reforma sistemului penitenciar românesc, Ministerul Justiției, Administrația Națională a Penitenciarelor, București, 2005. 331 p.
132. Stătescu Șt. Despre penitenciare. Partea I. Starea actuală a penitenciarelor noastre. În „Dreptul”, nr. 23 din 1895, p.194-196; urmare la Partea I. În „Dreptul”, nr. 24 din 1895, p. 202-204; ; urmare la Partea I și Partea II Organizația modernă a penitenciarelor. În „Dreptul”, nr. 25 din 1895, p. 208-211; urmare la Partea II și Partea III Concluziune. În „Dreptul”, nr. 25 din 1895, p. 217-220, București: Tipografia Gutenberg, 1895
133. Stătescu Șt. Câteva cuvinte asupra regimului nostru penitenciar, București: Editura Gutenberg, 1895. 40 p.
134. Stoicescu Nicolae. Matei Basarab, București: Editura Academiei RPR, 1988. 223 p.
135. Ștefan Bruno. Mediul penitenciar românesc. Cultură și civilizație carcerală. Iași: Institutul European, 2006. 250 p
136. Tanoviceanu I. Tratat de drept și procedură penală, vol III București: Tipografia Curierul Judiciar, 1926. 868 p.
137. Tanoviceanu I. Un pericol național. Creșterea criminalității în România. Causele ei și mijloacele de îndreptare. Iași: Tipografia Națională, 1896. 100 p.
138. Tălăngescu M.I. Reforma penitenciară – Raport adresat Direcției Generale a Închisorilor, București: Tipografia „Lupta”, 1892. 29 p.
139. Teodorescu Iulian. Chestiuni de drept penal și știință penitenciară, București: Tipografia Gutenberg, 1904. 120 p.
140. Tocilescu Gr. G. Manual de Istoria Românilor pentru școlile secundare de ambele sexe. București: Tipografia Corpul Didactic, 1899. II + 537 p.
141. Tomuleț Valentin. Basarabia în epoca modernă (instituții, regulamente, termeni), vol. 2, Chisinau: Editura CEP USM, 2012. 290p.
142. Ungureanu Gh. Pedepsele în Moldova la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. În Întregiri, Buletinul Institutului de Istoria Vechiului Drept Românesc, I, Iași, 1938. p.47-74

143. Urechia, V.A. Istoria Românilor, Tomul IV, București: Tipografia Gutenberg Josef Gobl, 1892, 560 p.
144. Urechia, V.A. Istoria Românilor, Tomul XII, București: Tipografia și Fonderia de Litere Thoma Basilescu, 1898. 534 p + XI.
145. Urechia, V.A., Justiția sub Ioan Caragea, în Analele Academiei Române seria II – Tom XX, Memoriile secțiunii Istorice, București, 1898. 160 p.
146. Zaharia Victor, Cojocaru Vladimir. Implementarea probațiunii în Republica Moldova – realități și perspective. În Raport privind implementarea alternativelor la detenție pentru minori, Chișinău: Institutul de Reforme Penale 2006, 108 p.
147. Xenopol A.D. Istoria Românilor din Dacia Traiană ed. III-a, vol. VI, București: Editura Cartea Românească, 1928. 238 p.
148. Xenopol A.D. Istoria Românilor din Dacia Traiană ed. III-a, vol. XI, București: Editura Cartea Românească, 1930. 282 p.

2. Pagini web de specialitate:

149. Administrația Națională a Penitenciarelor: www.anp.gov.ro
150. Departamentul Instituțiilor Penitenciare: www.penitenciar.gov.md
151. www.lex.justice.md
152. www.just.ro – Manual de probațiune, coordonatori: Valentin Schiaucu, Rob Canton. București: Euro Standard, 2008. 446 p.

3. Surse bibliografice în limba franceză:

153. Bauer Friedrich Wilhelm. Mémoires Historiques et Geographiques sur la Valachie. Kessinger Publishing: 2009. 240 p.
154. Blarembert N. Essai comparé sur les Institutions et les lois de la Roumanie, Bucarest: Impr. Du Peuple Roumain, 1885. 808 p.
155. Cuche P. Traité de science et de législation pénitentiaire. Paris: Librairie générale de droit et la jurisprudence, 1905. 510 p.
156. Gustave de Beaumont et Alexis de Tocqueville. Du système pénitentiaire aux Etates-Unis et son application en France, suivi d'un appendice sur les colonies pénales et de notes statistiques, ed. III-a. Paris: Librairie de Charles Gosselin, 1845. 446 p.
157. Léauté Jacques. Criminologies et science pénitentiaire, PUF: Paris, 1972. 832 p.

158. Thouvenel Edouard. La Hongrie et la Valachie (souvenirs de voyage et notices historiques). Paris: Arthus Bertrand, Libraire- Editeur, 1840. 285 p.

4. Surse bibliografice în limba engleză:

159. Kaiser Günther. Prison system and correctional law: Europe, The United States and Japan. A Comparative analysis, Dobbs Ferry, Transnational Comp: 1984. 208 p.

160. Merei Luminița-Eleni. The affirmation of the renewing current of prison reform in the nineteenth century romanian thinking. In Proceeding of the 7th World Congress on the Advancement of Scholarly Research in Science, Economics, Law, and Culture – The 1st IISHSS INTERNATIONAL CONFERENCE ON LAW AND SOCIAL ORDER CONSTANTZA vol. I, 2011. pp.137-146

161. Merei Luminița-Eleni. The organization of prisons in the Romanian Principalities. In Proceeding of the 2 nd International Conference on Law and Social Order, Constantza March 2-3 vol.2, 2012, pp.31-37

162. Merei Luminița-Eleni. The work in prison at the beginning of modern Romania. In Proceeding of the 2 nd International Conference on Law and Social Order, Constantza March 2-3 vol.2, 2012, pp.44-51

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnata Merei Luminița Eleni, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctor sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

MEREI Luminița Eleni

Data: 20 octombrie 2015

CV AL AUTORULUI

Informații personale :

Nume, prenume : Merei Luminița Eleni

Data și locul nașterii : 12 martie 1973, Constanța, România

Cetățenia : România

Studii : 2000-2004 – Universitatea Spiru Haret, Facultatea de Drept Constanța, calificare : licențiat în drept

Activitate profesională :

2004-2005 - Universitatea Spiru Haret, Facultatea de drept și Administrație Publică Constanța, preparator universitar asociat

2008-2009 - Universitatea Spiru Haret, Facultatea de drept și Administrație Publică Constanța, asistent universitar asociat

2009 - prezent – Universitatea Spiru Haret, Facultatea de Științe Juridice și Științe Economice Constanța, asistent universitar titular

Domenii de interes științific : istoria dreptului și statului , teoria generală a dreptului

Participări la foruri științifice internaționale: Proceeding of the 7th World Congress on the Advancement of Scholarly Research in Science, Economics, Law, and Culture – The 1st IISHSS International Conference on Law and Social Order, Constantza, 2011; Proceeding of the 2 nd International Conference on Law and Social Order, Constantza March 2-3, 2012; Conferința internațională anuală a doctoranzilor și a tinerilor cercetători, Chișinău, 2012, 2014

Lucrări științifice publicate: 9 articole în materiale ale conferințelor științifice naționale și internaționale, reviste și culegeri naționale

Publicații în reviste de specialitate

1. Bitoleanu Ioan, Merei Luminița-Eleni. Preocupări legislative privind umanizarea muncii în închisori la începutul României moderne. În *Legea și viața*, nr. 2, Chișinău, 2010. p. 39-44 (0.35 ca)
2. Merei Luminița-Eleni. Opinii referitoare la rolul închisorilor și la carențele sistemului penitenciar din perioada de început a României moderne. În *Legea și viața*, nr. 12, Chișinău, 2011. p. 26-28 (0.30 c.a)
3. Smochină Andrei, Merei Luminița-Eleni. Primele reforme penitenciare la începutul României moderne. În *Revista Studii Juridice Universitare, ULIM*, AnulV/nr.3-4, Chișinău, 2012. p.49-59 (0.60 c.a)
4. Merei Luminița-Eleni. Infrațiuni și pedepse în legislația românească (sfârșitul secolului XVIII-secolul XIX). La: Conferința științifică internațională anuală a tinerilor cercetători, *Perspective de dezvoltare a științei în viziunea tinerilor cercetători*, vol. II *Drept Național și Științe Politice*, Ediția a VIII-a, 3 iunie 2014, Chișinău. p. 190-200

Publicații în materialele conferințelor naționale și internaționale

1. Merei Luminița-Eleni. Considerații cu privire la reforma regimului penitenciar la începuturile României moderne. La Conferința internațională anuală a doctoranzilor și a tinerilor cercetători *Edificarea statului de drept și punerea în valoare a patrimoniului cultural și istoric al Moldovei în contextul integrării europene*, vol. II, Secția *Drept Național*, Ediția a V-a, Chișinău, 2011. p. 149-155 (0.45 ca)
2. Merei Luminița-Eleni. Organizarea sistemului penitenciar românesc în anii 1862-1874. La cea de-a XVIII-a sesiune de comunicări științifice a cadrelor didactice – Facultatea de *Drept și Administrație Publică* Constanța, Universitatea Spiru Haret – *Cultura socio-juridică- un factor de echilibru și stabilitate în perioadele de criză*, Constanța, 2011. p. 145-147 (0.23 ca)
3. Merei Luminița-Eleni. The affirmation of the renewing current of prison reform in the nineteenth century romanian thinking. In *Proceeding of the 7th World Congress on the Advancement of Scholarly Research in Science, Economics, Law, and Culture – The 1st IISHSS INTERNATIONAL CONFERENCE ON LAW AND SOCIAL ORDER CONSTANTZA* vol. I, 2011. pp.137-146 (0.48 ca)

4. Merei Luminița-Eleni. The organization of prisons in the Romanian Principalities. In Proceeding of the 2 nd International Conference on Law and Social Order, Constantza March 2-3 vol.2, 2012, pp.31-37 (0.32 ca)

5. Merei Luminița-Eleni. The work in prison at the beginning of modern Romania. In Proceeding of the 2 nd International Conference on Law and Social Order, Constantza March 2-3 vol.2, 2012, pp.44-51 (0.41 ca)

Date de contact : domiciliu – Constanța, România, Str. I.C. Brătianu 186, bl. SR5, sc. A, ap. 1 ;
tel. 0040 /723337578 ;
e-mail : luminitamerei@yahoo.com